

Binterim, Anton Joseph,

Collectio dissertationum elegantiorum de matrimonii vinculo in casu
adulterii, et de quaestione: an Catholicus salva fide sua mulierem a
protestantico consistorio a lege viri sui dissolutam in uxorem ducere
possit ?

Bd.: 1

Dusseldorpii (1807)

J.can.p. 140-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10544422-4

J. Can. P. 140-1

Binderim

<36638990800011

<36638990800011

Bayer. Staatsbibliothek

G. Can. J.

Sammlung
der
vornehmsten Schriften,
die
über den wichtigen Gegenstand
der
Ehescheidung
im
Falle des Ehebruches,
und
über die Frage:

Ob ein Katholick eine geschiedene Protestantin heyrathen könne und dürfe?
erschienen sind.

Der gesetzgebenden Macht, und der neuesten
Litteratur gewidmet

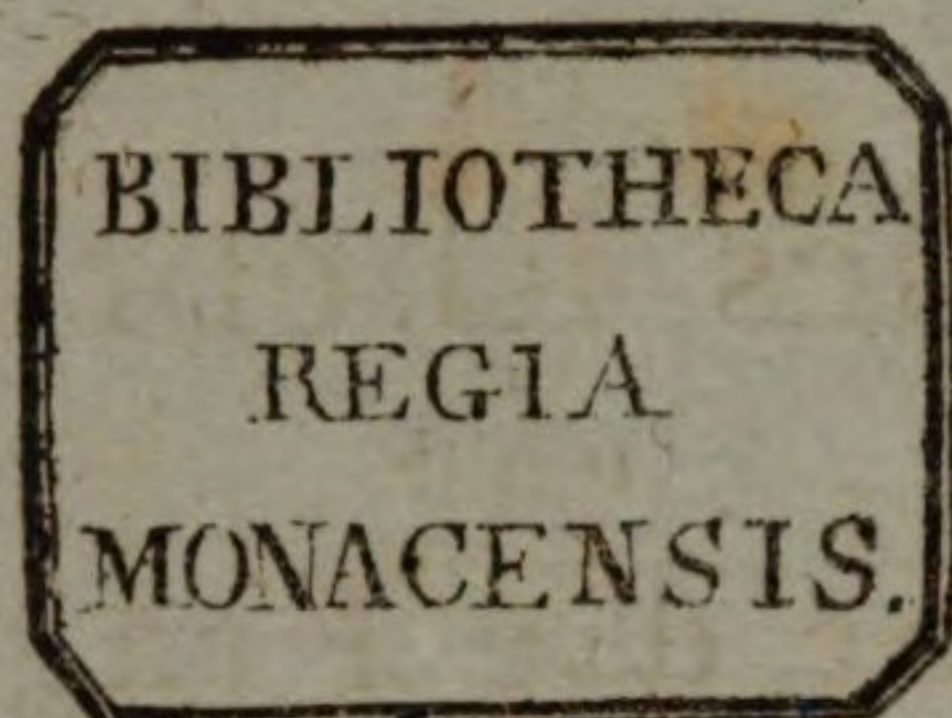
von

A. J. Binterim,
Pfarrer in Bilck, und der Vorstadt Düffeldorff.

Des ersten Bandes erster Theil.

• Düffeldorff 1807.

In der großherzoglichen privil. Hofbuchhandlung.

BIBLIOTHECA

REGIA

MONACENSIS.

Collectio
Dissertationum elegantiorum
de
Matrimonii vinculo
in
casu adulterii,
et
de Quaestione:

An Catholicus salva fide sua mulierem a
protestantico consistorio a lege viri sui
dissolutam in uxorem ducere possit?

Potestati legislatoriae, et novissimae
Literaturae dicata

ab

Ant. Joseph. Binterim,

Pastore in Bilck, et Suburbio Dusseldorpiensi.

Dusseldorpii 1807.

Sumptibus Magni-ducalis Bibliopolae.

Collection

of the

Library

of the

of the

An

of the

of the

of the

of the

PRAEFATIO.

Sapientiam antiquorum exquirere, ac virorum nominatorum narrationem conservare, Res Sapienti visa est optima: Ecclesiast. XXXIX. 1. et 2.; econtra majorum scripta, ac conamina tristi tradere oblivioni, aut votum Poetae illius

Fiunt pileoli Oenophoris, piperique Lacernae,
Aut aliud quiddam putens, quod dicere nolo.

recantare, Res haud omni carens piaculo, pessimaque cuique visa. Nonne conservando aperta nobis sunt fluentia doctrinae, eaque dissipando clausa? Nonne per illud rebus in multis ex densissimis ignorantiae tenebris erepti; per hoc non solum Luce orbati, sed et ejus reliquiae obfuscatae sunt plane, et demersae ita, ut saepius saepiusque abyssus invocet abyssum..... Regulam hanc *Sapientis* secutus, illamque *Vatis* respuens collegi dissertationes, quae omnes unam, eamque perarduam pertractant connubii materiam. Hujus, Ecce! collectionis primum Tibi L. B. nunc sisto Tomum, seu potius primam hujus Tomi partem; Bibliopolae enim precibus sat enixis annuens Tomum primum in duas dissecui partes; prior haec tres continet dissertationes, quarum una matrimonii vinculum, ceu meram Ecclesiae disciplinam nobis obtrudit; altera altius ascendit, ac ex jure hujus nexum petit divino; tertia tandem ad dogmaticam elevat decisionem. Tribus hisce ubique criticas adjeci notas *. signatas, in quibus mox clariorem scripturae dedi

senfum, magisque litteralem, mox ex veteribus historiae monumentis Majorum erui praxin, consuetudinem, et doctrinam, mox Patrum textus suae restitui sinceritati, et integritati. Quot enim latrocinia in unica hac causa commisit *Braunius*? Vana qua crisi haud raro ipsi respondet credulus *Jacobi*? Nec omnia uno calamo tangere potuit eloquens *Galsmannus*. Malo huic ut mederer, notas addere necessum duxi, eoque cautior in iis manum direxi, quo ingratus, duriusque esse novi, eisdem legere diagrammatismos, aut digesta iterum digerere. Est et haec princeps causa, cur non plures in seriem hanc summi dissertationes *a)*. Ad quid enim tot et tanta, cum pauca sufficiant, *b)* quae vel brevitatem, vel singularitatem, vel soliditatem aliis praestant: et si quid deficiat, suppleant notae, in quibus aliorum MSS. usus sum et operibus. Porro cur has in lingua latina, posteriores autem (Tomo II.) in germanica edidi, est, quia in illis authores scribere linguis, nec ego aliorum verborum volui agere interpretem, praesertim, cum vix haec causa sine notitia linguae latinae decidi valeat. Tantum.

a) Confer die Jahrschrift für Theologie und Kirchenrecht der Katholiken. I. B. 1. Heft. Pag. 96. Ulm. 1806.

b) Si quispiam — inquit *Card. Bona in praefat. de divin. Psalm. oper. pag. 645* — novus Archimedes adesset nobis, qui proprium, et alienum in libris discerneret; si judicem haberemus Aristophanem, qui mortuorum linguam intelligeret, cum loquuntur per ora vivorum; si Cratinum, qui libros torqueret, ut latrocinia confiterentur: quot in re literaria fures inveniremus?

A D D E N D A

ad Not. §. XIV. pag. 250.

Cl. Ant. Pagi. Critica Baronii Tom. I. edit. Antverp. 1727. pag. 525. duos Asterios Sophistas, et Arianos admittit, eosque ab Asterio Amaseno distinguit, ac Baronium, duos confundentem arguit erroris. "Primus, inquit, Capadox fuit, et sub Constantino M. floruit: secundus Ecclesiae Cyrinensi praefuit ante Isidorum Theodoretum decessorem. Primus neque Episcopus, imo nec bresbyter fuit si Athanasio credimus: fuit vero secundus. *Theodoretus* enim in *Hist. relig.* Cap. 2. a Baronio hoc anno recitato, eum Cyri oppido duorum dierum itinere ab Antiochia distante, creatum Episcopum testatur.... Prior Asterius ad An. Christ. 370. vitam producere non potuit, nisi centenarius, aut centenario proximus periisse dicatur, cum in persecutione Diocletiana immolarit: quo tempore, cum jam magni nominis esset, minor triginta annis non extitit. Duo itaque Asterii Sophistae et Ariani." Ita Pagi. Verum fallor, si hisce Vir criticus causam deciderit. Profecto omnia apud *Socratem*, *Sozomenum*, et *Theodoretum* correspondent, unum eundemque assignant; nec unquam quidam Asterius creatus Episcopus Cyrenensis, nec Ecclesiae huic praefuit. Verum quidem est, cum *S. Julianus* Cyrum advenerit, sese opposuisse ibi Asterio, sed non tanquam hujus Ecclesiae Episcopo, sed tanquam peregrino ab Arianis Cyrum vocato. — "Ea enim de causa — inquit *Christicoli* apud *Theodoretum* l. c. — ab Adversariis accersitus fuit." Nec opus est, ut ipsum centenarium faciamus. Supponamus, ipsum circa finem persecutionis aetatis suae 20 immolasse; certe tunc tempore Juliani vix octoginta quinque annos numerasset: Aut an praecise

triginta anni requiruntur, ut quis sit vir magni nominis? "Nusquam facilius proficitur, inquit Tertull. lib. de praescript. pag. 185. quam in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est. Itaque hodie bresbyter, qui heri laicus, et hodie Episcopus, qui heri bresbyter, aut ut pergit Tertull. alius hodie, cras alius, hodie bresbyter, qui cras laicus.

JOANNIS ADAMI BRAUN

Mogoni Ss. Theologiae Doct.

DISSERTATIO

Utrum Matrimonii vinculum

et

in casu adulterii alterius conjugum juxta
Trident. Canonem VII. Sess. 24. jure
divino, an solum jure eccle-
siastico insolubile sit?

Cum notis criticis.

A. J. B.

Duffeldorpii 1807.

Existimate (fideles) et omnio vobis persua-
dete, Matrimonia morte tantum et adulterio
dirimi,

Asterius Episcop. Amasenus homil. in
Matth. XIX.

*) extat in Biblioth. Vv. PP. Tom. IV.

PARS I.

*Ante Christi evangelium prohibi-
ta non fuit vinculi matri-
monialis solutio.*

SECTIO I.

Neque jure naturae, nec lege Patriarchali.

§. 1.

Matrimonium in natura sua spectatum quum nihil aliud sit, nisi merus contractus ad tradenda mutuo corpora, et bonorum communionem initus, patet, quod ex natura sua, sicut omne pactum, solvi possit a). Persuasum hoc fuit omnibus gentibus matrimonia ceu simplices contractus spectantibus b) imo hac facta revocatione consensus unius partis, solvi posse huncce contractum, illudque juris naturae esse certe credebant, scientes quippe quod non servanti fidem fides servari non debeat,

atque compaciscentium quando unus praestare nollet, ad quod tenetur, alter neo obligari amplius possit ad praestanda ea, quae stante contractu illaeso debuisset. *)

a) Confer. *Urbanus VIII.* in declarat. suis 20. Octob. 1626., et 7. Septemb. 1627. editis. *Calmet* Diss. de Divortiis Tom. I. Diss. edit. wireeb. pag. 301. — *Hanckel* Diss. de Divortiis jure naturae neutiquam prohibitis. Goettingae 1749. *Nettelbladt* Systema elementare univers. Jurisp. natur. edit. 4. §. 639. seqq. *Steinkellner* S. J. Institutiones Philosoph. moralis. P. 3. C. 35, Die deutsche *Encyclopedie* J. B. voce Ehe. pag. 911. Libellus: de Matrimonii vinculo Auctore L. C. V. §. 4 et 8. *Neupaurr* Versuch etc. §. 22 — 42. libellus Germanic. Ueber die Ehescheidung. *Basel* 1786. — adde *Milton* de Divortiis.

b) Confer. *Steinkellner* l. c. ubi probat consensum isthunc unanimem, et *Calmet* l. c. — *) „Interim libertatem divortii, qualis paganos obtinibat, *verba sunt Calmeti* §. II. tanquam sancitae a creatore legis violationem habendam esse constat.“

*) *Amyraldus* de jure connub. disq. 3. contrariam defendit sententiam, cujus ratiocinium erudite repressit *Gallade* Diss. *Insolubile vinculum Matrim, a fidelibus consummati.* pag. 11.

§. II.

In lege Patriarchali facultas illa ex principiis juris naturae circa divortium concessa; sublata fuisse haud videtur. In lege enim Patriarchali, nihil nisi ipsissi-

mum jus mere naturale, et pauca solummodo Dei praecepta positiva obtinuere. Ex quo datur intelligi, nunquam legem positivam qualemunque, multo minus talem, qua juri naturae derogatur; quin expressa ejus in S. S. mentio fiat, admitti posse. Talis vero quum inveniri non detur, Patriarchis quoque nulla lege positiva haec facultas erepta videtur. Porro Moyses, qui legem patriarchalem non abolevit, sed eandem perfectiorem red didit, aliisque legibus civilibus locupletavit, in nota sua constitutione Lib. V. C. 24. novum aliquod praeceptum dimittendi uxores haud dedit sed solummodo abusum in recipiendis conjugibus adulteris perstrinxit; quod tum ex ipsius dispositionis tenore c), tum ex Responso Christi Phariseis data, ubi eorum verbo: quid *praecepit*, vocem *permisit*, reposuit. Videtur igitur hic loci Moyses ad observantiam, seu ad jus consuetudinarium d) a Patriarchis utique descendens, respexisse, adeoque divortium jam ante usitatum atque licitum fuisse. Quae cum ita sint, atque certo supponi possit legatum divinum nil aut permisisse, aut praecepisse legi Dei contrarium, Moyses vero solummodo intuitu' observantiae divortium permiserit, nec in lege Patriarchali illud prohibitum fuisse, me iudice, apparet.

c) Confer. *Michaelis* in seinem mosaischen Rechte. II. Th. §. 119. *). Vide hanc in rem

erudite differentem *Frischmuth*. Diss. de septem Noachi praeceptes. *Thesaurο Philologico*, Tom. I. pag. 154. — *Vanhove* Apolog. polem. pag. 325. Religio Patriarcharum.

d) Mosen non raro ad jus consuetudinarium respexisse, patet tum ex variis S. S. exemplis v. g. dum Moses praecepit, ut frater fratri semen suscitaret, quod jam 150. ante natum Mosen, annis in usu erat, uti patet ex I. Mos. 38. 8.: tum quia saepe internam legum Masaiearum rationem perspicere volenti ad observantiam hoc legumlatore antiquiorem respicere oportet: tum ex eo, quod nexus legum saepe desideratur, quod tamen non ipsius legis defectus erat, uti Michaelis l. c. I. Theil. §. 16. ait: sondern ohne Zweifel ein System, nach dem der Richter in gewöhnlichen Fällen sprechen konnte: denn wo kein geschriebenes Gesetz war, da galt das uralte rechtliche Herkommen.

§. III.

Nec obstat locus I. Mos. II. 24. e). Nam 1.) referente *Calmet in Comment* ad h. l. interpretes haud conveniunt cujus sint verba, nonnulli haec Deo, Adamo alii, atque alii Mosi tribuunt. Quidquid autem horum sit, attamen exinde inferri nequit, statui hic pro Patriarchis vitae regulam omnino talem, a qua nullo in casu recedere ipsis licitum fuisset *). Nam a) si sint Adae verba, considerata sunt, sicut cujusvis alius hominis privati, nec legem Dei efficere possunt. Si b) sint Mosi, neque tunc legis dispositivae esse pos-

sunt, eo quod ipse Israelitis divortium ex usu notum solemnī constitutione permiserit. Si vero c) Dei dicta sunt, asseri tamen non posse puto, ea legis rationem habere, eo quod Deus per legatum suum libellum repudii permiserit, nec cogitari possit, Dei voluntatem circa hoc punctum adeo variasse, ut facultatem, quam vi principiorum J. Nat. hominibus concessit, Patriarchis iterum ademerit, Israelitis denique restituerit; tum in eo, quod Christus et ipse Deus Matth. XIX. verba haec allegans, exceptionem in casu fornicationis, permiserit. Verba igitur: *erunt duo in carne una* videntur sensum habere, quem *Calmet* et *Cornel. a lapide* in h. l. assignant, scilicet erunt duo una caro per copulam carnalem, uti explicat Apost. I. Corinth. IX.. 16. Erunt una caro synecdochice, id. est, erunt una personalis civilis etc.

e) 23. „Dixit que Adam: hoc nunc os ex
„ossibus meis, et caro de carne mea: haec vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.
24. „Quam ob rem relinquet homo patrem
„suum et matrem, et adhaerebit uxori suae:
„et erunt duo in carne una.“

*) Conf. Frischmuth Diff. 2. Thesaur. Philol. Tom. I. pag. 160. — Lilienthal. 5. Band. Seit. 390. Michaelis Ehegesetze Mos. §. 133.

§. IV.

Porro si haec verba: *erunt duo in*

carne una, stricte summerentur, nequidem separatio locum habuisset apud Patriarchas, cujus saltem, contrarium probat exemplum Abrahæ. I. Mos. XXI., 40. Denique si hæc verba legis rationem habent, nullamque admittunt exceptionem, cur defenditur Patriarchas Polygamos, contra legem Dei expressam agentes, haud peccasse, unitati enim polygamia (uti *Cornel. a lapide* l. l. ait.) repugnat, neque Status vitæ individualis amplius subsistere potest.

S E C T I O II.

Nec lege Mosis.

§. I.

Moses hanc in jure naturæ fundatam repudiandi facultatem prudenter pro temporis illius ratione non sustulit, sed repudium haetenus licitum ulterius concessit suis. V. Mos. XXIV.

§. II.

Qualis vero hoc loco intelligenda est dimissio? An talis, qua et ipsum matrimonii vinculum solvitur? et dico de tali sermonem esse. Id enim primo patet ex legis verbis, uti repudiatae conceditur facultas alteri nubendi, quæ utique, ni et ipsum vinculum solutum uisset, dari haud potuisset. *) Secundo patet hoc ex lege III. Mos. XXI. 13. et 14. lata **) vi cujus

sacerdos nec viduam nec repudiatam nec meretricem, sed virginem duntaxat ducere potuit. Aliis ergo, sicut viduam et meretricem, ita et repudiatam ducere licuit.

*) Confer. *Lilienthal* l. c. — *Michaelis* Mos. Recht. II. Theil. pag. 232. §. 119 et 20. — *Vanhove* Tom. 20. operis *Schmitziani*, seu II. Tom. in Deuter. pag. 249. Huberti. Diff. de libello repudii. *Dusseldorpii* 1801. — quarum lectione totum primum §. membrum in fumum redibit; sed quae *Vanhove*, et *Ewal. Huberti* caeterique dicunt de datione libelli repudii sine examine causae, sine iudice, credere nescio. De subscriptione enim legimus in *Gittin* fol. 36. Rabbinos quosdam in libellis divortii non semper expresse sua nomina sub scripsisse, sed signis fuisse usos. Consonat. *Maymonides* Cap. II. *Giruschin*: illum de quo senatus decrevit, quod debeat dimittere uxorem etc. neque est mos reipublicae bene ordinatae. Interim volumus, ut haec intelligas de ultimis Mos. legis temporibus. Consul. *Lilienthal*. l. c. pag. 411.

**) Vide Dissertationem *Scmitii* late diffusam in *Levit.* art. III. pag. 93.

§. III.

Dices: citra poenam nubere quidem licuit, non vero citra culpam. Ast repono, absurdum hoc esse, quippe cum perfectionibus divinis pugnans; sequeretur enim, Deum magis velle poenam ab homine remotam, quam ipsam culpam, cum Deus potius poenam infligat hominibus, ut removeatur culpa. Finis enim noster ulti-

mus, qui est beatitudo aeterna, non nisi ab eo, qui culpa vacat, obtineri potest; sicut ergo Deus hunc finem, ita et nos culpa vacare velle debet, adeoque omnia media moraliter sufficientia adhibere; poenae temporales vero, quum talis mediū vim habere possint, actuque habeant, hasque quoque vi bonitatis suae infinitae quando necessum erit, infligere debet, adeoque potius culpam, quam poenam remove tenetur. 2) Si substitisset matrimonii vinculum, ergo lex divina permittens libellum repudii, non nisi adulteriorum fons fuisset, quae tamen Deus sub gravissimo mortis periculo prohibuerat. — Legumlator quidem humanus saepe mala minora fert, ut tollat majora, quia utraque simul tollere nequit, quodque non tam bono privato, quam publico consulere debet. Ast dum Deus dedit libellum repudii ad vitanda conjugicia, an ideo permisit adulteria? Neque repudium ex se malum esse, statim ab ingressu dissertationis paucis probavi.

§. IV.

Idem quoque apparet ex historia evangelica Matth. XIX., ubi Deus interrogantibus de libello repudii Phariseis, praeter abusum in scribendo repudio nil improbavit quod utique fecisset, nisi et ipsum vinculum solutum fuisset. Denique hoc

constat ex *Josepho* lib. 9. antiq. c. 3. idem differte affirmante.

§. V.

Uxor repudiata reditura ad priorem maritum, cum alteri jam juncta fuerat, abominabilis quidem dicitur *V. 4.* Sed non quasi peccatum commisisset, alias nuptias celebrando, sed ob maculam ex lege Dei positiva secundo matrimonio contractam, f) voluit nimirum Deus hac lege divortia difficiliora reddere, impedireve, ne maritus indiscretus pro lubitu, ad vexandam solummodo uxorem talem scribat libellum, quum semper periculo amittendi repudiatam per secundum conjugium sese exponere debuit. Cujus legis altera insuper causa inventu facilis, perspectuque facilior haec est: mortales sese amantes, et conjugati, licet dissensio quaedam inter eos aliquando orta sit, facile tamen ad priorem redeunt amicitiam, vel saltem eandem redintegrare student. Hinc si primus repudiatae maritus, conjugem pristinam post alterius obitum reducere posset, alter continuo sui trucidandi, atque amicitiae restituendae victima evadendi in periculo fuisset. — Aut si postquam maritus alter, primi precibus annuens, sive eidem placendi studio abreptus, sive pretio motus, conjugi suae libellum repudii scripsisset; primo, repudiatae antea suae dexuo nubere vivente ad hucdum altero licuisset, mox omne ho-

nestum, ac decorum desiderari necessum fuisset.

f) Confer. *S. Thomas* art. 2. q. 3. ad. 5.

§. VI.

Causas, quibus praesentibus, repudii libellum scribere licuisset, quod attinet, haud concordant autores. Tres potissimum hac in quaestiones sententiae obtinent. Prima, non nisi ob adulterium; altera ob adulterium, aut fornicationem matrimonium praecedentem; et tertia pluribus ex causis permissum fuisse contendit. Et haec mihi melior visa, his ex rationibus. 1) Suadent id verba legis: *si non invenerit gratiam in oculis ejus*: quae idem significant ac placere; quum vero complacentia variis ex causis tum phycis, tum moralibus oriri possit, patet adulterium unicam repudii causam haud fuisse. Imo si taedium ex venustatis defectu conceptum ad has causas pertinere aias, me haud habebis invitum. Si enim Sermo de sexu foemineo, uti *Deutr. l. c.* et dicat quis; *haec puella invenit gratiam in oculis meis*; quilibet audientium judicabit, complacentiam, quam ille in puella hac sese concepisse manifestat, potius ex ejusdem venustate, quam aliis ex causis ortam esse, idque eo magis, quum dicat: *in oculis meis*, ea propter, quod oculus proprius ille sensus sit, quo pulchrum, venustumque percipitur. Idem ergo esset, ac

si diceret, puella isthaec mihi placuit ob venustatem. Unde, quis e contrario verborum; *si non invenerit gratiam in oculis viri*, sensus sit patet. Omne hoc confirmatur voce *Chen*, qua hic utitur Moyses, quaeque (licet, ubi de divinis sermo est, sumitur pro favore divino, tamen) juxta idioma linguae heb. tum praecipue adhibetur, quando de pulchritudine aut venustate sermo est. *)

*) Et si alibi *Chen*, inquit *Vanhoveus*, l. c. pag. 255. de pulchritudine formae dicatur; tamen vox illa per sequens causale, *propter aliquam faeditatem*, restringitur. Conf. Buxtorfius Lexic. Voce. *Chen*. pag. 795.

§. VII.

Dices: haec utique subsisterent, nisi Moyses voce: *Hervath*. in sermone de rebus pudendis tantummodo adhiberi solita, uteretur. Verum ajo hic latere tautologiam. Hebraei solent voce *Hervath*. partes pudendas, non vero factum pudendum designare. Si vero hac voce in legis interpretatione abuti quis vellet, illud absurdum exinde fluere, viro licuisse scribere repudii libellum, quia uxor ejus, foemina proprie talis, nec monstrum est. Porro vox illa *nuditas* latioris significationis est, potestque absentiam cujuscumvis perfectionis verae, ad rei naturam pertinentis, denotare g) quod clarescit expressione in lingua germanica hoc modo facta: *Diese Sache gefällt mir*

nicht, sie schmeichelt meinem Auge nicht, weil sie nackt ist, ergo ex voce hac sola argumentum contra hanc sententiam depromi nequit.

g) In der deutschen Encyclodedie, z. B. voce Ehescheidung pag. 1007. heist es: Will man sie (die Worte *Hervathdabar*) genau bestimmen, so begreifen sie alle diejenige Dinge, wodurch die Absicht der Ehe gehemmt, und Freundschaft der Verehelichten vollkommen zerstreut und zernichtet werden, es mögen dieselben nun in natürlichen Zufällen, oder in dem moralischen Verhalten des Weibes liegen. — Sed vide Diff. Huberti citat. §. II.

§. VIII.

Dicis porro: licet etiam ex solo hoc loco statui certo non possit, adulterium unicam fuisse repudii causam legitimam, probari tamen poterit ex locis parallelis v. 9. Jerem. III. 1. ubi Israelis abjectio a Deo facta, cum repudio comparatur, atqui alia causa ibi inveniri non datur nisi ista: *quia fornicata es cum amatoribus multis:* sed et haec nihil evincunt. Deus enim quando abjicit aut repudiat populum, ideo reprobatur, quia displicet, haec vero displicentia, quum in Deo non nisi ex eo, quod homines negligent ejus praecepta, seque ab eo avertant, idolis serviant, non autem aliunde, quod v. g. populus aut homo iste perpetuo cruciatur morbo, aut quod minus venustus, aut senecio sit, ortum ducere possit; adeoque ex tali solummodo displicentia, neque

ex alia in ipso locum non habente repudiare queat; quomodo exin concludi potest? ergo Israelita, cui pluribus de causis uxor displicere potuit, repudiare nequivit eam, nisi ob unicam causam, seu displicentiam ex fornicatione carnali conjugis ortam, quia et Deus non nisi sola ex causa, sive displicentia fornicatione spiritali existente repudiare potest. — Nonne potius contrarium inde sequitur, quum displicentia vera, repudii causa justa statuatur? Denique si pressius huic loco inhaerere vellemus, sequeretur, contra clarum praeceptum V. Moses XXIV. 4. licuisse, fornicariam repudiatam, alterique jam nuptam, denuo accipere; quod nemo asseret.

§. IX.

Secundo pro hac sententia militat lex III. Mos. XX. 10. vi cuius adultera lapidanda erat. Jam vero si adulterium solummodo causam repudii talis legitimam constituisset, iste libellus signum certum, et evidens adulterii probatio fuisset, atque sic uxor lapidanda erat, adeoque lex inepte dixisset: *cumque egressa alterum duxerit*, nisi ironice id dictum velis, quod tamen nemini persuadere vellem, quum et mihi non possum, legumlatorem Moſen in materia gravi jocatum fuisse. Dein quomodo finis legis V. Mos. XXII. qui fuit, ut evitarentur conjugicidia, obtineri potuit? Nonne potius eodem promovit?

§. X.

Si putes, impediri tamen conjugicia potuisse, quod maritus, quin diffamaret, occulto potuerit dimittere conjugem suam. Respondeo utique marito repudianti nec obligatio perfecta, nec imperfecta incubuit, spargendi in vulgus, uxorem suam fuisse adulteratam. Sed quum Israelita non in eremo, sed in magna communitate sub tentoriis vixerit, quaeritur, quomodo latere potuerit Israelitam v. 9. Jacobum repudiasse uxorem, eamque (ex Hypothesi quod adulterium unica repudii causa fuisset) adulteram esse? — Ipsae circumstantiae in scribendo, ac tradendo libello observandae v. g. praesentia duorum ad minime testium, eorum subscriptio et (confer. Maldonat. Comment. in Matth. 19.) repudium occultum non permittunt. — Quomodo igitur finis obtineri potuit? Ast altera sententia stante, fieri illud bene potuit, ac debuit, sic enim, nota licet repudiata, nota tamen nondum fuit repudii causa, neque inferri potuit.

§. XI.

His accedit *tertio* locus V. Mos. XXII. 14. ubi legitur: *Si vir quaesierit occasiones, quibus dimittat uxorem*, plures ergo, quam una suppetebat occasio, seu causa repudiandi *)

*) Author hunc locum explicat de dimissione, sed sine omni fundamento, idque contra

apertam textus lectionem. Si enim falsa fuerit accusatio viri, omnibus diebus vitae suae uxorem dimittere non potuit v. 19. — Si vera: uxor utpote rea non dimittebatur, sed lapidabatur extra civitatem. v. 21. — *Occasiones verborum: haliloth desharim.* Hebraismus, pluralis pro singulari. Si instituat actionem foedarum injuriarum. Conf. Michael. II. Th. Mos. Recht. §. 92.

§ XII.

Pro eadem sententia *quarto* stat ipsa controversia inter scholas Hillel, et Sammai h) fervens. Hillel sc. insignis Rabbi-
nus scholae florentissimae moderator, quamlibet causam ad divortium sufficere contendit v. g. si carnes plus nimio decoxisset uxor, si legumen ambusisset, si suos juxta mariti calceos posuisset etc. Huc usque nulla adhuc de legis sensu controversia inter Judaeos apparuit. Legis ergo sensus eatenus saltem, quod pluribus ex causis uxor legitime repudiari possit, indubius, ac verus, constanti traditione propagatus fuisse videtur. Quando vero Sammaias a Magistro Hillel recessit docendo, vi legis mosaicae non licere, qualibet ex causa leviori repudiare uxorem, sed non nisi tunc, quando obscenum quid atque impudicum, cujus pars repudiata culparetur, intercessisset: tunc prius ortae sunt inter judaeos controversiae, ac dissensiones; quae utique Hillel cathedram ascendente jam oriri debuissent, ni

judaei facultatem repudiandi unicae causae adstrictam haud esse, certo scivissent. i)

h) De his scholis mentionem facit *Josephus* lib. 14. antiq. c. 17. et lib. 15. c. 1. et 15. atque *S. Hieronim.* in *Isai VIII.* ait: hos scribas. Phariseosque progenerasse *) adde *Philonem*, qui *Hillelis* sententiam insinuat, lib. de special. leg. —

i) Non diffiteor tamen ipsum *Hillel* nimium extendisse favorabilem hanc legem, sed potius eundem, ceu ineptum legis interpretem arguo.

§. XIII.

Et quinto ex historia *Matth. XIX.* argumentum deduci pro isthac sententia potest. denique accedit authoritas *Origenis* homil. 7. in *Matth. Hilarii* can. 4. in *Matth. Gregorii Nas.* Orat. 31. de *Matrim. Hieronimi* in *Matth. 19. Chrisosth.* homil. 62. alias 63. *Theodoreti* lib. 5. haeret. fab. c. 16. *Ferandi* diaconi in paraenet. ad *Reginum Com.* n. 19. *Primasii* *Uticens.* in *I. Cor. VII. Bedae* in *Marc. 1. 3. c. 10. Desiderii Erasmi* in *Paraph. ad Marc. X. Card. Cajetani* in *Matth. V. Corn. a lapide, Calmeti, Menochii, Estii, Tirini* in *V. Mos. XXIV.* et *Maldonati* in *Matth. XIX.* dicentis: solum *Tertulli* lib. 4. adversus *Marcionem* inter *PP.* sententiae alterius esse, omnes vero alios, quos unquam legisset, pro hac sententia stare. Idem tradit author *Tradit. hebr.* in *Lib. I. Reg. ac Paralip.* atque recentiores judaei v. 9.

Leo Modena in Rit. Ebraie. p. 4. c. 6. ait: licere viro uxorem coeteroquin modestam repudiare, si ipsi displiceret. Consentunt porro *Grotius* in adnot. in Matth. V. *Michaelis Mos. Recht.* 2 Th. §. 119. die deutsche *Encyclopedie* voce *Ehescheidung* *Frommberger* von der Zulässigkeit der bürgerlichen Ehe. 2 Hauptst. N. 19.

P A R S II.

*In lege nova haud videtur extare
lex divina prohibens Matri-
monii solutionem pro casu
adulterii.*

S E C T I O I.

Id probant s. Scripturae verba.

§. I.

Talis erat hac in re judaeorum status, talisque opinionum diversitas, ac sententiarum circa legis hujus sensum contrarietas, quum Christus in hunc mundum veniens doctoris n. l. munus in se susciperet, quidve nunc ab hominibus perfectioris jam legis

capacibus observari Deus velit, promulga-
ret. Quomodo hic quaestionem de matri-
monii vinculo controversam diremerit,
quam tulerit Christianis legem, mediis cog-
noscendi veritatem, quae nobis relictæ sunt,
investigabo. Singula tamen Ecclesiae judi-
cio, subjecta sunt: neque in hac Diff. men-
tis sum, sensui PP. in C. Trid. congregato-
rum contradicere.

§. II.

Omniū igitur primo loco ipsius Christi
verba, et quidem illa Matth. V. consideran-
da veniunt. Ex tota isthoc Cap. apparet,
quod Christus ex professo turbæ præsentī
ideis mosaïcis alte adhucdum imbutæ, vo-
luerit Religionis suæ principia proponere,
atque talia præcipue, quæ rudibus judæis
difficillima videri non nequiverē; quodque
porro ut omnem eorum attentionem excita-
ret, suæque legis ampliorem perfectionem
in lucem collocaret, semper specialem Mo-
sæ legem citarit, tuncque nec approbando,
nec improbando illam, quid ipse velit ob-
servari, edixerit. Fluit hinc, Christum ne-
quaquam merum legis interpretem fuisse,
sed potius veri legumlatoris novi, qui leges
veteres præ oculis habens populo declarat,
quid in illis mutatum, quid abrogatum ve-
lit, personam egisse.... Porro eundem,
cum in materia de repudio idem tenor sit,
qui fuit in aliis hujus instructionis partibus,

ajatque: *dictum est antiquis*: (V. Mos. XXIV.) *quicumque* (aut uxoris adulterio, aut alia de causa legitima motus §. 6. seq. P. I. Sect. II.) *dimiserit* (dimissione matrimonii vinculum solvente) *uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiserit* (dimissione tali) *k) uxorem suam excepta fornicationis causa facit eam moechari*: amplam repudiandi facultatem lege concessam abstulisse, eam demum in lege nova ad casum fornicationis restrinxisse.

k) To *dimiserit* v. 32. eodem quo v. 31. sensu sumendum esse, jam sana ratio postulat. Quum legumlator nequidem humanus, inter legis promulgationem, eidem vocabulo, et quidem principali, varias significationes, quibus legis sensus obscurus evadit substituere, ac idem vocabulum, in quo legis summa residet a significatione populo notissima, ad plane ignotam transferre censendus sit.

§. III.

Idem apparet ex Matth. c. 19. narrante Phariseos Christo infensissimos, nullamque ejus auctoritatem minuendi occasionem e manibus dimittentes, accessisse ipsum interrogantes: an quacumque ex causa licet homini dimittere uxorem? tentantes scilicet Christi doctrina Matth. V. 32. proposita, ex ipsius legis ignorantia, aut aliunde emanarit? Christus autem probe advertens quid velint, se legis imperitum haud esse,

ipsa responsione probare voluit, totamque repudii historiam exponere mentis erat dicendo: Adamum quo tempore creavit Deus, non nisi duo extitere homines arctissimo inter se vinculo nexi, ut quasi unum essent. Ast Pharisei calumniandi libidine abrepti, diutius omnimodam decisionem expectare nolentes interposuere: quid ergo Moses mandavit dare libellum repudii, et dimittere? Ad quae Christus reposuit, scio Mo- sen vobis amplam dimittendi licentiam dedisse, sed nequaquam libenter istud fecit. sed ob duritiam cordis vestri, nec negavi unquam Mo- sen hoc permisisse, dixi tantum ab initio, ubi Deus hominem creavit rectum, ipseque nondum concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum interfectus erat, non fuisse sic. Postea vero ubi omnis caro corruperat viam suam, atque concupiscentia dominari caepit, vosque duri corde evasistis, Mo- ses ad majora praecavenda mala istud concessit. Ego autem novus legislator, dico vobis legis perfectioris capacibus, quia quicumque dimiserit dimissione tali, matrimonii vinculum solvente, uxorem suam, nisi ob fornicationem 1) et aliam duxerit, moechatur. Christus ergo Pharisaeis concedens Mo- sen pluribus ex causis libellum repudii permisisse, istum non nisi intercedente fornicatione scribere permisit.

1) Vetus editio complutensis atque Syrus legit: *quum non sit adultera.*

§. IV.

Objicies: haec verba intelligenda sunt, de separatione quoad thorum et mensam, non vero de dimissione quoad vinculum. R. N. Nam praeter jam dicta (nota k) sequeretur et illud absurdum, ecclesiam contra speciale Dei praeceptum errare, separando sc. pluribus de causis conjuges quoad thorum et mensam m). Si vero negas istud sequi, ea propter, quod Christus hic non simpliciter unam legitimae separationis causam assignarit, sed, quae causa ad perpetuam praecise separationem sufficeret, indicare voluerit; tunc repono: minus consona est Christo responsio isthaec, et vereor ne injuria afficiatur, dum (dicitur legumlatorem excellentissimum tam parum apposite ad quaestionem propositam respondisse. Pharisei enim interrogantes de nulla alia cogitarunt dimissione, nisi de ea, qua dirimitur ipsum vinculum; 1. quia tales simplices separationes apud Judaeos plane non fuere in usu, vel saltem rarissime contigerunt *). 2. quia citarunt Moysis constitutionem (§. 2. P. I. Sect. II.) Christus ergo apposite ad quaestionem respondere debuit, nisi interrogationem male intellexisse dicatur. Quod quum absurdum, atque Christus iisdem, quibus interrogatus, verbis responderit, mihi dubio caret, eum locutum fuisse de dimissione matrimonii vinculum solvente. Dein quis persuadebit sibi Christum interrogationem Phariseorum, responsione sua,

subtilissime, et mentali quidem restrictione ita distinxisse, et subdistinxisse: Matrimonium solvi potest quoad vinculum, nego; quoad cohabitationem, subdistinguo, ex pluribus causis, idque in perpetuum, nego; ad tempus quoddam, concedo. — Sane Scholastici antiquioris distinctionem hanc esse, si diceretur, non diu negaturus essem dicti veritatem; ast talia ex ore sapientissimi legislatoris profluxisse vix, ac ne vix credam.

m) Confer. Samuelis Klein de Szad Diff. canon. de matrimonio juxta disciplinam Graecae orientalis Ecclesiae conscripta, Vindob. 1781. §. 107. pag. 126.

*) Separatio, aut dimissio quoad thorum et mensam ex parte viri, sicut et mulieris in veteri lege non raro locum habuit. Et quibus in casibus? Ecce! menstruata a convictu a thoro et mensa viri abstinere debuit. unde *Nidda* id est *separata* audit: et si multis diebus menstruum passa mulier, a viro et ceu dimissam habendam, ex lege sancitum erat. Lev. XV. 19. Quamdiu immunditiem suam percipit, inquit *Buxtorf*. Synagg. judaie. c. 31. a viro se segregat mulier; nec illum tangere audet: imo ne eodem quidem uno scamno sedere; non cum illo ex una patina, vel uno mantili comedere, non ex eodem scypho bibere; nec e regione illius stare, et in os illum alloqui etc. 2do Si fides Rabbiniis danda, leproso et post sanationem septem diebus ab uxoria re abstinendum erat. 3tio teneri Sacerdotes omni, quo altari, aut templo ministrabant, tempore sese a thoro separare, et a conjuge abstinere putat *Michaelis* 4.

Theil. Mos. Recht. §. 214. pag. 209. n. 3. sed renuit consentire *Michaeli* doctiss. *Scmidtus* in suis *curis specialib.* ad Lev. XV. 16. etc. Tom. 3. in Lev. pag. 72. — 4ta tandem ab hominum fere omnium consortio pellebantur alii Num. V. Satis. plura apud. commentat. et Rabbinos — totus reor, haec si non omnimodam, saltem tamen insinuant separationis speciem. Vide me in Notis ad Jacobi.

§. V.

Neque Sententiae adversae patrocinari possunt verba Matth. v. 43. odio habebis inimicum, quasi ibi Christus voluisset tantum fallas legis interpretationes corrigere, atque sic merus legis interpres hoc loco fuerit. Nam licet priora solummodo verba ipsissima in lege scl. III. Moys. XIX. 18., sequentia vero non eodem praecise tenore contineantur, atque absolute a Mose dicatur: odio habebis inimicum, id tamen non obstat, quominus Christus haec verba, et quidem quasi in lege contenta, adhibere potuerit. Dicitur enim II. Mos. XXIII. 32., *non inibus cum inimico foedus, nec des ipsi habitationem in terra; XXXIV. 12. nec amicitiam cum eo ineas*, sed V. Mos. VII. 2. *percuties eum usque ad internecionem, nec misereberis ejusdem*: quid aliud vero ista volunt, nisi haec; *odio habebis inimicum*. Si quis vero praecise verbis: *odio habebis*, inhaerere vellet, dico Christum voces has ibi haud sensu adhibuisse

alio, quam quo eas Luc. XIV. 26. adhibuit, dicens: *qui non oderit patrem, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres . . non potest meus esse discipulus.* Sicut ergo hic per To odio habere, fuga parentum infidelium, minorque cum ipsis familiaritas, si animae salus periclitaretur, intelligenda est, ita et Matth. V. per ejusdem Christi dicta intelligenda erit fuga idololatrarum, quam certe legis verba supra citata innuunt, imo plus exigunt, quum et hi inimici, sive idololatrae ad internecionem delendi erant. Hinc dici nequit Christum voluisse fallas legis interpretationes corrigere, quum expressio haec relate ad legem in sensu magis proprio, ac illa Luc. l. c. sumenda sit; atque ex toto capite appareat Christum leges suas novas promulgasse, minime vero antiquas explicuisse.

*) Paradoxam hanc exegetin quis non miratur? Indem die Pharifäer dies als Moses Wort annahmen, inquit *Henr, Eberh. Gottl, Paulus* Comment. I. Theil. Lübeck 1804. pag. 703. folgerten sie: wer also nicht Verbundener, Volksgenosse, Nachbar ist, wer vielmehr dein Feind ist, den überläßt dir Moses selbst zu hassen. . . . Ganz andere Grundsätze gegen Menschen, die nicht vom Volke Gottes waren, sind an vielen Stellen des Alt. Test. pag. 705. und pag. 706. — Ungeachtet man die Pflichtenlehre Jesu mit einer Ungerechtigkeit gegen die Begriffe vieler Gutgesinnten erhob, so oft man behaupten wollte, *Feindesliebe* oder richtiger: *Wohlwollen auch gegen den Feind*

als Mitmenschen, sey, ohne sie, von niemand gefordert worden, so fällt dagegen ein wahres Licht auf sie, wenn man bedenckt, daß Jesus unter solchen jüdischen Misbegriffen und Abscheulichkeiten geboren und aufgewachsen war. Dadurch lernt man seine Sittenerhabenheit über Mose und alle Sprecher Gottes im A. T. schätzen etc. *Quinti Mos. L. Cap. VII. declaratum, ac defensum vide apud Lilienthal p. 4. c. 9. — Vanhove Tom. I. Deut. pag. 292. — Bullet Krit. Beantw. I. Th. N. 24. Liebe des Nächsten. pag. 118. — II. Th. No. 28. pag. 137. Michaelis Mosaisches R. I. Th. §. 28. p. 86.*

§. VI.

Dicis: nisi admittatur Christum solummodo legem interpretatum, aut ejus verba de sola separatione intelligenda esse, sequitur Matthaeum n), et Marco o) et Lucae p) contradicere. Ast sequelam hanc nego; etenim licet et Marcus et Lucas dicant, Christum pronunciaſſe, non licere homini dimittere uxorem, ipsi tamen Matthaeo haud contradicunt. Quod patet, si attendamus ad circumstantias utique diversas. Marc. X. Pharisei, generaliter tantum interrogarunt Christum an liceat viro dimittere uxorem. Hinc Christus apposite ipsis respondere volens, et generaliter ait: non licet separare, quod Deus conjunxit. Sic et Luc. XVI. generaliter tantum proponitur veritas. *) Aliter omnino res se habet apud Matth.; nam 1. Cap. V. Christus, ceu legislator non solum legem generalem, sed et

exceptum casum promulgare debuit q), et 2. Cap. XIX. alia fuerit quaestio proposita, sc. an *quacunque ex causa* licet dimittere uxorem, et Christus apposite respondens ait, non licet homini *quacunque ex causa* dimittere uxorem, sed solum fornicationis causa. — Exemplo patebit omnis res. Ponamus ergo Phariseos interrogasse: an licet occidere hominem? Certe Christus respondisset, non licet, dictum est enim antiquis, non occides; sicque generaliter respondendo absolvisset quaestionem generalem. — Ponamus nunc eosdem ita quaesivisse; an licet *quacunque ex causa* occidere hominem? Nunquid Christo nunc aliter respondendum fuisset? nec suffecisset reposuisse; non licet *quacunque ex causa* occidere hominem, quia sic ulteriori interrogationi locus remansisset, quaenam sit illa causa, de qua liceat occidere? Si ergo Christus statim apposite respondere voluisset, uti cujuscumvis hominis prudentis, et a potiori legislatoris est, praecipue quum de legis sensu agitur, ita respondere debuisset: dictum est non occides, non enim licet separare homini corpus, et animam, quae Deus conjunxit; igitur quicumque occiderit hominem privata autoritate praeter casum necessitatis, jure defensionis scl., et servato moderamine inculpatae tutelae, homicida est, nec partem habebit in regno Dei. Quaestio enim sic proposita, jam ex parte interrogantis supponit notitiam causae jus-

tae necis, et ex parte interrogati supponit eundem etiam admittere talis causae existentiam. Sicut ergo hae responsiones variae pro variis interrogationibus sibi haud repugnant, ita et a pari etc. r). Accedit, quod Marcus hoc capite non anxie, atque praecise Christi verbis adhaeserit, sed notatu dignissima alia, quae facile ex idearum combinatione cogitari potuerunt, omiserit. Denique nec Marci, aut Lucae, sicut Matthaei scopus exegit, expresse clausulam isthanc apponere:

n) Cap. V. 32. „Ego (*Christus legislator*) „dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari: et qui dimissam duxerit, adulterat.“ Et XIX. 3. „Accesserunt ad eum (*Christum*) Pharisei tentantes eum, et dicentes: si licet dimittere uxorem suam quacunque ex causa? 4. qui respondens ait eis: „dico.. vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur: et qui dimissam duxerit, moechatur.“

o) Cap. X. 2. „Accedentes Pharisei interrogarunt eum (Jesum): si licet viro dimittere uxorem, tentantes eum. At ille respondens dixit eis: . . . Quod Deus conjunxit, homo non separet.“

p) Cap. XVI. 18. „Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram duxit, moechatur: et qui dimissam a viro ducit, moechatur.“

q) Confer. Boehmer J. E. P. Lib. 4. Tit. 19. §. 7.

r) Confer. Fromberger l. e. N. 20.

*) Duplicem ergo tentationem hic admittit autor; sed hoc loco Lucae contigisse disputationem de matrimonio, inquit *Doctiff. Theologus Parisiensis* in hist. et Concord. Evangel. pag. 261. quam describunt Matth. et Marc., et cum Luca hic conjungendam esse, satis patet ex eo, quod post pauca, quae solus Lucas narrat, coincidunt tres in eandem narrationem de parvulis, et divite, et aliis, quae sequuntur. Valde etiam verisimile est, Phariseos quaestionem de matrimonio proposuisse, quia dictum erat a Domino, *Lex et Prophetæ usque ad Joannem*: cum enim apud eos controversa esset hæc quaestio, facile eadem eis venire in mentem potuit, itemque cogitatio, quod Christus aliquid super ea diceret, unde eum accusare possent.

§. VII.

Alia saltim adjuncta, hic de separatione sola sermonem prodere putas, eo quod dicatur: *quod Deus conjunxit, homo non separet*. Sed si verba in sensu strictiori sumantur, quasi nulla omnino exceptio valeat, tunc nimium probant, ergo nihil. sequeretur enim 1. non licere judici hominem morti addicere, quum separaret corpus ab anima, quae Deus arctissimo nexu conjunxit. 2. Multo minus licere id, si homo uxoratus sit, quum sic non solum corpus ab anima sed et maritum a conjuge separaret. 3. Ecclesiam tolerasse semper maxime absurda, et legi divinae e diametro contraria, non damnando legem eam civilem, qua in

adulteros poena capitis statuta fuit, atque separabantur, quos Deus conjunxit. Constat denique, quod juxta V. Mos. XXIV. marito facultas fuerit sese a conjuge separandi, ergo verba illa non ita stricte sumenda sunt, ut nulla exceptio locum habere possit. Ita intellexerunt *Tentull.* lib. IV. adv. Marc. Christoph. Marcellinus lib. I. de author. R. P. contra Lutherum Sect. I. Conc. Tolletan. de ann. 681. ean. 8. etc.

§. VIII.

Neque obstat, quod dicatur: *ab initio non fuit sic.* Nam praeter jam dicta (§. 3.) ulterius dico. Si verba illa absque ulla ratione circumstantiarum sumere quis velit, atque exinde inferri, ergo nunc aliter non est, aut esse potest, sequeretur etiam homines nunc existentes peccato originali infectos haud esse, eoquod ab initio non fuerit sic. Sensus ergo est: *ab initio non fuit sic,* ut levissima quavis de causa matrimonium solveretur; (uti vos facitis, nimium extendentes repudiandi facultatem.) sed non nisi ob causas matrimonii fini obstantes. Dicta igitur haec, quum ab initio, seu in lege naturae ob fornicationem repudiare licuerit, non probant matrimonii vinculum insolubile, sed ejus ruptionem ex causis inanibus attentatam, repudiant.

§. IX.

Pauli verba ad Rom. VII. f) sententiae

huic haud praejudicare, ex ipsius scopo patet. Nil aliud ipse intendit, nisi Christianis ex Judiasmo converſis demonſtrare, legem ipſos non amplius obligare. Quod ut poſſit, inſtituit comparationem conjuges inter, ac legem ab homine ſuſceptam t) dicendo: quemadmodum ſe res habet conjugis cum marito, ita ſe res habet hominis cum lege. Sicut enim conjugi non licet, cum alio viro commercium habere, aut alteri nubere, quamdiu ipſius maritus primus vivit, aut eandem libello repudii non ſolvit ab obligatione manendi cum ipſo; (ad judaeorum morem hic reſpicit.) ita etiam homini non licet, ſeſe ab obligatione legis eximere. Tunc enim primo a lege liber erit, quando lex mortua, abrogata eſt, ſicut mulier tunc demum libera evadit, alterique nubendi facultatem obtinet, quando maritus ipſe libello repudii eam ab obligatione ſolvit, aut mortuus eſt. Ex hiſce ita concludit. Vos ergo quin ſpirituales adulteri eſtis. Evangelium Chriſti poteſtis ſuſcipere ita quidem ut lex vos omnino non amplius obliget, mortua eſt enim lex, ad tempus ſolummodo ſubſiſtens lex, vos nunc ab obligatione ſolvit. Ex hiſce igitur ſententia haec non labefactatur, quum non loquatur Apoſtolus de Evangelio, ſed conformans ſe auditoribus ſuis, de lege Moſis v).

f) 1. „An ignoratis fratres (ſcientibus enim „legem loquor) quia lex in homine domina- „tur, quando tempore vivit? 2. Nam quae

„sub viro est mulier, vivente viro alligata est
 „legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, so-
 „luta est a lege viri. 3. Igitur vivente viro,
 „vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro:
 „si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata
 „est a lege viri, ut non sit adultera, quum
 „fuerit cum alio viro. 4. Itaque fratres mei,
 „et vos mortificati estis legi per corpus Christi,
 „ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit,
 „ut fructificemus Deo.“

t) Scopum hunc Paulo fuisse, fatetur et *Euseb. Amort.* in *Demonst. critica Relig. Cath.* P. I. q. 15. *) *Bonifacius* a S. Wunib. in *Univers. Heidelberg.* Doctor in *Epist. ad Roman.* h. l. *Calmet* h. l. et ex professo hic Apostolum de matrimonio non agere, res expedita est. Sed cedamus! de qua lege loquitur Apostolus imo membro? De lege generali, ejusque effectu: Romae enim et gentiles erant. Igitur et sine omni respectu ad legem Mosaicam de matrimonio loquitur, ejusque indissolubile vinculum certum supponit, non probat, imo sese vertit ad momentum, de quo loquitur *Jesus: ab initio autem non fuit sic*; fors etiam alludit ad *I. Corinthr. VII.* (*Paulum Epist. ad Corinth* priori calamo exarasse, quam illam ad *Roman.* sentit *Calmet.*, *Erudit. Scmitii* discipulus *Weckauff* in *proleg. et Schol. ad hanc Epist. Antverpiae 1783.* Confer. *Molkenbuhr* *Diff.* 23. *Acta Pet. et Pauli* N. 72. et 93.) V. 4. iterum agit de lege mosaica.

v) *Maldonatus* in *Matth. XIX.* videtur quoque mentis fuisse illa Apostoli verba, sententiae huic non obstare, quum inter plures objectiones ex *S. S.* desumtas, nequidem hujus *Loci* mentionem faciat.

*) Per decursum falsas *Braunii* citationes, praesertim quoad *Maldonat.* censoria per-

fringam virgula in Not. meis ad Diff. *Jacobi*. Audacter dico, a *Braunio* ne ulla quidem hora lectum fuisse *Maldonati* eruditissimum Comment. tot enim invenio abusus commissos, ut mirum merito cuique de viro erudito subeat. *Maldonatum* hoc Apostoli textu ad sui probationem argumenti usum fuisse, leges h. l. p. 406. edit. Lugd. 1598. qua utor, linea 35. lit. C.

§. X.

Demum nec illa Pauli verba I. Cor. VII. 10. x) nocent rei huic, quum generaliora sint, nec omnem exceptionem arceant, uti observat *Hugo Grotius* in adnotat. ad Matth. V. Admittenda igitur erit clausula: *nisi ob fornicationem*, uti jam ipse *August.* lib. I. Cap. 3. de adult. Conjug. censuit y). Deinde hic sermonem non esse de discessione, quae fit ob fornicationem, sed tantum de ea, quae ob similitatem accidit, uti crebro in familiis fieri solet, patet ex adhortatione Apostoli, ut invicem reconciliarentur, quod suadere non potuisset, quin virum imprudentem reddere voluerit; uti jam *Theodoretus* et *Hugo Grotius* in hunc loc. adverterunt.

x) „Jis, qui matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: 11. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.“

y) Ita textum hunc intellexere et *Origenes* tract. 7. in Matth. *Chrisosth.* homil. 19. in h. l. *Ambros.* exposit. I, h. l. *Theodoretus* (* du-

pliciter hunc citat. vide Sup.) Autor. Commentar. B. Pauli. *Primasius* Uticensis, *Beda*, atque Card. *Cajetanus* in hunc locum. —
 * Vide Notas meas ad Jacobi h. l.

§. XI.

Hisce nunc ex S. S. pertractatis, cum fors plures sint, quibus ista minus clara, aut praepropere dicta videntur; quippe de veritate sententiae adversae convictos sese credunt; ulterius quid in explicatione S. Scripturae textus controversi oportet, praestabo. Traditionem nimirum circa hoc punctum exponam, quum isthaec sit fons, unde non solum theologus privatus, responsa sua; sed et tota Ecclesia decisiones suas haurire debet. Quid inde PP. docuerint, quid concilia decreverint, ordine chronologico proponam; ut, an traditio uniformis, an varians fuerit; atque pro cuius sententia potius stet, facile perspicui possit.

S E C T I O II.

Confirmat Traditio Ecclesiae.

Caput. I.

Mens Patrum, atque Theologorum Sententiae.)*

§. I.

S e c t i o I.

Exordium sumo ab *Herma*, quem in

Pastore lib. 2. mand. 4. hanc quaestionem primo agitantem invenio, ait sc. „Quid si permanferit in vitio (adulterio) mulier? et dicit (Angelus) dimittat illam vir, et vir per fe maneat; quodfi dimiferit. (vir) mulierem fuam, et aliam duxerit, et ipfe moechatur. Quod fi mulier dimiffa poenitentiam egerit, et voluerit ad virum fuum reverti, fi non receperit eam vir fuus, magnum peccatum fibi admittit. Sed debet admittere peccatricem, quae poenitentiam egit, fed non faepe. Servis enim Dei poenitentia una eft. *Propter poenitentiam ergo non debet dimiffa conjuge fua aliam ducere . . . ut coelibes maneatis* (tali in cafu) *tum vir, tum mulier, propterea praeceptum eft, quia potest. in hujusmodi poenitentia effe*“ Hermas igitur non negat folvi matrimonium ob fornicationem, nec ait, Chrifti lege vetitum effe repudiare conjugem adulteram, et alteram ducere, fed tantum negat folvi iftud in cafu, ubi uxor femel adulterata eft; quae fententia ex illius temporis disciplina ortum ducere videtur a).

*) Notandum hic ab tractationis hujus initio; inter textus Ss. PP. a me allegatos, reperiri tales, qui fententiae contrariae videntur favere; hosce vero, non probandi gratia, fed eo folum ex capite interpolitos effe; ut quam fluctuans in hac quaefione, traditio fuerit, appareat.

a) Confer. *Cottelerius* in hunc l. et *Gro-*

tius l. c. qui ferme ita sentit, atque adducit Clement. Alexand. asserentem, plures Christianos spe poenitentiae ab adultera agenda, a secundis nuptiis, et quidem libere, abstinuisse.

§. II.

Saec. II. *Justinus* M. apollogia II. pro Christianis sub Antonino Vero, ad Senatum data, postquam ostenderat, solum verbum Dei, in mutandis hominum moribus praestitisse id, quod leges humanae nequaquam efficere poterant, subdit. „Ne autem cavillari ista videamur, paucas quasdem ipsius Christi doctrinas, commemorandas esse putavimus. Dixit; qui repudiatam a viro altero duxerit, adulterium committit.“ Sanctus igitur pater 1. nihil commemoravit de eo, quod viro fornicariam repudianti liceat, adeoque quid in hoc casu juris sit, ad doctrinam Christi haud spectare putavit. 2. De muliere dimissa generaliter solummodo loquitur, non attingens exceptionem notam quam tamen subintellexisse videtur, propterea quod tantum Matth. V. et XIX., non vero Marci, et Pauli verba citarit. Vel si istud nolis, dico, omne, quod scripsit, nonnisi in partem dimissam, non vero dimittentem, cujus jura laesa sunt, cadere.

§. III.

Saec. III. *Tertullianus* lib. IV. *adv. Marcion.* cap. 33. postquam contra hunc haereticum fuisse ostenderat, Christum nec

creatori, atque juris naturae auctori, nec Mosi circa facultatem repudiandi contradicere, sed eundem potius et patris divini institutionem, et Moſis constitutionem protegere, ac confirmare; ſubdit: „praeter ex cauſa adulterii, nec creator diſjungit, quod ipſe conjunxit. — Habes igitur Chriſtum ultro veſtigia ubique creatoris ineuntem, tam in permittendo repudio, quam in prohibendo.“

Idem in lib. de Monogam. C. 9. ait: „tam repudio matrimonium dirimitur, quam morte“ *). Confer. etiam lib. II. ad uxorem C. I. de ſecundis nuptiis. b)

*) Hoc in loco Braunium modo correxere Ephemerides Moguntinae 1787. Tom. II. „die Stelle aus Tertullian lib. de Monog. C. IX. führt er etwas unrichtig an, alſo: *tam repudio matrimonium dirimitur, quam morte*, poſt quae totum contextum proferunt. Sed perinde eſt, *Tertullianus*, hoc in libro haereticus, contra Braunium aperto Marte militat. Scopuſ et finiſ Tertulliani hic eſt ſecundas deteſtandi nuptias; ſic igitur argumentum format. Sicut repudiata tenetur marito, etiam inimico, ita et relicta tenetur defuncto. Brevitatiſ cauſa lectorem remittimus ad Tertullianum ipſum pag. 205. edit. Pariſienſis, — de loco Tertull. ex lib. 4. adv. Marc. vide me in Notis Jacobi. — Tu non credas ante tempuſ.

b) *Calmet* comment. in Matth. XIX. (* *Tertullian.* a *Calmeto* citatum hoc in loco non invenio, ſed in Diff. de divortiis Tom. I. Diff. edit. Wirceburg. pag. 311. adfert *Calmetuſ*

Tertullian. ipfiffimet Verbis a *Braunio* supra male allatis. An *Braunius* unquam *Tertullianum* legerit, dubito) *Klүpfel* in diff. de mente *Tertull.* circa indiffolubilitatem matrim. et *Rigaltius* ad h. l.

§. IV.

Clemens Alexandrinus lib. II. Stromat. haec habet: „Scriptura confultit uxorem ducere, et nec a conjugio permittit unquam difcedere, legem dum aperte conftituit: non dimittes uxorem, praeter ob fornicationem. Adulterium autem exiftimat conjungi matrimonio, dum alter vivit ex feparatis.“ Duo ergo hic ftatuit, fcl 1. non licere in cafu feparationis conjugum, aliud contrahere matrimonium; et 2. licere in cafu fornicationis dimittere uxorem dimiffione utique tali, qua dirimitur conjugium. Quod inde apparet, cum dicat: „Mofis ac Chrifti lex nequaquam inter fe pugnant, fed confentiunt, quum utramque unus fuppeditaverit Dominus“ jam vero, quum vi legis matrimonii vinculum in cafu adulterii certe folvatur, vel juxta III. Mos. XX. 10. vel juxta V. Mos. XXIV. Lex vero, et Evangelium confentiant, eoquod unum auctorem, eundemve Deum, fibi contradicere haud valentem, habeant; confenfus autem ifte non in eo, quod adultera lapidanda fit, inveniri detur, utique in eo, quod adultera dimitti, aliave duci poffit, confiftere debet. Hinc fluit et hunc S. P. mentis fuiife, in ca-

su fornicationis matrimonium solvi. Quod confirmatur ex eo, quod et Origenes, quem in materia non levi, doctrinae magistri potius, quam propriis ratiunculis adhaesisse praesumo, ejusdem opinionis fuerit.

*) Athenagoram pro matrimonio loquentem leges in Diff. Polych. Grassmann. — in posterum malas Braunii citationes in notis ad Jacobi a me correctas assignabo signo †.

§. V.

Dicit autem Tract. VII. in Matth. „Scio quosdam, qui praesunt ecclesiis, permisisse aliquam nubere viro priori vivente . . . adversus ea, quae ab initio scripta sunt: Dico autem vobis, quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob causam fornicationis, et aliam duxerit, moechatur Post haec autem non permittit Dominus propter aliam aliquam causam dimittere, nisi propter causam fornicationis dicens: Quicumque dimiserit uxorem excepta fornicationis causa, facit eam moechari. Quaerendum est autem, si propter solam fornicationem, dimittere jubet uxorem. Quod si mulier non fuerit fornicata, sed aliud quid gravius fecerit an dimittenda? Non, quum Dominus excepta causa fornicationis dimittere vetet.“ Haec ita clara sunt, ut extra lectionem nihilo opus habeas, ad perspicendum; *Origenem* h. l. illos solummodo ecclesiae praefules perstringere, qui pluribus ex causis matrimonium dirimi permit-

tentes, contra scripturam, propter aliquam aliam causam, nisi fornicationis, divortium haud concedentem fecerunt. Verbotenus igitur Evangelio adhaerens, parti innocenti concedit jus repudiandi adulteram; quod et *Gervasio* Lib. V. de Sacram Matrim. c. 4. p. 841., candide fatetur — †.

§. VI.

Quod seculo III. deprehendimus, istud et *Soeculo IV.* saepius invenimus; et primo quidem apud *Lactant.* in Epitom. Instit. c. 6. dicentem: „ideo praecepit Deus non dimitti uxorem, nisi crimine adulterii revictam, ut nunquam conjugalis foederis vinculum, nisi quod perfidia rupit, resolvatur.“ *Biblioth. M. PP. Tom. 3.* — †.

§. VII.

Sensum hujus saeculi, circa hanc quaestionem confirmat *Constantini* M. imperatoris lex 3. C. Theod. Tit. 16. de repud. Eam vero, quoad solutionem in casu fornicationis, ecclesiae sensui nequaquam repugnare, sequitur ex eo, quod nulla Synodus oecumenica in oriente, aut occidente celebrata constitutionem hanc, (quoad hoc intellige caput. *) ad examen revocarit, et ne servaretur, vetuerit. Porro nullus antistes Constantino contemporaneus, nec Romanus, nec Alexandrinus, nec Antiochenus, nec Constantinopolitanus, aut Solymitanus, de hacce constitutionis parte querelam mo-

vit, eamve quasi cum Evangelio pugnantem rejecit. Imo Synodus Generalis VI. Act. 8. Constantinum ceu fidei Christianae conservatorem praedicat. — Quod subsequentes nonnulli PP. leges ejusmodi redarguerint, inde fortassis factum est quia nimium generales fuerant.

*) Compar. Diff. Gassm. N. 2, §. 22, ibique notas meas; adde Notas ad Jacobi.

§. VIII.

Hilarius pictav quoque huic sententiae adstipulatur, dum Can. IV. in Matth. ait: „Si alii ex discessionis necessitate nubenda sit, nullam aliam causam definendi a conjugio (fides evangelica) praescribit, quam quae virum prostitutae uxoris societate polluerit.“ — †.

§. IX.

Consentit *Epiphanius* haeres. 59. ita scribens: „qui non potuit contentus esse una mortua, aut ob aliquam scortationem, aut adulterium, aut separationem ob aliquam causam malam facta; quum divina scriptura eum non accuset, si aut vir secundae conjugatur uxori, aut uxor secundo viro, neque ab Ecclesia et vita abdicat, sed suffert propter debilitatem: non tamen ut duas uxores simul habeat, sed ut ab una separatus secundae si ita contingat, (si lubet) lege (legitime) copuletur“ c).

c) *Petavius in adnot. ad h. haeresim* differte notat, S. *Epiphanium* innuere, conjugium in casu fornicationis solvi. — Versionem Petavii habes in *Notis meis ad h. §.* Tu lege et iudica.

§. X.

Basilius M. in epistola ad Amphil. sic mentem suam can. 9. aperit: „Domini dictum secundum sententiae consequentiam, ex aequo et viris, et mulieribus convenit, quod non liceat a matrimonio discedere praeterquam ob fornicationem. Consuetudo autem non ita habet, sed in mulieribus quidem multum accurate et diligenter observari invenimus Consuetudo vero etiam adulterantes viros, et in fornicatione versantes jubet a mulieribus retineri. Quare quae cum viro dimisso cohabitat, nescio, an possit adultera appellari. Crimen enim hic attigit mulierem, quae et quamnam ob causam dimisit.“ S. igitur *Basilius* ab hac Sententia alienus haud est d).

d) Quae S. *Pater in lib. de Virginit.* ait, intelligenda sunt, de tunc temporis vigente consuetudine, vel dimissione iurgii, aut verberationis causa, suscepta. Confer. *Balsamon*, et praecipue *Zonaras* in h. Can. *Klein de Szad* Diff. cit. pag. 127. seq., *Gervasio* l. c. *Malodonatus* l. l. *Covarruvias* jurista Hispanus cum *Boehmero* l. l. §. 2. fin. — †

§. XI.

Clarius adhuc loquitur *Gregorius Nazianz.*, orat. 31. de matrim. dicens: „Lex

quidem omnes ob causas libellum repudii dat. Christus vero, non omnes ob causas (libellum repudii dat) sed separare ab adultera tantum uxore permittit.“

§. XII.

Contemporaneus huic, *Ambrosius lib. I. de virginib. C. I.* ait: „Quomodo autem Dominus divortium praecepisset, quum ipsius sit sententia, quia nemo dimittere debet uxorem excepta fornicationis causa.“ Ibi igitur negat tantum, Christum praecepisse divortium, non vero negat, Christum in fornicationis casu illud interdixisse. Quod ulterius patet ex *lib. VIII. C. 69. in Luc. XVI.*, ubi ita scribit: „Quare dimittis uxorem quasi *sine crimine*, et putas tibi id licere quum lex divina prohibeat.“ † Acriter igitur in illos solummodo invehitur, qui absque crimine dimiserunt uxores, quum isthoc lege Dei prohibitum sit; nihil vero dicit de iis, qui propter crimen (fornicationis) dimittunt uxores. Hoc ergo lege Dei prohibitum haud censuit e).

e) Ulterius istud patet ex reflectione super Characterem et Sanctione legis *Theodosii*, qua praemisso repudio, matrimonium solutum est, *lib. V. C. Tit. 17. de repud. l. 8.* Ambros. scl. qui auctoritatem episcopalem omni meliori modo tueri adlaboravit, atque in disciplinaribus nequidem connivere scivit; adeo ut referente *Theodoro*, per 8. menses, ipsum *Theodosium* Mediolani ab ingressu ecclesiae prohibuerit, donec serio poenituerat. — An hic vigilantissi-

mus zelator eundem *Theodosium*, talem nunc legem statuentem, impunitum atque incorrectum reliquisse censendus est, si solutionem matrimonii expressae Dei legi contrariam credidisset. Certe in alias hujus legis partes acriter invehitur. — Quod S. Ambros. lib. I. de Abrah. c. 7. ait, non obstat sententiae nostrae, quum nonnisi in genere, seu thesi veritatem, proponat, * Confer. Diff. II. Galsm. loco nuper citato.

§. XIII.

Idem (f) in *expositione B. Pauli ad Corinth. C. 33.* abnegat uxoribus facultatem transeundi ad novas nuptias, abjecto licet ob adulterium viro, maritis autem eandem tribuit, dicens ad illa verba: *et virum uxorem non dimittere*, subauditur excepta fornicationis causa. Et ideo non subiecit sicut de muliere dicens: *quod si discesserit, manere sic*: quia viro licet uxorem ducere, si dimiserit peccantem.

f) Maldonatus in Comment. ad Matth. XIX. atque *Philipp. Labbaeus* huncce commentarium in dubium vocant; ille *Remigio* hic *Hilario* Ecclesiae Rom. diacono eundem adscribentes. At si *Remigii* sive *Lugdunensis*, sive *Remensis* est, inde liquet, hujus Commentarii doctrinam Gallicanae ecclesiae moribus non repugnasse, *Remigius*, ut ea ferebat aetas, vir erat doctissimus. Si vero *Hilarii* est, inde (licet *Luciferianus* a S. *Hieronimo* dicatur) tamen cum error de origine animae per traducem, nullum cum doctrina Solubilitatis, vel insolubilitatis matrimonii nexum habeat, mens *Innocentii* (§. 16.) eo quod ipsi aequalis fuerit, colligitur, atque liquet illam doctrinam ab Romana non abhorrere ecclesia, dummodo

non fuerit alia tunc in ea, alia tempore Gregorii (§. 39.), Zachariae (§. 40.), Eugenii II. (cap. II. §. 14.) et Leonis IV. (§. 43.) doctrina, de solvendis ob adulterium matrimoniis.

§. XIV.

Asterius Amasenus Episcop., a Synodo Nicaena II. act. 4. et 6., atque ab Hadriano I. in lib. de Imaginibus laudatus, atque circa annum 380. vitam vivens, adeo clare, atque evidenter pro hac sententia militat, ut ipse Tournely sententiae adversae patronus, eum omnino omittendum esse dixerit, quum inter clara loca plura ajat iste episcopus. Existimate (fideles) et omnino vobis persuadete, matrimonium morte tantum, et adulterio dirimi. — *) Videas velim characterem Asterii in Not. meis ad Jacobi.

§. XV.

Non minus clare loquitur S. Chrysoth. pluribus in locis, et nominatim in homil. 19. in I. Corinth. VII., ubi inter plura speciose dicta, lectuque dignissima ait. „In casu fornicationis jam solutum est matrimonium.“ 2. In Sermone 20. de libello repudii, ait: „Adultera nullius est uxor.“ 3. Idem ferme iisdem verbis dicit in homil. 20. in Genes. 4. In Isaiae III. et V., denique in hom. 17. in Matth g). Vidimus nunc totam saeculi IV. traditionem pro nostra sententia stantem. Qualis autem fuerit saecul. V., nunc inquirendum.

g) Verba S. P. in *homil.* 63. in *Matth.* intelligenda sunt de repudio ex causis insufficientibus et inanibus suscepto, ubi sc, uxor adhuc est uxor, et maritus nondum desit esse maritus. — †

§. XVI.

Saecul. V. Exordior ab *Innocentio I.* qui *cap. 6. epist. ad Exuperium Tolos.* ita scribit: „qui uxore vivente, quamvis dissociatum videatur conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri.“ Notandum vero hunc pontificem generaliter tantummodo loqui, eoquod aliter loqui non potuerit, quæstio enim ab Exuperio sibi proposita generalis fuit, qualis autem interrogatio, talis responsio.

§. XVII.

Descendo nunc ad duos PP. quibus patroni sententiae adversae magnopere gloriantur sc. ad D. *Hieronim.* et *Augustinum*, quali vero fundamento insultent, nunc disquiram, incipiendo a D. *Hieronimo* in *Comm. ad Matth. XIX.* dicente „Sola fornicatio est, quæ uxoris vincat affectum, imo cum illa unam carnem in aliam dividerit, et se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura (Proverb. XVIII.) *qui adulteram tenet, stultus et impius*, ubicunque igitur est fornicatio, aut fornicationis suspicio, libere uxor dimittitur.“ Hic igitur uxoris dimissionem,

si et suspicio fornicationis tantum adsit, haud illicitam esse profitetur, quin imo hanc dimissionem, in casu fornicationis certe peractae, inter mariti obligationes perfectas numerat juxta illud Prov. XVIII. Nunc vero pergit: " Et quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret: sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit, tale est, si non propter libidinem, sed propter injuriam dimittis uxorem." Interdicit ergo hic secundas nuptias superstitie repudiata. Sed Q. An pro omni fornicationis casu, an solum pro casu adulterii nondum probati, quando vir uxori crimen hoc tantummodo impingit, ut ditio-rem, venustio-rem, juniorem ducere possit, non autem ideo, ne ipse stultus ac impius fiat, interdicit secundas nuptias? Veritati similis de illo solummodo casu istud edicit. Id ipsa verba volunt, quibus inter adulterium probatum, et praesumptum distinguit, ita ut in casu primo liceat, quod in secundo non licet. Ait enim „quod *Christus* dicit tale est: si non propter libidinem, sed propter injuriam dimittis uxorem." Quae verba utique differentiam indicant, quae vero haud subsisteret, si in utroque casu nil nisi simplex dimissio locum haberet. Verba ejus hinc tali modo supplenda videntur: si non propter libidinem, sed propter injuriam di-

mittis uxorem, licet, ut priore vivente aliam habeas. Nihilominus fateri non nequeo, Hieronimum in casu adulterii certe existentis, dissuadere aliud conjugium, quum res periculosa nimis, fidelitati venustae cujusdam sese totum committere, sic enim ait: „Quare expertus infelices priores nuptias, novarum te immittis periculo?“ Verum haec verba non negant, sed potius probant, marito, infelici conjugio sive adulterio comperto, licitum fuisse, novarum periculo se immittere.

§. XVIII.

Nunc pergens atque de uxoribus repudiatis agens Hieronimus, ipsis facultatem omnem, secundum contrahendi matrimonium, etiam post viri mortem abjudicat dicendo. „Et quia meretrix, et quae semel fuerat adulterata opprobrium non timebat, secundo praecipitur viro, quod si talem duxerit, sub adulterii sit crimine.“ Haec vero marito innocenti haud nocent, sed adulterae solum. S. Hieronimus nimirum jam in antecessum divortiorum multitudini aggerem ponere mentis erat, sciens quippe, mulierem, cui libera facultas, ad novas transvolandi nuptias, cuique mariti character, atque in adulteram odium, averfioque perspecta essent; si hodie plus delectaretur alio viro, cras nullam adulterii commit-
tendi occasionem e manibus dimissuram esse, ut a marito innocenti, atque egregio

repudiata, mox neo amatum ducere possit. — Sed neque hoc in praxi receptum, ut adultera publica ducatur. — Quod si vero contingeret, vir talis utique certo sensu adulter vocari posset, quum sciat, eam, quae semel fuerit adulterata, opprobrium ulterius non timere, data occasione iterum adulterari, atque dimittendi facultatem facere; adeoque talis non eo ex fine, ut stabile cum ipsa conjugium ineat, sed ideo solum, ut sub decoro matrimonii titulo, in concubinato vivat, nuptias hasce celebret. Evidens quoque est, quod si adulterae libera facultas esset, alia, aliave contrahendi matrimonia, mox in civitate omnia conjugia exulare, atque promiscuum concubinatum dominari necessario debere. In hisce igitur lubentissime adsentior S. Patri.

§ XIX.

Quam loco praeced, adulterae abnegavit facultatem, eandem: *epist.* 30. alias 94. ad *Oceanum* eripit adultero dimisso.

*) Confer notam ad Diff. Galsm. §. 20.

§. XX.

Denique in *epist.* 147. ad *Amandum Presbyt.* conjugibus tum dimissis, tum dimittentibus secundum matrimonium ineundi omnem causam amputavit.

*) Haec epistola celeb. Martinianaeo Congreg. S. Mauri, certo genuina; Molckenbuhrio Diff. 19. pag. 193. suspecta apparet.

§. XXI.

Ex his nunc liquet *S. Hieronimum* foeminis adulteris omnem facultatem in posterum nubendi denegasse (§. 18.) atque dimittentibus ipsis conjugibus eam eripuisse (§. praeced.) viris item adulteris (§. 19.) atque ob suspicionem solam dimittentibus uxores, jus illud abjudicasse (§. 17.) non vero maritis ob injuriam, seu adulterium certum (§. eod.) Quod confirmatur ex dictis contemporanei *Augustini* lib. de bon. conjug. C. 7. §. seq. Loquitur ergo solum juxta illius temporis mores, neque, ut communiter putatur, huic sententiae nostrae directe obstat.

*) Huc pertinet *Hieronimo* coevus, *Chromatius*, quem omnes fere tacito transvolaverunt calamo. S. hic aquilejensis episcopus in Comm. sup. Matth. infra. "Sicut uxorem caste, et pure viventem dimittere fas non est; ita quoque adulteram dimittere permissum est, quia ipsa se mariti consortio fecit indignam etc." Hunc, quem nescivit *Braunius*, alius quidam Ss. Theologiae Doctor, cujus manuscriptum repetita vice legi, mirum in modum elevat: Sed amabo! cui in aurem dixit Antistes, sese loqui de dimissione quoad vinculum. Me hercle! et quiescente turbine perperam audiisti; Ast nec retro aetas, nec majores nostri scierunt inane dimissionis quoad thorum et mensam inventum! Miremur, sed ad tempus, ridebimus postea. Not. ad §. 64.

§. XXII.

Transeo nunc ad *S. Augustinum* pluribus locis hanc quaestionem pertractantem. Ea vero solummodo exponam quae Episcopus scripsit. Primo huc spectat locus ille in *lib. de bono conjug.* C. 7. ubi ait: „Mior quod quemadmodum viro liceat dimittere adulteram uxorem, ita liceat ea dimissa alteram ducere. Facit enim hac de re S. S. difficilem notum, dicente apostolo (1. Cor. VII.) *mulierem a viro non discedere* etc. quomodo autem viro possit esse licentia ducendae alterius, si adulteram reliquerit, quum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video.“ Ex quibus verbis patet secundum Ecclesiae latinae praxin licuisse, tunc temporis marito, repudiata adultera aliam ducere, non vero sic mulieri.

§. XXIII.

In *lib. de fide et operibus* C. 19. scribit. „quisquis etiam uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, et aliam duxerit, non videtur adaequandus iis, qui excepta causa adulterii dimittunt et ducunt.“ Ambos ergo istos eodem modo haberi prohibet, atque hosce solummodo a baptismi perceptione excludi vult. Amborum igitur actiones differre oportet. Quae cum diversitas non in ipsa conjugii celebratione, per se nequidem mala, locum obtineat, in cir-

cumstantiis matrimonii contractum comitantibus, quaerenda erit, illamque non exiguam hic deprehendimus. Consistit autem in eo, quod alii *conjuges in adulterio deprehensa*, alii *innocente dimissa*, aliam ducant, efficitque ut illi, his non aequandi, ut non illi, sicut hi prohibendi sint a baptismo, a quo non nisi certe adulteri arcebantur. Illos ergo adulteros non esse, neque eos peccare, patet ex sequentibus ejus dictis: „In divinis sententiis ita obscurum est, utrum et ille, cui quidem sine dubio licet adulteram dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut quantum existimo venialiter quisque fallatur. Quam ob rem . . . si dubitatur, omnino curandum ne tales conjunctiones fiant.“ — Tum ergo quaestionem hanc dubiam agitatamve fuisse, ita tamen, ut licuerit marito adultera dimissa aliam ducere, ex hisce apparet, atque constat *Augustinum* potius sententiae, quae tenet jure divino solubile esse matrimonium in fornicationis casu, quam adversae adstipulari.

§. XXIV.

Idem deducitur ex loco *Augustini* primario sc. ex duobus *Libris de adulterinis conjugis ad Pollentium* hac de re quaestionem moventem, ex professo scriptis, quibus quidem contendit auferre facultatem novas celebrandi nuptias, dimissa priore licet adultera; in fine tamen, in unum eti-

amfi collectis omnibus, quae scivit, argumentis, ipse fatetur, se sibi ipse rem hanc persuadere non posse, dicens, l. l. lib. I. C. 25. „His itaque pro meo modulo pertractatis atque discussis, quaestionem tamen de conjugiiis obscurissimam et implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri, omnes sinus ejus vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse, vel jam posse, si urgeat explicare.“ h)

h) quaestione hac interim in utramque partem agitata, celebratum fuit con. Milevitanum, in quo praesente *Augustinos* quaestio haec decisa est.

§. XXV.

Augustinum quoque hanc quaestionem, nec in *II. lib. de adult. conjug.* magis explicasse, multo minus exhaustisse, ipsius verba *lib. II. Retract. C. 57.* probant „scripsi (ait) duos libros de adulterinis conjugiiis, quantum potui secundum scripturas solvere difficillimam quaestionem, quod utrumque enodatissime an fecerim, nescio, imo vero, me non pervenisse ad hujus rei perfectionem sentio.“ sensisse istud videtur ex con. Milevilani Can. 17.

§. XXVI.

In tractu 9. in Evangelium S. Joan. clare mentem suam profitetur, atque pro mea parte stat, dicens: „sicut conjugium a Deo, ita et divortium a diabolo est, sed

propterea in casu fornicationis licet uxorem dimittere, quia et ipsa esse prior uxor noluit, quae fidem conjugalem marito non servavit. “

§. XXVII.

Quum exiguo et inani fundamento patroni sententiae adversae verbis Augustini innituntur, ex dictis clare nunc patet. Hinc *Christianus Luppus in diff. de opinione probubili*, postquam C. 5. ostenderat, quomodo sibi ipse *Augustinus* repugnet, ita concludit: Lucet quod doctor rem non sibi, sed aliis probabilem, non possit persuadere.

§. XXVIII.

Anctor commentar. in B. Pauli epistolas in 1. Cor. VII. ad verba: Praecipio non ego sed dominus, uxorem a viro non discedere ait: „Prohibet quacunque ex causa, ne aliis jungantur, secundum consuetudinem Judaeorum, quam dominus interdixit, dicens: quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, et aliam duxit maechatur.“ Vult ergo, Christum uxoris dimissionem quoad vinculum ex quacunque causa apud judaeos usitatam ad solam fornicationis causam restrinxisse.

§. XXIX.

Theodoretus lib. 5. haeret. fabul. c. 16. scribit: „Antiqua lex quidem, eum qui mulierem odio habet, jussit illam dimittere.

Nova lex vero vocat adulterium dimissionem, quae fit absque fornicatione.“ Clarius adhuc loquitur in *Sermon. 9. de legib.* „Humanae naturae opifex . . . unam copulae matrimonii dissolvendae occasionem proposuit, qua penitus nuptialis distraheretur conjunctio, juxta illud Matth. V. 32. . . . Quibus sane verbis caetera uxoris vitia, aequo animo ferri jubet, seu loquax illa sit, five temulenta, seu contentiosa. Sin vero nuptiarum leges transfiliat, in aliumque virum procax intendat, tunc denique copulam solvi jubet (Christus) 1) „denique in *Comment. 1. Corinth. VII. act:* statui hoc loco tantum separationis legem, quam, qui alia quam fornicationis causa discesserant, conjuges servare debeant.

i) Summam horum verborum claritatem perspexit *Tournely* ipse l. l. dicendo, illum apertissime suae obesse sententiae: atque *Gervasio* l. l. ait: candide profitemur *Theodoreto*, *Originem*, *Basilium*, *Epiphanium* sententiae, adversae Sc. suae minime favere, *Asterium amasenum* vero plane adversari.

*) Eadem opinio sedit *Theodoreto* in *lib. Synop. decret. divinor. C. de matrim.* „Adeo autem legem matrimonii confirmavit, ut etiam eum qui vellet solvere matrimonium, praeterquam propter fornicationem, alia lege vetuerit.“ Adjiciamus et alium *S. Leonis M.* textum, quem quoque omisit *Braun*. „Ancillam a thoro abjicere, et uxorem certae ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est ho-

nestatis." Extat apud *Harduin. Tom. I. col. 1762.* Sed Confer. Not. meam.

§. XXX.

S. Patritius Hibernorum Apostolus in *Synodo II. Hiberniae* c. 26. haec habet. „Non licet viro dimittere uxorem, nisi ob causam fornicationis, ac si dicat, ob hanc causam. Unde si ducat alteram, velut post mortem prioris, non vetant.“

§. XXXI.

Saecul. VI. *Alcimus Avitus* Viennensis Episcopus *epist. 49. ad Ansemund.* scribit: „Propter solum crimen fornicationis, Deus virum separari k) permittit a conjuge.“

k) Qualis *Separatio* intelligenda sit, dicit nobis *Sirmondus* in not. ad h. l. scribens: Hinc patet persuasum illis temporibus in Gallia fuisse, propter fornicationem separari virum ab uxore, et aliam ducere, Christi permissu licuisse. Quod ex Con. quoque *Veneticæ Can. 2.* constat.

§. XXXII.

Ferandus Diaconus in *Paraenetico ad Regin, Comit. no. 19.* talia profert: „In lege libellus repudii sufficiebat ad conjuges separandos; in Evangelio sine fornicationis crimine, nulla matrimonii dissolvendi causa permittitur.“ Haec utique clarissima sunt, nullaue explicatione ulteriori indigent — †.

§. XXXIII.

Justinianus Imperator Novel. 117. de justis divortior. causis marito permiff. c. 8. ita statuit: „Causae justii divortii sunt Si de adulterio putaverit vir, posse uxorem suam convinci.“ Qualem vero auctoritatem lex ista, pro nostra sententia habeat, nihil opus est, nisi ut moneam lectorem; dicta §. 7. h. Cap. et in *Justinianum* quadrare. Nec omittendum, ipsum Conc. generale VII. act. 8. *Justiniano imperatori multos annos*, et act. 18. *aeternam memoriam* acclamare. Nihil ergo contra ecclesiae spiritum egisse censendus est. — vide §. cit.

§. XXXIV.

Primasius Uticensis quondam *Augustini* discipulus, in Africa Episcopus in 1. Cor. VII. ait: „Hic proprie Apostolus loquitur ad conjugatos, ne ditiores ducant, sicut judaei faciebant. Uxorem a viro non discedere ait, si quis dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam moechari.“ †

§. XXXV.

Saec. VII. *Isidorus Hispalensis* lib. II. de Off. c. 19. verba Auctoris comment. in B. Pauli Epistolas, (§. 28.) adoptando, sua fecit. — †

§. XXXVI.

Eligius Episcopus Noviomensis, quaestionem hanc paucis ita absolvit: „Ne quis-

quam legitimam uxorem suam, quacunque ex causa dimittere ausus sit, quum Dominus ipse interdicit: *Quicumque dimiserit uxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam moechari.*“ Ipsum vero dimissionem intellexisse totalem, qua scl., et ipsum vinculum dirimitur, patet ex *Audoeni Rothomagens, Episcopi lib. II. de Vita S. Eligii, C. 16.*

§. XXXVII.

Nunc ad *Theodorum Cantuariens.*, de quo *Luppus* l. l. scribit: *Selecta Theodori Cantuar. Archiepiscopi Capitula habent: cujus uxor fornicatur, licet eam dimittere, et aliam ducere.* Quare Theodorus, istum morem plantavit in Anglia. Ex isto Capitulo insigne dilucidatur decimus, a quibusdam in oppositum penitus sensum acceptus, canon Anglicanae per Theodorum celebratae Synodi.

§. XXXVIII.

Saec. VIII. Ven. Beda in Marci Evangel. lib. III. C. 10. v. 10. ait: „In Matthaeo scriptum plenius est. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur.* Una ergo solummodo causa est carnalis, fornicatio, una spiritualis, timor dei, ut uxor dimittatur, .. Nulla autem est causa lege Dei praescripta, ut vivente ea, quae relictæ est, alia ducatur.“ Credidit ergo lege Dei ex causa for-

nicationis, secundas nuptias licitas quidem esse, non vero praeceptas. Ita etiam loquitur in expositione 1. Corinth. VII. — †

§. XXXIX.

Speciale quid hoc saeculo occurrit in nostro *Bonifacio*, qui scripsit ad *Gregorium* II. R. P. pro viro, qui habuit uxorem tali infirmitate correptam, ut debitum reddere non posset. Pontifex vero respondens scribit, tali utique viro licere aliam ducere uxorem, atque simul innuit dari adhuc detestabilem quamdam culpam, quae, sicut infirmitas haec, excluderet conjugem.

*) Confer. §. 24. Diff. Galsm.

§. XL.

Zacharias R. P. clarius adhuc mentem suam manifestat in decreto anno 744. edito, quod extat XXXII. q. 7. c. 23. Confer. Boehmerus ad l. c. §. 22.

§. XLI.

Saec. IX. *Carolus M.* Occidentis imperator *lib. IV. Capit. no. 19.* hanc legem tulit: „Siquis homo habens mulierem legitimam, si frater adulteraverit cum ea, ... ille, cujus uxor fuit, si vult potestatem habet, accipere aliam.“ 1) Hoc idem rati habitum, et confirmatum fuit, a duabus Synodis Rom. eodem saeculo celebratis.

1) XXXVI. q. 7. C. 19. *) Usus hujus testatur *Markulfus* lib. 2. formul. c. 20. plura in *Not. ad Jacobi.*

§. XLII.

Idem sentire videtur *Carolo* contemporaneus *Adalardus* corbejenſis abbas in rebus geſtis *Caroli M.*. . . Diſſentit vero *Paschaſius Radeberdus* corbejenſis epiſcop. lib. IX. in *Matth.* Sed uſus eſt ſcriptis *Auguſtini* — ac contradicit praxi eccleſiae *Rom.* hujus ſaeculi. Huic conſentit *Chriſtianus Drutmarus* in *Matth.* XIX. ubi indicat, tum capitis poenam in adulteros ſtatutam, atque executioni datam fuiſſe: atque ſic indirecte ſaltem innocentia facultatem fuiſſe, ſecundum ineundi conjugium, exinde concludimus.

§. XLIII.

Leo IV. R. P. ut tradit *Luitprandus* in ejus vita ſtatuit. Ut nulli liceat, excepta cauſa fornicationis, adhibitam uxorem relinquere, et deinde aliam copulare.

§. XLIV.

Ifacius Lingonenſis epiſcopus Can. 5. tit. 3. de adulteris c. 1., capitulare illud *Caroli M.* (§. 41.) adoptando ſuum fecit; noſtrae igitur ſententiae iterum adſtipulatur.

*) Huc pertinet *Rabanus Maurus*, qui verba *Bedae* ſupra a *Braunio* citata ſua fecit, apud *Nicolaum Gorranum*.

§. XLV.

Hinemarus Remenſis in lib. de divortio

Lotharii cum Theutberga, interrogatione quinta ait: „Non licet viro se a muliere *propria auctoritate* separare, nec eamdem ob *solam* fornicationis *suspicionem* a se abjicere, et aliam ducere.“ *Interrog.* 21. ait: Subinde quidem causa infidelitatis *matrimonium solvi*, inter christianos vero, *nonnisi causa fornicationis*. Confer. Bibl. M. P. P. T. 9. P. 2.

§. XLVI.

Nicolaum I. R. P. vinculi solutionem in casu adulterii, dogmati divino haud adversari, persuasum habuisse, patet ex eo, quod in diffidio cum *Photio* illud ei nec objecerit, nec ullam mentionem hujus praxeos fecerit.

*) Mentem Nicolai ex ejus epist. 59. habes in Notis meis ad Jacobi.

§. XLVII.

Joannes VII. R. P. ad *Edredum* gentis Anglorum Archiepiscopum, scripsit: Non licere virum ab uxore discedere, nisi causa fornicationis: et si praeter illam discesserint, tam illi, quam huic secundas nuptias esse interdictas.

*) Joanni VII. mediate successit Octavus, de quo apud Jacobi in Not.

§. XLVIII.

Saec. XI. *Theophilactus* Archidiaconus

archiepiscop. in Matth. V. 32. haec verba facit: „Non solvit (Christus) mosaicam legem, sed corrigit, exterrens virum, ut ne absque causa odio habeat uxorem. Nam si justa de causa dimiserit eam, nempe fornicantem, nulli condemnationi est obnoxius: quodsi absque causa fornicationis, condemnandus est.“ Confer. ejus dicta in Matth. XIX. et exposit. in 1. Cor. VII. ad v. 10. — †

§. XLIX.

Oecumenius in 1. Cor. VII. abnegat utrique hanc facultatem. Quantum vero disciplinae, tum inter Graecos servatae repugnet, apparet ex *Theod. Balsamon*, *Joanne Zonora* et *Matth. Blastare*. — *Lanfrancus* quoque Cantuariensis Archiepiscopus hanc quaestionem solummodo ex *Marco*, ac *Luca* solvens, illi assentitur in epist. 10. ad *Thomam eboracens episcop.* Porro hujus sententiae patronos invenio, *Anselmum Lanfranci* successorem, vel uti aliis placet, *Herveum Dolersem* monachum in Matth. V. et XIX. atque *Ivonem Carnotensem episcop.* in *Epist. ad Daimbertum Senonens. Archiepiscop.*, ubi praecipue nititur dictis *Hieronimi* atque *Augustini*. Confer. de his *Launojus*. T. I. P. II. de regia in matrim. potest.

§. L.

Gregorius VII. R. P. in epist. ad *Hubertum Genuens. episcopum* sententiae meae

adstipulari videtur, dicens: „scriptum est quippe de conjugali vinculo: quod Deus conjunxit, homo non separet; et veritas omnino prohibet, ne vir uxorem suam, nisi forte causa fornicationis, relinquat.“

§. LI.

Zacharias Chrysopolitanus Episcop. in lib. 3. *unum ex quatuor*. c. 99. ad verba Matth. *dico autem vobis, quicumque dimiserit uxorem suam* etc. scribit: „Si uxor repudiata fuerit, quia unam carnem in aliam diviserit, et se separaverit a marito culpa sua, a vinculo conjugii solvit (maritum) sed ipsa manet obligata.“

§. LII.

Saec. XII. *Rupertus Tuitiensis* abbas in Matth. V. ita dixerit: „Una duntaxat causa est, propter quam dimittere liceat etiam invitam, et tecum cohabitare consentientem scilicet fornicatio: sola enim causa ista te liberat, ut non judiceris fecisse illam moechari, si alius eam duxerit Quid ergo aliud dixit (Christus) quam quod dictum est antiquis, quum interdixerit, ne quis mulierem non propter odium, sed solam ob fornicationis causam dimittat.“ Hi duo *Ivoni* aequales, quam maxime ab illo dissentiunt.

*) Immatura sententia! Relege me huc in Not. ad Jacobi, ubi habes claram *Ruperti* ex Comm. in epist. 1 Cor. VII. ideam,

§. LIII.

His denuo *Magister sententiarum*, Augustini, Ivonisque dicta adoptans, atque *Alexander III.* in append. Conc. Lateran. P. V. de conjugat. et sponſis monasterium ingreſſis. c. 8. repugnant, an vero ad dogma iſtud ſpectare crediderit, alia quaestio eſt.

§. LIV.

Saec. XIII. Innocentium III. rem iſthanc dogmaticis haud adnumerasse inde fluit, quod in Conc. Lateranenſi IV. Graecorum Disciplinam nec reprobaverit, imo nequidem iſſis eandem objecerit. Ita et Tournely l. c. ſentit.

§. LV.

S. Thomas in Supplemento quaest. 62. art. 5. communi ſcholasticorum fundamento, ſat infirmo ſc. Auguſtino nixus negat matrimonii vinculum ſolubile eſſe.

§. LVI.

Clementem IV. R. P. ſicut *Nicolaum I. et Innocentium III.*, doctrinam hanc ad diſciplinaria pertinere perſuaſum habuiſſe, inde videtur, quod in profeſſione fidei pro reuniendis Graecis ſcripta, dum exponit, quae de Sacramento Matrimonii credenda ſint, ne jota de ſolutione fornicationis cauſa ſuſcepta, dicat, multo minus Graecorum morem improbet.

§. LVII.

Vestigia horum secutus est *Gregorius X.* in Conc. *Lugdunensi* anno 1274. ad reuniendos Graecos celebrato. Hic professionem fidei *Leonis IV.* proestituit, quo facto Imperator, et Graeci praesentes haec subjungere. Confitentes haec, et approbantes, acceptantes, et promittentes observare, uti in professione dictum est . . . Rogamus vero magnitudinem vestram, ut . . . permaneamus in moribus nostris quae sc. non sunt, contra supra dictam fidei professionem . . . nec doctrinam generalium conciliorum m). Quae omnia ipsis concessa fuere. Ergo et solutio matrimonii, fornicationis causa suscepta, utpote, quae in usu fuit apud Graecos, *) cujus nequidem in Symbolo mentio facta fuerit, neque ullo concilio generali reprobata fuit. Haec ipse Tournely l. l.

m) Confer. Rainaldus annal. Tom. 14.

*) Confer. Not. ad diss. Galsm. §. 35. et hic ad Jacobi.

§. LVIII.

Saec. XVI. *Christophor. Marcellinus* Romae sub Leone X. vivens, posteaque *Corcyrensis* Episcopus factus. *Lib. I. de auctoritate R. P. contra Lutherum Sect. I. C. 19.* inquit: „Illud: *quod Deus conjunxit, homo non separet*; ita intelligendum est, ut valeat: Quum ea, quae conjunctio facta fuerit, perstiterit causa: qua item deficiente,

nexus ille *facillime* dissolutionem patitur etc.“ Quum ad illas vero causas mutua *fidelitas* pertineat n); sequitur quod ea deficiente juxta eundem Episcopum *facillime* solvi possit nexus.

n) Confer. libellus germanicus sub tit. Ueber die Ehescheidung. Basel 1786. ab initio.

§. LIX.

Desiderius Erasmus in annotat. ad Matth. XIX. haec habet: „Judaei putabant, sibi licere quavis de causa, quoties libuisset uxorem abjicere. Id Christus restrinxit, unam duxtaxat causam excipiens, nempe stupri.“ o) Confer. homil. 38. inter mixtas *Chrysofthomi*. Idem in Paraphrasi ad Matth. V. et XIX. scripsit.

o) Parisienses Theologi quidem anno 1526. Erasmus haereseos nota affecerunt. Ast solatio illi esse potuit, Parisienses id solummodo attentasse atque cum ipso, et in ipso, ad unum omnes ferme P. P. graecos, compluresque latinos, hac nota inustos fuisse, atque praecipue chrysoptom., cujus in homil. 19. in I. Cor. VII. verba †) hic neohaereticus, ferme descripsit. Vidimus exin, quid plures conjunctis viribus valeant. Augustinus saepissime hanc materiam pertractans, sententiam decisivam proferre ausus non est, sed quaestionem *obscurissimam implicatissimam*, atque *latebrosissimam*, in medio reliquit: hi uno ictu totam rem confixere. — * Confer. §. 15.

§. LX.

Parisiensium censuram veriti haud vi-

dentur doctissimi viri, *Cardinalis Cajeta-
nus* et *Ambrosius Catharinus* Complae
archiepiscopus. Ille prolixè sententiam
meam ex Matthaeo probat, ac defendit
dicens Matth. V. „Cura fuit legislatori, ut
dimissionem uxoris, si qua fieret, adjuvaret.
Ego autem dico vobis, novi testamenti
tempore; quod omnis, qui dimiserit uxo-
rem suam. Contextus invitat ad intelligen-
dum, de dimissione totali: quoniam de illa
constat, legem loqui dicentem: *qui dimise-*
rit uxorem, det illi libellum repudii, et
illam corrigit ad litteram Jesus, *excepta*
fornicationis causa. Lex vetus latum re-
linquit campum dimittendi uxorem: Jesus
restringit usque adeo ad solam causam for-
nicationis procul dubio carnalis, quae sola
directe contrariatur conjugali fidei, exci-
piat. *Facit eam moechari* dando dimissae
absque fornicatione occasionem moechandi.
Et *qui dimissam* procul dubio absque causa
fornicationis, *duxerit uxorem, adulterat,*
non maritus, sed adulter est. Hic est planus
litterae sensus . . . Considera prudens lector
Evangelii textum, et te ipsum Evangelio,
non Evangelium tuo accommoda sensui.

§. LXI.

Idem in Matth. XIX. ita commentatur.
„*Dico autem vobis, quod quicumque dimi-*
serit totaliter. De tali enim dimissione erat
sermo: nam dimittere uxorem absque con-
ditione aliqua, non significat dimittere, se-

cundum quid, puta quoad thorum; sed simpliciter, et absolute, quod est dimittere totaliter. Constatque de dimissione absoluta motam esse quaestionem a Phariseis, et loqui Mosen. *Uxorem suam, nisi ob fornicationem et aliam duxerit in uxorem, moechatur.* Textus ille clare constituit moechum, facientem haec duo: sc. dimittere uxorem non fornicariam, et aliam ducere; et in promptu ratio, moechatus est, quia durat conjugium cum prima dimissa. Quid autem sit in dimittente fornicariam, et aliam ducente, textus ille nihil dicit. At si urgens objeceris, Christi verba non esse superflua, fateor sic esse. Et si instes illud diversum nihil aliud esse, nisi quam quod ob fornicationem dimittens uxorem, et aliam ducens non moechatur: respondeo sic sonare textum, secundum planum litterae sensum... Intelligo igitur ex hac J. C. lege, licitum esse Christiano, dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris, et posse aliam ducere uxorem, salva semper Ecclesiae definitione, quae hactenus non apparet. „Denique in Marci X. 11. ait: Adverte, quod Marcus non referat omnia, quae Jesus dixit, omittens exceptionem, quam Christus apposuit, sc. *excepta fornicationis causa*, ut clare patet ex Matth. XIX.“ Et in Epist. 1. Cor. VII. scribit: „Non solum miror, sed stupeo, quod Christo clare excipiente causam fornicationis, torrens doctorum non admittat ullam mariti libertatem.“

§. LXII.

Catharinus in Tract. de matrim. anno 1552. cum privilegio Julii III. R. P. edito, ita differit: „Stat sententia Domini apud Matth. his verbis: Quicumque uxorem suam, nisi ob fornicationem dimiserit, et aliam duxerit, moechatur. Haec una oratio, nisi vim litterae afferamus, profecto duarum orationum vim habet. Una est affirmativa, continens ejusmodi regulam: si quis uxorem suam absque causa fornicationis dimiserit, et aliam duxerit, moechatur. Altera est negativa, quae continet exceptionem a regula, propter particulam illam nisi et est: si quis uxorem suam ob fornicationem dimiserit, et aliam duxerit, moechatur. Si igitur sic intelligitur haec Domini sententia, ut verba ipsa, quam manifestissime videntur porrigere, jam decisa est quaestio.“ Hisce dictis, Catharinus quaestionem ex professo tractans, subjungit objectiones ex Marco, Luca et Paulo fieri solitas, easque ad unum omnes solvit.

§. LXIII.

Superfunt adhuc quidam, ambigue sententiam suam proferentes v. g. *Gregorius I. in epist. 44. ad Hadrianum, Vetus poenitentiale Rom. etc.* Usurpant sc. hi illas voces: *licet fornicariam dimittere, abjicere, relinquere, ab illa discedere:* quin quo sensu eam dimittere, abjicere liceat, explicant. Interim ni fallatur *Tertull. lib. IV.*

adv. Marc. C. 34. (confer. §. III.) et Card. *Cajetanus* in Comment. ad Matth. XIX. dicens: *dimittere, rejicere*, absque conditione aliqua, non significat dimittere secundum quid, puta quoad thorum, sed simpliciter, et absolute, quod est dimittere totaliter; tunc et hi quoque pro mea sententia stant. — Notandum praeterea, ex paucioribus istis, quibus patroni sententiae alterius innituntur, plures non exprimere, an jure divino, an solum jure ecclesiastico prohibita sit solutio in casu adulterii, quod saltem primum expressum esse, necesse est ad hoc, ut sententiam in hac dissertatione stabilitam, impugnare possint.

§. LXIV.

Denique quoad scholasticos, quorum opinio saec. IX. vigere caepit, monitum volo lectorem, eosdem passim omnes, non sacrae scripturae effatis, aut totius traditionis sensu niti; sed *S. Augustini* dictis, duce *Magistro sententiarum*. Quam exile vero istud fundamentum sit, facile quilibet ex dictis §. 27. judicare poterit.

Caput II.

Conciliorum decreta.

Conciliorum canones et statuta, quae juxta ordinem chronologicum hic exponam, pleraque ita clara sunt, ut illa attente solummodo legisse sufficiat.

§. I.

Primum quod hanc materiam pertractavit, est *Eliberitanum* an. 305. habitum c. 8. ita disponens. „Foeminae quae nulla praecedente causa reliquerint viros suos, et alteris se copulaverint, nec in fine accipiant communionem. Et Cap. 9.: Fidelis foemina, quae adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum duxerit, non prius communionem accipiat, quam is, qui reliquit, de saeculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit a). Adeoque nihil de viris statuitur, hinc ipsis haud interdictae videntur secundae nuptiae, dimissa ob adulterium conjugē. Hoc porro aperte patet ex Origine tract. 7. in Matth. dicente; in Conc. Eliberit. concessum fuisse viris, ut demissis adulteris conjugibus alias ducant. Quod et Maldonat. l. c. ingenue fatetur. — †

a) XXXIII. q. 7. fidel. foem.

§. II.

Arelatense I. Con. a. 314. praesentibus D C. episcop. et 4. Sedis Rom. legatis b) celebratum Can. X. definivit: „De his, qui

conjuges suas in adulterio deprehendunt, et ii sunt adolescentes fideles, et prohibentur nubere: placuit, ut quantum potest consilium eis detur, ne viventibus uxoribus, licet adulteris, alias accipiant.“ Hoc ergo concilium omnium, in quibus quaestio haec unquam agitata fuit, numerosissimum, junioribus saltem maritis, secundas nuptias, ab aliis prohibitas, denuo concedit. Solummodo igitur dissuadens easdem, rem disciplinaribus adnumeravit. c) *Petavius in adnotationibus ad Epiph. haeresin* 59. differte adnotat, hoc concilium favere solutioni, aitque legendum esse; post adulterium novas nuptias prohibitas non esse. Ita sentit Maldonatus l. c. — †

b) Ita testantur *Cumianus presbyter in epist. ad Segineum Huensem abbatem, Ado Vienne-sis in chronici aetate* VI. atque *Arelatense* II. can. 18.

c) Si conc. Nicaeni Can. 70. prout in arabico continetur, ac *Abrahamus Echellensis* in latinum transtulit, legatur: patet fuisse tum temporis communem persuasionem, matrimonium solvi in casu adulterii. Confer. Collect. Conc. reg. Maxima. * Confer. quoque eruditiss. Diff. *Joannis Chrysoth.* a *S. Joseph.* de *Synodo Nicaena*, ejusque canon.

§. III.

Saeculo V. Con. *Milevitanum* a. 416. habitum ita statuit Can. 17.: „*Placuit*, ut secundum evangelicam et apostolicam *disciplinam* neque dimissus ab uxore, neque

dimissa a marito, alteri jungatur, sed ita maneant, aut sibiimet reconcilientur, quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur d). Attendas hic, rogo, duntaxat ad illas voces: *placuit et disciplinam*, numquid hae canonem disciplinarem produnt. Si vero quis plane persuasus non sit, conferat Augustini dicta (§. 25. P. II. Sect. II. C. I.) Interfuit iste huic concilio, hinc quae mens P. P. fuerit, scire potuit, ac debuit: igitur tali modo in libr. post celebratum concil. evulgatis, haud locuturus fuisse videtur, si canon iste dogmaticus fuisset.

d) XXXII. Q. 7. c. 5.

§. IV.

Alia disciplina non obscure elucet ex *Conc. chalcedonensis II.* act. 3. ubi *Sophronius, Dioscori*, conjugis suae raptoris, culpam omnem in eo solum ponit, quod eam rapuerit, nec repudio dato, nec tristi aliquo commisso, sed in communi connubio adhuc constitutam. Conferantur verba *Theodoreti* (§. 29.) in hoc Conc. praesentis, qui contra Conc. Oecumenici mentem, mox scripsisse, censendus haud est.

§. V.

Clarius, atque expressius adhuc conc. Veneticum a. 465. celebratum, sententiae meae Can. 2. favet. „Eos, qui relictis uxoribus suis, sicut in evangelio dicitur, excepta causa fornicationis, sine adulterii pro-

batione, alias duxerint, statuimus a communione arcendos: ne per indulgentiam nostram praetermissa peccata, alios ad licentiam erroris invitent e).

e) Confer. *Sirmondus in notis ad Alcimi aviti Viennens. epistolam 49.*

§. VI.

Conc. *Agathense* a. 506. habitum, Can. 25. nihil nisi abusum in rejiciendis, atque ducendis uxoribus sublatum vult, prohibet sc. ne mariti, absque sufficiente, atque ab episcopo comprobata diffidii causa, propria auctoritate, uxores relinquant, alienaque matrimonia praesumant f).

f) *Maldonatus* l. c. et Conc. *Aurelianense* I. non suae, sed huic Sententiae favere, affirmat. — †

§. VII.

Saec. VII. Conc. *Toletanum* XII. an. 681. celebratum, hanc materiam pertractans invenio, Can. 8. „Praeceptum Domini est, ut excepta causa fornicationis, uxor a viro dimitti non debeat. Et ideo qui citra culpam criminis praedicti, uxorem suam quacunque occasione reliquerit, quia quod Deus jungit, separare disposuit, tam diu ab ecclesiastica communione privatus maneat, quam diu ad Societatem prioris conjugis redeat.“

§. VIII.

Eodem Saec. Conc. *Herudfordiae in Anglia* congregatum Cap. 10. statuit: „Nul-
lus propriam conjugem suam (nisi ut san-
ctum Evangelium docet, fornicationis cau-
sa) relinquat. Quod si vero quisquam (ex
assignata causa fornicationis) propriam ex-
pulerit uxorem, si Christianus esse recte vo-
luerit, nulli alteri copuletur.“ g) Datur
ergo hic potius monitum iis qui vere pii
esse volunt, quam absolutum interdictum
transeundi ad novas nuptias.

g) Confer. Labbaei et Cossartii sf. concil.
Tom. 2.

§. IX.

Patres in *Trullo Palatii* an. 706. con-
gregati Can. 87. ita mentem suam aperiunt:
„Qui legitime sibi datam uxorem (praeter
rationem) relinquit. et aliam duxit, e do-
mini sententia est adulterii iudicio obno-
xius.“ Ergo non ille huic iudicio obnoxius
est, qui sufficientem habet rationem, quae
est uxoris fornicatio, uti locus ex cap. 18.
Proverb. hoc canon. citatus insinuat. Quod
firmatur ex eo, quod in hoc canone appro-
betur doctrina Basilii. (P. II. Sect. II. C. I.
§. 10.)

§. X.

Quinifexti Sensum paulo clarius propo-
suit ann. 744. *Suessionense* I. Can. 9. „Con-
stituimus, ut nullus homo laicus marito vi-

vente suam mulierem alius habeat, nec mulier vivente viro alium accipiat: quia maritus mulierem suam non debet dimittere, excepta causa fornicationis deprehensae.“

§. XI.

Quaestionem hanc fusius pertractavit ann. 752. Synodus *Vermeriensis*; Can. 17. „Si qua mulier reclamaverit, quod vir suus numquam cum ea mansisset, exeat inde ad crucem: et si verum fuerit, separentur, et illa faciat, quod vult.“ Et Can. 18. „Qui cum consobrina uxoris suae manet, sua careat, et nullam aliam habeat; illa mulier faciat, quod vult, hoc Ecclesia non recipit.“ Confer. et Canon. 2., 10. et 11. h)

h) Luppus l. c. ait: habemus longe plures ejusmodi canones Gallicanos. Et juxta hos magistri omnino vixerunt. Item speramus illos jam cum Christo Domino vivere.

§. XII.

Hujus concilii viam insistit *Compendiense* an. 756. Can. 8. statuens: „Siquis homo habeat mulierem legitimam, et frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater, vel illa foemina, qui adulterium perpetraverunt, nunquam habeant conjugium. Ille cujus uxor fuit, si vult potestatem habet accipere aliam.“ Eamdem facultatem canones sequentes, 10, 14. et 15. praebent.

§. XIII.

Forojuliense Con. ann. 791. celebratum, licet matrimonii vinculum per adulterium solvi fateatur, contrariam tamen pluribus Synodis praecedentibus disciplinam Can. 10. praescribit: „*Placuit ut resoluta fornicationis causa conjugali vinculo, non liceat viro, quam diu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet illa sit adulterata etc.*

§. XIV.

Ecclesiae Rom. sensum pro hac sententia saec. IX. deprehendo, in Synodo Rom. ann. 826. Sub *Eugenio II.* praesentibus 62. Episcopis, ac 17. Presbyteris habita; ubi Can 36. ita statuitur: „Nulli liceat, excepta causa fornicationis, adhibitam uxorem relinquere, et aliam copulare, alioquin transgressorem priori convenit sociari conjugio.“

§. XV.

Altera quoque *Romana Synodus* sub Leone IV. ann. 853. celebrata, canonem illum de verbo ad verbum adoptando, suum fecit, estque numero vigesimus sextus.

§. XVI.

Anno 895. conc. *Triburiense.* Can. 46. prout eundem exhibet *Harzheim*, viro, uxorem ob adulterium occidere volenti interdicit, ne quam diu vivat illa alteram ducat. *Gratianus* autem XXXII. Q. 7. C. 24.

adducit omnino alium Con. Triburiensis canonem, quo innocentibus maritis, repudiata adultera, facultas celebrandi novas nuptias, porrigitur. Cui ergo fides? An Gratiano propinquiori? An remotiori?

§. XVII.

Extraordinarium quid Conc. Namnetense an. 900. in Can. 12. statuit, ut sc. vir, qui adulteram dimisit, quando eidem iterum reconciliari velit, cum ipsa adultera per 7. annos poenitentiam agat, atque per omne istud temporis spatium a communione arceatur. — Ipsam igitur conjugum reconciliationem difficiliorem reddidit — i).

i) Inter leges ecclesiasticas *Hoeli Dha* regis sive principis totius *Walliae*, eo circiter tempore conditas, haec no. 18. invenio: Si qua mulier rem turpem cum alio viro stupro egerit, de jure potest repudiari, et omnia jura sua (ergo et conjugalia) debet amittere.

§. XVIII.

Conc. Turonensis an. 1060. praesente Nicolai I. legato, habiti Cap. 9. legitur: „Qui suam uxorem sine episcopali judicio dimittens, aliam duxit, donec fructuosae se tradat poenitentiae, excommunicetur.“ Tollitur ergo hic solummodo repudium propria auctoritate susceptum, ita ut simul innuatur existere causam repudii sufficientem.

§. XIX.

In *Concilii lateranensis III. appendicis parte 6. de sponsalib. et Matrimonio*, *Alexander III.* ista facit verba: Non licet uxorem dimittere, sine manifesta causa fornicationis, et tunc ipsa vivente tenetur continere. An ex praecepto divino? An ecclesiastico?

§. XX.

In *Conc. Lateranensi IV.* Sub *Innocentio III.* ubi crebrior occasio de hac materia colloquendi obvenerat, et praecipue decreto 50., ubi locus ad dicendum ornatis-
simus fuit: nemo hominum, vel saltem sententiae Graecis contrariae mentionem fecit, aut eis objecit: quod utique tam altum silentium, si res ad dogmata pertineret, Patribus servare haud licitum fuisset.

§. XXI.

Quod hactenus ex variis Ss. P. P. dictis, conciliorumve statutis deducere conatus sum, istud saec. 15. uno se nobis repraesentat obtutu, sc. in *Conc. Florentino* generali XVI. ann. 1438. celebrato, Hic nimirum finita disputatione de Ss. *Trinitate, de Purgatorio, deque fermentato et Azimo* Pontifex *Eugenius IV.* hisce alloquitur Graecos: Nos Deo adjuvante consentimus de omnibus, et una sumus conspiratione uniti Gratias ago studio vestro; et ego, ut videtis, conventum hunc optimatum facio ad

negotium (libellum unionis) cito expediendum. Porro, postera die profecti sunt Cardinales ad imperatorem, eique dixerunt: Pater Sanctus duas accepit scripturas, iussitque nos de duobus alteram eligere. Legatur ergo tomus (unionis) examineturque, ut res ad finem perducatur. Lectus est tomus, et placuit. Jussit ergo imperator postera die, ex utraque parte convenire sex, ut *definitio concilii, et tomus unionis* graece et latine scriberetur in diptychis. His ita ordinatis, sexta die Julii *facta est unio Ecclesiarum*: et lecta est *definitio* graece, et latine, peracto a R. P. Missae sacrificio. Quibus lectis et recitatis osculati sunt genu, et dexteram Papae. Consalutarunt quoque inter se mutuis complexibus et subscripserunt propriis manibus, uti recitatum erat. Canebant autem in terra cantores: laetentur caeli et exultet terra, Gloria Patri etc. Absoluta missa et gratiarum actione, unusquisque recepit se domum.

§. XXII.

Post haec omnia — latini quaesiere inter varia disciplinaria et hoc quoque: Quare conjugia dirimitis, dicente Deo: quod Deus conjunxit, homo non separet? Nata hinc inde nova turba, Pontifex praefules adhucdum praesentes convocavit, talemque cum illis sermonem habuit: „*Nos fratres, Dei beneficio sumus fide conjuncti.*“ Quoniam ergo arcanis Dei judiciis ego sum inter vos

membra caput, debeo qualitercumque admonere, et consiliis instruere ad ea, quae videntur pietatem, et ecclesiam nostram constabilire. Dico igitur primo, omnes conqueri de separatione matrimoniorum, *secundo* de Ephesio; nam necesse est, ut rationem reddat, cur se a Synodo sejungat. “His a Papa dictis, praefules responderunt: „Nos ad haec dare perfectam responsionem non possumus, sunt enim et alii praefules, et *imperator noster*: perfecte igitur respondebimus cum illorum consensu. Privatum vero ex nobis respondemus, ac dicimus, non esse praesentis temporis disputare. (Quum juxta tua dicta, Pontifex! simus fide conjuncti, nec professio fidei, a Latinis exarata, contrarium quid statuatur, imo nequidem mentionem moris nostri faciens, rem e numero dogmatum excludit.) Et matrimonium dirimimus non sine justis causis. Ephesius quoque causam dicet.”

§. XXIII.

Ex hisce nunc, studio fusius ex *Harzheimii* Collect. conc. Tom. 9. deductis, omni lectori statim illucescet, nec Graecos, nec latinos, quaestionem hanc ad fidem pertinere judicasse, imo potius, omnem, totamve Generalem Synodum eandem disciplinaribus adnumerasse. Habeo igitur hic mentem Conc. Generalis simulve numerosissimi, pro hac sententia militantem.

§. XXIV.

Conc. provinciale *moguntinum* an. 1549. habitum cap. 36. tam dimissae, quam dimittentis hanc eripit facultatem.

§. XXV.

Sparsa per Pseudoreformatores nova doctrina, quum *Tridenti*, una convenirent ecclesiae rectores, illorum doctrinam dijudicaturi, de Sacramento matrimonii tractantes, ac undique thesin: *Matrimonii vinculum in casu fornicationis, juxta domini praeceptum solvi debet*; defendi k) probe scientes eam utpote ecclesiae doctrinae contrariam, singulari quodam canone, configere voluere. „Canon quoque (ut narrat *Pallavicinus lib. 22. hist. conc. Trident. Cap. 4. N. 7.*) paratus fuerat, cum anathemate in eum, qui diceret, matrimonia consummata ob adulterium dissolvi. Sed Oratores Veneti die undecimo Augusti, quum ipsis posterior modulus ostensus esset, solemniter exposuerunt conventui, *venetam Republicam semper conjunctissimam fuisse apostolicae sedi, et Conc. Oecumenicis ejus auctoritate celebratis, pioque semper studio complexam ac veneratam decreta, sanctionesque inde profecta, utpote divinam gloriam, animarum salutem, pacemque Christianorum promoventia. Verum ab eo quod septimo canone parabatur, nisi reformatione aliqua reformaretur, inferri posse non modicam offensionem orientis*

ecclesiae, praesertim vero (unitis) venetorum insulis, Cretae, Cypri, Corcyrae, Zaccyntho, Cephaloniae, et aliis multis, non solum cum publicae quietis, sed et cum ecclesiae catholicae detrimento. Comperitum esse Patribus, tametsi Graeca ecclesia a Romana ex parte dissentiret, non tamen eo desperationis deventum esse, ut meliora sperari non possent; praesertim quum graeci in subjectis reipublicae locis degentes, quamvis ritu suo viverent, tamen praesulibus a R. P. assumptis obtemperarent. Ea propter tum rerum convenientia, tum oratorum munere se compelli, ne ipsi eos populos percuti sinerent ejusmodi anathemate, quo ad tumultum, integramque a sede apostolica secessionem provocarentur. *Satis constare in more positum apud Graecos, ut uxorem adulteram deserant, et aliam ducant, veterrimam majorum consuetudinem secuti; nec idcirco illos damnatos, aut anathemate percussos fuisse ab ulla Synodo Oecumenica, etiamsi Romanae Ecclesiae ejusmodi mos innotuisset.* Existimare igitur oratores, sui esse muneris, quam efficacissime possent, postulare, ut voces illae canonis adeo moderate lenirentur, ne Graecis detrimentum inferrent, praesertim intentato anathemate; *quod dubium non erat confici posse, non solum nulla parte ecclesiae Catholicae indignitate, sed retenta plurimorum doctorum reverentia.* Posse, quantum ipsi rebantur,

et obtineri, quod Synodus intenderat, (sc. Protestantium doctrina damnari) et reipublicae satisfieri, canone ejusmodi conflato: Anathema sit, qui dixerit, Ss. Romanam et apostolicam Ecclesiam, quae mater, et magistra aliarum est, errasse, aut errare, cum docuit, et docet, propter adulterium alterius conjugum, matrimonium non posse dissolvi; nec utrumque vel etiam innocentem conjugem, qui causam adulterio non dedit, debere novum matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera, alteram duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupserit. Propterea rogati Patres ab oratoribus, ut vel ea, vel alia meliori ratione, pro ipsorum prudentissimo arbitratu, vellent in *ea gratificari* serenissimae reipublicae, quae semper s. f. Sedi apostolicae obsecuta plene fuerat, et erat obsecutura.

N. 28. „Hoc exemplar ab oratoribus propositum, videbatur alicui ex ipsis, aut ex ipsorum consiliariis, notam haereseos haud inflicturum opinioni contrariae, sed vim duntaxat habiturum, ad infligendum anathema temerariis in eo vituperatoribus ecclesiae, quae eam doctrinam, etsi *non tanquam dogma fidei*, tamen optimis nixa fundamentis tradebat.“

N. 29. „Postea cum super ea re sententiae dicerentur, . . . reipsa plura suffragia consenserant, ut oratoribus satisfaceret.“ 1) Huc usque Pallavicinus.

k) Ita *Calvinus* lib. 4. institut. c. 29. §. ult. atque hodieum adhuc, et olim omnes ferme protestantes, prout author, libelli sub. tit. *Luthers Wunsch ist erfüllt*, Presburg. 1783. §. 10. 13. et 17. exhibet.

l) *Andreas Evesta* episcop. lingonensis sese praecipue opposuit suscipiendae canonis mutationi, quo vero fundamento, patet tum ex hucusque dictis, tum ex *Launojo* in tract. de reg. in matrim. potest. pag. 856. ejusdem rationes inanes esse, probante.

Caput III.

Conclusio.

§. I.

Quum juxta *Melchiorem Canum* de I. Theol. lib. 5. C. 5. ecclesiasticae doctrinae, quam complecti etiam tenemur, non idem sit gradus, nec omnia judiciorum decreta eodem loco habenda sint, nec omnia, quae aut juris, aut conciliorum volumina continent, doctrinae christianae sint judicia, nec omnia rursus doctrinae judicia fidei censurae sint: inquirendum ea propter, quo loco ille Trident. Canon. VII. Sess. 24. habendus sit. — Eundem vero dogmaticum non esse, patet tum ex hucusque dictis, tum patebit ultro ex comparatione dicendorum cum dictis.

§. II.

Ex ista Canonis historia me iudice jam satis constat, uti etiam ex Pallavicini dictis l. l. no. 28. Tridentinos nequidem animo habuisse, ceu dogma fidei proponere, quod matrimonium et in fornicationis casu insolubile sit. Idem jam ipse *Tournely*, ut *Klein de Szad* Diff. c. p. 131. advertit, candide fatetur a). Atque *Natalis Alexander* in H. E. ad Saec. IV. C. 6. art. 19. §. 4. ex hac historia concludit; necdum fidei dogma esse, quod matrimonium etiam propter adulterium alterius conjugis solvi non possit. Id ipsum concludit *Fleuri* H. E. lib. 17. §. 15. et *Gazzaniga* in tractatu *de virtutib. theol.* C. 9. et praecipue *Gasparis Juen* Diff. X. de Matrim. quaest. 4. ubi ait. Ex his constat Tridentinos P. P. habuisse in animo percellendi anathemate, non quidem Graecos, aliosque alioquin catholicos, qui alias contenderant, matrimonium dissolvi adveniente adulterii casu, sed Lutheranos, et Calvinianos, qui ecclesiae doctrinae censuram inusserant, asserentes eam esse erroneam, et tyrannicam.

a) In *praelect. theolog. de matrim. Cap. de indissolubilit.* ita scribit: Hac canonis mutatione videntur P. P. Tridentini non obscure significare, se in animo non habuisse, dogma fidei proponere, sub poena anathematis, credendum, et observandum, aut damnare Graecos in contraria sententia, et praxi versantes; si enim id voluissent, procul dubio canonem

non immutassent, nec temperassent auditis oratoribus venetis. Adde et in ipso *Conc. Florentino* Sess. 23. Graeci *concordes in fide* ab Eugenio IV. amice compellari, quamquam eos sciret ob adulteria conjugia dirimere. — Quibusdam nunc interpositis sic pergit; Attamen rem propius aspicienti videbitur, doctrinam, quam proponit synodus, fidei esse, etsi clare, et explicitè id non exprimat.

Sed quomodo ista concordant? P. P. aperte videntur nequidem animo habuisse dogma fidei proponere, et doctrina, quam proponit synodus, tamen videtur esse fidei. — An P. P. id fecisse censendi sunt, quod facere nequidem animo habuerunt, de quo non cogitarunt? Admisso etiam hoc non concesso, *Tournely* haud consequitur, quod velle videtur. Ipsius nimirum obstant verba: Synodus clare ac explicitè non exprimit dogma esse, doctrinam propositam. Deest ergo huic canoni Character propositionis dogmaticae, sc. *Claritas*, adeoque non est dogmaticus. Confer. *Clariss. D. Blau de regula fidei cathol.* §. 26.

§. III.

Isthaec, ut mihi videor, jam sufficiunt, ad aequum lectorem convincendum, canonem hunc Tridentini, non dogmaticum, sed disciplinarem esse. Ast quum plura adhucdum criteria a theologis passim admissa praesto sunt, quibus *an*, et *in quantum* canon quidam dogmaticus, ac disciplinaris sit, probe cognoscatur, haec nunc paucis exponam, ut omne dubium exulet b).

b) Confer. hac in materia *Clariss. Blau Diff. cit.*

§. IV.

Et primo quidem constat inter omnes, quod ad hoc, ut aliqua veritas, sit fidei divinae dogma, requiratur, ut ab ecclesia proposita, et a Deo per auctores canonicos formaliter revelata sit. Dei Evangelium autem, quum ut *Hieronimus in epist. ad Gall. Cap. 1.* ait: non in litteris sit, sed in sensu non in superficie sed in medulla, non in verborum foliis, sed in radice rationis: ecclesiae proponenti quoque medium quoddam praesto esse debet, quo sensum, ac medullam verbi Dei nobis tradat. Hocce vero, quum nullum aliud sit, nisi traditio ecclesiae universalis; optime ergo *Holden in anal. div. fid. lib. 2. c. 3. §. 1.* ajat: „Nullus Ss. Scripturae textus, sensus, aut intellectus potest alia quavis ratione, quam universali traditione adeo certo dignosci, ut fidei divinae et catholicae articulus possit inde citra omnem errorem superstrui, et collocari“, et Tridentinum jure merito statuerit: non licere S. Scripturae textus aliter interpretari, aut intelligere, *nisi quemadmodum ecclesia catholica, ubique diffusa semper intellexit*; patet jam verba canonis, non licet etiam in casu adulterii matrimonium solvi, sensum dogmaticum haud habere.

§. V.

Porro est certa regula traditionis divinae: *Quidquid ecclesia constanter, et uni-*

versaliter tradit ceu dogma revelatum, aut ceu veritatem, cui contradicere haeresis sit, illud est dogma divinum. Vincent Lirin. Comm. I. c. 3. Sed neque ecclesia universalis, unquam ceu dogma tradit, nec ob adulterium solvi posse matrimonium, vi praecepti cujusdam divini: multo minus constanter id tradit, estque haec veritas talis, cui Graeci absque haereseos nota contradicunt, ergo etc. — Quadratur igitur huc potius illa regula: Si leges, aut praxes, etiam apostolicae aliquando cessarunt, aut etiam variarunt in variis ecclesiis, eae disciplinares sunt.

§. VI.

Neminem latet, monumenta ex quibus ecclesia sanam Christi doctrinam haurit, esse praesertim *antiqua fidei symbola, conciliorum generalium decreta, Patrum sibi consentientium scripta.* At nec antiqua fidei symbola tradunt, non licere matrimonium solvi in casu adulterii, sed potius altum silent (P. II. Sect. II. Cap. 1. §. 56. et 57. et cap. 2. §. 20. seqq.) nec ullum concilium oecumenicum istud decrevit, uti patet ex toto cap. 2. P. II. et ex ipsis Venetorum oratorum dictis, a Tridentini Patribus, ceu veritati consona, non reprobatis (§. 25.) nec ipsum Tridentinum, eam doctrinam ceu dogma fidei proponere voluit, uti refert *Pallavinus* l. c. n. 28. Denique nec Patrum sibi consentientium

scripta, pro tali declaratione, inveniri dantur, ut patet ex P. II. Sect II. C. 1. ergo etc.

§. VII.

Hinc illud, quod *Veronius* in Reg. fidei §. 3. ait, hanc in rem quadrat: *Nulla doctrina fundata in verbo Dei, sive S. Scriptura, diversimode a S. patribus, aut doctoribus nostris exposita, est doctrina fidei.* Idque ex eo, quia non proponitur talis expositio scripturae, ab universali ecclesia, hoc ipso, quod varie a variis exponatur. Requiritur ergo in Conc. generali, magna, ac diligens traditionis ecclesiae conquisitio praevia, juxta exemplum Apostolorum act. XV., ante dogmaticam propositionem; qua impleta conditione, ut *Muratori de moderam. Ingen. lib. I. c. 19.* ait: sua quoque promissa Christus implet. Si ergo Patres, vel primum canonem, quoad indissolubilitatem matrimonii adveniente etiam adulterii casu, dogmaticum proponere voluissent; viderentur, haud implexisse conditiones praevias. Eisdem vero huic muneri, ac officio non defuisse omnino jam persuadeor ex *Pallavicino* l. c. no. 28. dicente: visum fuisse patribus, ecclesiam quidem nixam optimis fundamentis, eam doctrinam, non autem ceu fidei dogma, tradere.

§. VIII.

Sunt porro certa criteria, quibus innotescere potest, quod ecclesia definierit, quid

fide divina credendum. Haec assignat *Canus l. l. lib. 5. c. 5. q. 4.* ubi ait: „*Prima et ea quidem manifesta nota erit: si contrarium asserentes pro haereticis judicantur.*“ Sed Graeci asserentes: licet jure divino matrimonium solvi ob adulterium, haeretici non dicuntur. Illam denominationem variis ex causis legitimis arcere voluerunt, et plura Patrum suffragia consensere, ut ipsis satisfaceret. *Pallavicinus l. c. no. 29.* ergo etc.

§. IX.

Denique judicium dogmaticum, sicut ab universa ecclesia proficisci, ita ad universam ecclesiam dirigi debet. *Veronius l. c. Cap. 1. §. 1. et 2.* Inde sic scribit: Illud omne solum est de fide catholica, quod est revelatum in verbo Dei, et *propositum omnibus* ab ecclesia catholica. Confer. etiam *Canus l. c. lib. 5. c. 5.* et *Wallenburg. Exam. 3. §. 8. no. 51.* Jam vero iste canon non eo sensu, quod ex interdicto Christi non liceat matrimonium, nequidem in casu fornicationis solvere, sed eo solum sensu, quod verborum Christi, et Apostolorum, solutio talis fieri necessario non debeat, adeoque Ecclesia, dum gravibus ex motivis hanc solutionem interdicit, non agat contra Dei voluntatem; ad universam ecclesiam directus est, uti patet ex *Pallavicino l. c.*; ergo canon iste primo sensu dogmaticus haud est. Quod confirmatur ex eo, quod *Veronius l. c. c. 2. §. 15.* dicit: *Canones lati etiam in*

Concilio occumenico, nonnisi eo sensu ad fidem spectant, quo sunt ab universa Ecclesia recepti, atqui — ergo — et Bellarminus lib. 1. de Conc. et Eccles. c. 7. scribit: Canones concilii occumenici, eatenus, et ex eo tenore, vel ex toto, vel ex parte tantum constituunt fidei regulam, quatenus sunt ab Ecclesia universalis admissi. Atqui hic canon eo solum tenore, et ex ea solum parte ab universalis ecclesia est admissus, quod vi praecepti divini, solutio tali in casu, necessario fieri non debeat, non vero ex toto, et eo tenore, quod jure divino insolubile sit matrimonium, etiam superveniente adulterii casu, ergo nec ex hoc tenore, aut ex hac parte, dogmaticus est.

§. X.

Atque sic argumentis non levibus probasse mihi videor, matrimoniam jure divino in casu adulterii insolubile haud esse. Haec sententia quamvis acriter impugnetur a pluribus theologis, patet tamen eam non tantum ab ecclesia non reprobata, sed etiam multorum ecclesiae P. P. sensui consonam esse. Imo quod haec opinio, sub ipsa C. Tridentini tempora, ab Ecclesiae Doctrina haud aliena visa sit Julio III. R. P., ex approbatione, sive privilegio, *Catharini tractatui de Matrimonio* anno 1552. edito, ab eo pontifice concessa, liquet, cum in illo cap. 1. §. 64. haec sententia defendatur. Praeterea theologos percelebres, pro hac sen-

tentia produci possunt, et nominatim praeter (§. 2. Cap. 3.) citatos: *Sixtus Senensis Dominicanus mortuus 1569. lib. 9. Bibl. Sanct. annotatione 81. *)* Clariss. *Launojus in tract. de regia in matrimon. potestate. Luppus in Diff. de opinione probab. Eusebius Amort in demonst. critica relig. cath. P. I. q. 15. Hammel in tractatu de matrim. c. 4. et 5. Klein de Szad Diff. I. Klupfel diff. sub tit. Mens Tertulliani de Indissolubilitate matrimonii*, in qua ait: Manifestum est, dogmatibus fidei, Latinorum Sententiam, adnumerari non posse. Autor anonymus sub tit: *de Matrimonii vinculo*, 1785. atque alius sub tit. *Anmerkungen eines Landpfarrers zu S. A. in Deutschland, über die von Hrn. Veremund von Lochstein im Jahre 1766. herausgegebene Gründe für und wider die geistliche Immunität in zeitlichen Dingen.* 1768. p. 199. et 200.

*) Quam erronee hac in materia citatur *Sixtus Senensis*, inde liquet: Postquam enim sui Magistri *Catharini* et *Cajetani* etc. mentem protulisset, ait: *Atque haec sunt, quae apud catholicos autores animadversione digna legi*, pag. 146. Col. alt. lit. D. et infra ejusd. pag. lit. E.: *Verum his omnibus obviat immobilis ecclesiae fides, cujus auctoritate statutum est matrimonium, ubi semel coit, nullo pacto posse dirimi, nisi morte alterius. Quam quidem sententiam omnes veteres, et Recentiores theologi docuerunt, decreta Pontificum approbarunt, ac demum Ss. Synodus Tridentina in 24 Sess. comprobavit. novo canone promulga-*

to: *Si quis* etc. Haec fixtus l. c. et pag. 147. C. I. annot. 81. Amort. et Hammel ipsi ancipites haerent, ac primus potius in aliam sese haud invitus vertit partem. Confer. ejus Theol. Benedicto XIV. dicatam. Interim cedamus. *Si decem millia Paedagogorum habeatis; sed non multos Patres.* 1. Cor. IV. 15. Confer. Not. Hanc in rem non spernendo sane planctu lamentatur *Gregorius IX.* "Tacti dolore cordis intrinsecus, *inquit*, amaritudine repleti sumus absynthii, quod quidam spiritu vanitatis, tanquam uter distenti, positos a Patribus terminos profana transferre satagunt novitate, coelestis paginae intellectum, Ss. Patrum studiis, certis expositionum terminis limitatae (quos transgredi non solum est temerarium, sed profanum,) ad doctrinam philosophicam inclinando, ad ostentationem scientiae: . . ut sic videantur non *Theodoti*, seu theologi, sed potius *Theophanti*; . . loquentis (ut olim II. Esd. 13.) in lingua populi, id est: linguam Hebraeam cum Azotica confundentes." *Epist. 20. Reg. fol. 47. Tom. I. Instit. theol. Cardinal. Thomasiai.*

§. XI.

Ecclesiam tamen non errare, dum docuit, et docet, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse solvi etc. patet ex idea propositionis erroneae, quam nobis suppeditat *Amort. l. c. nota 3.* dicens: Idem est, si dicam, *Ecclesiam errare*, sive dicam *doctrinam Ecclesiae esse erroneam*, dicere autem aliquam doctrinam, sive *propositionem esse erroneam*, prout explicant theologi de L. et

Cens. theol., nihil aliud est, quam dicere. .
*propositionem repugnare communi sensui
ecclesiae, et traditioni moraliter certae.*
Itaque cum Conc. Tridentinum anathemate
ferit asserentes, *Ecclesiam errare, dum
docuit, matrimonium juxta evangelicam,
et apostolicam doctrinam, etiam in casu
adulterii esse indissolubile*, damnatio eos
solum comprehendit, qui audent communi
doctrinae ecclesiae inurere censuram erro-
ris, asserendo, *eam doctrinam esse certo
falsam.*“

§. XII.

Dices: Haec ecclesiae latinae doctrina
contradicit verbis Christi Matth. V. et XIX.
item traditioni magis universali, ergo erro-
nea est. R. Licet Christus matrimonii solu-
tionem dicto in casu permiserit, ecclesia
vero eandem non permittat, exin tamen
nondum inferri potest, ecclesiae doctrinam,
evangelio contradicere, aut erroneam esse,
dummodo ipsa non doceat, jure divino ma-
trimonium insolubile esse. Dein aliud est,
permittere quid, aliud praecipere, Christum
vero locis allegatis praeceptum dedisse, pro-
bari utique haud poterit, nude igitur per-
mittens divortium, videtur ecclesiae suae
simul reliquisse facultatem, circa hoc dispo-
nendi, atque ex causis rationalibus aliter
statuendi, ita, ut iam, quin auctori suo
contradicat, matrimonii solutionem prohi-
bere possit. Sic etiam licet ipse Christus per-

miserit, imo in mandatis videtur dedisse Joan. VI. 54—58, ut quilibet de corpore suo edat, et de sanguine suo bibat, atque Apostoli illud stricte observaverint 1. Cor. X. 16., et XI. 23—30; ecclesia tamen laicos a communione sub utraque specie arcens, non contradicit verbis Christi, neque si v. 9. poneret canonem: Anathema sit, qui dixerit, ecclesiam errare, dum docuit, et docet juxta evangelicam, et apostolicam doctrinam, S. Eucharistiam laicis sub duplici specie porrigi non debere, sed ipsos sub una solum specie participare posse de Christi corpore: ejus doctrina ceu erronea pronuncianda esset, ea propter quod relictæ sit ecclesiae potestas, circa hoc, prout ipsi visum fuerit disponendi, neque doceat ecclesia, interdixisse Christum, ne laici sub duplici specie de corpore, et sanguine suo participant. — Confer. Notam ad §. 11. Diss. Gassm.

Traditionem quod attinet, dico, eam hac in quaestione variare, et quidem P. P., et Concilia non exiguo numero affirmare *), jure divino licere matrimonia solvi in adulterii casu; nequaquam vero inficias ire, relictam fuisse ecclesiae potestatem circa hoc disponendi, imo credidisse semper ecclesiam, hanc sibi competere facultatem, patet ex variis conciliis, sc. *Arelatensi*, I. Can. 10., *Milevitano* c. 17., *Agathensi* Can. 25., *Herudfordiensi* cap. 10., *Forojulienensi* Can. 10., *Turonensi* cap. 9., atque ex Conciliis *Florentino* et *Tridentino*, in

G

queis Graeci ecclesiae Romanae praxin ceu erroneam haud improbaverunt, neque Ecclesiae potestatem aliter statuendi abjudicarunt. Ipse *Catharinus in Comm.* in Matth. 19. insinuat, ecclesiae relictam fuisse facultatem hac de re disponendi. Hinc ecclesiae latinae doctrinam et traditioni magis universali repugnare absolute dici nequit. Locus huic objectioni tunc demum esset, quando traditio universalis attestaretur, Christum praecepisse divortium, nullamve ecclesiae suae aliter disponendi reliquisse facultatem.

*) Confer. Notas meas ad text. P. P.

§. XIII.

Verum igitur manet ecclesiam non errasse. — Certum est ex definitione Tridentini, matrimonium in casu adulterii jure divino solvi necessario haud debere. — Sed illud, in ecclesia latina, et in praedicto casu solvi non posse, ad disciplinam pertinet. —

R. P. POLYCHRONII GASSMANN

Franciscani, in celebr. Academia aquisgranensi Ss.
Scripturae, et Sacrorum Canonum profess.

P. O.

D I S S E R T A T I O
BIBLIO-CRITICA

De eo,

**Quod in casu adulterii alterius Conjugis circa
vinculum matrimonii ex lege
divina justum est**

Contra

ADAMUM BRAUN.

Cum notis A. J. B.

H. P. POTTERSONI CASSANOVA

I am proud to have the Academy of Letters and Sciences of the City of Rome honor me with the title of Honorary Member.

H. P. POTTERSONI

DISCARTIO BIBLIO-CRITICA

1788

Quod in hac disputatione agitur, est de Critica Bibliographica.

Quod in hac disputatione agitur, est de Critica Bibliographica.

Quod in hac disputatione agitur, est de Critica Bibliographica.

1788

ADAM B. B. A. U. M.

Quod in hac disputatione agitur, est de Critica Bibliographica.

Dissertatio biblio - critica.

§. I.

„**Q**uaestionem de Conjugiis obscurissimam esse, et implicatissimam, inquit *S. Augustinus* lib. I. de Conj. adulter. C. 25., non nescio, nec audeo profiteri, omnes sinus ejus vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse, nec jam posse, si urgear, explicare.“ Digna sane tanto Doctore sententia! Tot enim sunt, tamque sinuosi, vexatissimi hujus argumenti anfractus, tot intimi, subtilesque recessus, ut ad dissolvenda felicius, quae ex dubiis sine fine nectuntur dubia, *Oedipo* conjectore opus esse videatur. Enimvero non cum illis duntaxat, qui a sacris nostris sunt alieni, ab aliquot retro saeculis pertinaci Marte confligitur; sed et inter ipsosmet Romanae communionis viros fervere lites, novas itentidem illas etiam, quas aevum jam antea absolvisse creditur, moveri, ac restaurari controversias, hac nostra aetate conspiciamus. An, et unde vim habet

professio religiosa sollemnis, infringendi vinculum matrimonii rati, rogat unus? Quis ejusdem contrahendi minister? Valetne indubie illud coram Parocho reluctante, et invito contractum? subjungit alius. Num ecclesiae, et quo ex fonte potestas statuendi impedimenta ejusdem dirimentia competit? Quis, seu potius, quinam facultate pollent, relaxandi ea? Estne liberum in casu Apostoli 1. Cor. VII. parti conversae, altera in infidelitate permanente, ad secunda vota transire? Quaerunt, et de quaesitis novissime diebus istis, nec vana sine viribus ira disceptant alii. Tantam quaestionum farraginem una, eademque versari, ne dicam, exhaustiri trutina, comperta res est. Sufficiet impraesentiarum nobis, alteri cuidam nuper motae controversiae, utrum sc. matrimonii vinculum in casu adulterii alterius conjugum juxta Trident. Can. VII. sess. 24. jure divino, an solum jure ecclesiastico insolubile sit? investigat, nostra sacrare studia.

§. II.

Erat hactenus terra nostra labii unius, et sermonum eorundem, siquando praesens decidenda erat quaestio. Neque enim, quantum constat a tempore saltem promulgati Tridentini canonis ullus orbis catholici seu episcopus, seu nominis alicujus theologus*) aut juris ecclesiastici peritus, ad modernum usque, quod vivimus, saeculum, aliis regebatur sensis, aut imbutus erat principiis,

ac vinculum consummati inter fideles matrimonii, etiam in casu adulterii alterius conjugum jure non solum ecclesiastico, sed et jure plane divino solvi haudquaquam posse. Repentini occasionem diffidii dedit *Dissertatio nupera, authore Joan. Adam. Braun*, Archiepisc. semin. ad S. Bonifacium alumno. 10. Sept. 1787. publicae concertationi exposita. Laborioso conatu evincere contendit R. Author, rem esse hanc solius disciplinae, proin, quod inde sequitur, jure ecclesiastico in casu adulterii violari non posse vinculum matrimonii; quae quidem opinio jam in Academia Bonnenfi patrum, strenuumque propugnatorum invenit. Utrum sint ejusmodi, aut esse possint, quae nova haec nititur sententia, rationum momenta, ut illam, quae in scholis orthodoxis triumphavit hactenus, passimque eruditorum gratiam atque consensum obtinuit, gradu suo, et statione ejiciant, experiri juvat.

*) Novit utique vir lectissimus Launojum, sed de ipso adfirmare non veretur, quod *Optatus Milev. lib. 2. cont. Parmenian. de Victore Garbienti*: "Erat ille filius sine Patre, Tyro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente." Novit virum, sed novit et *Observationes in librum Magistri J. Launoji de regia in matrimonium potestate*, 1678, a doctore Sorbonico, editas; legit et Gerbaesii librum: *Traité du pouvoir de l'Eglise, et des Princes sur les empêchemens du Mariage. Parisiis 1797* — aliumque de *L'autorité des deux puissances, etc.*

§. III.

Cedent, opinor, palmam adversarii, si nitide ostensum fuerit, matrimonii rati, et consummati vinculum, non nisi morte alterutrius conjugum dissolvi posse. Profecto si tam arcte sibi conjuncti sint conjuges, ut utroque in vivis superstite, vi juris divini naturalis neuter validas cum altero quodam inire queat nuptias, pronissima fuit sequela, aequae eodem jure divino polygamiam damnari, ac divortium vinculi, seu repudium. Exploratum hoc indubie habuerunt correctores, seu potius corruptores Schenkliani Syntagmatis, quod ad §. 627. in novissima editione colonienfi ex albo impedimentorum, quae jure naturae dirimunt, *Ligamen* expunxerint. Neque enim aliter in casu adulterii solo jure ecclesiastico insolubile esse vinculum matrimonii, adstrui, aut defendi potest, nisi prius in seriem, quae juris positivi sunt, dictum impedimentum *ligaminis* referatur. At duo nobis hanc in rem aperti sunt fontes, unde pura hauritur veritas; *scriptura*, scilicet et *Traditio*. Sed quid jam dicit Scriptura? Haud immerito ad illam hic gradum promoveo. Qui primus formatus a Deo Pater orbis terrarum, statim ab ortu suo, cum nulla existeret lex positiva, conjugii legem promulgavit in ipso geneleos limine. Gen. II. 23. dicens: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: haec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem re-*

linquet homo patrem suum, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Hac igitur lege fundatum a Deo rite infertur matrimonium *), ut in duorum, nec plurium individua conjunctione consistat. Non enim inquit Adam: *adhaerebit uxoribus suis*; non ait: *erunt tres vel plures in una carne*; sed *erunt duo in carne una.* Unicam quippe ab origine mundi Deus formavit mulierem **), quemadmodum et unicum formaverat virum, ut vel sic ostenderet; quod sicut una mulier pluribus nequeat conjungi viris, ita neque vir unus plures simul suo Thalamo adlegere possit uxores. “ Erunt duo, scite infert *Tertullianus* lib. de exhort. ad cast., in carne una, non tres, neque quatuor; alioquin jam non una caro, sed duo in carnem unam.

*) Cum primis, ecce! hominibus natus est contractus connubialis, et cum novissimis, mundo id vaticinante, peribit. Miremur igitur contractum, quo nec origine prior, nec quis fine extitit sanctior, nec necessitate universalior, nec amore suavior, nec onere durior. — Quid? dicamus: nec nexu quis existit firmior. Absit enim, ut, cui in omnibus primatum concessit natura, in principali aliis aequiparemus civilibus contractibus. Sit, non tibi refragor, civilis, sed et, cede mihi, sit naturalis, suoque ante civitatem sceptro regnans. Aut quomodo nondum partus parere potuit status civilis? Quomodo nondum existente republica, seu statu civili existere potuit contractus civilis?

Extitit autem hic, quem tangimus, in Paradiso, ad eumque suos attenta voce remissit auditorēs novus Israelis reparator I. C. Matth. XIX. — Num Summus Imperans licentiam viro dare potest, plures sibi adsumendi uxores; aut uxori plures sibi eligendi viros? Fors et ex plenitudine potestatis consensum matrimonialem supplere valebit? Fors et usui conjugali limites figere, aut numerum gignendarum, educandarumve prolium adsignare potens erit? Iterum iterumque negabis. Bene est. In civilibus contractibus tamen hoc potest, facitque *Augustus*. Mittamus igitur tricas, dicamusque, quod, cum generatio prolis sit princeps ac abs creatore ipso intentus matrimonii finis; haec autem non civilis, non politica; sed naturalis sit actio, non ad civile singulorum tantum statuum emolumentum, sed ad communem totius propaginis lucrum instituta, non sine levi piaculo in catalogum referatur purecivilium contractuum; Sileat igitur Amort Theol. schol. Tom. 3. de matr. §. 2., 9. 2. et 14. pag. 12. et 15., sileant et caeteri, qui hac ex parte solubile praedicant conjugium. — Confer. de L'autorité des deux puissances. Part. III., Augsburg. Sammlung. Tom. 9. pag. 263. — et Tom. 12. pag. 407.

**) Id ipsum teste *Langio in Polyanth. V. Polygamia* disertis verbis inculcat *Malachias. C. II. 15.* "Nonne Deus unum fecit, nempe hominem, et tamen Deo non deerat spiritus abundantiae. Cur unum fecit, quaerens semen Dei?" Aliter legit Vulgatus l. c.

§. IV.

Stetit diu in orbe, propagata per posteros, divina sanctio, donec tandem nume-

rus matrimonii a maledicto viro caeperit, ubi primus *Lamech* *), sextus ab Adam, duabus maritatus tres in unam carnem effecit. Rem certe hanc tanquam facinus omnino novum, temerarium atque hactenus insolitum adumbrat Moyses Gen. IV. 19. Hinc et illi, qui inter ethnicos **), (quae laus Romanorum propria fuit), sapientiae, naturalisque iustitiae magis laude florebant, Monogamiam, teste *Augustino* lib. de bon. conj. Cap. 7., adeo religiose colebant, ut nunquam sibi pluralitatem uxorum permi-
serint. Notum est *Papyrii praetextati* ingeniosum mendacium, unde continentiae Romanorum a multis uxoribus, evidens ducitur argumentum. Eadem veritas *Aristoteli*, aliisque Philosophis ex solo rationis lumine illuxit, cum polygamiam ceu summum Reipublicae malum, nunquam non dissuaserint. Quapropter et jure civili ab ethnicis principibus constituto, cautum erat, ut, qui plures simul duxisset uxores, infamiae macula notaretur, neque inultum sinerent iudices tantum scelus. Et qui, Amabo! stante uxorum multitudine, congrua facile erit promovenda prolium educatio? Qua arte diu conservanda pax familiae tot inter uxores, quarum quaelibet primatum ambit, ad rixas, et intestina dissidia, sua quasi sponte diffluentes. ***).

*) Frustra *Ochinus* in *Dialog. pro Polygam.* negat, *Lamechum* autorem bigamiae fuisse, refutatus a *Brucknero* vind. ad h. l. p. 53.

Quo cum gemina ferme, inquit *Hilligerus* Diff. de Homicid. et Vindicta Lamech. Thes. Philolog. Tom. I. pag. 143. Thesi 5., habet, aliis quibusdam commixtus, *Zennorena*.

**) *Tacitus* testatur de Germanis: "Severa illic matrimonia, nec ullam morum partem laudaveris magis. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur. — *Euripides* in *Andromache*."

"Nusquam geminos lectos laudabo mortalium
atque binas matres habentes liberos,
rixas quidem domorum, tristesque offensas.

Maritus in nuptiis mihi sit contentus
uno lecto viri non communicato."

Ammianus Marcellin de Persis lib. XXIII. C. 12. "Per libidines varias charitas dispersa torpescit." *Salustius* Cap. 80. de bello jugurth. "Ea necessitudo apud Munidas, Maurosque levis ducitur, quia singuli pro opibus quisque quam plurimas uxores denas alii, alii plures habent; sed reges eorum amplius. Ita animus multitudine distrahitur; nullam pro socia obtinet, omnes pariter viles sunt." *Joannes Antiochenus Malala dictus* de Cecrope apud *Selden*. Mss. tradit. "Edicto jussit foeminas, quotquot virgines in illius regno essent, viro unico nubere, atque has in legislatione *Nymphas* dixit. Etenim ante ejus regnum foeminae regionis atticae, et atheniensis, et quae in vicinia erant, more ferino commiscebantur, cuicunque pro libitu vellent. Nec vocabatur foemina sic arrepta uxor alicujus. Hoc autem attica regione vetitum

est; ut in posterum libido haec promiscua locum ibi non sortiretur. Nemo enim scivit, quis sibi filius quae filia. . . Cecrops autem ex Aegypto redux, legem hanc promulgavit, dixitque regionem atticam ex more pristino everfam. Dein mores amplexae pudicos, maritis sese junxere virgines innuptae. . . Sic nobilitata est proles, quod parentes dignosceret." *Horatius Prop. II. 15.*

Exemplo junctae tibi sint in amore columbae

Masculus et totum foeminae conjugium.
Adde *Claudian. de Bello Getico.*

Connubia mille

Non illis generis nexus, non pignora curae.

sed numero languet pietas etc. — Plura apud Jacobi.

***) Exemplum tibi sint *Rachel, et Lia*; Sara et Agar etc. Hinc multis ex Patribus non omnino probata est Veterum Patriarcharum polygamia; qua de causa *Justinus in Dialogo cum Triphone*, "Rabbini vestri sane ad hunc usque diem et quatuor, et quinque vestrum quemque uxores habere permittunt . . . quo quidem etiam miseri, et stulti sunt nomine." — Profecto propagatio gentis judaicae, tempore Davidis, et Salomonis abundantius promulgatae, non adeo urgebat. Confer. praeter supra in Not. ad Braun. §. III. citat. et *Bingham Orig. Langii Polyanth. l. c.* et *Diff. in Verba II. Samuel. 12. 8.* extat in *der Altenburger Bibliothek. 6. Stück 1753. Seit. 487. etc.*

§. V.

Non ejus interim conditionis, ac indolis erat promulgata per os Adami naturae Lex,

quae ad tempus usque diluvii obtinuit, ut nulla potuerit postmodum, volente Deo, vicissitudine temperari. Tunc enim, ut gnaviter advertit *S. Chrysosth.* Homil. 56. in Genes., quia principia erant, permissum fuit cum duabus, vel tribus, vel pluribus *) misceri, ut humanum genus propagaretur, simulque vera fides, et unius Dei agnitio, quae ob invalescentem idololatriam prope exstinguebatur, saltem in posteris Abrahae conservaretur; tacite utique, vel expresse dispensante Deo, et dividente jus in plures uxores, quod alia una in corpus viri, vi contractus connubialis nacta fuisset. Quin etiam eandem licentiam in lege mosaica extensam fuisse ad omnes passim hebraeos, praeter alia haud obscure colligitur ex Deut. XXI. 15. et XXV. 15., ubi partim jubetur frater superstes, etiam conjugatus, ducere uxorem fratris sui, absque liberis defuncti; partim prohibetur homo, qui duas habuerit uxores, ne filium dilectae faciat primogenitum, et praeferat filio odiosae **).

*) Confer. hanc in rem *Selden. Jur. Gent. Heb. lib. V. C. 6. pag. 383. edit. Argentor. 1665. Otho Lexicon Rabbinico Philologic. V. Polygam., ubi ait Maymonid. "Multas simul uxores habere licet, etiam quotquot velis: at creverunt sapientes nostri, ne quis ultra quatuor habeat." Plura ibidem pag. 469. edit. Genev. 1675.*

**) Ex Loco Deut. 21. v. 15. non magis, inquit *Vanhoveus* ibidem pag. 191., probatur

polygamiae permissio, quam alterutrius uxoris odium." Locum Cap. 25. v. 15. vide apud *Lilienthal*, l. c. pag. 391. etc. quem sequitur *Vanhove*. ad h. l. Confer. et *Michaelis* M. Recht. Tom. II. §. 98. pag. 138. edit. Biehl 1777. Legem Atheniensium, Tartarorum et Circassorum adfert Calmet. Tom. II. ad h. L. pag. 757. edit. Wirceb. 1789.

§. VI.

Aggerem simul hoc modo opposuit Deus virorum intemperantiae, siquidem ubi polygamiam indulgit, rariora videantur fuisse in illis adulterii crimina. Verum ut et procul ab eodem scelere removerentur mulieres, atque ut ferox pariter, et violentus cohiberetur virorum animus, qui in suspicionibus suis ultima quae iue contra insonantes etiam uxores suas experiri potuissent, ritum dein explorandi per Aquas zelotypiae suspectam de adulterio mulierem Deus invexit. *Si spiritus Zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad Sacerdotem.* Num. V. 15. *). At vero cum neque hac arte sisteretur furentium judaeorum impetus, quippe quos non indomitus tandem Zelotypiae stimulus adussit; sed et vel physicae, vel moralis uxorum maculae ad nefanda quaevis seclera, ipsamque adeo necem iisdem inferendam exstimulare potuisset, indulgit tandem generali lege, durissimae cervicis populo, ut infensas sibi conjuges a thoro,

et domo in perpetuum, facta ducendi alias potestate, dimitterent. *Si acceperit homo, ait Lex, uxorem, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam faeditatem; scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam e domo sua. Deut XXIV. **).* Atque hoc quidem non ex primaeva matrimonii institutione ab authore naturae facta; sed auctoritate suprema ejusdem Dei in sua lege justa ex causa dispensantis. „Cedo enim, inquit *S. Chrysosth. Tract. de virg.*, utrum praestat, invilam domo ejici, an inter parietes jugulari? Quod fecissent, si non eis ejicere licuisset.“

*) Fertur, Rabb. Jochanan, filium Saccai jussu Synedrii decrevisse, ut uxores suspectae ob adulterium aquarum potatione non amplius probarentur; quia in illud vitium ita proruperant, ut nec ob ingentem multitudinem castigari, nec probari potuissent. Ipsum autem post excidium templi, et Urbis adhuc vixisse testatur *Otho l. cit. v. adulterium.*

**) Definit hic *Protasis* juxta lect. Hebraicam. Confer. Not. ad Braun. §. II. Sect. II. Merito repudiamus hic Talmudicam doctrinam, qua gloriantur Rabbini, judaeis a Deo datum fuisse privilegium uxores repudiandi. „Vocat se Deum Israelis, quando inquit, si odio habes dimitte illam, ut innotesceret, Deum nomen suum repudiis non subscripsisse, nisi inter Israelitas.“ Dimidium mali, inquit *S. Chryf. hom. 28. Tom. II. edit. Basil. 1530. pag. 131.*, permisit Judaeis ne to-

tum perderet bonum. . . . Permisit vobis *mala* facere, ne faceretis pejora. . . . Quod permittimus, *nolentes* permittimus."

§. VII.

At aliam tandem longe diversam ab illa veteri oeconomiam constituit Dei filius, postquam in terris visus est, et cum hominibus conversatus. Utrumque enim beneficium, judaeis olim indultum, polygamiam sc., et repudium sustulit, atque ad primaevos, legitimosque terminos, jure quasi postliminii, matrimonii legem reduxit. Matth. XIX. „*Accesserunt ad eum Pharisei, tentantes eum, et dicentes: si licet homini dimittere uxorem suam quacunque de causa? Qui respondens, ait eis: non legis quia qui fecit hominem ab initio, masculum, et foeminam fecit eos, et dixit, propter hoc relinquet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi: quid ergo Moses mandavit dare libellum repudii et dimittere? Ait illis: quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.*“ Manifeste Christum hic allusisse ad Genes. I. 27. et II. 23. solus ille negare praesumerit, cui Pentateuchus fabula est. Sic et Luc. XVI. 18. repudium praescribens: „*Omnis,* ait Christus, *qui*

dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur.“ Idem Marc. X. 10. expressum habetur. “ *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam, et si uxor dimiserit virum suum, et alium nupserit, moechatur.*“ En! Divinus legifer noster legem renovans de nuptiali foedere non violando, nullam fecit exceptionem; igitur ne adulterii quidem causa matrimonii vinculum abrumpi potest. „Qui ergo nos sumus, *exclamat dicta testimonia expendens S. Augustinus lib. de adulter. Conj. I. C. 9.,* qui ergo nos sumus, ut dicamus, est, qui moechatur uxore sua dimissa alteram ducens; et est, qui hoc faciens, non moechatur, cum evangelium dicat, omnem moechari, qui hoc facit? Proinde si quicumque id fecerit, ut uxore dimissa alteram ducat, moechatur, sine dubitatione ibi sunt ambo, et qui praeter causam fornicationis, et qui propter causam fornicationis dimittit uxorem.“

§. VIII.

Magistro concinit discipulus, qui evangelium non ab homine didicit, sed per revelationem J. Christi. 1. Cor. VII. 10. „*Iis autem, scribit, qui matrimonio juncti sunt, praecipio Non Ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*“ Subdit dein v. 39. „*Mulier*

alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: Quod si vir ejus dormierit, liberata est, cui vult, nubat.“ Eadem omnino inculcat Paulus Rom. VII. 2. „*Quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.*“ Hic ergo adversarios judices constituo: Potuitne gentium doctor hanc morum doctrinam clarius, et expressius, explicativusve adferere? Certe qui praeter mortem viri, aliud nihil excepit, omne, quodcunque aliud inclusit; atqui sola morte naturali rumpi vinculum matrimonii, divina auctoritate Apostolus praescribit: igitur nuptias in casu adulterii nequaquam resolvit. „Haec verba Apostoli, „ait S. Augustin. Lib. 2. de adult. conjug. „C. 4. toties repetita toties inconculcata, „vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana „sunt: nullius viri posterioris mulier, uxor „esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse „autem desinet uxor prioris, si moriatur vir „ejus, non si fornicetur. Licite itaque di- „mittitur conjux ob causam fornicationis... „nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam „reconcilietur viro; carebit autem, si mor- „tuus fuerit vir ejus.“

§. IX.

Videtur mihi, non diffiteor, statui exceptionem quaedam Matth. V. 31. „*Dictum est, inquit Christus, quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii: ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimittit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari; et qui dimissam duxerit, adulterat.*“ At quoniam fatae exceptioni non meminerunt Marcus, Lucas, vel Paulus, sed potius indefinita, et generali Phrasi enuntiant, omnem, et quemcunque moechari, qui dimissa uxore aliam ad Thalami leges adsumit; cumque Apostolus pure, simpliciter, et absolute decidat, nonnisi morte naturali interveniente, rumpi posse conjugii rati, et consummati vinculum, necessario, et ineluctabili ratione consequitur, brevem, obscuramque Matth. periodum, per dilucida Marci, Lucae Paulique testimonia declarandam esse, quemadmodum et legi cuilibet, alicubi obscure positaе, per leges alibi clarius expressas, lux adfunditur. Fateamur insuper oportet fornicationis exceptionem nullatenus intelligendam esse de potestate ducendi aliam uxorem, sed de sola duntaxat facultate discedendi a conjuge, quam quidem non ex quacunque levi causa, velut in more positum olim habuere judaei, sed ex causa gravis momenti, cujusmodi est fornicatio, Christus indulget dimitti.

§. X.

Argumento huic nostro robur, ni fallor, pondusque haud exiguum accedit, si attendere libuerit, *Matthaeum*, qui solus exceptione illa utitur, primum fuisse, qui ut loquitur *S. Hieronim.* lib. de scrip. eccles., in judaea propter eos, qui ex circumcissione crediderant, evangelium Christi composuit. Scripsit dein *Marcus* in Italia Romanis, tertius *Lucas* in Graecia Graecis, et novissimus *Joannes* rogatus ab Asiae episcopis. Nec porro ullus esse poterit dubitandi locus, *Paulum* suas sequiori tempore ad varias ecclesias dedisse epistolas, quam suo operi manum admoveri caeperit *Matthaeus*. Quam igitur prior *Matthaeus* distinctionem adhibuerit, et verbis prima fronte implexis, atque, ut ita dicam, aenigmaticis distinxit, ea, quorsum referenda, et quo demum, eoque sano accipienda sit sensu, discere plano necessum est ex illis, quae manifeste posteriora sunt, *Marci*, *Lucae*, *Paulique* testimoniis, queis praecise, et absolute declaratur, omnem omnino, et qualemcunque moechari, quisquis uxore repudiata, contrahit cum alia, et sola denique morte christianum dissolvi conjugium. Et vero quis critices melioris adeo expers est, ut legem priorem per posteriorem, non hanc per illam nitidius exponi, atque dilucidare ignoret? In hanc porro interpretandi semitam non ratio tantum ipsa naturalis nos, ut mox videbimus, anxie coarctat, verum et

Augustini praeprimis Theologorum aquilae, autoritas violente impellit, utpote qui verba Apostoli 1. Cor. VII. et Rom. VII. eodem semper modo, ac eodem tenore exponit. „Ideo enim, ait *lib. 2. de adult. conj. cap. 3.* mulier vivente conjuge vocatur adultera, si fuerit cum alio viro, quoniam alligata est, quamdiu vir ejus vivit. Hoc autem vinculum si ei cum viro vivente non esset, sine ullo adulterii crimine alteri nuberet. Proinde si alligata est, quamdiu vir ejus vivit, nullo modo, nisi viro mortuo, soluta dicenda est abs hoc vinculo.“ Haec denique Africae lumen *Augustinus*, cujus auctoritatem in praesenti controversia summo habendam esse in pretio, Theologorum nemo facile inficias ire praesumpserit.

§. XI.

Pari igitur fundamento, similique modo exponendum arbitramur vexatam Christi sententiam Matth. XIX. 9., ubi sic legitur: „Dico autem vobis, quia, quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur.“ Nequaquam enim exceptio interposita — *nisi ob fornicationem* — referri debet ad verbum — *aliam duxerit* — quasi vero per adulterium scindatur vinculum ipsum conjugii *); secus namque evidenter melior, imo optabilior foret conditio uxoris adulterae, quae juste expellitur, quam illius,

quae insons, et casta vel dimittitur, vel injuste deseritur. Enimvero priori ad novas impune nuptias transvolare licebit; posterior autem neque suo marito gaudet, nec alteri, viro superstite nubere licebit. Absit autem, ut de aequissima Christi lege rem tam absurdam cogitemus. Quocirca non modo *Marci, Lucae, ac Pauli* infallibilis autoritas, velut et *Augustini* interpretatio, sed ipsa pariter legis Christianae aequitas nos cogit, ut praedicatam *Matthaei* exceptionem, ad verbum: — *dimiserit* — referamus. Neque enim ex causa quacunque divortium permittere voluit Christus, sed ex gravi duntaxat, qualis E. G. Fornicatio, esse dignoscitur.

*) Trita quidem haec, nec penitus spernenda via. Interim nobis non probatur. Praeplacet *Kistemakers*, cujus sententiam speciali *Diff.* damus Tom. II. Eandem opinionem suam fecit supra cit. *Theol. Parisiens. in Historia, et Concord. Evangelica Lovanii 1791. recusa. Cap. 95. pag. 261., Maur. Cuer. Theol. nov. Tom. III. Sect. X. pag. 522. et R. D. Casp. L. Schmal in suis Exercitiis biblicis, Aquisgrani 1800.*

§. XII.

At forte necdum acquiescent oppositae sententiae patroni; credo facile. Videamus itaque, quibus armis muniti in arenam descendant. Tametsi, ajunt, *Marcus, Lucas et Paulus* universaliter, et indefinite adferant, moechari omnem, qui uxore prima

etiamnum in vivis superstite, contrahit cum alia, solaque alterutrius morte vinculum dissolvi conjugii; disertissimis tamen verbis casum adulterii excipit *S. Matthaeus*: igitur cum exceptio firmet regulam in oppositum, secundum regulas artis hermeneuticae, illimitata *S. Scripturae* locutio exponenda est per alios textus restringentes, et excipientes; eo vel maxime, quod lex generalis etiam posterior, non tollat specialem priorem. Audivimus, sed neque, quem opponamus, deficit clypeus. *Matthaeus* quippe casum excipit adulterii, tanquam rationem justam divortii, uxoris dimittendae, nullatenus vero tanquam rationem, seu causam perimentem vinculum ipsummet matrimonii, novasque permittentem nuptias, veluti secundum sanioris *Hermeniae* regulas statim ostensum ivimus. Exceptio quidem firmat regulam in oppositum, sed ejus, quod adficit; atqui exceptio illa — *nisi ob fornicationem* — solam adficit institutionem divortii, non novas nuptias cum alia contrahendas, priore conjuge repudiata. Quapropter et rotunde negamus, utroque *Matthaei* textu specialem contineri legem aliquam, quam non expresserint *Marcus et Lucas*. Quis enim probe perspecta praesente controversia facile sibi in animum induxerit, ut credat, hanc tanti momenti, tamque necessariam exceptionem vel sanctos hos evangelistas, vel Apostolum, qui propositas sibi a Corinthiis *C. 12.* quae-

stiones adeo studiose resolvit, praetermissuros fuisse, si in eo, quem adversarii praetendunt, sensu, revera fuisset a Christo adjecta.

§. XIII.

Quodsi tamen, ut fertur, *S. Matthaei* exceptio tam dilucida sit, et ad vinculi conjugalis rescissionem non sine gravi motivo extendenda, mirum prorsus, atque iterum mirum, quod lucem adeo conspicuam non viderint perspicacissimi Patres ecclesiae apostolicis etiam temporibus magis propinqui, sed potius plena in meridie caligaverint circa evangelicam traditamque ab Apostolis doctrinam, et quidem in re tanti momenti, ut non modo matrimoniorum licentia, sed valor quoque ipsa dependet. Ast juvat hic denuo grata recolere memoria, quibus imbutus fuerit sensus *S. Augustinus*, cuius unius contra mille Neotericos inconcussa stabit autoritas. „Quoniam igitur, inquit *S. Doctor* lib. I. de adult. conj. C. 11., fas non est, ut evangelistas de una re loquentes, ab uno sensu, eademque sententia dissentire dicamus, restat, ut *Matthaeum* intelligamus eandem tenuisse sententiam, ut omnis, qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, moechari minime dubitetur. Nam et illud, quod etiam secundum *Lucam* sequitur, qui dimissam a viro ducit, moechatur, quomodo est verum? Quomodo moechatur, nisi illa, quam duxit, eo vivente,

a quo dimissa est, adhuc uxor aliena est? Si enim jam suae, non alienae miscetur uxori, utique non moechatur; moechatur autem; aliena est ergo, cui miscetur. Porro si aliena est, hoc est, ejus, a quo dimissa est, etiamsi propter fornicationis causam dimissa est, nondum dimittentis uxor esse cessavit.“ Quid clarius pro re nostra?

§. XIV.

Sed nunquid, reponet nonnemo, si Christus Matth. XIX. tam firmum esse voluerit conjugii vinculum, ut a tecto tantum et lecto separari permiserit adulteram, illud orietur absurdum, quod data Christi responsio judaeorum interrogationi apta minime fuerit, et apposita? Jis nempe, ut ex serie, filoque orationis innotescit, de ipsius vinculi conjugalis ruptura, quam Moyses ipsis permiserat, sermo fuit. Operae pretium erit, ut magis ad oculum pateat objecti solutio, orationis Christi contextum praemittere. *Matth. XIX. 3. seqq.* ita legimus. „*Et*
„*accefferunt ad eum Pharisei tentantes*
„*eum, et dicentes: si licet homini dimittere*
„*uxorem suam quacunque de causa? Qui*
„*respondens ait eis: non legistis, quia,*
„*qui fecit hominem ab initio, masculum*
„*et foeminam fecit eos, et dixit: propter*
„*hoc relinquet homo patrem et matrem,*
„*et adhaerebit uxori suae, et erunt duo,*
„*in carne una. Itaque jam non sunt duo,*
„*sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit,*

„homo non separet. Dicunt illi: quid ergo
 „Moses mandavit dare libellum repudii,
 „et dimittere, ait illis: quoniam Moses
 „ad duritiam cordis vestri permisit vobis di-
 „mittere uxores vestras; ab initio autem
 „non fuit sic. Dico autem vobis, quia,
 „quicumque dimiserit uxorem suam, nisi
 „ob fornicationem, et aliam duxerit, moe-
 „chatur. Dicunt ei discipuli ejus: si ita
 „est causa hominis cum uxore, non expe-
 „dit nubere. Qui dixit illis: non omnes
 „capiunt verbum istud, sed quibus datum
 „est.“ En Orationis contextum! Videndum
 nunc, cuinam favëat parti litigantium.

§. XV.

Itaque Christi responfionem omni illi,
 quidquid demum interrogabant judaei, om-
 nino accommodatum fuisse, ratum nobis,
 fixumque est. Duo sc. illorum involvebat
 quæstio: utrum fas esset ex quacunque
 causa uxorem dimittere, atque num uxore
 dimissa alteram liceret ducere? Ad primum
 respondet Christus, fas non esse dimittere
 ex causa levi, sed ex gravissima duntaxat,
 uti est adulterium. Ad alteram vero quæ-
 stionis propositæ partem edifferit Christus,
 moechari eum, qui aliam duxerit, atque
 adeo, tametsi adulterii causa repudiata sit
 uxor, non tamen licitum esse ad alia vota
 transire. Hunc porro non alium Christi ef-
 fatis subesse sensum, videntur ipsimet agno-
 visse discipuli, cum reponerent: „Si ita

„*est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.*“ Q. D. Si tam firmum, et stabile sit vinculum conjugii, ut uxore etiam ob crimen adulterii dimissa, non tamen liceat cum alia connubium inire, non expedit nubere. „*Qui dixit illis: non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.*“ J. E. Non omnes capiunt rem istam, nec nisi, quibus id gratiae a Deo datum est, tantae virtutis capaces sunt, ut absque uxore vivere aut possint, aut velint. Queis verbis innuere Christus videtur, oportere virum, qui adulteram dimisit, vel continere, quamdiu dimissa vixerit, vel si continens esse non velit, cum illa pacem inire.

§. XVI.

His rite perpenſis nequaquam incerta, fluctuans, et indecisa est S. Scripturae locutio, si nempe, ut diximus, famosa exceptio Matth. XIX. *nisi ob fornicationem* referatur duntaxat ad verbum *dimiserit*; sed neque si referatur ad utrumque orationis Christi membrum, sc. et ad verbum — *dimiserit* — et ad verbum — *aliam duxerit* — Si referatur tantum ad verbum — *dimiserit*, sensus erit: quicumque uxorem repudiaverit, — id, quod nonnisi ex gravi E. G. adulterii causa fieri potest — et aliam duxerit, moechatur. Duo quippe sunt, quae citato loco docet Christus, puta licite quidem expelli conjugem ex causa adulterii, interim moechari eum, qui uxore dimissa

ducit aliam, et utrumque opposite ad corruptos judaeorum mores, quos ad frugem revocare conatur. Illi namque secundum Hillelis placita quae viris fraena laxabant, (quamvis Christi aetate *Scammaiae* disciplina penitus non esset abjecta) frequenter, levissima quavis ex causa dare libellum repudii suis consuevere uxoribus: Christus econverso contendebat; dimittendas non esse mulieres, nisi ex gravi causa vel certe nisi ex causa adulterii. Rursus judaei, dimissis uxoribus novas ducebant, quod ipsis ob duritiem cordis Moses permiserat; sed hanc Christus legem cassat, et irritam declarat, simulque moechari pronuntiat eum, qui sua uxore dimissa, connubii foedera pangere cum altera attentat. Sin vero exceptionem illam referre placuerit ad utrumque orationis membrum Christi, commode sensus poterit hic constitui: qui uxorem infontem, atque ab adulterii labe immunem dimiserit, et aliam ducit, moechatur. Moechari, inquam, tum quod uxorem innocentem dimittat, tum etiam, quod aliam ducat. Et imprimis quidem vir innoxiam dimittens conjugem, moechatur, *id est*, facit eam moechari, scilicet: ex moribus linguae hebraicae, secundum quam verba conjugationis *Kal*, saepe per *Hiphel*, h. e. quae activa simpliciter sunt, per duplicem actionem exponuntur, et vice versa. Porro ne ista pro arbitrato fingere videamur; Christus ipse Matth. V. 32. dicit: „*Omnis*

qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam moechari.“ Moechatur itaque imprimis vir, et adulterii reus evadit, quod uxorem innocentem dimittat, atque hoc modo periculis, et occasionibus adulterii exponat. Moechatur deinde, quod prima uxore adhuc vivente aliam ducat. Etenim duplex, ut jam diximus, et dicendum est iterum, erat judaeorum interrogatio. Primo: an ex quacunque causa liceret uxorem dimittere? deinde utrum etiam aliam liceret ducere? Quocirca duplicem responsionem subjungens Christus, dicit imprimis, illicitam esse uxoris dimissionem ex levi causa, viroque dimittenti imputanda esse adulteria, quae ab uxore temere dimissa, postea perpetrantur. Ad alteram vero judaeorum quaestionem simpliciter, et absolute respondet Christus: moechari virum, qui dimissa uxore prima aliam duxerit. Utraque argumenti solutio bona est; utraque enervat vim, et consecutionem argumenti, quod militare videtur in oppositum. Secundum priorem consequitur duntaxat, licite dimitti uxorem adulteram; neque ulteriora deinceps adulteria ejusdem esse imputanda viro, quippe qui jure suo usus, non eam temerario ausu, sed juste dimisit. Secundum posteriorem solutionem vir adulteram dimittens, et aliam ducens, non moechatur quidem, nec alienorum particeps fit adulteriorum dimittendo, moechatur tamen aliam ducendo. Atque haec circa

vexatissimum *S. Matthaei* Locum dicta sufficiant. Nunc ad alia.

§. XVII.

„In ipsa catholica Ecclesia, praeclare
 „monet *Vincentius* *lirinenſis*; magnopere
 „curandum est, ut id teneamus, quod ubi-
 „que, quod semper, et ab omnibus credi-
 „tum est. Hoc est etenim vere, proprieque
 „catholicum, quod ipsa vis nominis, ratio-
 „que declarat, quae omnia vere universali-
 „ter comprehendit. Sed hoc ita demum
 „fiet, si sequamur universitatem, antiqui-
 „tatem, et consensionem. Sequimur autem
 „antiquitatem, si ab his sensibus nullatenus
 „recedamus, quos sanctos maiores, ac Pa-
 „tres nostros celebrasse manifestum est. Con-
 „sensionem quoque itidem, si in ipsa vetu-
 „state omnium, vel certe pene omnium
 „sacerdotum, pariter et magistrorum defi-
 „nitiones, sententiasque sectemur.“ Bene
 est: Quid igitur hac in controversia nos do-
 cet antiquitas? Quid habet traditio, accepta
 a Patribus? Ex innumeris pauca seligimus
 testimonia. Concilium *Eliberitanum* *) de-
 finiente tertio, aut ineunte quarto saeculo
 celebratum can. 9. ita statuit: „*Fidelis foe-*
mina, quae adulterum maritum reliquerit
fidelem, et alterum duxit; prohibeatur,
ne ducat; si duxerit, non prius accipiat
communionem, nisi quem reliquerit, prius
de saeculo exierit; nisi forte necessitas in-
firmitatis dare compulerit. Conc. *Africa-*

num VIII. an. 407. habitum *Can.* qui in codice africanae ecclesiae est 102. sic dicit: **) „Placuit, ut secundum evangelicam, et „apostolicam disciplinam, neque dimissus „ab uxore, neque dimissa a marito alteri „conjugatur. Ita maneant, aut libimet concilientur; quodsi contemserint, ad poenitentiam redigantur, in qua causa legem „imperialem petendum est promulgarii.“

*) Hoc de concilio Tom. III.

**) Alii legunt: *secundum evangelicam doctrinam et apostolicam traditionem.* Confer. Tom. 20. oper. Luydliani pag. 803. . . . Utique To. *Disciplinam* non sumunt P. P. in sensu communi, tanquam pro libitu mutabilem, sed ex praecedentibus colligitur, ex eorum mente intelligendam esse per eam, doctrinam in evangelio contentam, et ab Apostolis partim scriptam, partim ore traditam. Huic si contradicat sensui Cl. Oberhauser epitomator *Espenii* In *Epitom. Espen.* P. II. Tit. 15. §. 12. pag. 537.; profecto non parum aberrat ab ipsomet *Espenio*, qui erudite Part. II. Tit. 15. Cap. I. §. 22. edit. Mogunt. 1791. pag. 809. Verbum *disciplinam* dilucidat, quemque hac in re perfectissime secutus eruditiss. ejus annotator *Silvestri.* ubi adfert Epist. *Benedicti XIV.* ad Poloniae Episcopos. Poloni enim, ut etiam annotat Cla. Autor §. 33. eandem, quam graeci, secuti praxim. Sed „Neque lege naturae — rescribit Pont. M. — neque jure divino, neque evangelii praeceptis, neque canonicis sanctionibus conjugia sunt solubilia.“

§. XVIII.

Canonem eundem repetierunt postmodum P. P. concilii *Milevitani* in Africa an. 416. celebrati *Can. 17.*, cujus concilii canones, teste *Bellarmino* lib. I. *de matrim.* cap. 17. *Augustino* praecipue autore confecti, editique fuerunt. „Quae maritum re-
 „liquit, ait concil. *Trullanum* anno 691.
 „can. 87. est adultera, si venerit ad alium:
 „Qui legitime sibi datam uxorem relinquit,
 „et aliam ducit, e Domini sententia est
 „adulterii judicio obnoxius. A Patribus
 „enim nostris statutum est, ut, qui sunt
 „ejusmodi, annum defleant, biennio audi-
 „ant, triennio substernantur, et septimo
 „cum fidelibus consistant, et sic oblatione
 „digni habeantur.“ In eundem ferme modum disponit concilium *Turonense* anno 1060. celebratum. „Qui suam, inquit *Can.*
 „9.: uxorem sine judicio episcopali dimit-
 „tens, aliam duxit, vel duxerit, donec se
 „fructuose tradat poenitentiae, a Corpore,
 „et Sanguine D. N. Jesu, et a liminibus
 „ecclesiae se exclusum, et alienatum, et
 „omnimodis, sicut putridum membrum a
 „sano corpore praecisum agnoscat.“ *Tu-*
ronensi consentit *Conc. Nannetense*, quod refert *Cla Duguet* Tom. I. *Collat. eccles.* pag. mihi 361. „Si cujus uxor, inquit *Conc.*
 „can. 12., adulterium perpetravit, et hoc
 „a viro deprehensum fuerit, et publicatum,
 „dimittat uxorem, si voluerit, propter for-
 „nicationem: vir vero ejus illa vivente nul-

„latenus aliam accipiat.“ En! non ad ecclesiasticam, sed ad evangelicam, et apostolicam omnino disciplinam constanter provocant concilia, palam supponentia, dissolutionem matrimonii in casu etiam adulterii, divinae legi esse contrarium! Cujus pariter transgressores ad rigorosam reduci mandat poenitentiam, tanquam adulteros, conjunctiones ejusmodi adulteria compellentia. Quis autem Orestis insaniam ita insanierit, ut auctoritate mere humana constitui posse adulterium, sibi persuasum habeat?

§. XIX.

„Quid porro praedicaverint Apostoli, quid illis Christus revelaverit, non aliter probari debet, nisi per easdem ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt. Si haec ita sunt, constat omnem doctrinam, quae cum illis ecclesiis apostolicis, et matricibus, et originalibus fidei conspirat, veritati deputandum; reliquam vero omnem de mendacio praejudicandam.“ Sapientissima haec *Tertulliani lib. de praescript.* crisis est a nemine, qui christiano gloriatur nomine, contemnenda. *Romanam* vero, *Antiochenam*, et *Alexandrinam* fundatas esse ab Apostolis, originalesque fidei ecclesias, qui in dubium vocare auset, nullus erit. Scrutandum igitur, quid nobis hac de re tradiderint, qui vel fatas olim ecclesias rexerunt sancti praesules, vel qui illarum saltem industria magis membra extiterunt,

viri scientia, et sanctitate praeprimis com-
 mendabiles. Agmen ducat *Hermas* Patrum
 facile antiquissimus, et S. Pauli, ut com-
 plurium fert opinio, discipulus. „ Quidsi —
 „ inquit ille lib. 2. Past. mand. 4. Bibl. P. P.
 „ Tom. 2. pag. 29. — Quidsi permanferit in
 „ vitio suo mulier? et dixit: dimittat illam
 „ vir, et vir per se maneat. Quodsi dimiserit
 „ suam mulierem, et aliam duxerit, et ipse
 „ moechatur. Propter poenitentiam ergo
 „ non debet dimissa conjuge sua vir aliam
 „ ducere. Hic actus similis est in viro, et in
 „ muliere.“ Canon inter *apostolicos* 48.
 jamdum sub finem saecul. 3. aut initium 4.
 cognitus ita disponit. „ Si quis laicus uxo-
 rem propriam pellens, alteram, vel ab alio
 dimissam duxerit, communione privetur.“
 Nullo pariter casu solvi posse conjugii vin-
 culum S. Gregorius M. Lib. II. Epist. 10.
 tradidit: „ Et si — scribit ibidem — mun-
 „ dana lex praecipit, posse solvi conjugium,
 „ divina tamen lex posse fieri non permittit.“
 Eodem modo evangelicam sententiam ex-
 ponit *Innocentius I.* ineunte saeculo V. P.
 M. in *Epist. ad Exuperium Tolosanum*
 episcopum. „ Requisivit — velut ait. — Di-
 „ lectio tua, qui interveniente repudio, alii
 „ scl. matrimonio copularunt, quos in utra-
 „ que parte adulteros esse manifestum est.
 „ Qui ergo, vel quae viro, vel uxore vi-
 „ vente, quamvis diffociatum videatur esse
 „ conjugium, ad aliam copulam festinarunt,
 „ neque possunt adulteri non videri, secun-

„dum illud, quod legimus in evangelio:
 „*Qui dimiserit uxorem et aliam duxerit,*
 „*moechatur: similiter et qui dimissam du-*
 „*xerit, moechatur.* Ideo tales a commu-
 „nione fidelium volumus abstinendos.“

§. XX.

Rumpere vinculum matrimonii in casu adulterii, evangelico vigori contrarium esse, non uno tantum loco docet *S. Hieronimus*, et ipse quondam Presbyter *Rom. Ecclesiae*. „Sic — inquit in *Cap. 19. Matth.*
 „— priorem dimittere jubetur conjugem,
 „et secundam prima vivente non habeat ...
 „Nolo mihi — rescribit idem ad *Amandum*
 „— proferas raptoris violentiam, matris
 „persuasionem, patris auctoritatem, pro-
 „pinquorum catervam, servorum insidias,
 „damna rei familiaris, quamdiu vivit vir,
 „licet adulter sit, licet flagitiis omnibus
 „coopertus, et ab uxore propter haec sce-
 „lera derelictus, maritus ejus reputatur,
 „cui alterum virum accipere non licet ...
 „Ergo et ista soror, quae, ut dicit, vim
 „passa est, ut alteri jungeretur, si vult cor-
 „pus Christi accipere, et non adultera re-
 „putari, agat poenitentiam, ita duntaxat,
 „ut secundo viro, qui non appellatur vir,
 „sed adulter, a tempore poenitentiae non
 „copuletur.“ Testatur idem *S. Doctor*
Epist. 84. ad Oceanum publici criminis reum Romae fuisse habitum, quisquis vi-
 vente conjugē ad alias, etiam causa adul-

terii convolaret nuptias. Laudat nempe *Fabiolam* nobilem Romanam, quod, cum viro ob adulterium ejecto nupfisset alteri, suum deinde errorem agnoscens, tantum scelus publica poenitentia expiaverit. „Tanta ait — prior maritus vitia habuisse narratur ut ne scortum quidem, et vile mancipium ea sustineret. Igitur et *Fabiola*, quia persuaserat sibi, et putabat a se virum jure dimissum, nec evangelii vigorem noverat, in quo nubendi universa causatio *), viventibus viris, foeminis amputatur, dum multa diaboli vitat vulnera, unum incauta vulnus accipit. Sed quid ego moror, quaerens accusare culpam, cujus poenitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, ut post mortem secundi viri in semetipsam reversa, quo tempore solent viduae negligentes, jugo servitutis excusso, agere se liberius, faccum indueret, errorem publice fateretur, et tota urbe spectante romana ante diem Paschae et omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret.“

*) Haec utique decepta, ait *Silvestri* in addit. ad *Espen*. P. II. Tit. 25. C. 1. et 2. pag. 817. edit. mag. privilegiis principum etc.

§. XXI.

Romanae Ecclesiae, quae provide disponente Domino omnium aliarum mater est, et magistra, adamussim *Antiochena*,

et *Alexandrina* consentiunt. *S. Joannes Chrysosth. Homil. 17. in Matth.* de eo, qui causa adulterii repudiavit uxorem. „Ille — inquit — etsi alteram non duxerit, hoc ipso se constituit criminis reum quod adulteram fecit ex conjuge, hic vero accipiendo alienam, adulter effectus est: nequaquam enim mihi referas, quia illam alter ejecit; nam expulsa quoque uxor ejus esse, qui eam expulit, perseverat.“ Idem ipse Doctor in *illud 1. Corinth. VII. mulier alligata est legi*, hunc in modum discurret. „Ne mihi „leges ab exteris conditas legas, praecipientes dare libellum repudii, et divelli. „Neque enim juxta illas judicaturus est te „Deus in die illa, sed secundum eas, quas „ipse statuit.“ Observat etiam *Origines Tract. 7. in Matth.* perperam, et contra verbi divini auctoritatem permissam fuisse mulieribus quibusdam facultatem nubendi, quarum priores mariti vivebant. „Scio — „ait: — quosdam, qui praelunt Ecclesiis, „extra scripturam permisisse aliquam nubere „viro priore vivente; et contra scripturam „quidem fecerunt, dicentem: *mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus „vivit. Item: vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Non tamen „omnino sine causa hoc permiserunt, forsitan enim propter infirmitatem, et incontinentiam hominum pejorum comparatione quae mala sunt, permiserunt adversus ea, quae ab initio fuerant scripta:

„dico autem vobis, quoniam, quicumque
 „dimiserit uxorem suam ob causam fornica-
 „tionis, et aliam duxerit, moechatur.“
 Confirmat dogma nostrum ex eadem eccle-
 sia *Clemens Alexandrinus* dum *Lib. 2. Stro-*
mat. ita scribit: „Quod autem consulit
 „scriptura uxorem ducere, et nec a conju-
 „gio unquam permittit discedere, legem
 „aperte constituit: non dimittes uxorem,
 „praeterquam propter fornicationem. Adul-
 „terium autem existimat conjungi matri-
 „monio, viro altero ex separatis Qui
 „autem dimissam accepit uxorem, moecha-
 „tur eam, h. e. cogit eam moechari: non
 „solum autem, qui dimisit, est ejus causa,
 „sed etiam, qui eam suscipit, praebens
 „mulieri peccandi occasionem; si enim
 „non suscepisset eam, reverteretur ad vi-
 „rum.“ At! Nunquid sic potest ex *Clemen-*
tis sententia ad dimittentem dimissa reverti,
 non potest alteri sine adulterii crimine nu-
 bere?

§. XXII.

Adstipulantur et alii aliarum ecclesia-
 rum antistites. „Qui relinquit legitime sibi
 „copulatam uxorem, et ducit aliam, ex
 „Domini sententia adulterii judicio subji-
 „tur.“ Aperte profitetur S. Basilius *Epist.*
217. Cap. 77. — „Divortium, verba sunt S.
 Gregor. Naz. *Ep. 176.* legibus nostris pror-
 sus improbatur, etiamsi Romanae aliter de-
 cernant“ *). Luculentissime his subscribit

S. Ambrosius Lib. 18. in Cap. 16. Luc.
 „Dimittis ergo, dicit: uxorem, quasi jure,
 „sine crimine, et putas, id tibi licere, quia
 „lex humana non prohibet; divina prohi-
 „bet. Qui hominibus obsequeris, Deum
 „verere. Audi legem Domini, cui obsequ-
 „untur etiam, qui leges ferunt... Pone si
 „repudiata non nubat; et haec tibi viro
 „debit displicere, qui adultero fidem ser-
 „vat? Pone, si nubat. Necessitas illius tuum
 „crimen est, et conjugium, quod putas,
 „adulterium est. Quid enim refert, utrum
 „id aperta criminis confessione, an mariti
 „specie, adulterium admittas.“ En! ite-
 rum quid ferant iudicii circa vexatam quae-
 stionem S. Doctores Ecclesiae. Non certe
 humanae rationis inventum, sed divinae
 prorsus Oeconomiae statutum esse conclu-
 dunt vinculi conjugalis robur, nullo un-
 quam casu perimibile. Quod autem episco-
 porum iudicium, et autoritas in materia
 fidei, ac morum ab omnibus sinceris verita-
 tis amatoribus summo sit habenda loco,
 quis nescit? Si quidem ex divinis scripturis
 manifestum est, episcopos ecclesiarum sua-
 rum nedum angelos esse, sed et jure divino
 Doctores, legitimosque fidei et morum
 iudices, quibus a Deo commissum est *ex-*
hortari in doctrina sana, et eos, qui con-
tradiciunt, arguere.

*) Relege hic Braunii causa Sect. II. C. I.
 §§. 7. 12. et 23. textum *S. Greg. lib. II.*
Epist. 45. Tom. II. pag. 1130. edit. 1705.

supra §. 19. allatum. Adde *Ambros. Lib. de Abraham.* “Nemo blandiatur sibi de
 „legibus humanis. Quidquid in ea,
 „quae non sit legitima uxor, commissum
 „fuerit, adulterii crimine damnatur.” Quae
 (leges) dicunt, *notat Glossa verb. de legib.*,
 quod adulterium non committitur cum so-
 luta, sed cum nupta. “Aliae sunt leges
 „Caesarum, inquit *Hieronimus sup. cit.*
 „*Epist. ad Ocean.*, aliae Christi. Aliud Pa-
 „pinianus, aliud Paulus noster praecipit” . .
S. Augustinus Serm. 392. “Adulteria sunt
 „ista conjugia, non jure fori, sed jure Coe-
 „li. Solius fornicationis causa licet
 „uxorem adulteram dimittere, sed illa vi-
 „vente non licet alteram ducere. Con-
 „temnitur Augustinus, timeatur vel Chri-
 „stus.” Ita ille *Tom. 5. pag. 1504.* alias
Homil. 49. C. 2. . . “Lege imperatorum non
 „in omnibus ecclesiasticis controversiis uten-
 „dum — caute monet *Nicolaus I. epist. 32.*
 „*Coleti Tom. 9. pag. 1433.* — praesertim
 „cum inveniantur evangelicae, ac canonicae
 „sanctioni aliquoties obviare. . . . Non quod
 „imperatorum leges (quibus saepe Ecclesia
 „utitur contra haereticos, saepe contra Ty-
 „rannos, atque contra pravos quosque de-
 „fenditur) dicamus penitus renuendas; sed
 „quod eas Evangelicis, Apostolicis, atque
 „canonicis decretis, quibus postponendae
 „sunt, nullum posse inferre praejudicium
 „asseramus.” Nonne enim et vos (ipsi im-
 peratores) ait *Apol. adv. gent. pag. 583.*
edit. citat. Tertullian., quotidie experi-
 „mentis illuminantibus tenebras antiquita-
 „tis totam illam veterem et squalentem syl-
 „vam legum novis principalium rescripto-
 „rum, et edictorum securibus truncatis, et
 „caeditis? Nonne vanissimas *Papias* leges,
 „quae ante liberos fulcipi cogunt, quam

„*Juliae* matrimonium contrahi post tantas
 „autoritatis senectutem, heri *Severus* . .
 „exclufit?”

§. XXIII.

Ast nemo sanctorum Patrum, nostro saltem iudicio, distinctius, nemo copiosius spartam hanc exornavit, ac jam laudatus supra, iterumque laudandus, M. Hipponensium Praeful, *Augustinus*. „Non vobis, acclamat *cit. serm. 392.*, licet habere uxores, quarum priores mariti vivunt; nec vobis, foeminae! habere viros, quorum priores uxores vivunt. Adulteria sunt ista conjugia non jure fori, sed jure coeli. Non licet. Adulteria sunt, non conjugia. Contemnitur etc.“ *ut supra . . .* „Nolite imitari turbam malorum *infidelium*, filii mei! Nolite sequi vias latas, quarum finis ad interitum ducit.“ Idem docet S. Pater lib. de fid. et oper: Cap. 1. „Eos, inquiens: non „admitti ad baptismum, qui dimissis uxori- „bus alias duxerint, vel foeminas, quae „dimissis viris aliis nupserint; quia haec „non conjugia, sed adulteria esse Dominus „Christus sine ulla dubitatione testatur.“ Observationem Sacramenti hujus tantam esse in ecclesia Christi prodit *lib. de Nupt. et Concup. Cap. 10.*, „ut nec sterilem conjugem fas sit relinquere, ut alia secunda „ducatur. Quodsi, *subdit*: quisquam fecerit, non lege hujus Saeculi, sed lege „Evangelii reus est adulterii“ . . . Dimissa adultera fas non est viro, alteram ducere,

energice probat *lib. de bon. Conjug. Cap. 7.* ex praecepto Domini mulierem a viro non debere discedere etc. „Quomodo autem, „*subjungit*, viro possit esse licentia ducen- „dae alterius, si adulteram reliquerit, cum „mulieri non sit nubendi alteri, si adulte- „rum reliquerit? Non video. Quae si ita „sunt, tantum valet illud sociale vinculum „conjugum, ut, cum causa procreandi col- „ligetur, nec ipsa causa procreandi solva- „tur... Siquidem interveniente divortio „non aboletur illa consideratio nuptialis: „ita ut sibi conjuges sint, etiam separati; „cum illis autem committant, quibus fue- „rint etiam post suum repudium copulati, „vel illa viro, vel ille mulieri.“ Sed piget rei manifestae diutius immorari, quam solus ille, qui in scriptis *Augustini* hospes fuerit, poterit ignorare. Lege si mihi diffidas, quae vir, humanis, divinisque litteris excultissimus, utroque libro de adulterinis conjugiiis contra *Pollentium*, qui adulterio perinde, ac morte solvi conjugii vinculum credidit, data opera conscripsit.

§. XXIV.

Testes adfert plurimos hactenus, sed externos in scenam produxi. At neque deest domesticus, qui saeculo octavo solvi posse dato casu adulterii vinculum matrimonii penitus ignoravit. Est is ipse Germaniae nostrae Apostolus, et Moguntinus Archiepiscopus *S. Bonifacius*, ubi in statutis an.

745. editis, stat. 35. ita loquitur. „Admo-
 „neat etiam unusquisque Presbyterorum
 „publice plebem, ab illicitis connubiis ab-
 „stinere, et *secundum Dei mandatum* legi-
 „timum conjugium nequaquam posse ulla
 „occasione separari excepta causa fornica-
 „tionis, nisi cum consensu amborum, et
 „haec propter servitium Dei.“ Evidens vero
 est, Bonifacium nullatenus hic agere de
 solutione vinculi, sed de sola separatione
 conjugum, quoad thorum, et habitationem;
 sequeretur enim alias, quod persuasum ha-
 buerit, solvi posse vinculum ex consensu
 amborum propter servitium Dei, quod dici
 non potest. Illicita igitur vocat connubia,
 quae vivente conjugum alterutro ineuntur,
 atque ab illis docet esse abstinendum. Sane
 si credidisset *Bonifacius, secundum Dei*
mandatum, certa occasione solvi posse vin-
 culum legitimi conjugii, hoc ipsum clare
 debuisset exprimere in instructione, quam
 publice dirigebat ad populum, eoquod in
 rudi tum temporis, infidelibusque referta
 Germania, non videatur fuisse infrequens
 casus adulterii.

§. XXV.

Dogmati nostro consentit eodem saeculo
 VIII. *Venar. Beda* in *Cap. 10. Matth.* „Una
 „solummodo, ait, causa est carnalis, for-
 „nicatio, una spiritualis, timor Dei, ut uxor
 „dimittatur, sicut multi religionis causa fe-
 „cisse dicuntur: nulla autem causa est, Dei

„lege praescripta, ut ea vivente, quae re-
 „licta est, alia ducatur.“ Nec praetermit-
 dum ea aetate *Conc. forojuliens.* anno 781
 celebrati, illustre testimonium. “Item pla-
 „cuit — inquit *can. 10.* — ut resoluta for-
 „nicationis causa conjugali vinculo non li-
 „ceat viro, quamdiu adultera vivit, [aliam
 „ducere uxorem.“ Saeculis dein 9 et 10,
 11 et 12. eandem veritatem suo approbarunt
 suffragio *Paschasius Corbejensis comment.*
in Matth., Ivo Carnotens. Epist. 125. ad
Daimbert., Lancfrancus Cantuariens epist.
10. ad Thom. Eboracens., S. Anselmus in
Cap. 9. et 19. Matth. Alexander III. Cap.
ex parte. Tit. De spons. et matrim. Saecu-
 lo 13. praeter *S. Thomam*, aliosque schola-
 rum principes idem docuit *Innocentius III.*
Cap. Gaudemus. Tit. de divort. “Sane,
 „inquit, veridica haec sententia probatur,
 „etiam de testimonio veritatis, testantis in
 „evangelio: *quicumque dimiserit uxorem*
 „*suam ob fornicationem, et aliam duxerit,*
 „*moechatur.* Si ergo uxore dimissa, duci
 „alia de jure non potest, fortius est ipsa re-
 „tenta?“ En! Vinculum matrimonii etiam
 casu adulterii alterutrius conjugum jure di-
 vino esse insolubile, non solum *Is. Scriptura*
conclamat; sed et consonant Patrum, et
Theologorum universa subsellia.

§. XXVI.

Nunc tandem ad id, quod controversiae
 totius caput est, faustis avibus devolvimur.

Conspiratos in summa rei conspeximus re-
latos superius conciliorum canones, a quo-
rum tramite, num deflexerint Patres utrius-
que *Conc. Florentini, et Tridentini*, solli-
cite indagandum venit. Ad haec quippe,
ut sua tueantur placita, praepriis appellare
solent, quotquot suum oppositae sententiae
calculus adjiciunt. Merkwürdig, und ganz
entscheidend für die Behauptung, daß die
Unauflösbarkeit der Ehe im Falle des Ehe-
bruches bloß eine Disciplinar-Sache sey,
scheint der Vorgang auf dem Synode zu Flo-
rens zu seyn. Es waren über eben diesen
Punct Schwierigkeiten mit den Griechen,
und doch wurde die Kirche - Vereinigung
geschlossen; man lies sie in dem Besitze ih-
res Praxis, das Eheband im Falle des Ehe-
bruchs zu trennen, aus dem Grunde, weil
Griechen mit den Lateinern in *Glaubenssa-
chen* einig wären.“ Ita adversariorum
Achillem in compendio sistunt eruditi Cen-
sores Mogoni in *Ephemerid. mens. anni*
1787. pag. 817. Sed aegre mihi persuadeo,
ullum inde adversariis adfulgere praesidium.
Praestat ergo ipsiusmet Concilii acta consu-
lere, ut aequum formari queat in causa ju-
diciū.

§. XXVII.

Inter varias quaestiones, quae confecto
unionis negotio Graecis fuere propositae, et
haec numeratur ordine decima: *Quare con-
jugia dirimerent dicente domino Marc. X.*

10. *quod Deus conjunxit, homo non separet?* Cui quidem quaestioni Archiepiscopus Mytilensis, tametsi alia nonnulla legitime dissolveret, canonice satisfacere non potuit. Quare interposito dierum aliquot intervallo Praefules orientalis ecclesiae ad se vocatos *Eugenius II.* sic legitur compellasse. “Nos, „Fratres! Dei beneficio sumus fide conjun- „cti. Quoniam ergo arcanis Dei judiciis „sum inter vos membra, caput, debeoque „qualitercunque admonere, et consiliis in- „struere ad ea, quae videntur pietatem et „ecclesiam nostram stabilire, propono vobis „aliqua, ut fratribus, ut membris, ut ec- „clesiarum doctoribus. Et primo dico: om- „nes conqueri de separatione matrimonio- „rum, idque correctione indiget.” Respon- derunt Graeci: Aequissima esse, et sapien- tissima, quae proponebat Pontifex, sed ad haec perfectam responsionem se dare non posse inconsultis imperatore, caeterisque praefulibus. Privatis vero nominibus re- sponderunt, non esse haec praesentis tempo- ris, esto, justa et necessaria forent. “Nam, *inquiunt*: matrimonia dirimimus non sine iustis causis.” Idem *Eugenius in Decreto* pro instructione Armenorum post discessum Graecorum edito ita perorat: “Quamvis „autem ex causa fornicationis liceat thori „separationem facere, non tamen aliud ma- „trimonium contrahere fas est, cum matri- „monii legitime contracti vinculum perpe- „tuum sit.” *Fleuri Hist. eccles.* Tom. 22.

Lib. 108. N. 43., et *Natal. Alexand. H. E.* Tom. 9. Diff. 10. art. 2. N. 16 et 17. At nunquid forte matrimonii legitime contracti vinculum, *solo jure humano* perpetuum esse voluit *Eugenius*? Si sic; cur provocat ad effatum domini *Marc. X. 10.*? Cur res adeo sollicitum tenet Pontificem, nisi ad doctrinam morum ab ipso Christo constitutam, quam praevaricari non licet, spectare crediderit? Cur canonem quendam mobilem, si quis fuerit autoritate mere humana pro *Latinis* invectus, in gratiam *Graecorum*, quos licito quovis modo arctius unitos voluit ecclesiae latinae, non illico studuit relaxare? Cur usum disciplinae hujus (id, quod fieri posset, indubie approbasset Patrum latinorum concessus) pro utraque Ecclesia noluit esse indifferentem, quemadmodum indifferentem esse voluit usum *panis Azimi*, et *formētati* in sacrificio? Hic certe, si unquam alias, suavisset prudentia, indulgere quidquam graecorum moribus, dummodo Lex divina non resisteret.

§. XXVIII.

Eadem postmodum latinorum Patrum, qui Tridentino interfuere, mens fuit, atque consilium. Enimvero; ut Card. *Sfortia Pallavicini lib. 22. Hist. conc. Trident. C. 4. N. 27. testatur.* “Canon quoque paratus
 „fuerat cum anathemate in eum qui diceret,
 „matrimonia consummata ob adulterium
 „dissolvi.“ Cur vero Canon hic lucem non

viderit, causa, ut refert ibidem, fuit, quod veneti oratores exposuerunt Patribus, Canone ita concepto inferri posse non modicam offensionem Graecis in subjectis reipublicae locis degentibus, qui quamvis ritu suo viverent; tamen praesulibus a Romano Pontifice adsumptis obtemperarent. „Satis enim, *agebant*: constare id in more apud Graecos positum, ut uxorem adulteram deserant, et aliam ducant, nec propterea illos damnatos, aut anathemate perculsos ab ulla Synodo occumenica, etsi Romanae, et catholicae ecclesiae mos huiusmodi liquido innotuisset.“ Anathema sit, si quis dixerit; Ss. Romanam Ecclesiam, catholicam et apostolicam ecclesiam errasse, aut errare, cum docuit, aut docet propter adulterium alterius conjugum matrimonium non posse dissolvi etc. Ita quidem Venetorum legati.

§. XXIX.

Verum „Cum postea, *pergit Pallavicinus* N. 29., super ea re sententiae dicerentur, Andreas Cuesta, episcopus Legionensis postulatum rejecit, affirmans ab ecclesia non usurpari eam damnandi formulam: „Si quis dixerit, *ecclesiam errasse*. Hanc veritatem esse certam, ac firmatam in Synodo Milevitana cap. 13., in sexta occumenica, et in florentina, adduxitque ex Patribus graecis *Clementem Alexandr.* et Basilium etc. Et sane, *subdit celeb.*

„*scriptor*, creditum est, si Cuestae locus
 „loquendi inter primos obtigisset, sicut in-
 „ter postremos debebatur in Conventu, tan-
 „tum ab eo numerum asseclarum pertrac-
 „tum iri, quantus ad refellendam petiti-
 „onem satis fuisset. Verum reipsa plura suf-
 „fragia consenserant, ut oratoribus satis
 „fieret.“ Quamobrem ad declinandam rei-
 publicae venetae duntaxat offensionem, ca-
 non ita lenitus est, ut notam Haereseos,
 opinioni contrariae, quam graeci sectaban-
 tur, non inurerent, sed anathema solum
 infligeret iis, qui ecclesiam temere in eo
 vituperarent, quae optimis nixa fundamen-
 tis eam doctrinam, tametsi non tanquam
 fidei dogma, tradit. Hoc itaque verborum
 tenore canon prolatus est. „Siquis dixerit,
 ecclesiam errare, cum docuit, et docet,
 juxta *evangelicam, et apostolicam doctri-*
nam propter adulterium alterius conjugum,
 matrimonii vinculum non posse dissolvi, et
 utrumque, vel etiam innocentem, qui cau-
 sam adulterio non dedit, non posse altero
 conjuge vivente aliud matrimonium con-
 trahere, moecharique eum, qui dimissa
 adultera aliam duxerit, et eam, qui dimisso
 adultero alii nupserit, anathema sit.“ Hic
 canon Tridentini.

§. XXX.

Veruntamen quid inde praesidii accre-
 seat illis, quibus *solo jure ecclesiastico* inso-
 lubile est in casu adulterii, vinculum matri-

monii, fateor, me nec oculo armato videre. Si enim ex illo, utut reformato canone, nihil intendant inferre aliud, quam quod dogmaticis fidei decisionibus annumerari non possit sententia, quae vinculum conjugii propter adulterium solvi haud posse propugnat, sponte accedimus, sin vero et illud velint extendere, quod res sit solius disciplinae, solvi non posse in casu adulterii, vinculum matrimonii, merito refragamur. Eos duntaxat, fatemur anathemate ferit concilium, qui cum Lutheranis, et Calvinianis dicerent, falli ecclesiam, dum docet, matrimonium per alterius conjugum adulterium dirumpi non posse; non illos, qui occasione moechiae conjugia dissolvere consueverunt. Sed an idcirco ad veri probabilis gradum, aut speciem horum opinio ascendit, quod anathematis fulmen evitet? Plura profecto sunt, quae ad dogma fidei non consurgunt, Ictorm themata, quanquam quin theologiae certa sint, vix ullus hodie in Germania litteratorum sibi dubitandum existimet. Acerrima, ut constat, de mansione episcoporum, atque de jurisdictionis, qua insigniti sunt iidem, origine inter Conc. Tridentini Patres lis efferbuit, Gallis, Hispanis et Italis in diversa abeuntibus; rem ipsam nihilominus in medio reliquit concilium, definitione dogmatica controversiam gliscentem nequaquam diremit, pacem utique litigantium concessit, et tamen Ss. Antistitum jurisdictionem imme-

diante ab ipsomet Deo, ceu fonte profluere, eorumque, qua onerantur, residendi obligationem, in jure divino naturali radicam esse, pleri ex Gallorum, Germanorumque numero absque omni formidine, erudite audent defendere. Cur igitur non tam immutabilis morum doctrina, jurisque divini sanctio, quam potius variabilis disciplinae, et juris ecclesiastici res sit, solvi non posse in casu adulterii vinculum conjugii, et quidem ex hoc potissimum capite, quod anathema non dixerint Graecis Florentinum et Tridentinum concilia?

§. XXXI.

Praeterea cum ad *evangelicam et apostolicam doctrinam* insistens vestigiis praecedentium Synodorum Canone 7. Tridentinum appellet, satis apperte declarat, quod firmitas conjugalis vinculi natales suos non juri cuidam, aut disciplinae ecclesiae, sed legi omnino divinae, referat acceptos. Qua enim ratione tanquam dogma fide divina credendum proponere fidelibus potuisset concilium, *non errare, dum docet, ecclesiam*, nisi hanc suam definitivam sententiam, auctoritate divina fulciri compertum habuisset? Neque ullus superest circa mentem Patrum dubitandi locus, si canon ille VII cum aliis altesati concilii actis, decretisque conferatur. “Matrimonii, *inquit* „*sess.* 24., statim ab initio perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani

„generis parens divini spiritus instincta pro-
 „nuntiavit, cum dixit: *hoc nunc os ex os-*
 „*sibus meis, et caro de carne mea, quam*
 „*ob rem relinquet homo patrem suum, et*
 „*matrem, et adhaerebit uxori suae, et*
 „*erunt duo in carne una.* Hoc autem vin-
 „culo duos tantum copulari, et conjungi
 „*Christus Dominus* apertius docuit, cum
 „postrema illa verba, tanquam a Deo pro-
 „lata referens dixit: *ita jam non sunt duo,*
 „*sed una caro,* statimque ejusdem nexus
 „firmitatem tanto ab *Adamae* pronuntiatam
 „his verbis (*Christus*) confirmavit: *quod*
 „*ergo Deus conjunxit, homo non separet.*“

Quis in hoc concilii decreto vel rimam disci-
 plinae humano jure constitutae intuebi-
 tur? Rem attentius consideranti illud facile
 obvium erit, quod aequae lege divina veti-
 tum sit, ullo in casu solvere vinculum con-
 jugii, ac prohibitum est, simul plures ux-
 ores habere. „Si quis dixerit, *statuitur can.*
 „2. licere christianis plures simul habere
 „uxores, et hoc nulla lege divina esse pro-
 „hibitum, anathema sit.“ Nunquid eodem
 plane jure potuisset, si consultum duxisset,
 concilium vibrare in eos anathema, qui li-
 citum esse dicerent christianis ratione adul-
 terii solvere conjugium, quemadmodum et
 anathemati voluit illum esse obnoxium can.
 5. propter haeresin, molestam habitationem,
 aut adfectatam absentiam, a conjuge dis-
 solvi posse, idem vinculum? Num forte
 aliam dissolutionis ansam praebent tria haec,

quam adulterium? Certe si definire potuit concilium in memoratis casibus insolubilem permanere nexum conjugii, solida non occurrit ratio, cur definire non potuerit in casu adulterii. Abstinent tamen, quamvis plurimi jam ad definitionem proclives forent patres, maluitque prudenti oeconomia reformare canonem, quam Venetae reipublicae subditos irritare, ut adeo res haec, saltem quoad nos, veluti scholae loquuntur, dogma fidei non constituat.

§. XXXII.

At nonne, inferent adversarii, si graecos tanquam totidem adulteros non damnarint Tridentini Patres, utique se posse arbitrati fuerunt, illos in sua praxi relinquere, quin quoad hanc rem eosdem turbarent, imitati prorsus florentini Patres concilii, qui super hoc ipso capite cum Graecis eadem usi sunt indulgentia? Dicere autem hanc nihil fuisse aliud, quam politici concilii specimen quoddam, et puram, putamque tolerantiam criminis, quale est universae nationis constans, et publicum adulterium, est occumenicis conciliis duobus a Deo inspiratis, conflatisque e magno sanctorum, aequae ac doctorum numero agendi rationem eo perniciosam magis, lethiferamque, quod innumerabilium animarum perditio, excidiumque fatalis ejus terminus extitisset, cumque hac ipsa collatum Patris concilium, qui, ne filio moerorem adfer-

ret, tranquille in ejus manu cultrum relinqueret, quo se ipse crudeliter eo inspectante suaciaret, nullius omnino momenti esset. Uno verbo: Florentini, et Tridentini vel credidere Graecos aeternae salutis jacturam per attentatum in casu adulterii divortium facturos, vel id non credidere? Si primum, eos hac de re monere, id iis interdicere, eosdem, si forte refractarios exhibuissent, tanquam adulteros damnare debuere. Et sane, haec moralis disciplinae adeo perspecta est regula, ut nullus sit confessarius qui eam ignoret, quique eandem sequi non debeat, nisi velit seipsum in extremam damnationem trahere suis cum poenitentibus, qui in eadem facti specie versarentur, ac Graeci, facta hypothefi, eos esse vere adulteros. Sin econverso Florent., et Trident. Patres non credidere, Graecos divortium instituentes perire, eos tanquam adulteros damnare non potuerunt. Si porro Tridentina Synodus id unum egit, ut sua in Graecos anathemata emolliret, obtegeretque, eos revera fefellit, et acerbiores quidem atque indigniores in modum, eorundem oculis fulmina de industria, callideque subduxit, quibus eos opprimebat. Nemo praeterea melius Trident. Concilii mentem, ejusdem decretorum vim, quam Romana Ecclesia habuit perspectam. Haec autem Graecos post Trident. Concilium super divortii usu nunquam turbavit, ac ne in praesenti quidem tempore turbat. Id unum ab

iis postulat, ne sua ipsorum autoritate illud instituant, et quin judicarias formas servant. Ea quidem eos approbat, dum iis Sacramenta et caetera privilegia catholicorum propria concedit. Ita ferme ad litteram R.P. *Carol. Ludov Richard Analys. Conc. Tom. 3. ad V. Divortium pag. m. 684 et 86.* ex quo pariter fonte haussisse videtur R.D. Joan. Adam. Braun, vel quisquis est fatae Diff. author.

§. XXXIII.

Sed fallor, si scopum feriat hic doctissimi viri discursus. Ex eo quippe, quod conjugali vinculo absolutam indissolubilitatem, ne excepto quidem casu adulterii in fidei articulum non erexerint Tridentini P. P., neque anathemate Graecos perculserint, erueretur conatur eorundem in casu adulterii conjugia solventium praxin ab ecclesia laudatam, probatamque fuisse. Fallor, inquam, si haec sibi consent: vereor, ne nimium probet vir adeo benignus, qui, ut fulmen avertat anathematis, ipsam quoque facti labem purgare studet. An enim licite, vel inculpate fit, quidquid impune cedit? Flexus *Irenaei* lugdunensis precibus Victor I. R. P. minas anathematis, quas Arianis, quod Pascha cum judaeis celebrarent, intentabat, suspendit. Num morem hunc, num praxin idcirco laudavit? Vah! Quoties iustitiae rigorem temperat lex, ut vel mala graviora removeat, vel humanae fragilitati

condescendat? Furem nocturnum posse impune occidi, lex XII. Tabul., imo et divina Exod. 22. permittit: an ideo praeterea occisorem ab omni culpa absolvit? Quisquis vindictae, furorisque impetu abreptus pugione confodit, quem in flagranti crimine cum uxore, vel filia deprehendit, ordinarium genus supplicii, homicidis statuti effugit. L. Grachus C. ad leg. Jul. de adult., et L. Marito ff. eodem titulo qui ob simile facinus graviter percutit clericum, anathematis censuram non patitur: Quid ergo? An facinus ejusmodi illico est, ut neque in foro Dei, ulla sit reddenda ratio? Extra oleas proinde ferre, necesse est R. P. Richard, quod sicut ab anathemate, sic et a legis transgressione vindicare nitatur Graecos atque Polonos, qui matrimonialis vinculi fractionem in adulterii casu permissam putant, ad suamque adsertionem se in praxi confirmant, dummodo, ut ait, suam praxin sequentes, erroris non damnent Romanae ecclesiae doctrinam, quae matrimonii vinculum in adulterii casu infringi non posse docet. Ita est: sic docet, sic vetat Romana ecclesia. Sed pariter perconctari nunc liceat, quodnam, dum ita docet, ac prohibet, alloquatur, suisque legibus obstringat ecclesia? Solosne latinos, an simul et Graecos? Si latinos tantum, ergo ratum erit, validumque Graeci, non latini, facto divortio conjugium? Pendet proinde a potestate ecclesiae jubere pro arbitrato, ut sit, vel non

sit adulterium, quemadmodum et ab eadem ecclesiae potestate dependet, ut sint, vel non sint incestuosae nuptiae, quas stante, vel non stante facultate legitima in secundo, vel tertio propinquitatis gradu, latinus contrahit. Si sic; alia erit notio adulterii apud Graecos, alia apud latinos, aut saltem nonnisi humani juris adulterium latinus admittet. Ast unde hoc? Ratione certe non alia, quam quod Graecis licitum esse velit id ecclesia, quod vetitum esse voluit latinis eodem ferme modo, quo his azimi, illis fermentati panis usum in missae sacrificio indulget. Rogo jam, qua illud autoritate Romana exequatur Ecclesia? Num sua, num aliena? Dispensatne cum Graecis in propria, an in lege divina? Non sane in propria, eoquod, ut fatetur candide R. P. Richard matrimonii vinculum indissolubile sit, etiam in casu adulterii, jure divino positivo, imo et naturali, latiore quadam acceptione sumto. „Quodsi igitur dispensaverit cum Graecis Ecclesia, plane necesse erit, eam dispensasse autoritate divina, atque in lege divina. Atqui Ecclesiam, et Papam, qui ejus visibile caput est, solvendi conjugalis vinculi potestatem a Christo D. non accepisse, adeoque non posse dispensare cum viro, ut secundam conjugem ducat vivente prima, denuo fatetur laud. Theologus; Quid nunc ultra? Num jus fortasse divinum aliter declaravit ecclesia pro Graecis, aliterque pro Latinis? si Sic; oportet et aliam a

Deo positam esse legem his, aliam illis. Ergo si dimissa adultera novam sibi copulat uxorem Latinus, adulter erit; si Graecus, Moechus non erit, proindeque alienum violare thorum erit, et non erit intrinsece malum. Quaeso! Quid hoc? Estne Deus Latinorum tantum, nonne et Graecorum? Nunquid ex aequo commune est Latinis et Graecis jus divinum? Absurdissimas hasce si altiori mentis indagine, mecum volvo sequelas, non possum non mirari, tanto viri-um adnifu conari viros eruditos, ut damna-blem, divinaeque legi adeo contrariam graecorum, dum propter adulterium conjugii dissolvunt vinculum, praxin excusent; neque possum aliter, etiamsi vellem animo statuere, quam toleret justis ex causis eccle-sia, nequaquam vero aequi, bonique con-sulat vel laudet dissidentem in re tanti mo-menti a latinorum praxi Graecorum con-suetudinem, cum aequae semper intrinsece malum sit, alienum thorum invadere, ac ex re aliena ditescere.

§. XXXIV.

Ne porro quidquam, quod rodat invidia, relinquamus intactum, placet ad incudem revocare denuo, quae circa praesentem controversiam in utroque concilio, floren-tino et Tridentino gesta sunt. Graecos im-primis de abusu suo, quo dirimunt conjugia, graviter in Florentino correptos fuisse ex iis, quae diximus §. XXVII. sat, superque con-

stat. Agnoverunt et ipsi aequissima esse, et sapientissima, quae proponebat Pontifex. Quod autem abusum non dimiserint, non Eugenii Patrumque latinorum *), sed Joannis Palaeclogi culpa fuit, quippe qui de his sibi renuntiatis nullum ulterius fieri verbum passus est. Nunquid lecta, omniumque subscriptionibus munita fidei definitione, et haec ordine secunda Graecis mota fuit quaestio. — Cur inclinant capita, cum de minori altari, in majus nondum consecrata deferuntur munera? — Quem tamen morem, tametsi idolatriae speciem manifeste redoleat, usque in hodiedum diem retinuere Graeci teste Cla. Viro *Pitton de Tournesort*, qui jussu galliarum regis insulas Archipelagi hoc ineunte saeculo peragravit, studiose explorans ubique graecorum consuetudines. „Aus einer unverzeihlichen Unwissenheit bethen die Griechen auf diesem Wege das Brod und den Wein an, ungeachtet beyde Stücke noch nicht konsekriert sind; zur Zeit der Consekration hingegen löschen sie die Herzen aus, und denken nicht mehr an dieses h. Geheimnis.“ Ita illa Itinerarii sui Tom. I. pag. 176. Si dicas: damnari igitur oportuisset Graecos, tanquam adulteros; quaero ego, cur non pariter oportuerit damnari eosdem, quod irritas habeant quartas nuptias, quas validas esse, R. tenet Ecclesia? Multos profecto graviores etiam fidelium excessus per patientiam tolerat Ecclesia, quin anathematis vectigal iisdem impo-

nat. Clericos saltem, si curato gaudeant beneficio, divino naturali obstrictos esse jure ad formalem, activamque residentiam, explorata res est; pluralitatem beneficiorum saepius ipsimet juri naturali repugnare, non minus constat; an propterea, licet utrumque detestetur abulum, anathemate configendos arbitratur ecclesia illos, qui active non resident, aut plura retinent beneficia? Forte et in nostro casu locum habet, quod Alexander III. in Cap. 15. X. de Praeb. Archiepiscopo Genuensi rescripsit: „Non „approbatur a nobis, licet non possit prae „multitudine delinquentium emendari.“ Sufficit; justissimas procul dubio rationes habuit florentinum, cur a communione Graecos non excluderet, quanquam nulla, quae illorum praxin satis purget a vitio, succurrat ratio.

*) Confidebant P. P. Latini, inquit *vir eruditus*, firma, et haud insana spe, fore ut Graeci unione stabilita, et retenta sese et in hoc conformarent Ecclesiae universae, et abulum pedetentim remitterent. Remoto enim offensionis principali lapide solent reliqua facilius eradicari.

§. XXXV.

Falsum insuper admonitos non fuisse Graecos in Tridentino. Qui parato canone minatur anathema, nonne sat monet? Nec refert, canonem fuisse suppressum; loquebantur enim adhuc alia ejusdem concilii de-

creta; imo terruisse sufficit. Unde neque illud, quod ab exemplo patris, relinquentis in manu filii cultrum adfertur, huc ullatenus quadrat. Quod autem P. P. dictae Synodi, qui jamjam in eos, qui dicerent matrimonia consummata ob adulterium dissolvi, fulmen vibraturi erant, subito mutata mente, honestatis pallio velare voluerint Graecorum praxin, fidem superat. An enim credibile est, quod existimarint, recte ambulare illos in semita mandatorum Dei, quos neque christiano dignos nomine censuit Ambrosius? Hic namque, ubi Lib. 8. in Luc. objecit sibi: „Quomodo ergo Moles
 „mandavit dari libellum repudii, et dimittere uxorem? — ita respondit — Qui hoc
 „dicit, judaeus est; qui hoc dicit, christianus non est: Moles permisit, inquit Dominus, non Deus jussit: ab initio autem
 „Dei lex est: relinquet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et
 „erunt ambo in carne una.“ Quapropter et illud adferendum est, nihil amplius intendisse patres, nisi quod rogarunt oratores Veneti. Hi autem nequaquam suis urlere precibus, ut Graecorum praxin rati haberent, aut probarent P. P. Synodi, nec etiam, ut ab adulterii labe pronuntiarent immunes, qui dimissis ob Moechiam uxoribus legitimis, alias ducerent, sed id solum summis postulabant votis, ne Graecos veterrimae majorum suorum consuetudini insistentes *) anathemate percellerent, licet hanc ipsam

legati reprobarent. “Ab eo, inquiunt teste
 „Pallavicino Hist. Conc. Trid. Lib. 22. Cap.
 „4. N. 27. quod septimo canone parabatur,
 „nisi moderatione aliqua reformaretur, in-
 „ferri posse non modicam offensionem
 „orientis ecclesiae, praesertim vero Ve-
 „netorum insulis, non solum cum publi-
 „cae quietis, sed cum ecclesiae catho-
 „licae detrimento. Compertum esse patri-
 „bus, tametsi graeca ecclesia a Romana ex
 „parte dissentiret, non tamen eo despera-
 „tionis deventum esse, ut meliora sperari
 „non possent. Ea propter tum rerum con-
 „venientia, tum oratorum munere se com-
 „pelli, ne ipsi eos populos percuti sine-
 „rent ejusmodi anathemate, quo ad tumul-
 „tum, integramque a sede apostolica seces-
 „sionem provocarentur.” Vide jam, quid
 petant Legati, mitius ut agatur, suadent,
 non culpam, sed poenam deprecantes. Et
 quid tandem si in moribus positum tum
 temporibus fuisset Graecis, non tantum ob
 adulterium compartis, verum et ob lepram,
 molestam cohabitationem, aut adfectatam
 a conjuge absentiam vinculum solvere con-
 jugii? Pone et tunc concilium sua prece
 fatigasse legatos, ut parando canoni adhi-
 beretur moderatio: pone casum similis for-
 mae, cujus est Conc. Trid. Canon 7., fuisse
 prolatam, tunc jam eo ipso factam fuisse
 Graecis vinculi rumpendi veniam dices?
 Tunc, quod in ejusmodi casu repudiata
 uxore attentaret cum alia vir matrimonium,
 ratum, validumque compellabis?

*) Si *Luciano* fides adhibenda — potuit enim scire vir doctus origine Cyprus — apud *Possevin. Tom. I. Biblioth. Lib. 5. C. 8.*, nullo unquam tempore inter Graecos *jure* permis- sum fuisse divortium, quo liceret novas quae- rere nuptias; idque luculentissime constat ex constitutione *Heliae* Archiepiscopi Nicofien- sis de anno 1340 in regno Cypri apud *Re- ginald. ad ann. 1563. §. 194. Tom. 21. Part. 2.* — In Concilio Tridentino *Philippus Mo- cenicus venetus* primas, et Archiepiscopus Nicofien- sis, legatus natus in regno Cypri, auditis sess. 24. circa Canonem VII. paratum, oratoribus venetis eorum dicta ad justos re- duxit limites, ac antiquam suae dioeceseos circa dictum canonem doctrinam protulit: immo teste P. *Chrysothomo Haggiar* aegy- ptio Graeci doctrinam de indissolubilitate matrimonii in professione fidei ab Urbano VIII. praescripta jurant. Confer. Augsb. Sammlung 23. Tom. N. 2. — Concedamus tamen oportet, ejusmodi divortia cum novo matrimonio, abusu triumphante quandoque, sed admodum raro contigisse; ut de Eccle- sia *Alexandrina*, ac Natione *Cophta* testa- tur *Thomas a Jesu de conversione Graeco- rum Lib. 7. Cap. 5.* testis hac in re nequa- quam rejiciendus, utpote qui usus est col- loquio, et Bibliotheca D. Cardinalis S. Se- verinae praepositi pro conversione Graeco- rum a Summis PP. Gregorio XIII. et Cle- ment. VIII. denominati. De Abyssinis refert *Alvaresius Hist. aethiopica Cap. 18.*, eos non solum propter adulterium, sed ex levi cau- sa, rejecta prima, novam sibi petere thori sociam. Idem abusus apud Jacobitas, Ar- menos, et Georgianos schismaticos olim re- gnavit, sicut et in Anglia teste *Alphonso de Castro Lib. XI. advers. Haeres. Cap. 5. V. matrim. fol. 312. edit. Antverp. 1565. In*

regnum Angliae ingressus, inquit, cum Philippo Hispaniarum principe, cui in concionibus publicis serviebam, qui eo venit, ut Mariam Angliae reginam, regnique Dominam duceret uxorem, audivi, multos esse in illo regno non solum ex plebeis hominibus, sed etiam ex nobilium familia, qui uxores proprias propter illarum adulteria a suo conjugio repulerant, et alias in uxores duxerant. Sed postquam regnum illud per sollicitudinem et persuasionem Philippi, et Mariae regum ad fidem Christi et unionem ecclesiae revocatum est, nunquam hujusmodi divortia fuere permessa. “Ita ille. Porro in propositionibus ex Libris Maronitarum excerptis habetur ordine octava de matrimonio. *Repudium conceditur ob multas causas etiam privatis propria auctoritate, ut si non inveniatur virgo vel si consummato matrimonio mulier insipiat: et vir potest repudiari, si curet, ut uxor adulteret etc.* Nona *Repudiatis licet nubere cum aliis.* — Abusum hunc suae gentis ut tolleret, omnem movit lapidem Maronitarum Patriarcha in quaest. Summo Pontifici propositis, et in Synodo Paschali 1578. manifestatis. “Gens „nostrae nationis, scribit; induci non potest „ad intelligendum, illicitam esse repudiationem uxorum statim in adulterio reperi- „tarum, quas ita repudiatas rursus matrimonio associari posse existimant; quare etc. „Ido Qualiter cum utriusque sexus hominibus taliter repudiatis sit disponendum? „Resp. ad I. Constat divortio ob fornicationem habito matrimonii vinculum non solvi, sed quia adfirmat Patriarcha, id suae „nationi incredibile videri, percommodum „esset, hanc catholicam veritatem illis promulgari certissimis scripturarum, patrumque

„authoritatibus, et rationibus munitam.
 „Ido Quia prioris matrimonii vinculum
 „adhuc durat, faciendum est, quod Apo-
 „stolus praecipit I. Corinth. VII. *prae-*
 „*cipio non ego, sed dominus, uxorem a*
 „*viro non discedere, quodsi discesserit,*
 „*manere innuptam, aut viro suo recon-*
 „*ciliari.* Separandum itaque est secun-
 „dum matrimonium, et redeundum ad pri-
 „mum, si ambo conjuges vivant; alioquin
 „manere possunt cum iis, quibus jam jun-
 „cti sunt, dummodo denuo sponte contra-
 „hant; perinde ac si nihil ante contraxis-
 „sent.” — Et deinde Constit. 24. ejusd. Pa-
 triarchae. “Curandum impofterum vobis sit,
 „ne repudia ullam ob causam, nequidem
 „fornicationem cum contractione novarum
 „nuptiarum committantur; verum tali (quod
 „avertat Deus) interveniente vitio separa-
 „tio fiat habitatione tenus” etc. Conclu-
 dit tandem Patriarcha cum deprecatione pro
 Salute S^c. D. Gregorii XIII. et Card. Caraf-
 fa. Laus Deo: factum in Canubir. “Extat
 quoque teste *Calmeto Tom. I. Diff. de di-*
vort. edit. nov. pag. 318. inter canones Joan-
 nis cujusdam Ruthenorum Metropolitae,
 quem prophetam appellabant, sanctio, qua
 conjuges post divortium novis nuptiis impli-
 citi a communione rejiciuntur. Cur ne ver-
 bum quidem in censura orientalis Ecclesiae,
 et responsione Patriarchae Jeremiae ad Pro-
 testantes hac de re invenias, nolo decidere,
 cum tamen Lutherus Lib. de capt. Babyl. de
 matrimonio eandem fovet doctrinam, quam
 de Graecis nunc praedicant. Alius cujuscun-
 que, suae gentis, praxis acerrimus defensor
 Jeremias altum stilet de usu divortii. Con-
 fer Lib. Censura Orient. Eccles. Dilingae
 edit. 1582.

§. XXXVI.

Quae cum ita sint, cumque in iis, quae in libris canonicis hinc inde dicta videntur obscurius, privato non liceat interpretandi iudicium usurpare, sed necesse sit, unumquemque antiquitati, universitati, consensui reverenter, fideliterque adhaerere, ipsamque, quae fallere nescia est, diffusam in orbe terrarum ecclesiam audire magistram, cum laudata hactenus Ss. Patrum, Pontificum, Synodorum, ac Theologorum, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, caterva, maxime vero cum Conc. Tridentino, in quo controversia praesens aperte stabilita fuit, absque omni dubitatione tenendum est non *jure duntaxat ecclesiastico*, sed secundum *evangelicam, et apostolicam doctrinam*, legeque divina, adulterio alterius conjugum, nequaquam dissolvi posse, matrimonii consummati vinculum, et valorem. „Quod enim, ut recte sentit *S. Augustinus lib. 4. de Bapt. contr. Donat. C. 24.* „Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.“ Profecto si jure tantum humano insolubile foret in casu adulterii, conjugii vinculum, mirum plane a tot retro saeculis nunquam petitam, nunquam obtentam fuisse vinculi relaxati gratiam, tametsi rationes non defuerint, ac circumstantiae, quae dispensationem non modo justam, sed et quasi ne-

cessariam efficerent. Quodsi tamen et hoc
pervicaciter tueri velis, posse nimirum data
ansa dispensare ecclesiam, cave, ne ad id
probari adigaris, ut concedere debeas, posse
pari jure in polygamia simultanea dis-
pensare ecclesiam, quemadmodum cum
Philippo Magnanimo Hassiae principe dis-
pensavit Lutherus, permittendo eidem, ut
prius ductae legitimae conjugii, *Margare-
tham de Sala* adjungeret. Sane si adulterii
causa solvi posse conjugia dicamus, innu-
meris pene adulteriis ipsimet viam sterni-
mus. Per illa quippe uxor liberaretur facile
a viro molesto, atque hic vicissim ab uxore
exosa sibi *); toties proin nova contrahere
possent conjugia, quoties novis amoribus
implicarentur, adeoque vix ullum esset ma-
trimonii vinculum, sed solutus concubina-
tus; aut certe veri criminis defectu alter
alteri de perpetrato adulterio quoquo modo
posset, strueret calumniam. Sensit hoc olim
S. Hieronimus Comment. in Cap. 19. Matth.
„Quia inquit, accidere poterat, ut aliquis
„calumniam faceret innocenti, et ob secun-
„dam copulam nuptiarum veteri crimen
„impingeret, sic priorem dimittere jubetur
„uxorem, ut secundam prima vivente non
„habeat.“

*) Quomodo servari potest charitas, inquit
eloquentissimas *Lactantius Lib. 3. institut.*
Cap. 21. edit. Florent. 1513. pag. 106. ubi
nihil est certum, quod ametur? Quis aut
vir mulierem, aut mulier virum diligit, nisi

habitaverint semper una? nisi devota mens, et servata invicem fides individuum fecerit charitatem? Quae virtus in illa promiscua voluptate locum non habet. Item si omnes omnium liberi fuerint, quis amare liberos, tanquam suos potuerit, cum suos esse aut ignoret, aut dubitet? Quis honorem tanquam patri deferet, cum unde natus sit nesciat? Ex quo fit, ut non tantum alienum pro patre habeat, sed etiam patrem pro alieno.“ Rejiciatur enim nondum legitimo viro jam data prole, pariat vero postea mulier adultera, nunc dimissa, cujusnam erit soboles haec? Prioris viri? Quis hoc conjecturabit, quis credet, quis demonstrabit? cum constet de adulterio. Sit autem prioris viri; ipsam deseret, desertamque mater quoque deserta invisam habebit. — An adulteri? Exantlabit hic libere talia, cum de matrimonio cum altero consummato constet, an vi adactus? Nonne ergo periculum vitae prolis? Nonne ut a tali onere liber evadat, mortem tentabit infantis? Sobolem hanc, nondum certificatus, an sua sit, educabit, an instruet? Talia nequaquam fieri, ominari audeo. — Rejiciatur autem prole data. Quis promovebit bonum prolis in legitimo, jam matrimonio natae, quod in eo vertitur, ut ipsa recte educetur, ad mores et artes informetur, et sicubi opus est, defendatur? Praestabitne hoc adultera? In isto dijectionis statu moerore pressa, de fortuna desperans, sibiimet subvenire nesciens an alere, an educare potens erit sobolem? An ad mores informabit bonos? Vach! haud procul a propria stipite poma cadunt. Forsne praestabit conjux prior? Illam ceu conjugem non amplius agnoscit, de altera cogitans, an agnoscat proles ex ipsa genitas. de quibus fors

juste dubitat, an suae sint, an alienae? Caro una divisa est, vinculum disrupit inter se, et mulierem, cujus aliunde ventrem sequitur proles. Quis experientia teste non novit, odium, et iram ubique grassantem neque innocentissimis, sibi que charissimis saepius parcentem? Praestabit tamen conjux prior; ast haud perfecte. Esto etiam perfecte, attamen est casus prorsus particularis, ac extraordinarius, periculum autem universale.

J. P. JACOBI

Parochi ad S. Georgium inferioris ollmae, et ad
S. Catharinam beneficiati ibidem, Archi-
diaecefes moguntinae.

**INDISSOLUBILITAS VINCULI
MATRIMONIALIS DEMONSTRATA
EX
JURE NATURALI,
ET
POSITIVO DIVINO**

Contra

D. J. ADAMUM BRAUN

Archi episcopalis seminarii moguntini ad S. Boni.
facium alumnum.

Cum notis A. J. BINTERIM

Parochi in Bilk Archi diaecefes colonienfis.

PRAEMONITIO EDITORIS.

Ne vanis lectorem fatigemus verbis, praefixam huic Diff. Jacobi praefationem, sicut et alias Braunii a Jacobi repetitas Periodos transmittimus: Lector enim facile ipsum Braunium conferre potest, et Typographus aliunde non promptissimus hisce omissis citius Tom. I. edere valebit: nec displicebit Lectori, si superflua omissa, in notis meis dupliciter restituta observet. Vale.

Existimate, et omnino vobis persuadete, Matrimonia morte tantum, non autem adulterio dirimi.

Ita contra *Asterium Ep. Amasen. in ejusd. Homil. in Matth. XIX.*

P A R S I.

Ante Christi Evangelium prohibita non fuit vinculi matrimonialis solutio.

S E C T I O I.

Neque jure naturali, nec lege patriarchali. Huic falsae opponitur vera propositio: Ante Christi evangelium prohibita fuit vinculi matrimonialis solutio.

S E C T I O I.

Et in jure naturali, et in lege patriarchali.

§. I.

Recte D. Alumn. incaepit suam diff. a quidditate illius, de quo sermo fit, et definit matrimonium sic: *Matrimonium in natura sua spectatum nihil aliud est; nisi merus contractus ad tradenda mutuo corpora et bonorum communionem initus. Reponitur. Matrimonia ex natura sua fuisse contractus in lege naturae, et in lege gratiae etiamnum*

esse, imo in lege gratiae, quae hos contractus elevavit ad rationem sacramenti, posse ab istis contractibus separari rationem Sacramenti, non diffiteor; concessis autem his omnibus, data matrimonii definitio est et pro lege naturae, et gratiae falsa, quam nec gentes idololatrae *) multo minus Deum verum, et vivum agnoscentes agnoscere poterant, et possunt. Matrimonia sic definita etsi fuerint contractus; absurdum tamen foret eos cum contractibus emtionis, venditionis, mutui, permutationis etc. comparare; nisi quis traditionem corporum mutuam assimilare vellet traditioni boum vacarum, asinorum etc. Omnes contractus civiles pro objecto suo habent vel bruta, vel res sub commercium humanum cadentes; in quibus omnibus mutua fieri debet traditio, vel brutorum, vel erga pecunias merces, aut res pretio aestimabiles.

Unus tantum est in mundo contractus, pro objecto suo habens animalia rationabilia, et Deo ratum habente conclusus; qui proin ab omni alio contractu toto caelo differt, et quidem ex natura sua, jure scl. naturali, et positivo divino.

Definitionis datae absurditas patet vel ex hoc, quia juxta illam omnes contractus fornicarii, cum fornicaria aut meretrice, contractus adulteri, cum adultera possent, et deberent dici matrimonia? Primo enim habetur perfecta mutua corporum traditio. Secundo habetur bonorum communio.

Merces pro usu corporis fornicariae, meretricis, aut adulterae pacta bonum est respectu fornicariae, meretricis, et adulterae: usus corporum earum pro mercede conductus bonum est aliquod physicum fornicario, et adultero. Hi autem contractus non sunt perpetui, sed rescindibiles; quanquam firmi sint in hoc, quod fornicator, et adulter mercedem, vel pecuniam pro percepto corporum usu stipulatam dare teneatur in conscientia **).

Quae autem bonorum communio reperitur inter pauperes miserabiles, si mutuum corporum usum excludamus? Eruditi, qui inter homines, et bruta, sicut et inter res inanimatas sub commercia cadentes distinguunt, longe aliam statuunt matrimonii definitionem, quae et legi naturae, et legi gratiae convenit; quae talis est.

*Matrimonium est animorum, corporumque conjunctio ad individuum vitae societatem ***).* Haec convenit omni et soli; haec communis est gentibus, et christianis, hanc agnoverunt gentes, quae Deum non norunt, aut nosse nolentes; hanc agnoscunt omnes christiani, cujuscunque sint religionis. Duo sunt in hac definitione: conjunctio animorum, et conjunctio corporum; utraque autem conjunctio ad matrimonium verum non requiritur in sensu copulativo semper, sed in disjunctivo. Animorum quidem conjunctio semper, corporum pro conjugum libera voluntate; quia

matrimonia vera esse possunt cum animorum conjunctione, absque ullo complexu carnali, vel corporum commixtione, si ambo consenserint. Igitur ex inani definitione Matrimonii refutata minime probari potest, vinculum hoc sacrum in lege naturae fuisse solubile; sed multo adhuc minus ex lege patriarchali.

*) “Persuasum fuit omnibus gentibus, matrimonia, seu simplices contractus spectantibus,” ait Cla. Braun, citatque Calmetum, quem modo correxi hoc loco apud Braun. Interim fluctuans antiqui aequae ac recentioris Gentilismi erat praxis, nec plane sibi constans Philosophiae Doctrina. “Quod mulieres cum viris, scribit *Dionys. Halicarnass. Rom. Antiq. lib. 2. edit. coion. Allobrog. 1614. pag. 133.* sacratissimi, et primi cibi fierent participes, et valde bona fortuna convenirent, ea res appellata fuit, farris communicatio, quae virum, et uxorem necessario conjugii inseparabilis vinculo conjungebat: et nihil erat, quod has nuptias posset dissolvere. Haec lex coegit mulieres nuptas, utpote quae nullum aliud refugium haberent, ad unius sui mariti mores vitam suam conformare, et ipsos maritos, ut rem necessariam, a qua nullo modo divelli posset, uxorem retinere.” *et post pauca:* Quod autem lex illa de mulieribus lata praeclara fuerit, ipsa temporis diuturnitas fidem facit. Hoc enim confessum est intra *quingentos et viginti* annos Romae nullum matrimonium dissolutum fuisse. Sed centesima trigesima septima Olympiade, M. Pomponio, et C. Papyrio Coss. vir non obscurus, coactus a censoribus jurare se liberorum susci-

piendorum gratia uxorem dimittere; ejus enim uxor erat sterilis." Qui, quanquam, scribit *Valer. Maxim. lib. 2. de matrim. ritu etc. Cap. I. edit. Amstelod. 1747. pag. 53.* tolerabili ratione motus videbantur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei proponi debuisse arbitrabantur." Catheorum proprium fuisse, testatur *Strabo Geograph. lib. 15. edit. Basil. 1539. pag. 466.* ut uxores cum viris defunctis comburantur ob hanc causam, quod cum aliquando adolescentulos adamarent, a viris secedebant." De Anaxandride refert *Herodotus lib. V. cap. 40.*, eum noluisse sibi datam conjugem, etsi sterilis fuerit, dimittere; instantibus tandem primatibus reipublicae secundam sibi contra omnimodam Lacedaemoniorum consuetudinem associavit conjugem. "Lepida est historia, quam legimus in Vita Aesopi de uxore Xanti Philosophi samii, qui viro suo respondit: *non tibi licet, quamdiu vixero, aliam ducere conjugem.* Confer. *Geschichte des Aesopus §. 27. Tom. 9. der neuen Sammlung der Reisegesch. Franckfurth bey den Gebrüd. van Düren. fol. 182.* De Amasi de generis Cham legimus, ipsum tentasse mortem conjugis sterilis, sed nequaquam cogitasse de divortio, re utique inaudita. *Tom. II. der Reisegesch. pag. 366.* "In adultério enim, utor Verbis *Gellii noct. Attic. Lib. X. edit. Lugdun. 1546.* uxores deprehensas fuisse jus maritis necare: Vir, inquit, cum divortium fecit, mulieri judex pro censore est. . . In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine judice impune necares, etc. Plura *ibid. Cap. 23. pag. 251.* Apud Chineses nec divortium frequens, sed inseparabili vinculo usque ad mortem conjuncti

vixerunt conjuges, quandoque tamen divor-
tium urgentibus causis permiffum. Tom. V.
Reifegesch. Cap. III. fol. 499. — Miramur
profecto nec ad momentum, Gentes in *te-
nebris* errorum *sedentes* contra sanctiffimam,
ac primam legis conditoris legem, ut ait
Plato lib. IV. de legibus, faepius faepius-
que peccaffe, nam *Claudio* teste

Luxuries perdulce malum, quae dedita sem-
per
corporis arbitriis hebetat caligine mentem.

Quid? fi mulieres cum hircis coire potue-
rint teste *Strabon. Lib. 17. pag. 536.*

Ultimumque Nili cornu, caprarum pascuntur
Greges,
et lascivi mulieribus admifcentur hirci.

Putasne, iplis pejus fuiſſe, divortium inſti-
tuere? non credo. Nec legem igitur prae-
dicemus naturae, hanc gentilium praxin;
ſed per hanc conſuetudinem depravatam do-
leamus naturae legem, ſi *ut refert Amia-
nus Marcell. de Saracen.* “uxores illis mer-
cenariae conductae ex pacto ad tempus,”
et teſte *Varenio* Belgae in Japonia matri-
monia ad *Talacho*, ſive ad beneplacitum
diſſolvenda, quandocunque diſceſſerint, con-
trahere ſoleant. — *Nunquid jam ulla re-
pudiis erubeſcit?* Lamentatur *Seneca de
benefic. lib. 3. Cap. 6.* Amor apud recen-
tiores gentiles non diutius durat, quam in-
vicem concordēs permaneant; frigefcit amor,
aut oritur alia quaedam cauſa differentiae,
divortium inſtituitur ſine lite, aut pugna.
Confer. *Johann Neuhoſſs Reiſen nach Oſt-
indien. Tom. XIV. der Sammlung der be-
ſten und neuſt. Reiſen. Berlin 1775.* So-
lam primariam mulierem poteſt dimittere
Siamita. Tom. XV. Beſchreibung von Siam.
et *Tom. XVI. Seite 246.* Jeder Perſer kann

sich von seiner angetrauten Frau, so wie diese vom Manne, ohne Gründe anzugeben, scheiden. Der unzufriedene Theil geht zum Priester und meldet ihm seinen Entschluß; dieser befiehlt sodann die beym Scheidungsfalle ausgesetzte Summa zu bezahlen, und empfangene Geschenke zurück zu geben, worauf er dann einen gültigen Scheidebrief vom Priester erhält... Die Kinder stehen in dem Willen des sich scheidenden." *Gmelins Reisen* 18. Tom. 1778. Man findet im Mittelstande nur wenige, die mehr als eine Frau haben, und auch unter den Vornehmen begnügen sich sehr viele lebenslang mit einer. *Niebuhrs Reisen nach Arabien*. 1. Tom. Seit. 149. Confer. Calmet Diff. de divort. edit. cit. Tom. I. pag. 319.

***) Adhuc sub iudice lis desuper est.

***) In definitione hac addas, velim: animorum, corporumque *diversi sexus* conjunctio.

§. II.

Ab Adamo usque ad Abraham aliam, quam naturae legem non novi: positiva erat lex circumcissionis, sed neque haec fuerat universaliter promulgata, quia per Abraham, ejusque posteros transibat ad omnes, qui se filiis promissionis aggregare voluerant: scripta prius fuit a Mose. Igitur Lex patriarchalis erat lex naturae usque ad Mo- sen, si circumcissionis legem exceperis, quod omnes admittunt. Quia vero *D. Braun* dicit legem positivam legi naturae non posse derogare, falso supponit, in lege naturae

vinculum matrimonii fuisse solutum totaliter. Hoc prius oportuisset ostendere in factis, cum jus consuetudinarium non nisi in factis consistat; haec autem non produxit in medium, nec horum extat in scripturis vestigium.

Ex libro Gen. 21. constat Abraham eiecisse Agar cum filio suo. Utrum Agar Abrahamo velut 2da conjux fuerit copulata; an autem fuerit solum ancilla ut Apostolus eam nominat, controvertitur inter scriptores: potuit esse vera uxor, polygamia tum temporis licita, retinens tamen nomen ancillae, quia post Saram intravit: sit, ut sit, ejecta est ab Abraham. Si fuit uxor, notum est de illa, quod alii viro nunquam nupserit; sed Deus providit illi, et filio ejus, quem fecit, dicente scriptura, *in gentem magnam*. S. Ambrosius lib. I. de Abrah. putat illam non fuisse conjugem Abrahami, sed ancillam, et Abraham commisisse adulterium, illo tempore nulla lege positiva prohibitum, nec poenam fuisse in adulteros statutam: verba ejus sunt. „Non ardore aliquo vagae succensus libidinis, non petulantis formae, captus decore ancillae contubernio conjugalem posthabuit thorum, sed studio quaerendae posteritatis, et propagandae sobolis“, idque consentiente sua conjuge. Fortiora tamen stringunt argumenta, Agar fuisse secundam Abrahami conjugem, et ex hoc capite vocari ab Apostolo ancillam: quia Deus non ex Agar, sed ex Sara voluit du-

cere filios promissionis. Quod dicat D. Alumn. *Mosen intuitu observantiae divortium permisisse*, falsum est, et contra Christi effatum expressum dicentis *): *Mosen permisisse illud ob duritiam cordis judaeorum*. Quis dicere audeat duritiam cordis fuisse observantiam sanctorum Patriarcharum? Igitur Michaelis citatus cum D. Alumn. errat. Observantia, et jus consuetudinarium illi, qui jus istud extitisse adserit, non debet videri extitisse, aut apparere, ut D. Alumn. ait (quia phantasiae humanae multa possunt videri, et apparere in somnis, quae non sunt) sed debet, quia in meris factis consistit, invicte probari.

*) Solet ex continua consuetudine, aut observantia contra legem oriri cordis durities, quam Theologi nominant conscientiam *cauteriatam*. Judico ego, ex repetita divortii apud judaeos praxi, ac tyrannide maritorum erga conjuges ortam tandem duritiam cordis judaici, de qua Jesus loquitur. — De Duritie erga Deum, aut impietate imperium dei detractantis intelligunt *Spencerus de Legib. hebraeor. ritual. pag. 784. Rosenmuller Scholia in N. T. edit. 5. 1801. pag. 372.*

§. III.

Dicit hic, textum Gen. II. 24. *erunt duo in carne una* non obstare; quia non conveniunt interpretes, an Adamus, an Moyses hoc dixerit, an Deus. Si Adamus: sic esse verba hominis privati: si Moyses, non esse legis dispositionem, Si Deus, Deum

sibi esse contrarium, seu quod idem est Deum voluntatem suam variasse; quia Christus Deus Matth. 19. vinculi solutionem permittit. Citat pro se Paulum I. Cor. VI. 16. explicantem haec verba, eaque esse ita intelligenda: *Erunt una caro per copulam carnalem*, scilicet. synecdochice: *erunt una persona civilis*.

Reponitr. Sive Adamus, sive Moyses, sive Deus hoc dixerit, in idem recidit. Nec enim Adamus ex se, nec Moyses ex se, sed inspirante Deo locuti sunt. Haec verba: *erunt duo in carne una* expressum esse verbum Dei, probatur ex Matth. 19. v. 4. 5. et 6. De fide est Deum fecisse hominem ab initio, v. 4. *Non legistis, quia, qui fecit hominem ab initio, masculum, et foeminam fecit eos et dixit: quis dixit? Ille, qui hominem fecit, scilicet. Deus: quid dixit? v. 5. Propter hoc dimittet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una.* Ergo D. Alumn. turpissime hallucinatus est, quod de aperto Dei verbo dubitaverit, an sit verbum Dei.

Credere, Deum variasse unquam suam voluntatem, est haeresis. Deus non variat, sed homines, eorumque, et temporum circumstantiae variant. Deus est unus actus simplissimus, est rerum omnium comprehensor. Vidit ab aeterno omnia futura contingentia, et libera, haec quidem una cum determinatione hominum libera sive ad bonum, sive ad malum; atque sic omnia a

Deo ab aeterno visa infallibiliter, et necessario futura sunt absque vel minima libertatis humanae laesione.

Explicatio verborum: *Erunt duo in carne una*, Calmet et Alapide est scripturae contraria *); quia dicunt, ut refert D. Alumnus, esse unam carnem per copulam carnalem, aut unam personam civilem. Hoc probo manifeste ex Matth. 19. v. 6. *Itaque* (inquit Christus) *jam non sunt duo, sed una caro*. Quis ergo fecit eos unam carnem? Copula carnalis? Aut personalitas una civilis? Legatur integer versus citatus sic sonans: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. En absurdum inde necessario fluens! De fide est, ut sacer textus dixit, Deum ex duobus conjugibus fecisse unam carnem: hanc unam carnem homo non separet, non dividat. Si autem haec carnis unitas consisteret in copula carnali, semper (pudet me dicere) semper deberent conjuges ita esse carnaliter copulati.

Si subsisteret alia data explicatio, esse unam personam civilem, illico inferam, et tutorem et pupillum, et curatorem, et minorem esse duos in carne una; quia et hi in civilibus unam personam constituunt.

*) Neque Cla. Calmet, neque Alapide hanc probant explicationem. *Erunt duo*, inquit prior Gen. II. 24. pag. 109. edit. Wirceb. *ut in unam eandemque carnem coalescant filiorum productione; sicut enim filii utriusque parentis caro et sanguis sunt etiam una, quia una rerum communio, unum faedus*

maritale, una utriusque in alterutro corporis potestas. Haec Calmet. *Alapide* quidem inter alias etiam Braunii adfert interpretationem, sed in Nota addit *Gen. II. 24. pag. 76. edit. Antwerp.* „Sicut una caro non potest dividi, et tamen una manere; sic non potest conjux a conjuge separari; eo, quod sit una caro cum conjuge. Unitati enim divisio, puta divortium repugnat.“ Mallem, *Braunium* legisse hic *Maldonatum*, quem toties false citat. „Eorum maxime sententiam probo, inquit *Matth. XIX. pag. 400. edit. Lugdun. 1598.* qui unam carnem esse interpretantur unum hominem. . . . Significat ergo Christus virum et uxores esse unum, uxorem veluti corpus, virum veluti spiritum, et animam esse. Itaque non magis debere virum ab uxore, quam animam a corpore separari.“ Eodem ferme modo ex Recentioribus *J. Georg. Rosenmüller Matth. 19. Schol. pag. 371.* Confer. *Wollfii Curae Philolog. ad h. l. Tom. I. pag. 279. edit. Hamburg. 1725.*

§. IV.

Dicit: Si haec verba: *Erunt duo in carne una*, stricte sumerentur, Abraham non potuisset dimittere Agar; 2do Patriarchae non potuissent uti Polygamia contra expressam Dei voluntatem.

Reponitr. De Agar §. I. ubi ostendi illam fuisse dimissam absque rptione vinculi ex eo, quod illa nulli amplius nupserit. Ex *Gen. XVI. 3.* patet Agar fuisse uxorem. Abrahamae, patet eam fuisse dimissam; sed iterum patet ex v. 9. quod Deus illi per angelum suum praeceperit, ut in domum

suam reverteretur: ergo vinculum non fuit solutum.

Ad 2dum fateor, polygamiam jure naturali, et divino fuisse prohibitam, ut patet ex Matth. XIX. 6.: dixi autem et nemo dicta mea negare audebit, Deum naturae authorem in lege naturae, et divina pro libitu dispensare posse, quod et fecit in polygamia; quam nemo, nisi insipiens contra naturam esse dixerit *).

*) Tonus veteris theologiae Scholasticae! Recentiores Canonistae, Theologiae, ac J. Naturae doctores alias foveant magis fundatas hac de re opiniones.

quod si reverentur: ergo videlicet non sunt
voluntati. Ad hanc sententiam, per ymaginem hanc non
tali, et divino lumine prohibetur, ut patet
ex Math. XIX. 6. dicitur. Quod si homo et
maria negare audierit, Deum naturas ambo-
nem in se habent, et divina pro libitu
disponere posse, quod etiam in polygamia;
quod homo, nisi in hunc contra naturam
esse dixerit.

*) Tunc veteris doctoris Scholasticus Re-
verendissimus Canonikus, Theologus, et N-
d. Doctor etiam hunc locum multis sententia
et sententia opinatus.

Ad hanc sententiam, per ymaginem hanc non
tali, et divino lumine prohibetur, ut patet
ex Math. XIX. 6. dicitur. Quod si homo et
maria negare audierit, Deum naturas ambo-
nem in se habent, et divina pro libitu
disponere posse, quod etiam in polygamia;
quod homo, nisi in hunc contra naturam
esse dixerit.

Ad hanc sententiam, per ymaginem hanc non
tali, et divino lumine prohibetur, ut patet
ex Math. XIX. 6. dicitur. Quod si homo et
maria negare audierit, Deum naturas ambo-
nem in se habent, et divina pro libitu
disponere posse, quod etiam in polygamia;
quod homo, nisi in hunc contra naturam
esse dixerit.

P A R S II.

*In lege nova haud videtur extare
lex divina prohibens matri-
monii solutionem pro
casu adulterii.*

S E C T I O I.

*Id probant S. Scripturae verba: Falsa
huic opponitur propositio vera haec:
In Lege N. exstat lex divina prohi-
bens matrimonii solutionem pro casu
adulterii.*

S E C T I O I.

Id probant S. Scripturae verba.

§. I.

Laudanda est D. Alumn. publica protesta-
tio in hoc §., quod per sequentia adferenda
non intendat contradicere Patribus in Conc.
Trid. congregatis; hoc enim suadere nemi-
ni vellem. Interim submissa haec protestatio
in subsequenter examinanda venit, an
facta verbis respondeant.

§. II.

Hic §. agit solum de cap. 5. Matth. et continet in compendio fideli sequentia. 1) Christum voluisse ex professo suae religionis principia hic proponere, quae Judaeis videri poterant difficillima. 2) Semper legem Moïsis citasse, illam nec approbando, nec improbando. 3) Inde sequi, Christum non egisse interpretem, sed novum Legislatorem, leges veteres prae oculis habentem, quid in illis legibus mutatum, aut observatum vellet. 4) Eundem esse tenorem de libello repudii, qui fuit in aliis hujus instructionis partibus. 5) Christum amplam repudiandi mulieres facultatem Judaeis non abstulisse, sed ab causam fornicationis restrinxisse.

Reponitr. ad n. 1. Assentiri D. Alumn. nequeo, Christum in dicto capite religionis suae principia ex professo Judaeis proposuisse. Religionis principia sunt agnoscere et adorare Deum vivum et verum, et per hanc agnitionem, et adorationem servare ejus mandata. Haec principia data jam fuerant Judaeis in scriptis, et Deus fecit ea promulgari per Moïsen. Nota haec erant Judaeis, et haec Christus non proposuit Judaeis; quia jam proposita per Moïsen fuerant, nec poterant illis videri difficillima.

Ad n. 2. Nec verum est, Christum hic semper citasse Legem Moïsis, sed citavit leges divinas; Decalogus enim Judaeis promulgatus, non erat Lex Moïsis, sed Dei. Dicere debuisset ergo, Christum citasse Le-

gem divinam a Moise populo promulgatam. In toto dicto capite una facta est citatio unius legis permiffivae libelli repudii, quae ftrictè lex dici nequit, fed folum permiffio Dei, feu potius difpenfatio in lege. — Chriftum autem Legem nec approbaffe, nec improbaffe, utrumque falſum eſt; leges enim divinas approbavit, et permiffionem repudii improbans abrogavit.

Ad n. 3. Ad hoc rite, et recte intelligendum opus eſt omnino, ut caput dictum, ejusque tenor integer legatur. Chriftus descendens de monte, in quo pernoctans oraverat, concionem habuit et ad difcipulos ſuos, et ad populum congregatum: incoepit ab octo gradibus beatitudinis: ab his convertit orationem ſuam ad Apoſtolos nominans eos *Sal terrae* et *Lucem mundi*: tandem vertit ſermonem ad omnes auditores monens eos, quod eorum juſtitia abundantior eſſe debeat, quam illa ſcribarum, et phariſaeorum, qui leges divinas finifre interpretabantur. Veſtra autem juſtitia, ait, juſtitiam phariſaeorum excedere debet in his tribus: primo, ut non ſiſtatis in nudis operibus externis a Lege praefcriptis, fed ut etiam internum affectum Legi conformetis: 2do, ut ne vobis perſuadeatis ea vobis modo eſſe licita, quae olim vobis ex neceſſitate, et ob veſtram duritiam permitti debebant: 3tio, ut Legem non ſicut phariſaei, juxta ſuperficiem, aut nudum verborum ſonum, fed juxta intentionem Legislatoris

observetis: ab antiquis, id est, a scribis, et phariseis vos perverse audistis, seu instructi fuistis.

Jam ab una lege divina: *non occides*, explicata transit ad aliam, ostendens, et clare explicans, quomodo leges sint intelligendae, et fructuose observandae. In his legibus divinis nec jota mutavit; dixit enim, se non venisse, ut Legem solveret, sed adimpleret, ergo omnes approbavit, et non egit hic novum Legislatorem, sed merum interpretem. Unum autem est, quod improbavit, permissio scilicet repudii, quam penitus abrogavit; hinc.

Ad n. 4. Falsum est, et contra Scripturam, quod in materia hac de repudio idem, qui in aliis instructionis hujus partibus, tenor fuerit. Certum est enim inter Catholicos, libellum repudii in Lege nova esse abrogatum et quoad modum, et quoad substantiam; licet Judaei converti longo adhuc tempore in multis judaizaverint. Sicut figuris substituta sunt figurata, sic pariter repudio uxorum substituta esse divortia ob causas graves ab Ecclesia praescriptas, manente vinculo illaeso, cum veritate asserere possumus. Si rem penitus inspiciamus, et conformiter Scripturae loqui velimus, nemo poterit asserere, unam ex omnibus legibus antiquis seu Mosaicis praeter Legem moralem in Lege gratiae permanfisse: si ergo et ceremoniales, et judiciales, ceu leges positivae, una simul omnes sint annullatae, quis

dicere cum veritate possit, non Legem, sed ex omnibus legibus permissionem repudii in sua auctoritate substituisse?

Ad n. 5. Quare vi hujus prudentissimi, et Ecclesiae, et sacris Scripturis totaliter conformis ratiocinii dicendum est, Christum, cassato Judaeorum repudio, populum suum instruxisse, quomodo, et in quibus casibus possit inter conjuges separatio fieri. Unam, eamque gravissimam causam, ob quam uxor a marito, consequenter etiam maritus ab uxore dimitti possit, auditoribus suis insinuavit: male autem exinde infertur, fornicationem aut adulterium solam esse causam; quia alias insuper causas ab Ecclesiae huic abjectas novimus.

D. Alumn. in fine explicat textus Matth. 5, 31. et 32. interjecta semper parenthesi, hoc modo: *quicumque* (aut uxoris adulterio, aut alia de causa legitima motus) *dimiserit* (dimissione Matrimonii vinculum solvente) *uxorem suam, det illi libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui dimiserit* (dimissione tali) *uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari.*

Explicationem hanc contrariam esse Scripturae, ostendam in sequentibus §§is.

§. III.

Hic §us consistit in longa paraphrasi, et figura rhetorica, in qua Christum inducit loquentem, totamque repudii historiam exponentem sic:

1) „Scio Moisen dedisse vobis amplam
„dimittendi licentiam;

2) „Nequaquam libenter istud fecit, sed
„ob duritiam cordis vestri, nec negavi un-
„quam, Moisen hoc permisisse;

3) „Dixi tantum, ab initio, ubi Deus
„hominem creavit rectum, ipseque non-
„dum concupiscentia carnis et oculorum
„infectus erat, non fuisse sic.

4) „Postea vero, ubi omnis caro corru-
„perat viam suam, atque concupiscentia
„dominari coepit, vosque duri corde evasi-
„stis, Moisen ad majora praecavenda mala
„istud concessit.

5) „Ego autem novus Legislatores, dico
„vobis legis perfectioris capacibus, quia,
„quicumque dimiserit dimissione tali, Ma-
„trimonii vinculum solvente, uxorem suam,
„nisi ob fornicationem, et aliam duxerit,
„moechatur.“ Jam tota res est confecta.

Reponitr. Phrases, paraphrases, figurae
rhetoricae, si ad interpretandas Scripturas
valerent, ego in brevi totam possem perver-
tere, et in sensus alienos detorquere Scrip-
turam. Examinemus has phrases, quae nec
umbram probationis continent.

Ad n. 1. In Deuter. c. 24. v. 1. una tan-
tum causa dimittendi, seu repudiandi uxo-
res reperitur, estque sola *foeditas*: *siquis*
acceperit homo uxorem, et habuerit eam,
et non invenerit gratiam ante oculos ejus
propter aliquam foeditalem, scribit libel-
lum repudii. Haec verba non denotant am-

plam facultatem; sed Scripturae interpretes sub verbo *foeditas* plures assignarunt causas, foeditates non solum phylicas, sed et morales: sic et Ecclesia sub verbo *fornicatio* plures et graves quoque causas divortiorum statuit. Sicut ergo conformiter textui Deuter. 24. non loqueretur, qui verbum *foeditas* in stricto sensu sumere vellet, quod v. g. non placeat in oculis viri, aut non sit satis pulchra, sic et conformiter Scripturae non differit, qui Christum nullam aliam causam, quam fornicationem, dimittendi uxores permisisse asserit.

Ad n. 2. Verissimum dicit D. Alumn., Moisen nequaquam libenter hoc fecisse, et, si Christus ipse haec formalia verba dixisset, aeternam utique veritatem populo praedicasset, sicut nec aliam praedicare ipse possibile fuit. Bene est: si Christus ipse iudicavit, Moisen non libenter hoc fecisse, investiganda etiam est ratio, quare *non libenter* hoc fecerit. Aut enim erat peccatum dimittere uxores ob causas a Moise prolatas, et alias ducere? aut non erat peccatum? si peccatum non fuit, quare non potuerit hoc *libenter* facere; cum per hoc multas conjugum discordias, et caetera mala impediret, imo, si peccatum non fuit, debuisset dimissiones has permittere, et licentiam dare alias uxores ducendi. Si autem *libenter* non fecit, certo certius ratio ejus fuit, quia per dimissiones ejusmodi, et alias nuptias factas Deus offendendus erat: quomodo

enim Deo non displicerent vagi ejusmodi ex uno thoro matrimoniali in alium transitus, et exercendae pro libitu libidines?

Ad. n. 3. Bene est, quod Christus verba allata non dixerit: caeteroquin ego forem haereticus, qui adduci non possem, talia ut crederem illi, qui est aeterna veritas. Christus aeterna veritas venit in mundum in statu naturae lapsae (utrum venisset, si Adam non peccasset, relinquimus scholasticis) in hoc, et pro hoc statu nobis praedicavit Evangelium suum: quomodo ergo crederem illi, si mihi vellet praedicare de statu naturae purae, cum ego sim in statu naturae lapsae? Si Deus voluisset, humanum genus multiplicari in statu naturae purae, absque creatione nova, debuisset generatio, et multiplicatio fieri per viam eandem, per quam nunc fit: debuisset fieri per complexus carnales; ad hoc autem procul dubio requisita fuisset concupiscentia carnes ad carnem, sicut modo, cum hoc tantum discrimine, quod illa fuisset casta suo modo, et plane innocens absque transfusione peccati adamitici in nos, quod modo per generationem in nos, Adami posteros, ejusque inobedientiae haeredes transfunditur. Quidquid ergo hic de concupiscentia carnis, et oculorum de utroque hominis statu comparative ad Matrimonii vinculum dicitur, est mera fabula; et patet nunc, quod Deus in primaeva Matrimonii institutione nihil immutaverit, et, si immu-

tare aliquid voluisset, munus Christi Legislatoris fuisset hanc immutationem nobis in Lege gratiae promulgandi.

Ad n. 4. Corruptio carnis est adhuc eadem, et caro concupiscit adversus spiritum: sed quid refert? et quid inde concluditur? nihil. Nonne Deus ipse jam assecuraverat Caino, quod haec omnia, perversae scilicet naturae ad malum inclinationes, nihil illi sint nocitura? inquit Gen. 4. *sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius:* et hoc non uni Caino, sed in Cain omnibus hominibus dictum est. Ergo et sub dominio Judaeorum erat illorum concupiscentia, quam domare, si voluissent, omni momento ex infallibili Dei promissione potuissent. Quia vero, inquit D. Alumn. in hoc numero, Judaei erant duri corde, nec moderari vagas suas libidines voluerant, Moises *ad praecavenda majora mala* illud ipsis concessit, nimirum suas uxores repudiare, et alias ducere. Ex his concessis formo nunc tale argumentum. Si Moises concessit hoc Judaeis *ad praecavenda majora mala*, ergo sequitur, quod repudiare uxores, et ducere alias fuerit saltem minus malum, non physicum, ut quivis prudens agnoscit, sed morale; consequenter peccatum saltem minus. Quaero nunc: in quo consistebat illud malum, vel peccatum minus? in uxoribus dimittendis? sed hoc falsum; quia et modo in moderna Ecclesia uxores dimittuntur absque ullo peccato: ergo consistere debue-

rat in eo, quod repudiatis licite uxoribus alias illicite duxerint, et ducendo alias sacrum Matrimonii vinculum totaliter dissolvere per concubitus adulterinos attentarint.

Siquis autem vellet asserere concubitus hosce fuisse permisos, consequenter licitos, is probare debebit prius, Deum ab actibus adulterinis formalem peccati malitiam abstulisse; sicut poenam mortis in adulteros statutam ab hujuscemodi actibus abstulit. Hoc autem probare est durum, et sententiae adversae non erit per hoc consultum.

Ad n. 5. Dicenda reservo ad §§os sequentes, in quibus melior, sanior, et S. Scripturae textibus magis conformis explicatio apparebit.

§. IV.

D. Alumn. dicit in hoc §. 1) verba Christi de separatione conjugum non posse intelligi de separatione quoad thorum, et mensam.

2) Sequeretur enim ex hoc absurdum, Ecclesiam contra speciale Dei praeceptum errare, separando scilicet conjuges quoad thorum, et mensam ex pluribus causis.

3) Asserit nos in nostra sententia fornicationem, seu adulterium statuere pro sufficiente fundamento perpetuae conjugum separationis.

4) Hoc autem credit minus esse consonum Christo, ut qui ad propositam quaestionem pharisaeis debuerat directe respondere.

5) Pharisei interrogantes non de alia, nisi de dimissione vinculum Matrimonii solvente cogitarunt; quia citarant Christo constitutionem Moisis, et dimissiones quoad thorum, et mensam fuerant rarae.

6) Christus non apposite ad mentem phariseorum respondens debuisset uti mentali restrictione.

7) Distinctionem quoad thorum, et mensam esse distinctionem alicujus scholastici antiquioris.

Ad n. 1. Qui dicit, Christum in Lege nova permisisse, ut dimittentes uxores suas propter fornicationis vitium alias ducere possint, dicit, Christum permisisse adulteria; quod cogitare de Christo enormis blasphemia est. Interim tamen sequeretur hoc manifeste, et ad oculum demonstratum est, ad numerum 4tum §i praecedentis.

Ad n. 2. Notum est omnibus theologis, et canonistis, Ecclesiam conjuges separare a thoro et mensa, ad eorum, aut unius partis petitionem, non modo propter adulterium unius, aut alterius partis, sed etiam propter alias causas in Jure ecclesiastico statutas; quales sunt *lapsus unius in haeresin, aut apostasiam a tota fide christiana* c. 6. et 7. in divortiis: *periculum animae* can. 5. c. 28. q. 1. *periculum vitae aut corporis*, v. g. *machinatio in mortem probata: saevitia mariti* c. 8. et 15. de restit. spoliat. denique jurgia, et discordiae perpetuae: atque haec separatio conjugum fieri debet autho-

ritate ecclesiastica, non civili, ut putabat, et docebat Lutherus.

Ecclesia tamen distinguit inter divortia perpetua, et temporalia ad tempus: perpetua fieri solent ob unius aut alterius adulterium; et haec perpetuitas pendet a parte innocentis, si haec nocentem suscipere nunquam voluerit. Temporalia ad tempus dependent a conjugibus utrisque, se reconciliare volentibus. Haec est doctrina Ecclesiae. Quod in hoc nro de speciali Christi praecepto dicit, falsum est, Christum speciale dedisse praeceptum ex nulla alia, quam fornicationis causa separari conjuges posse. Hoc nemo theologorum catholicorum aut canonistarum, nec ullus sacrae Scripturae interpres dixit: et si quis hoc dixisset, ac scripsisset, correctus in hoc est ab Ecclesia, quae universaliter aliud docet, nec in docendo errare potest.

Ad n. 3. Divortia ob fornicationem perpetua quod attinet, remitto lectorem ben. ad dicta ad *nrum* 2.

Ad n. 4. Libellum repudii, a Moise permissum, a Christo penitus abrogatum fuisse, jam probavi, et quidem tam Matth. 5. quam 19. Praevidens autem Dominus obduratos judaeos, non obstante severa prohibitionem, et annullationem repudii, non esse obtemperaturos, nec tam cito repudia abrogaturos, assignavit eis unam, et inter omnes alias gravissimam causam scilicet fornicationis, ob quam liceret eis, quidem uxores dimit-

tere, alias ducere nunquam permisit; et sic directe illis respondit Matth. 5. et praecipue Matth. 19.

Ad n. 5. Quidquid cogitarint pharisei, et quidquid de constitutione Moisis protulerint, nil refert. Totaliter eorum interrogationibus Christus satisfecit. Interrogabant Christum, an qualibet de causa liceret uxores dimittere. Hoc erat totum, quod interrogabant: et respondit illis, quod non liceat eas dimittere ex quavis inani causa, sed solum propter fornicationem. De ducenda uxore alia, prima adhuc vivente, nullum verbum interrogarunt.

Sed tamen cogitarunt de hoc! si cogitarunt de alia uxore ducenda, debuissent interrogare: qualis interrogatio, talis responsio. Sufficere illis debuit, quod ex Christi ore abrogatum audierint libellum repudii. Si autem cogitationes suas perversas de ducendis aliis uxoribus aperuissent, Christus illis eandem, quam de facto dedit, responsionem dedisset: *qui dimissam duxerit, moechatur.*

Ad n. 6. Christus, ut dixi, apposite responderat, et opus non habuit uti restrictione mentali pure tali; quae fuisset mendacium. Absolum autem Christo nullo modo est uti restrictione ad interrogationes sibi factas, quod patet ex Joan. 7. v. 8. ubi dixit: *vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum.* Versu autem 10. scriptum est: *Ut autem ascen-*

derant fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum. Hic habemus restrictionem Christi, sed aperte sensibilem. Ostendam autem, quod Christus nequidem restrictione sensibili, cuivis homini licita usus fuerit Matth. 19. sed omnes praesentes debuerint intelligere, Christum non aliam, quam quoad thorum, et mensam permisisse separationem. Manifestum hoc fit ex verbis Christi antecedentibus, et subsequenter in dicto capite: antequam responderet ad quaestionem propositam v. 3. praevis ipse dixit: v. 4. *non legistis, quia, qui fecit hominem ab initio masculum, et foeminam fecit eos, et dixit: v. 5. propter hoc dimittet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una.* Tandem v. 6. dixit: *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Haec sunt antecedentia ex lege divina desumpta, quam legem phariseis clarissimis verbis intimavit; quod in nullo casu liceat Matrimonii vinculum dissolvere, et hoc ex eo, quod non homo, sed Deus ipse conjuges conjungat, adeoque etiam nulli homini liceat illos totaliter separare. Et hoc modo licentia uxores dimittendi in perverso sensu phariseorum, ut alias ducere possint, penitus fuit adempta, ut vinculum maneret illaesum. Quia ergo Christus conformiter huic legi divinae loqui debuit; nec, ut alias, repudiatis primis, ducerent, permittere contra legem Dei expressam potuit. Si autem

fortassis ex causa gravissima dimissio esset necessaria, dimittere permisit ex causa fornicationis, ita tamen (semper conformiter legi divinae) ut aut reconciliarentur, aut coelibes ambo manerent. Genuinum hunc verborum Christi sensum perbene intellexerant ejus discipuli, mirantes, quod nunc non amplius liceret, ut Judaei in more habebant, repudiata uxore, aliam ducere. Hinc v. 10. *dicunt ei discipuli ejus: si ita est causa hominis cum uxore* (scilicet, ut repudiata, aut dimissa ob fornicationem non liceat aliam ducere) *non expedit nubere*. Sane si ex ore Christi, et verbis ejus potuissent colligere, vinculum Matrimonii ob fornicationem penitus solvi, scivissent etiam necessario sibi licitum esse, dimissa ob fornicationem uxore ad alias nuptias advolare: non dixissent, quod nubere non expediat, cum nubere, et respective ducere scivissent esse permissum.

Fortius adhuc confirmatur sensus verborum Christi ex vv. 11. et 12. ubi respondit Christus suis discipulis: *non omnes capiunt verbum istud*. Hoc verbum non capiebant pharisei, nec D. Al. Braun; *sed quibus datum est*. Super hoc se jam explicat Christus v. 12. *sunt Eunuchi* triplicis generis: primi generis, *qui de matris utero sic nati sunt*; secundi generis *sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus*; tertii generis: *et sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum Coelorum: qui potest ca-*

pere, capiat. Per triplex hoc genus Eunuchorum clarissime insinuavit phariseis; quid ipsis agendum foret; ut nimirum abrogato jam repudii libello, uxoribus etiam ob fornicationem dimissis, manerent Eunuchi, id est, coelibes propter regnum coelorum acquirendum. Qui hanc veram, solidam, et genuinam verbi Dei explicationem *potesť capere, capiat:* qui autem illam non capit, nihil capit.

Ad n. 7. Fortassis noster D. Alumn. *capiet* hoc verbum: capiet, quod Christus ipse in hoc capite docuerit Ecclesiam suam, quomodo verba sua tam clara, tam plana intelligenda sint: capiet, Ecclesiam minime errare, si pro separatione conjugum a thoro, et mensa praeter fornicationem adhuc alias causas statuerit, et de facto ita statuatur: *capiet* demum, quod theologus antiquus dierum ab itineribus aeternitatis in hunc mundum natus distinctionem hanc a thoro, et mensa facere, Ecclesiae suae permiserit. Samuel Klein in hac re non est attendendus.

§. V.

Reperi in hoc §o obscura, et quod pejus est, textuum sacrae Scripturae corruptiones, et respective falsificationes, quocirca verbotenus ea hic referenda judicavi: conabatur probare, Christum Matth. 5. egisse merum Legislatorem, nullo autem modo interpretem, et ad hoc probandum solvere vult objectionem, quae ipsi forte potuisset fieri, et sic dicit:

„Neque sententiae adversae patrocinari
 „possunt verba Matth. 5. v. 43. *odio habebit*
 „*inimicum*: quasi ibi Christus voluerit tan-
 „tum falsas legis interpretationes corrigere,
 „atque sic merus legis interpres hoc loco
 „fuerit. Nam licet priora solummodo verba
 „ipsissima in Lege scilicet III. Mos. XIX. 18.
 „sequentia vero non eodem praecise tenore
 „contineantur, atque absolute a Moise di-
 „catur: *odio habebis inimicum*,” id tamen
 „non obstat, quo minus Christus haec ver-
 „ba, et quidem quasi in Lege contenta ad-
 „hibere potuerit. Dicitur enim II. Mos.
 „XXIII. 32. *Non inibis cum inimico foe-*
 „*dus, nec des ipsi habitationem in terra*
 „*tua*, XXXIV. 12. *nec amicitiam cum eo*
 „*ineas*; V. Mos. VII. 2. *percuties eum us-*
 „*que ad internecionem, non misereberis*
 „*ejusdem*: quid aliud vero ista volunt, nisi
 „haec: *odio habebis inimicum*. Si vero
 „quis praecise verbis: *odio habebis*, in-
 „haerere vellet, dico, Christum voces has
 „ibi haud sensu adhibuisse alio, quam quo
 „eas Luc. XIV. 26. adhibuit dicens: *qui*
 „*non oderit patrem etc. etc.*“

Reponitur. Verba haec: *odio habebis*
inimicum tuum, Matth. 5. proposita, nec
 Moises dixit, nec Deus per Moisen. Sacer
 textus, quem in medium profert, habet
 totum contrarium: nam sic sonat Levit. 19.
 18. *Non quaeres ultionem, nec memor eris*
injuriae civium tuorum: diliges amicum
tuum, sicut te ipsum. Ego Dominus. Sic

locutus est Deus per Moysen servum suum. Quis ergo dixit: *odio habebis inimicum tuum?* Si dissertationis author nesciat, dicam: erant pharisei, qui argumentum formabant a contrario, v. g. hoc modo: Deus praecepit diligere amicum: ergo praecepit odisse inimicum: sic instruebant populos dicentes: *odio habebis inimicum tuum.* Deuter. 19. Deus severissime prohibuit odium: quomodo ergo potuit praecipere, cum hoc dignitatibus suis divinis repugnet? hinc D. Alumn. absque blasphemia dicere non potest, verba illa esse *quasi in Lege contenta.* Si essent contenta in Lege divina, ergo Deus praecepisset vel saltem permisisset odisse inimicum; sed hoc dicere est blasphemia: nec absque nota blasphemiae dici potest, Christum illa verba adhibuisse, quasi essent in Lege divina contenta, idque ob repugnantiam contra dignitates divinas; cum implicet malum intrinsece tale, quale est odium proximi, praecipere a Deo posse, vel permitti. Non obstante tamen hoc temerario absurdo probare adhuc conatur, verba haec: *odio habebis inimicum,* esse in Lege Dei contenta, adeoque legem Dei. Audiamus quomodo id probet: Exod. 23. 32. dicit scriptum esse: *non inibis cum inimico foedus, nec des ipsi habitationem in terra tua.*

Textus sacrae Scripturae hic allegati non quidem sunt ab A. corrupti, sed commissus est error in citationibus: Exod 23. 32.

scribit: *non inibis cum inimico foedus, nec des ipsi habitationem in terra tua.* Nostra Vulgata legit: *non inibus cum eis (palaestinis) foedus, nec cum diis eorum: et v. 33. non habitent in terra tua.* Exod. 34. v. 12. scribit: *nec amicitiam cum eo in-eas.* Vulgata nostra legit: *cave, ne unquam cum habitatoribus terrae illius jungas amicitias, quae sint tibi in ruinam.* Deuter 7. 2. scribit: *percuties eum usque ad internecionem, nec misereberis ejusdem.* Vulgata nostra legit: *percuties eas (gentes) usque ad internecionem: non inibis cum eis foedus, nec misereberis earum.* Putem ego, in citandis sacrae Scripturae textibus Vulgatam nostram esse regulam invarian-dam, et a quocunque exactissime observan-dam. Progreditur in praeposteram Scripturae textuum interpretatione ulterius asserens, Christum verba saepe fata: *odio habebis* etc. usurpasse in illo sensu, quo Luc. 14. 26. di-xit: *qui non odit patrem* etc. Nemo sane, qui sacras scrutatus est Scripturas, interpre-tationes Christo tam injuriosas facere un-quam cogitavit. Si D. Alumn. vel parvam Scripturae sacrae notitiam possideret, adeo hallucinari non potuisset.

Deus vitae, et mortis Dominus praece-pit Israelitis, ut in ingressu terrae promissae omnes Palaestinae habitatores interficerent, ne ab illis ad idololatriam pertraherentur. Admodum peregrinus est in sacris Literis, qui ex hoc probare vult, quod Israelitae

oderint palaeſtinos, eosque ex odio interfe-
cerint; loquor de odio peccaminoso.

An iudex reum ad mortem condemnans
odit reum? an iuſtitiae miniſter carnifex
reum occidens odit, quem occidit?

Chriſtus jubet nos odiſſe patrem, ma-
trem, fratres, ſorores, imo et animas no-
ſtras: an autem hoc eſt illud odium, de
quo ſermo fit Matth. 5. *odio habebis inimi-
cum tuum?* an hoc eſt odium illud, quod
phariſaei foverant in cordibus ſuis contra
inimicos ſuos? vitare homines, illisque
non conſentire, cum nobis in via ſalutis im-
pedimenta ponunt, eſtne hoc illos odiſſe?
qui haec dicit, plura adhuc de vitio odii
pro ſacro Tribunali diſcat, oportet. Stulta
haec eſt interpretatio. In vero ſenſu Chriſti,
et Catholico odium, de quo Luc. 14. non
eſt odium, ſed potius verus amor parentum,
fratrum etc. etc. Si enim viderint, nos ſuis
forte malis ſuaſionibus, et conſiliis non
conſentire, videbunt ſimul opera noſtra
bona, quibus pariter ad ſaniora pertrahen-
tur: ſic non odimus, ſed ſic amamus no-
ſtros parentes etc. Qui non permittit ani-
mam ſuam conſentire in affectus peccami-
noſos, aut concupiſcentias prohibitas, odit-
ne hic animam ſuam, aut amat?

In comparatione odii Iſraelitici cum
odio parentum etc. iterum falſificavit Scrip-
turae textum; dicit enim per *patrem et ma-
trem* intelligi parentes *infideles*: et Chriſtus
loquitur de parentibus etiam Chriſtianis, qui

nos in via salutis quoquo modo impedire voluerint. Ejusmodi fallae, Deo, et Christo injuriosae interpretationes tolerandae non sunt. Crediderim ego imputandum hoc esse parvae D. hujus Alumn. notitiae Scripturarum, ideoque ei ignoscendum: hinc literati insanas ejusmodi Scripturae explicationes explodunt. Ergo manifestum est, quod Christus Matth. 5. perversam phariseorum, et scribarum doctrinam de odio inimici non tantum corrigere, sed et damnare debuerit: manifestum quoque est legenti totum cap. 5. Matth. illum leges divinas, de quibus ibi sermo, explicasse ad perfectionem, falsa autem damnasse.

§. VI.

In hoc §o facit sibi objectionem hanc: „nisi admittatur Christum solummodo legem „interpretatum, aut ejus verba de sola separatione intelligenda esse, sequitur, Matthaeum et Marco, et Lucae contradicere.“ Ad solvendam hanc objectionem multa, sed in multis plane nihil dicit, ut videbimus.

1) Dicit, aliter se habere rem apud Matthaeum.

2) Matth. 5. Christus tanquam Legislator promulgare debuit legem generalem,

3) Ibidem debuit promulgare casum exceptum fornicationis: et pro hoc asserto citat Boehmer.

4) Matth. 19. fuit alia quaestio proposita: an dimittere liceat uxorem ex quacunque causa?

5) Dicit, rem totam patere in exemplo: v. g. si Christus interrogatus fuisset: an licet hominem occidere? respondere debuisset: non: sin vero: an liceat hominem occidere quacunque de causa? respondere debuisset: non, et debuisset apponere causam, propter quam liceret occidere. Haec sunt illa multa, quibus putat omnia esse soluta.

Reponitur ad object. Evangelium unum 4 Evangelistarum contradicere sibi non potest; et si plures in eadem materia, et de eadem scripserunt, unus per alium, et multo magis unus per plures explicandus est, non plures per unum. In dissertatione §o 3. differens narrat historiam Matth. 19. hoc modo dicens: „phariseos Matth. 19. „accessisse ad Christum interrogantes eum: „an quacunque ex causa licet homini dimittere uxorem? *tentantes* scilicet, num „Christi doctrina Matth. 5. v. 32. proposita „ex ipsius legis ignorantia, an aliunde emanarit.“ In his dictis velim, probe notetur verbum hoc: *tentantes* eum; in hoc enim verbo tota resolvitur quaestio, an pharisei apud Marcum generaliter tantum, et non idem omnino, quod Matth. 19. Christum interrogaverint. Secundo notari volo ex Chronico sacro, quod interrogatio phariseorum Matth. 19. contigerit ante illam Marci 10. His praevis, quae nunquam negare licet, inspiciamus Evangelii librum Marci 10. Jesus hic docebat turbas, sicut Matth. 19. hoc dicit versus primus. *Docente illo*, versu 2.

*accedentes pharisei interrogabant eum, si licet viro uxorem dimittere: tentantes eum: ergo pharisei eodem modo, quo Matth. 19. accefferunt tentantes; quia textus hic v. 3. ita sonat: accefferunt ad eum pharisei tentantes eum. Matth. 19. tentarunt illum, utrum doctrina sua cohaereret cum iis, quae dixerat Matth. 5. et Marci 10. accefferunt ad illum tentantes, utrum doctrina ejus cohaereret cum iis, quae dixerat Matth. 5. et Matth. 19. — Marci 10. nullum verbum interrogarunt de licentia, post dimissam uxorem, etiam ob fornicationem, ducendi aliam: et Matth. 5. et Matth. 19. pariter nullum verbum de hoc interrogarunt. Dicit D. Alumn. saltem de ducenda alia cogitarunt; quia sermo erat de libello repudii, vi cuius dimittebant, et ducebant alias uxores. *Reponitr.* Sic etiam Marci 10. de hoc debuerant cogitare; quia et hic sermo aperte factus est de libello repudii per Moysen concesso.*

Pergit Jesus Marci 10., sicut Matth. 19. *at ille respondens dixit eis: quid vobis praecepit Moyses? qui dixerunt: Moyses permisit libellum repudii scribere, et dimittere: qui respondens ait: ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud; ab initio autem creaturae masculum, et foeminam fecit eos Deus: propter hoc relinquet homo patrem, et matrem, et adhaerebit ad uxorem suam: et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed*

una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Conferatur historia Matth. 19. cum hac Marci 10., et erit una eademque narratio; et eodem quidem modo, quo Matth. 19.

Marci 10. v. 10. et 11. *Iterum discipuli ejus de eodem interrogant eum: et ait illis: quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam: et, si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur.*

Cum jam pharisei audierant Matth. 5. et 19. uxores non esse dimittendas, nisi ob fornicationem, urgebant Christum iterata interrogatione, an non conformiter ad permissionem Moisis tandem loqueretur tribuens ipsis praeter licentiam dimittendi, etiam licentiam propter fornicationem ab uxoribus commissam alias ducendi. Sed et hic Marci 10. inhaesit Christus aeterno suo veritatis verbo; atque hic omnem alias ducendi uxores licentiam simul et semel praecidit, et interrogationibus eorum finem fecit, etiamsi illas ob fornicationem dimisissent.

Ad n. 1. Judicent nunc omnes eruditi, an apud Matthaeum res se aliter habeat, quam apud Marcum; cum unus, sicut et alter Evangelista, iisdem ferme verbis historiam narret, cum hoc unico discrimine, quod Marcus causam dimissionis studio omiserit; quia illa phariseis jam assignata fuerat.

Sane majoris momenti res fuit, uxore ob fornicationis causam dimissa, alteram du-

cere, quam ob fornicationem solum dimittere: in minori, id est, in dimissionis materia dedit licentiam (non autem praeceptum) dimittendi uxorem propter fornicationem: pharisei hanc sibi datam licentiam ex sermone Christi Matth. 5. et 19. clare norunt; si autem ex ore Christi audiissent, sibi licere, dimissa ob fornicationem uxore, ducere aliam, certe non iterum Marci 10. interrogassent. Sed Christus ubique aliam ducere, vivente dimissa, prohibuit; quia et Matth. 5. et Matth. 19. et Marci 10. et Lucae 16. sine ullo addito dixit, moechari illum, qui uxorem aliquam dimissam ducere attentaverit. Et licet apud Marcum et Lucam absolute dicat, quod dimittens uxorem et aliam ducens moechetur; tamen apud quemvis Evangelistam debebat supponi, et absolute subintelligi causa dimissionis scilicet fornicatio, alias Christus sibi contradixisset. Ergo res se habet apud unum, sicut apud alios Evangelistas.

Ad n. 2. Profiteor publice, me etiam aliquo modo versatum esse in S. Scripturis: hoc autem, quod dicit D. Alumn., nusquam invenio in toto cap. 5. Matthaei, quod Christus hic legem generalem promulgaverit; quia omnia, quae Christus ibidem protulit, jam dudum per Moysen promulgata fuerant: nisi quis octo gradus beatitudinis legem vellet dicere generalem; post autem propositos hos octo gradus nulla legis promulgatio usque ab finem capitis reperitur. Leges, de

quibus Christus loquitur, sunt sequentes: *Non occides. Non moechaberis. Non perjurabis: diliges proximum tuum.* Hae sunt leges divinae jam per Moisen promulgatae: et quia pharisei has leges pessime solebant interpretari, Christus damnavit eorum falsas interpretationes, et explicavit auditoribus suis modum, quo hae leges fructuose, et ad perfectionem debeant observari. Et omnes hae leges scriptae sunt Exod. 20. Unam reperire est legem judicialem desumptam ex Exod. cap. 21. *oculum pro oculo, dentem pro dente*; ubi Moises statuerat poenam Talionis in ejusmodi delinquentes, qui proximis suis, praecipue servis (de quibus principaliter sermo est) oculum vel dentem eruerit: hanc legem corrigit reducens illam ad perfectionem.

Si verum esset, Christum promulgasse legem generalem, illa deberet esse nova, et haec non reperitur. Vae nobis, si omnia ibidem Christi dicta leges forent! si omnia essent leges, nulli liceret jurare; quia Christus per vv. 33. 34. 35. 36. et 37. juramentum prohibuit. Si omnia essent lex, ergo D. Al. percutienti unam ejus maxillam illico ei deberet praebere et alteram.

Si omnia essent lex, ergo nulli homini liceret contendere cum proximo in judicio vel civili, vel ecclesiastico; sed petenti tunicam deberet illi insuper dare pallium. Si omnia essent lex, deberet D. Braun cum illo, qui sibi viam ab illo peteret monstrari,

ire non tantum per passus mille, sed insuper alia duo millia passuum. Si omnia essent lex, ergo omni danda essent, quae petit. Christus igitur in hoc cap. nullam legem generalem promulgavit; sed leges Decalogi memoratas dilucidavit non tantum; sed et tradidit in sua explicatione modum, quo leges Decalogi observantes ad veram, et perfectiorem, quam pharisei, iustitiam possent pertingere, si non juxta literam, sed mentem Legislatoris Dei observarent. Observantia Decalogi praeservat a Gehenna; et lex impleta est. Qui autem vult perfectus fieri, quod Christus a primo usque ad ultimum versum 48. unice intendebat, potest perfectiorem hanc assequi, si praeter legis observantiam superaddat opera supererogatoria, quae Christus non ut legem praecipientem, sed ut perficientem proposuit.

Ad n. 3. Quoad casum fornicationis Christus non promulgavit illum ut legem, sed inter causas dimittendi mulieres, aut separandi conjuges, unam assignavit ex gravissimis, scilicet fornicationem, aut adulterium: et fecit Christus quoad hoc punctum parem utriusque conjugis conditionem Marci 10. Caeterum turpe est Catholico viro, qui ad destruenda Catholicorum principia in adjutorium vocat Boehmer protestantem.

Ad n. 4. Dicenda ad hunc nr. dicta sunt ad nr. 1.

Ad n. 5. De homicidio ad separationem totalem conjugum mala fit argumentatio. Sunt quidem et homicidium, et vinculi matrimonialis dissolutio, jure naturae prohibita; inter utrumque tamen magna est disparitas. Multa sunt jure naturae prohibita, quae sunt contra naturam; alia, quae contra naturam non sunt, sicut adulterium, quod est quidem jure naturae prohibitum, contra naturam tamen non est adulterium perpetrare. Homicidium autem est absolute contra naturam, quae hoc crimen horret; et norunt omnes gentes. Hinc interrogare, an liceat hominem occidere, stulta fuisset interrogatio: ergo et insipiens ab uno ad alterum argumentatio.

§. VII.

Commiseratione quidem, sed et ludibrio digna sunt, quae in hoc §o proponuntur: quamvis responsione indigna, tamen sunt referenda, ut palam lectori fiant. Dicit 1) si verba Christi: *quod Deus conjunxit, homo non separet*, in sensu strictiore sumerentur, nimium probarent: ergo nihil.

2) Sequeretur, non licere judici hominem morti addicere; cum separaret corpus ab anima.

3) Id multo minus licere judici, si homo uxoratus sit; quia sic non solum corpus ab anima, sed et maritum a conjuge separaret.

4) Sequeretur, Ecclesiam enormiter errasse non damnando legem eam civilem, qua in adulteros poena capitis statuta fuit.

5) Constat denique, quod juxta Moisen marito facultas data sit se a conjuge separandi: ergo verba Christi non stricte sumenda.

Ad n. 1. Christus pro indissolubilitate vinculi matrimonialis dixit: *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hoc Christi argumentum rejicitur ab illo inter illa argumenta, quae nimium, id est, nihil probant. Quid probent, dixi supra; et tantum probant, ut ipse iis solvendis longe impar sit.

Ad n. 2. Alia erudita, si superis placet, sequela: nempe judici non liceret hominem morte punire; quia separaret corpus ab anima. Possetne quis sibi imaginari, aut somniare ejusmodi sequelas vere infantiles? Christus loquitur de unione viri et uxoris morali: et noster D. Alumn. loquitur de unione physica corporis et animae; quid stolidius? An ignorat dari uniones morales plane indissolubiles? Nunquid unio Christi cum sua Ecclesia est unio moralis, spiritualis; non physica? et tamen vinculum inter Christum, et suam Ecclesiam est indissolubile. An ignorat, quod conjuges portent figuram unionis Christi cum ecclesia? Ad hoc probandum non advocatur in auxilium Boehmer aliquis, sed Paulus.

Ad n. 3. Pergit in stolidissimo ratiocinio dicens, id judici multo minus licere; quia per mortem inflictam uxorato etiam separaret maritum a sua conjuge. Pudet ad id genus facetias quid reponere. Igitur

Ad n. 4. Sed nondum finis phantasiae somniantis. Sequeretur, inquit, Ecclesiam tolerasse maxime absurda, et legi divinae directe contraria. Ast quare? quia legem criminalem in adulteros latam non damneret. Fateor, me in causis literariis tam stolidam nunquam audiisse, aut legisse: quam ergo connexionem habet jus criminale cum causa matrimoniali, id est, vinculo Matrimonii insolubili? gladius materialis traditus est a Deo potestati, et brachio saeculari; spiritualis traditus est Ecclesiae: potestas saecularis non potest inhibere Ecclesiae gladium spiritualem, neque haec potestati saeculari materialem. Quaevis potestas est a Deo, et nulla alteram in exercitio potestatis hujus impedire poterit.

Ad n. 6. Facultatem fuisse datam maritis suas dimittendi uxores, novimus, etiam quandoque uxores innocentes; permissum etiam illis fuisse, repudiatis suis, ducere alias: quid sequitur? ergo Christi verba non sunt sumenda in sensu literalis, et stricto? negatur haec illegitima consequentia: dimittere poterant, ducere, dimissis, poterant alias: ergo bona conscientia, ergo absque reatu culpae coram Deo? Non bone Domine! conscientiae eorum erant, et manebant oneratae: et dimittens, et dimissa transvolantes ad alias nuptias, erant adulteri coram Domino; licet poenae mortis in adulteros statutae ex speciali dispensatione non subjacerent. Haec loquela est confor-

mis Christi verbis, qui dixit, Moisen fuisse coactum haec adulteria continuata tolerare, ut tandem uxoricidia, mala multo majora, extirparentur e populo: haec adjiciens, Moisen hoc fecisse *propter duritiam cordis*, ex qua conjugicidia promanarant. Sic inter mala duo inevitabilia minus fuerat permit- tendum; quod minus tamen malum semper manebat coram Domino, ut invicte proba- tum est. Id genus exempla videmus in ipsa nostra Ecclesia catholica. Nunquid in civi- tatibus etiam mere catholicis videmus lupa- naria erecta, meretrices publicas, fornica- tores absque numero; quibus tamen poena nulla infligitur. Mala haec permessa sunt, quia inevitabilia sunt; permessa sunt, ne in- fanticidia fiant: stulte quis inde concluderet, Ecclesiam errare contra praeceptum Dei fornicationes prohibentis, lupanaria non in- terdicendo, et abrogando. Non errat, sed agit sapientissime, et sapientius, ea permit- tendo, quam extirpando; quia illa extir- pando ansam praeberet infanticidiis, quae multo grandiora sunt mala coram Deo, quam fornicationes. Haec mala permessa sunt: ergo peccata non sunt? hoc nemo di- cet. Sic a pari: adulteria ob mala graviora permessa erant; sed peccata manebant.

§. VIII.

Offendens in uno factus est omnium reus: et qui consuevit malas trahere conse- quentias, eum non pudet trahere peiores.

En novam! Ex Christi verbis: *ab initio non fuit sic*, hoc facit ratiocinium: si verba haec absque circumstantiarum ratione sumantur, et ex iis inferatur: ergo et de facto eadem est causa Matrimonii; sequeretur, etiam homines nunc existentes peccato originali non esse infectos; quia ab initio non fuit sic.

Reponitur. Haec inanis ratiocinatio posset retorqueri in centenis ejusmodi miseris ratiociniis: v. g. ab initio non omnes sacrae Scripturae libri erant recepti ut canonici: ergo etiam nunc non debent recipi; quia ab initio non fuit sic. Sed eruditi occupantur solidioribus. Super verba Christi: *ab initio non fuit sic* poterunt videri, quae dixi in §. III. ad n. 3. et 4. de statu naturae purae, et lapsae; pauca tamen, sed solidā, oppono inanibus: supponamus Christum dixisse haec verba de statu naturae purae, et non lapsae, quod quidem absque temeritate dicere non licet; duco hoc argumentum: Deus in statu naturae integrae Adamum, et Evam conjunxit in Matrimonium, et adhuc de facto conjungit conjuges in Matrimonium; atqui in statu naturae integrae vinculum Matrimonii a Deo factum erat insolubile: ergo et modo debet esse insolubile. Quod Deus modo adhuc, sicut ab initio fecit, conjungat homines in Matrimonium, est de fide.

§. IX.

Pauli verba ad Roman. 7. dicit non praedjudicare. Verba sunt haec: *quae sub viro*

est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri: igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: in haec verba D. Alumn. ita discurrit; Paulum dixisse: quemadmodum se res habet conjugis cum marito, ita se res habet hominis cum lege.

2) Dicit ulterius, Paulum ita sensisse: „sicut uxori non licet commercium habere „cum alio viro, aut alteri nubere, quamdiu „ipsius maritus primus vivit, *aut eandem* „libello repudii non solvit ab obligatione „manendi cum ipso (ad Judaeorum morem „hic respicit) ita etiam homini non licet, „se ab obligatione legis eximere.“

3) Et in fine dicit, Paulum hoc loco non esse locutum de Evangelio, sed se conformasse auditoribus, et locutum esse de Lege Moisis.

Reponitur ad n. 1. Paritas a Paulo legem inter, et conjuges facta est convincens pro vinculi matrimonialis insolubilitate, ut audiemus.

Ad n. 2. Si D. hic Alumn. suo tempore in aetate grandiore vellet commentari in S. Scripturam, nullus vere Catholicus pro toto commentario solve obulum bona conscientia posset: quidquid ipsi displicet in sacro quodam textu, detorquet in sensum malum; quod vero ipsius genio arridet, in sacro autem textu non reperitur, hoc debet hagiographus absolute putasse seu subintellexisse:

sed sacrae Scripturae non possunt accomodari somniis. Sic procedit cum divo Paulo, obtrudens illi tam mira, et tam fabulosa, de quibus gentium Doctor loco cit. nunquam potuit cogitare. Hoc D. novus noster interpres ipsi obtrudit, quasi de repudii libello, quia nihil dixit, saltem dicere intenderit. Quod, quam fallum sit, legenti totum caput patebit: hinc falsa immiscens fidem non meretur, nec responsum.

Ad n. 3. Omnes protestantes in suis bibliis trahunt hoc caput Pauli ad libertatem Legis, et Legis libertatem figunt in Evangelio Christi, qui nos liberavit. Catholici quoque cum Protestantibus in hoc conveniunt, quod Paulus hic loquatur de Lege gratiae, quae certe aliud nihil est, quam Evangelium: ergo Paulus hic locutus est de Evangelio, de Lege gratiae, persuadens Judaeis, quod, mortua nunc Lege Moïsis, amplius ad illam non adstringantur. Quia vero duris corde Judaeis noluit directe dicere, Legem Moïsis esse mortuam, dixit: *mortificati estis* v. 4. idque per Hypallagen: nam, ut ex praecedentibus necessario eruitur, debuisset dicere, quod Lex mosaica, quae fuit quasi eorum maritus dominans in eos, jam sit mortua, et nupserint alii marito, scilicet Christo; ea propter, ne offenderet Judaeos dicendo, Legem esse mortuam, potius dixit, quod tamen in idem recidit, illos esse mortuos Legi. Ejusmodi idiotismi hebraici per Hypallagen leguntur Exod. 3. *rubus ar-*

debat; cum non rubus, sed ignis arderet, sine laesione rubi: Psalm. 18. *in sole posuit tabernaculum suum*; cum intellecta ad litteram Scripturae (qui principalis sensus est) explicare dabeamus, quod Deus solem posuerit in tabernaculo, id est, in firmamento coeli etc. etc. Ergo usurpata a Paulo paritas haec est: sicut mortuo viro uxor liberatur a lege (nexu insolubili) mariti, et libere ad alias transire nuptias potest, sic mortua Lege mosaica nos omnes liberati sumus ab ejus dominio in nos; atqui Lex Moisis mortua est: ergo Paulus locutus est de Evangelio, et de Lege Moisis nihil, nisi de ejus morte. Sicut ergo Judaei tamdiu debebant esse subiecti Legi mosaicae, donec illa fuisset mortua, sic etiam uxores debebant, et debent esse sub lege mariti, et vice versa, donec mariti, et vice versa uxores, fuerint mortui. Si autem Paulus dicat aperte Legem Moisis jam suo tempore (Pauli) fuisse mortuam, et libellus repudii inter leges Moisis computabatur, mortua Lege Moisis, mortuus est etiam, siue abrogatus libellus repudii: ex quo sequitur manifeste, quod uxore ob fornicationem dimissa, aliam ducere penitus interdictum fuerit.

§. X.

Afferit, nec Pauli verba 1. ad Cor. 7. suae sententiae adversari. Pauli verba: *iis, qui Matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non dis-*

cedere, quodsi discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

1) Admittenda igitur est clausula: *nisi ob fornicationem.* —

2) Hic non est sermo de discessione ob fornicationem.

3) Sed propter similitudinem.

4) Patet ex adhortatione Pauli, ut reconcilientur.

Ad n. 1. Quis non admittat clausulam, *nisi ob fornicationem*, quam Christus tam clare expressit? Christianorum nemo; sed posita hac clausula, nil evincitur.

Ad n. 2. Putatne fortassis, Paulum exceptionis hujus a Christo factae fuisse ignarum, aut illius, dum haec scripsit, non meminisse? Stolidum esset hoc opinari.

Ad n. 3. Scribentem in publicum oportet esse memorem eorum, quae antea scripsit, ne sibi contradicat, et fidem perdat.

In §. 2. sub finem dixit, Christum amplam dimittendi uxores facultatem restrinxisse ad casum fornicationis; huic erroneo nixus principio §. 4. negavit separationem a thoro et mensa propter absurda, quae inde sequerentur. In eodem §. 4. sub medium dicit, ejusmodi separationes saltem rarissime apud Judaeos contigisse; et sub finem ejusdem §i distinctionem quoad thorum, et mensam esse distinctionem antiquioris scholastici; nec Christum de hac potuisse cogitare. His in memoriam D. Alumn. revocatis.

Reponitur. Si Christus licentiam dimittendi uxores restrinxit ad fornicationem, ergo uxor propter similitatem, jurgia etc. dimitti non potuit; cum autem asserat D. Alumn., Paulum loqui de dimissione propter similitatem, debet admitti dimissio quoad thorum, et mensam, et debet insuper admitti, quod Paulus fuerit ille antiquus theologus, qui distinctionem hanc quoad thorum, et mensam a Christo doctus fuerit. 2do, si ejusmodi dimissiones raro, ergo saltem aliquoties contingebant. Praeter calum fornicationis adhuc alias uxores dimittendi causas, et vice versa, esse ab Ecclesia statutas, ostendi §. 2. et §. 4. ad n. 2. easque retuli. Cujus antiquioris theologi illa distinctio sit, dixi mox, et in §. 4. ad n. 6. Christum de separatione quoad thorum, et mensam nequidem potuisse cogitare, ideo blasphemia est, quia Christus Deus omniscius omnia ab Ecclesia sua in futurum statuenda praenoverat. Repetita haec sunt, ut ex iis contradictio Dni Alumn. apertior fieret.

Separationes hujusmodi quoad thorum et mensam non ita frequentes fuisse apud Judaeos, sed potius ad adulteria unam, vel alteram partem declinasse, ut abominabiles repudii fructus, alienas scilicet nuptias obtinerent, fateor: sed fatendum etiam ex parte adversa, eas inter timoratos, et bonae adhuc conscientiae conjuges contigisse; id quod nobis scriptura testatur.

Duo sunt fontes, ex quibus vinculi ma-

rimonialis indissolubilitatem demonstraturum me promisi. Fons primus est Jus naturale, fons secundus Jus divinum positivum. Refutatis, quae pro adversa sententia periculosa ex Lege naturali, ex Lege Moisis, et ex Lege divina in medium producta sunt, facile erit demonstrare utrumque, ac primo quidem ex Jure naturali.

Nosse praeprimis oportet essentialia Matrimonii constitutiva, atque ejus finem, et effectum; dico igitur:

Matrimonium est animorum, et corporum conjunctio ad individuum vitae societatem. Hanc definitionem dedi in P. I. Sect. I. §. I. ubi reprobata D. Alumn. definitione Matrimonii videri possunt ea, quae pro hac definitione retuli, atque eam omnibus gentibus indiscriminatim convenire demonstravi.

Jus naturale est voluntas Dei obligantis, vel prohibentis intimata per lumen rationis, a Deo ut authore naturae omnibus insitum. In quantum hoc Jus est obligatorium, praecipit ea, quae sunt mala intrinsece, et ex natura sua. Obligatorium potest ab authore naturae mutari; prohibitorium est immutabile adeo, ut nec ipse Deus naturae author possit illud immutare, aut in eo dispensare; sic v. g. permittere non potest blasphemias etc. etc.: adeoque prohibitorium est absolutum semper; obligatorium autem est conditionatum, nisi Deus pro rerum, et temporum circumstantiis vel obligationem sustulerit, vel dispensaverit. His stabilitis sit

Argumentum I.

Consensus duorum in Matrimonii contractum eo naturaliter collimat, ut animi amborum sint perpetuo conjuncti, quae conjunctio firmata est ex promissione mutua ab utraque parte acceptata. Ex hac animorum conjunctione fluit imo ac necessario per se individua vitae societas, vi cujus sibi ambo mutuo promiserunt, se hanc conjunctionem nunquam, quoad vixerint, infracturos. Fluit 2do ex animorum conjunctione mutua corporum conjunctio, cujus conjunctionis actuale exercitium, aut omissio ad tempus ab utriusque partis libero et unanimi consensu dependet. Fluit 3tio ex illa promissione, quod quaevis pars corporis sui dominium quoad usum abdicaverit, et alteri tradiderit. Quomodocunque igitur hic contractus matrimonialis consideretur, firmatus ille statim fuit ab initio ex natura rei ipsius, est ex natura sua firmus, est ex natura sua perpetuus: consequenter ex natura sua indissolubilis; quae autem pars foedus hoc rumpere attentat, peccat necessario in Jus naturale.

Argumentum II.

Quaevs promissio libera, et ab homine sui juris facta est Juris naturalis: adeoque ex Lege naturali absque ullo legis alicujus adminiculo obligatoria; talis autem est contractus ex libera duorum promissione mutua, et acceptata erectus: ergo ex Jure naturali

talis promissio est obligatoria; si autem obligatoria, recedi ab illa nullo modo potest, quin Jus naturale violetur. Sed

Dicetur mihi: hoc modo omnes contractus civiles essent ex Jure naturali irrevocabiles. *Reponitur:* quod non. Origine tenus equidem omnes contractus etiam civiles sunt Juris naturalis, et vi hujus Juris servandi, utpote facti ex promisso: quia vero contractus hujusmodi eriguntur in rebus sub commercia humana cadentibus, commercia autem humana sunt Juris gentium, possunt solvi tunc, quando commerciis humanis in aliquo praejudicant: quapropter leges sunt civiles, quae in ejusmodi praejudicia inquirent, et repertis illis, contractus solvant. Contractus autem matrimoniales, ab omni commercio humano excepti, nemini in toto terrarum orbe praejudicant; quia commercia humana nullo modo laedunt. Afferro tamen, et firmiter teneo cum multis, etiam reperiri contractus civiles super rebus in commercia hominum cadentibus, qui irrevocabiles sunt a Jure; cujusmodi sunt transactione firmati. Ergo a potiori irrevocabiles sunt illi contractus, quos promissio perpetuo inter conjuges servanda firmavit; hi autem ex nullo alio Jure firmari poterant, quam ex Jure naturali: ergo.

Argumentum III.

Illi contractus sunt a nullo Jure rescindibiles, quae pro objecto, et fine suo ha-

bent ea, quae Jus naturale dictat servanda; talis autem est contractus matrimonialis. Minor propositio probatur ex fine Matrimonii.

Primus (loquor de Jure naturali pure tali) est generatio prolium: hanc esse Juris naturalis in omnibus iis, qui contractum faciunt matrimonialem, nemo negat. *Secundus* est necessaria prolium educatio; haec est Juris naturalis: ergo et contractus matrimonialis est Juris naturalis, et de Jure naturali firmus. Inter causam enim et finem intercedere debet proportio: quare ex fine, et effectu fundato in Jure naturali, causa intendens finem, et producens effectum non nisi in Jure naturali fundari potest. Quomodo autem hic finis obtinebitur, si Jus naturale permittere posset, ut mulier repudiata a viro, aut vir a muliere ad alias posset nuptias advolare? Juris est naturalis, patrem haberi certum prolis; sed in casu dicto ob mulierem vagam pater certus indicari nunquam posset: et nemo esset, qui proles educaret; haec autem omnia pugnant contra Jus naturale.

Demum Jus naturae vult, et praecipit, ut cuique suum tribuatur; ut discordiae, et jurgia inter cives, in republica, in familiis, et praeprimis inter conjuges sint sopita: quomodo autem disrupto foedere conjugali poterit his malis obviari, si mulier sine viro, vir sine uxore sua, et proles sine certo patre, sine debita, et necessaria educatione a

Jure naturali praescripta, destitutae relinquerentur? Obviavit autem his malis universis sapientissimus naturae Architectus, nexum matrimoniale ita firmans, ut nulla possit auctoritate privata dirumpi. Pudore suffundi debent homines, videntes in brutis v. g. in volatilibus coeli societatem tam arctam inter genus, et genus, ut semel sociata se non amplius separent ab invicem, donec foetus suos foverint, et nutrierint ita, ut sibi relictis se ipsos et fovere, et nutrire valeant: quid ergo speremus in animalibus rationalibus semel copulatis? Praetermitto hic innumera mala, quibus respúblicae, et regna integra inundarentur, si ob fornicationem aut adulterium unius, vel alterius conjugum, alias inire nuptias liceret. Conjuges plures forte sunt discordes, quam unanimes: quam proni forent etiam ex unanimi consensu ad perpetranda adulteria, ut novas nuptias facere possent? Conferantur nunc cum his argumentis ea, quae P. I. de Lege naturae, et patriarchali dicta sunt; tunc patebit veritas meae propositionis positae:

Ante Christi Evangelium prohibita fuit vinculi matrimonialis solutio Jure naturali et in Lege patriarchali: ergo et Jure naturali, et Lege patriarchali sic dicta, vinculum Matrimonii fuit indissolubile.

Fuit indissolubile in Lege Moisis, quod ostendi in Sectione II.

Est et indissolubile in Lege nova: hoc demonstratum est in P. II. Sect. I. per om-

nes §§os ejusdem sectionis, et Lex quidem nova est fons secundus, ex quo argumenta desumpta sunt.

In §. 2. ad num. 4. ostendi libellum repudii in nova Lege penitus esse abrogatum. §. 3. Matrimonia, repudiatis uxoribus, cum aliis contracta fuisse mera adulteria num. 4. Toto §. 4. dissolutionem vinculi matrimonialis ubique fuisse prohibitam. §. 6. Ex collatione Evangelistarum praesertim Matth 5. et 19. et Marci 10. omnem licentiam, dimissis primis, ducendi alias uxores fuisse ademptam.

Ergo Indissolubilitas vinculi matrimonialis est demonstrata ex Jure naturali, et positivo divino. Jure quidem divino positivo, id quod in fine hujus operis adhuc prolixius ex Canone Trid. ceu dogmatico demonstrabitur.

Quid autem? si Matrimonii vinculum et Jure naturali, et divino positivo sit indissolubile, quomodo stabit Canon. 6. Trid. Sess. 24. de Matrim. qui asserentibus Matrimonium ratum per solemnem Religionis professionem alterius partis non dirimi, dicit anathema?

Secundo; quomodo salvabitur communis Theologorum, et Canonistarum fere omnium sententia, quod Matrimonia fideles inter et infideles contracta, si pacifice, et sine creatoris contumelia cohabitare non possint, etiam quoad vinculum dirimantur? Fateor duas has quaestiones esse delicatas,

et intricatissimas eis, qui nec mentem Tridentini indagant, nec textum Pauli 1. ad Cor. 7. recte interpretantur. Scio torrentem Doctorum contra me: scio anathema dictum, quod mihi dictum nolo: interim tamen a principiis meis fixis deflectere non licet. Sit igitur

Propositio prima. Professio religiosa solemnis vinculum Matrimonii rati non dissolvit.

Propositio secunda. Vinculum Matrimonii fideles inter et infideles est indissolubile.

Probandam primo assumo propositionem primam, ex rationibus sequentibus; ante quas hoc notandum velim, quod Canon Tridentini interpretationem patiatur: ex quo fit, quod de illo absque errore in fide discurrere liceat, absque tamen ulla contradictione. Haec mihi videntur certa, si fontem, ex quo Canon iste a P. P. Trid. conditus est, penitus quis velit inspicere: nritur hic Canon Decretali Alexandri III. P. qui interroganti Episcopo Exoviensi hac super re taliter rescripsit, cap. Commissum. de Sponsalibus et Matrim. „Significavit nobis Fraternitas tua, quod quidam mulieri „de contrahendo Matrimonio fidem dedit, „et se cum ea intra biennium per verba de „praesenti contracturum (praestito juramento) firmavit; nunc autem privata lege „ductus ad frugem melioris vitae transire „inspirat: Fraternitati tuae respondemus,

„quod tutius est ei (religione juramenti servata) prius contrahere, et postea, si elegerit, ad religionem migrare; si tamen post desponsationem copula non dignoscatur intervenisse carnalis.“ Haec Decretalis in Canone dicto ad marginem citata est. Sit nunc

Ratio *Ima*. De fide credendum, quod Deus inter omnes omnino homines et fideles, et infideles nexum faciat matrimonialem, dicente Christo Matth. 19. et Marci 10. *quod Deus conjunxit, homo non separet*: igitur matrimonium est conjunctio conjugum a Deo ipso facta: haec conjunctio est essentiale Matrimonii constitutivum, et consistit in conjunctione animorum ad individuum vitae societatem, quae est finis Matrimonii primarius, ut conjuges Christiani, et omnes conversi imaginem indissolubilis Christi cum Ecclesia sua conjunctionis portent. Conjunctio corporum fluit ex animorum conjunctione velut finis secundarius, utpote ab utriusque conjugis unanimi consensu dependens. Consequitur ex hoc, quod inter Matrimonium ratum et consummatum nulla intercedat disparitas essentialis: si ergo consummatum est indissolubile quoad vinculum, ratum eodem modo debet esse indissolubile quoad vinculum et Jure naturali, et positivo divino ita, ut nulla humana auctoritas vinculum istud dissolvere possit: atque in hoc Tridentini Canon mihi non est contrarius; quod ostendo.

Ratio *II*da. Plures sunt SS. Patres, qui per verbum: *dirimi* aliud non intellexerunt, quam separationem conjugum a cohabitatione conjugali in perpetuum, sive ut Doctores dicunt, a thoro, et mensa: et Concil. forojulienſe infra §. VI. Quod autem Canon Trid. etiam eodem modo debeat explicari, patet inde, quia Trid. non dixit, partem in ſaeculo remanentem poſſe ad alias nuptias tranſire: quod Trid. locutum ſit de Matrimonio rato, et non de conſummato, grauiffima de cauſa factum, ut proles ex conſummatione ſuſceptae non ſine patre, aut matre, nec ſine liberali, ac neceſſaria educatione relinquerentur deſtitutae; quod eſſet contra Jus naturale, et maxima in re publica confuſio: hinc eſt, quod Canon dicat, Matrimonium, non autem *vinculum* Matrimonii dirimi; quod bene obſervandum, et ſpecialiter notandum.

Ratio *III*tia. Eccleſia ſolvit, et ſolet ſolvere de facto religioſos a votis ſolem nibus in religione emiſſis: ergo nexus religioſi cum ordine ſuo non poteſt dici tam arctus, quam nexus conjugum a Deo factus. Solemnitas votorum in eſſentialibus voti non differt a votis ſimplicibus, et ſolemnia tantum dicuntur eo, quod in facie Eccleſiae coram ſuperiore emittantur: nec ordini religioſo per diſſolutionem ejusmodi votorum ſeu diſpenſationem in ullo puncto praejudicatur. Diſſolutio autem nexus conjugalis a Deo facti praejudicat Jure naturali, et di-

vino positivo, praejudicat bono communi, et publico, imo et saepe uni aut alteri conjugum: solvere ergo illud vinculum sacrum nullo modo licet homini, sed Deo soli.

Ratio *IVta*. Canonistae, et theologi catholici vix non, si quosdam exceperis, plerique conveniunt in hoc, quod contrahentes de praesenti possint sibi reservare bi-juxta alios trimestre ad deliberandum, an pars alterutra, an ambae velint religionem ingredi; et dicunt, hanc conditionem (*nisi religionem ingrediatur*) ipsi contractui esse saltem apud Catholicos annexam. Sed contra: nec bi-nec trimestre facit ad rem.

Ad Matrimonium de praesenti valide contrahendum requiritur consensus in animorum corporumque conjunctionem ex utraque parte expressus, et absolutus: in illis autem, qui in contrahendo de praesenti animum habent, religionem ingrediendi, si eis suo tempore consultum videbitur, non est consensus absolutus; stante enim, et durante deliberatione consensus vel alterius, vel utriusque partis est adhuc suspensus, donec bi-vel trimestre sit elapsum, quod contractui de praesenti directe est contrarium, eumque vitiat. Accedit, quod supposita hac libera deliberatione difficile sit determinare tempus, quo Matrimonium obtineat suum valorem, et firmitatem, et quomodo. Si dicatur: per conjunctionem corporum, seu copulam matrimonialem; repono, quod haec non sit finis primarius, sed tantum ef-

fectus ex animorum firma conjunctione profluens.

Ratio *Vta*. Matrimonialis contractus de praesenti est promissio a contrahentibus sibi mutuo data, et acceptata, se animorum conjunctionem et corporum factam traditionem perpetuo, sancte, et inviolabiliter servaturos, nec ab eo unquam recessuros; talis autem promissio conditione (*nisi religionem ingrediar*) vestita est promissio potius luseria, quam firma, nec valida coram Deo saltem de praesenti. Haec certo erant Patribus in Trid. congregatis perspectius, quam ulli Theologo, aut Canonistae nota: quare optime dixerunt anathema ei, qui hujusmodi Matrimonia dirimi non posse, asseruerit.

Sed dicetur, quod multi pontifices in Matrimoniis nondum consummatis dispensarint, sicque dispensati ad alias nuptias transferint. *Repono*: facta haec non nego; quod autem dispensarint, hoc est, quod nego. *Dispensatio est relexatio legis in casibus particularibus*; legem autem vinculi matrimonialis relaxari non posse constat ex eo, quod sit Juris naturalis, et positivi Dei. Juris naturalis; quia Jus naturale juxta Canonistas recte definitur c. 7. et 1. *Jus naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturae, non constitutione aliqua (humana) habetur, ut viri et foeminae conjunctio, liberorum successio, alias liberorum susceptio et educatio.*

Theologi definiunt: *est recta hominis conscientia, et participatio quaedam legis aeternae in creatura rationali.* Utraque definitio recta est. Juris etiam positivi Dei; quia Deus hunc contractum firmat. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Manifestum est autem, quod nec Jus naturale, nec Jus divinum relaxari ab homine, etiam summo Pontifice possit, quidquid Sanchez de Matrim. Lib. 8. Disput. 6. cum aliis multis in contrarium dixerit. Imo Innoc. III. confitetur ipse, Pontifices in iis, quae Lege divina prohibentur, dispensare non posse c. Literas 13. de restitut. spol. H. Opinioni. Quid igitur ad haec facta respondebimus? Pontifices errasse? durum est hoc verbum: alia ergo via est ingredienda. Si ante oculos haberem literas supplices ad Pontifices ab oratoribus directas, viderem rationes, quae factis his ansam praebuerunt. His autem mihi, et forte multis, incognitis dico: vel in illis Matrimoniis intervenerat impedimentum aliquod dirimens; tunc per se patet, dispensatione opus non fuisse ad eorum diremptionem: vel oratores reservarunt sibi bimestre ad deliberandum; et tunc, deficiente consensu absoluto, vera non erant: vel si vera fuerant, Pontifices ea, qua pollent, autoritate Jus naturale, et divinum interpretandi, declararunt, ob circumstantias ab oratoribus allegatas Jus naturale, et divinum contrahentes non stringere, nec ob circumstantias talia Matrimonia fuisse objec-

tum Juris naturalis, aut divini; praesertim cum in his casibus Jus naturale non sit prohibitorium, sed obligatorium tantum, in quo Deus dispensare potest: an autem, et in quibus casibus dispense, hoc est Ecclesiae declarare, sicut in votis Deo factis, et juramento firmatis patet.

Progredior nunc ad propositionem secundam, pro qua sit.

Ratio *Ima*. Ad enodanda omnia, quae in hac materia obveniunt discutienda, non opusculum hoc exiguum, sed integrum opus vix sufficeret. Argumenta a torrente Eruditorum adferri solita, v. g. si absque contumelia Creatoris, aut pacifice cohabitare non possint etc. etc. me non movent; quia facillime diluuntur dicendo, quod fidelis ob causas dictas discedens possit manere coelebs, seu eunuchus propter regnum coelorum. Paucissimis igitur hanc quaestionem absolvam.

Demonstravi in prioribus adulterium non posse solvere Matrimonii vinculum in ordine ad alias nuptias, etiamsi laedat immediate Matrimonium: multo ergo minus poterit hoc religionis professio contractui Matrimoniali extrinseca, illudque non laedit. Nunquid contumeliosi in Creatorem, rixantes, pacem servare nolentes possunt coerceri a brachio saeculari? ad quid ergo ruptio vinculi necessaria est?

Ratio *IIda* ex autoritate S. August. lib. 1. de adulterinis conjugis num. 31. „Prop.

„ter quodlibet tamen fornicationis genus
 „sive carnis, sive spiritus, ubi et infidelitas
 „intelligitur, et dimisso viro non licet alteri
 „nubere, et dimissa uxore non licet alteram
 „ducere, quoniam Dominus nulla excep-
 „tione facta dicit: si uxor dimiserit virum
 „suum, et alteri nupserit, moechatur, et
 „omnis, qui dimittit uxorem suam, et du-
 „cit alteram, moechatur.“

Lib. 2. num. 8. dicit: „Mulier alligata
 „est, quamdiu vir ejus vivit, ergo et con-
 „sequentur et vir obligatus est, quamdiu
 „mulier ejus vivit: haec obligatio facit, ut
 „aliis conjungi sine adulterina copulatione
 „non possint: unde necesse est, ex duobus
 „conjugibus quatuor adulteros fieri, si et
 „ilia alteri nupserit, et ille alteram duxerit.

Probat S. Pater hoc assertum ulterius ex
 Luc. 16. dicens: Lib 1. de adulterinis con-
 jugiis: „Quid ergo nos sumus, ut dicamus,
 „est, qui moechatur, uxore sua dimissa al-
 „teram ducens: et est, qui hoc faciens non
 „moechatur? cum Evangelium dicat, om-
 „nem moechari, qui hoc facit: si autem
 „admittatur infidelem a fidei, aut vice
 „versa discedere ad alias nuptias, annihila-
 „bitur verbum Christi, quia est, qui dimissa
 „uxore non moechatur. Annihilatur ver-
 „bum Pauli ad Rom. 7. *vivente viro vocabi-*
 „*tur adultera, si fuerit cum alio viro.*“
 In sententia adversa viam ad adulteria pan-
 dente liberatur mulier non tantum, si vir
 moritur, sed etiam, si adhuc vivens cohabi-

tare pacifice aut propter laesionem religionis noluerit; quod verbo Dei non est conforme.

Textus Pauli 1. ad Cor. 15. *quodsi infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater aut soror in huiusmodi; in pace enim vocavit nos Deus.* Paulus ne sibi contradicat in iis, quae cap. eodem v. 10. et 11. dixit, explicandus est de discessione a cohabitatione conjugali, siue a thoro, et mensa, si nec pacifice, nec sine salutis dispendio cohabitare potuerint.

Ex verbis Pauli: *Ego dico, non Dominus*, male infertur, esse in potestate viri discedentis ab uxore aliam ducere, etiamsi etiam concedatur, quod tamen non est, effectum Pauli fuisse consilium. Negat fuisse consilium, sed fuisse praeceptum apostolicum S. Hieron. lib. I. contra Iovinianum, et aperte dicit: „Praecipit, ne credens re-
„pudiet non credentem.“

Et S. August. lib. I. de adult. conj. c. 13. dicit: „Recedi ab infidelibus conjugibus
„Apostolus vetat.“ Et c. 18. „Prohibet
„Apostolus consilio charitatis, quia infide-
„libus affert impedimentum salutis non so-
„lum, quia perniciosissime scandalizantur
„offensi, verum etiam, quia ad alia conju-
„gia viventibus eis, a quibus dimittuntur,
„adulterinis nexibus colligati difficillime
„resolvuntur.“

Nec Can. Si infidelis. c. 28. q. 2. nec cap. Quanto. de divortiis. obstat. *Primo enim*

Gratiano fides habenda non est; quia canonem illum ex spurio Hilarii diaconi schismatici opere depromsit: consequenter *secundo* Innoc. III. Gratianum secutus eodem modo deceptus est.

Denique contra aggerem contrarie sentientium oppono, Marcum, Lucam, Paulum, Hieronymum, et Augustinum: atque hi mihi sufficiunt.

S E C T I O II.

Confirmat traditio Ecclesiae.

C a p u t I.

Mens PP. atque Theologorum sententiae. Falsis opponuntur vera.

Ecclesiae traditio non confirmat, nec mens PP. atque Theologorum sententiae.

§. I.

Saeculum I.

Producit D. A. nunc in medium Patres, et Theologos, inter Patres etiam aliquos patres naturales. Ex 48. vix numerabit 4., qui erroneam hanc, et vagam ejus sententiam amplexi sunt. Proferam eorum dicta, et sententias fideliter; et vel reprobabo cum rationibus, vel explicabo. Primus est

Hermas *) cujus verba lege apud *Braun*.

Repono. Librum *Pastor Hermae* inscriptum licet, inter scriptores controvertatur,

admitto vel ideo, quia omnia ejus verba pugnant contra D. Al.

Ad n. 1. Sensus genuinus et verus est: quid faciendum sit, si mulier in vitio adulterii permanserit? respondit (Dominus) quod vir illam possit, aut debeat *dimittere: dimittat illam vir: et vir per se maneat:* id est: maneat. Haec verba alium sensum non admittunt, quam ut maneat absque alia uxore. Si vero aliam dimissa sua (certe propter adulterium) duxerit et *ipse moechatur*, hoc est: sicut sua uxor facta est adultera, sic et ipse ducens aliam, moechatur, fit adulter.

Ad n. 2. Haec verba hujus numeri volunt dicere, quod vir uxorem suam ob adulterium dimissam, si poenituerit, recipere debeat, et non recipiens grande peccatum committat: et certe grande illud peccatum committet aliam ducendo, quod est adulterium.

Ad n. 3. Dicit, quod vir adulteram poenitentem debeat admittere: sed quod non teneatur saepe, hoc est, si denuo aut multoties adulteret, non debeat admittere; quia poenitentia non est seria: quod autem possit aliam ducere, hoc negat hic pater. Hinc

Ad n. 4. Dicitur, propter poenitentiam vir, uxore sua ob fornicationem dimissa, non debeat aliam ducere: sed ambo debent manere coelibes, et hoc quidem *praeceptum est*. Et quare hoc praeceptum est? Quia

dicit, in hujusmodi esse potest poenitentiae. Ex consueta hujus A. praeposterata interpretatione PP., ut audiemus in decursu ad nauseam, ducit ridiculas has consequentias: *Ergo Hermas non negavit, matrimonium solvi propter fornicationem.*

Ergo lege Christi prohibitum esse non negavit, uxore ob fornicationem dimissa aliam ducere.

Ergo tantum negat, solvi matrimonium in casu, si uxor semel tantum adultera est. Studeat quis, quantum potuerit; has sequelas ex verbis Hermae nunquam deducet. Ubi in toto contextu Hermas dixit, ob fornicationem solvi matrimonium? Ubi dixit, quod in lege Christi non sit prohibitum, ducere aliam? Ubi dixit, non quidem solvi matrimonium, si uxor semel; sed si saepius adulteraverit? Omnes hae consequentiae sunt illegitimae, siue spuriae, et in terminis falsae. Inspiciantur verba Hermae ad n. 1. ibi loquitur de muliere in vitio adulterii permanente (si permanferit) id est, adulteria continuante, frequentante; et tamen dicit aperte, virum, quia dimissa hujusmodi adultera consuetudinaria, aliam duxerit, moechari. Stupenda sane res est, verba hujus Patris adeo ab hoc Dno potuisse inverti.

§. II.

Saec. 2. *Justin. Martyr. in Apolog. ad Senatum pro Christianis* Quia textus

hujus Martyris Dno A. non favet, illum sic contorquet. imo S. Pater nihil commemoravit de eo, quod viro repudianti licet, adeoque, quid in hoc casu juris sit, ad doctrinam Christi haud spectare putavit. *Contra est*: quid ergo licet viro repudianti? Si quid ipsi liceat, hoccine ad doctrinam Christi non pertinet? Sane, quid juris sit in tali casu, et quod hic casus specialissime spectet ad doctrinam, melius, putem, sciverit S. Pater, quam aliquis D. Al. Hermas dixit, quod vir uxorem saepe adulterantem possit dimittere, illum autem, qui talem dimissam adulteram duxerit, moechari: Marcus cap. 16. parem in tali casu facit conditionem, et viri, et mulieris: quomodo igitur haec possunt concordare, si Justinus dicta non aequè ad virum dimittentem, quam ad uxorem dimissam spectare debent? 2do inquit D. A. Justinus de muliere dimissa tantum generaliter loquitur, non attingens exceptionem notam, quam tamen subintellexisse videtur, propterea, quod textum Matth. V. et XIX. non vero Marci, et Pauli verba citaverit.

Contra est. Exceptionem notam non tantum subintellexit, sed optime intellexit: et tamen dicit, adulterium committere eum, qui repudiatam (adulteram) duxerit: si ergo vir caeteroquin solutus cum dimissa adultera coiens adulterium committat cum illa, infallibilis est sequela, illam a vinculo matrimonii sui prioris non fuisse solutam. In fine

§i in agone haerens tandem ultimum quaerit effugium dicens: „vel si istud nolis, dico; „omne quod scripsit, non nisi in partem „dimissam, non vero dimittentem, cujus „jura laesa sunt, cadere.“

Contra est, et repeto priora: vel dimissa est a vinculo matrimonii soluta; vel non? Si sit soluta, falsum dixit Justinus M., quod ducens dimissam adulteram in conjugem adulteret: si non sit soluta, manet vinculum.

§. III.

Saecul. 3. *Tertullianus* *). Pseudocrisin, quam ex ignorantia Tertulliani, a Braunio aequae ac Jacobi fors nunquam lecti, urget hoc in §o contra Braunium Jacobi, rejicimus, ut saniora ejus loco superaddere possimus. — Sunt quidem ejus, quem citat Braunius, verba Tertulliani, sed truncata, abrupta, et inde cuique intellectu difficilia. Objicienti enim Marcioni Christum contrarium esse Moysi, quia prohibuit divortium, quod ille concesserat, respondet his verbis, pag. 449. edit. Paris 1566. „Dico enim illum „conditionaliter nunc fecisse divortii prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem, „ut aliam ducat. *Qui dimiserit uxorem, inquit, et aliam duxerit, adulterium commisit*, et qui a marito dimissam duxerit, „aeque adulter est, ex eadem utique causa, „qua non licet dimitti, ut alia ducatur..... „Habes itaque etc. *ut apud Braun.* Habes „etiam nuptiarum quoquo velis latere pro-

„spectorem, quas nec separari vult prohibendo repudium, nec cum macula haberi, tunc permittendo divortium“ quin ducat aliam, sed sic manens.

*) Aliam *Tertulliani* citationem correxi ibidem.

§. VI.

Clemens Alexandrinus lib. 2. Strom. cuius verba citat. *Braun* Non dico, Theologus, sed linguae latinae modice gnarus intelligit ex his verbis, illum esse adulterum, qui uxorem fornicationis causa dimissam ducit. Cum hic Pater dixisset, non esse dimittendam uxorem praeter ob fornicationem, statim subdit: quod scriptura existimet, adulterium connecti cum matrimonio ejusmodi, quamdiu una, vel altera pars ex separatis vixerit. Noster D. Al. longe aliter potest patres interpretari, sic dicens: duo hic statuit Clemens Alexand. scilicet 1) non licere in casu separationis conjugum aliud contrahere matrimonium 2). Licere autem in casu fornicationis dimittere ita, ut dirimatur matrimonium. Fallam, contortam, et Clementi Alex. injuriosam esse hanc interpretationem, hic demonstratum est. Futilem suam interpretationem probare vult ex dicti P. verbis: „Moïsis, ac Christi lex nequaquam inter se pugnant, sed consentiunt, cum utramque unus suppeditaverit Dominus.“ De consensu legis mosaicae, et Christi videantur dicta ad §. 3. De hoc consensu eruditi melius, quam D. Al. norunt differere.

§. V.

Origenes Tract. 7. in Matth. — Super verba *Origenis* dicit D. Al. haec esse ita clara, ut non nisi lectione indigeant. Possidet hic Dns artem clara faciendi obscura, sed non obscura declarandi in sensum verum. *Origenes* duo dicit: uxorem non esse dimittendam, nisi ob fornicationem: 2do eum moechari, qui aliam duxerit. Dimittere, et ducere sunt diversa, sic et causa dimittendi et causa aliam ducendi est disparata: ob fornicationem licet dimittere, sed non ducere; cum Christus utrobique apud suos Evangelistas post verbum dimittere statim subjunxit: *eum moechari, qui duxerit dimissam.*

Quod vero *Origenes* putet, solam fornicationem esse causam dimissionis, in hoc erravit; cum etiam alias ob causas uxores dimittantur etiam in perpetuum. Ubi ergo *Origenes*, ut erronee infert D. Al. concedit viro dimittenti licentiam aliam ducendi?

*) Cecinit olim *H. Flaccus Lib. 2. Epist. II.*
10. “Nundinatoris

Multa fidem promissa levant: ubi plenius aequo

Laudat venales, quas vult extrudere merces.”

Braunius enim, cui *plenius aequo* semicriticus fudit Jacobi, in suam adoptavit normam, textus Patrum et depravare et truncare, et methodo explicare singulari. En! L. B. Primum tibi sit *Origines* exemplum! utinam esset ultimum. Verba enim *Origenis: Extra scripturam — et contra scripturam* omit-

tit, et verba: *adversus ea* etc. conjungit priori periodo contra apertam lectionem: Vide §. 21. *Diff. Gufsm.* qui citat fidelius textum, ubi adjicit *Origenes.*: “*Pejorum comparatione, quae mala sunt, permiserunt adversus ea* etc. Et postea iterum *Origenes* pergit ad explicationem citans verba salvatoris. *Dico vobis* etc. Post quae sibi objicit: “*Forsitan audax aliquis et judaicus vir adversans doctrinae salvatoris nostri dicet quoniam et Jesus dicens: quicumque etc. permisit uxorem dimittere quemadmodum Moses* etc. Verba *Braunii*: An dimittenda? Non, frustra quaesivi apud *Orig.* — *Econtra* inquit *Orig.* “*Disputo ergo, quia non praeceptive mandavit: ut nemo dimittat uxorem excepta causa fornicationis, sed quasi rem exponens dixit: qui dimiserit etc.* Post hanc disputationem *Origenes* resolvit. “*Qua enim ratione adultera est mulier, quamvis legitime nubere videatur vivente viro: eadem ratione et vir, quamvis legitime accipere videatur dimissam* (alludit hic ad leges civiles) *ab aliquo viro, non accipit legitime secundum Sententiam Christi, sed magis moechatur, quasi alienam accipiens.*” *Homil. 7. in Matth. pag. 19. edit. 1512.* — Eruditissimam de *Origine Adamant.* diff. scripsit *P. Marcellinus Molckenhuh* vir de historia eccles. optime meritus.

§. VI.

Saecul. 3. et 4. *Lactantius* in *Epitom. Instit. C. 6.* etc. *Lactantius* haec scribens respexit ad leges civiles, quae illo tempore contra jus naturale, et divinum alias nuptias concessere dimittenti viro uxorem suam

ob fornicationem: hae leges jam dudum correctae sunt, et verba hujus Pat.: *vinculum conjugalis faederis resolvi* in sensu ab Ecclesia declarato aliter intelligi nequeunt, quam de separatione a cohabitatione, seu a thoro: patet hoc manifeste, quod Patres Conc. Forojulienfis anno 791, celebrati iisdem omnino verbis usi sint, quando definierunt, virum non posse sine crimine adulterii, uxore sua ob adulterium dimissa, aliam ducere, can. 10. Placuit, ut, *resoluto fornicationis causa jugali vinculo*, non liceat viro, quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere etc. De *Lactantio* interim haec pauca. Ejus opera, ut notat Natal. Alexand. ex S. Hieronimo, rejecta sunt ob multos et graves errores in Synod. Romana.

*) In editione *Lactantii* florentina de ann. 1513. textum legimus omnino diversum, pag. 290. col. altera. „Ideo praecepit non dimitti uxorem, nisi crimine adulterii, devictam, ut nunquam conjugalis faederis vinculum *Etsi ruperit*, resolvatur.“ Q. D. Etsi per adulterium quis ruperit fidem, non tamen resolvitur vinculum. Interim concedamus textum *Lactantii*, ut a *Braunio* citatur ex *Biblioth. PP.*, esse genuinum; me hercle! nec ideo ad leges me cogis confugere civiles. Saepius, saepiusque enim et verbo: *Rumpo* et *resolvo* Patres de matrimonio utuntur, quin totalem significare velint solutionem. *S. Paulinus* de conjugē sua *Therasia* adstante agens Deum ita alloquitur.

Tu carnea nobis
vincula rupisti.

Q *

Idacius in Chronico autem tradit, *Therasiam* de conjuge, S. Paulini sororem fuisse factam, quin aliam potuerit ducere conjugem, — et Patres Synod. *Gangrensis* in *Epist. Synodica.* „Factum, ajunt, ut multae mulieres eos (Eustachianos) secutae, relictis propriis viris et viri, uxoribus destitutis, vinculum conjugale dissolverent, continentiam profitentes: quam cum retinere non possent, adulterium commiserunt.“ Ecce! dissoluto vinculo conjugali adulterium perpetratum; quomodo autem adulterium, nisi adhuc maneat vinculum? Igitur *dissolutionis* verbo utuntur etiam PP., cum agant de separatione tantum quoad thorum. Idem judicium sit de verb. *dimittere*. Confer. *Van Espen Scholia ad Can. VIII. Conc. Neocaesariensis.*

§. VII.

Constantini M. lex 3. C. Theodos, Tit. 16. de repud.

Reponitur. Leges imperatoriae in causa matrimoniali non attenduntur; ut ipse D. Al. fatetur *).

*) De Constantino, Theodosio etc. hac in causa dicimus, quod illust. Angliae Cancellarius *Baco de Verulam lib. I. de Augment. Scient. pag. 73. edit. lugd. Batav. de Adriano* Temporis aemulo scripsit: „Injurias, ac ruinas temporis in quoquo genere cura, et munificentia sua reparavit.“ Quem enim morem *gentilium* Imperator lege sua totaliter eradicare non potuit; justis tamen auctoritate sua voluit coarctare limitibus, ac ad tempus tolerare.

§. VIII.

Hilarius pictaviensis can. 4. in Matth.:
 „Si alii ex discessionis necessitate nubenda
 sit, nullam aliam causam definendi etc.“
 Vide Sup.

Reponitur idem, quod §. 7. praecedente;
 cum constet illo tempore Patres etiam Sanct.
 attendisse leges imperatorias noxias, sed a
 Pontifice correctas ita, ut Catholici lega-
 listae unanimiter eas rejiciant. Deinde: a
 conjugio definire non significat ad alias
 nuptias convolare.

*) Nec fidelior hac in citatione Braunius,
 nec sanior in sua crisi Jacobi. Ultimum
 enim membrum primo conjungit Braunius,
 unde omnino diversum extrudit sensum.
 „Cum lex, inquit Hilarius: libertatem dandi
 repudii ex libelli autoritate tribuisset, nunc
 marito fides evangelica non solum volunta-
 tem pacis indixit, verum etiam coactae in
 adulterium uxoris imposuit, si alii ex dis-
 cessionis necessitate nubenda sit; nullam
 aliam etc.“ Complectitur eos, inquit Six-
 tus Senens lib. VI. Biblioth. S. Annot. 81.
 ad Matth. pag. 147. edit. Lugdun. 1575.,
 qui viros a concubitu, et convictu adulte-
 rae conjugis dirimunt; sed a jure matrimo-
 nii, a foedere nuptiarum, et a vinculo Sa-
 cramenti neminem conjugatum, altero vi-
 vente absolvit.

§. IX.

Epiphanius haer. 59. Absque citatione
 verborum hujus S. Patris hoc tantum repono,
 quod ad §. 7. et 8. nec derogat quidquam

ejus sanctitati, si dicamus eum, si firmiter crediderit, virum dimissa sua uxore adultera, aliam posse ducere, errasse.

*) „Et cui mortua una non sufficit (cum occasione aliqua stupri, adulterii, aut alterius flagitii cum ea divortium fecerit) is, si alteram uxorem duxerit, aut alteri viro mulier nupserit, sacrarum litterarum auctoritas ab omni illos culpa absolvit.” Ita vertit Petavius, textum corruptum esse autumans. Si verba, inquit eruditiss. *Marcell. Molckenbuhr*, Parenthesi inclusa omittantur, antecedentia, et subsequenta magis cohaerebunt: nam S. Pater agit contra Novatianos, qui viduis mortua conjuge secundas nuptias intercedebant. Hinc censeo, totam parenthesin esse interpolatam, ut is, qui per mortem ab una separatus fuerit, aliam ducere queat. Confer. Diff. 7. de S. Basilio M. pag. 33. w.

§. X.

Basilius M. epist. ad Amphil. can. 9. etc. *Reponitur.* Ne totam opus sit excerpere epistolam, sufficiat, huc ponere, quod Natalis Alexand. de hac S. Basilii Epist. ad saecul. 4. dicit canon. 9. „Agit de matrimonii, indissolubilitate, et sola fornicationis causa, separationem conjugum quoad thorum, licitam esse decernit, secundum sententiae, dominicae consequentiam.” virorumque, et mulierum par esse jus in hac causa, si lege evangelica judicetur; ad ecclesiae disciplinam, et consuetudinem, viros mulieribus hac etiam in parte superiores, fuisse,

quia viri mulieres adulteras, mulieres vero viros adulteros dimittere non possunt. Idem Natal. Alexand. putat, S. Basilium credidisse, viris licitum fuisse, non autem uxoribus in casu fornicationis nuptias novas facere; additque, „S. Basilius hanc amplexus sententiam exculpatione dignior est, quod loquebatur in obscurissima quaestione, quae tum temporis nondum fuerat liquido disceptata, sicut nunc est declarata.“ Quia *S. Basil. lib. de virginit.* Dno. Alum. totus est contrarius, dicit, S. Patrem loqui de dimissione uxorum, quae propter jurgia, et discordias facta est, sed male; constat enim ex unanimi PP. loquela, illis temporibus uxores nonnisi ob crimen adulterii fuisse dimissas. Et quomodo D. Al. facultatem dimittendi uxores nunc extendit ad discordias, similtates, etc. propter quas separatio tantum quoad cohabitationem fit? cum tam pertinaciter hujus generis separationis in part. 2. Sect. I. §. 4. inter distinctiones antiquioris scholastici, et quasi Christo injurias rejecerit. Porro quomodo dicta S. Patris potest explicare de dimissione ob jurgia, cum tam asseveranter sustinere conatur, Christum in nova lege causas dimittendi uxores ad fornicationis casum restrinxisse? Haec omnia non produnt virum in suis assertis constantem.

*) Citatam *S. Basil. ad Amphil.* in omnibus singularem Epist. spuriam, ac supposititiam esse totus reor; ad oculum hoc de-

monstrat vir criticus sup. nominat. *Molken-
buhr*, l. cit. Abutitur hic interim *Brau-
nius* celebr. *Maldonato* qui ne verbo qui-
dem l. cit. tangit *S. Basil*; sequitur hac in
via *Braun Daniel. Toffanum*, qui et plura
eruditissimo Jesuitae *Maldonato* imposuit
mendacia. Profecto

Non tot vendit mendacia falsi
Institor ungenti.

Ita pariter de cit. *Covarruvia Hisp.* qui
Tom. 1. pag. 195. P. II. §. 5. Cap. 7. contra
Braun decidit.

§. XI.

Gregor. Nazian. Orat. 31. — Reponitur.
Parenthesis notata est textus falsificatio,
quae virum non decet, et dicitur in jure cri-
men falsi. 2do, ex verbis *S. Patris* nihil
aliud erui potest, quam uxores non nisi ob
fornicationem, a maritis separari posse; non
autem, quod facta tali separatione aliam
ducere permissum sit. 3tio, mirandum quod
D. Al. ex Hist. Eccles. Natal. Alex. Tom. 7. pag.
272. hunc *S. Patrem* pro se citet, cum *Nat.*
Alexand. aperte fateatur, viris in tali casu
non licere alias ducere.

§. XII.

Ambrosius lib. I. de virginit. Cap. 1. etc.
— *Reponitur.* *D. Alum.* debuisset prius in-
spicere omnia, quae *S. hic Pater* in hac ma-
teria senserit; cum ubique ipsi sit per omnia
contrarius teste *Natal. Alexand.* — *Lib. I. de*
Abraham. cap. 7. dicit: „Non licet tibi,
uxore vivente, uxorem ducere, cum habeas

tuam, crimen est adulterii.“ In primo textu S. Doctor dicit, quod illo tempore ferme omnes dixerunt, et docuerunt, scilicet, nulla alia ex causa, nisi fornicationis, licere viris dimittere uxores: quod et nos dicimus, et docemus in ecclesia, adjicientes tamen et alias auctoritate Ecclesiae causas in jure ecclesiastico descriptas, ob quas dimittere uxores, et uxores maritos licet vel in perpetuum, vel temporanee, manente semper vinculo indissolubili.

*) Integrum textum lege in Diff. Galsm. l. c.

§. XIII.

Citatur denuo S. Ambrosius in Expositione Pauli ad Corinth. 33.

Reponitur. Licet textus nihil probet contra nos, tamen expositionem hanc cum omnibus eruditis rejicio ceu supposititiam, et S. Ambrosio ab omnibus abjudicatam: hinc responsioni parcendum.

*) Confer. Diff. prior Galsmanni, ibique meas notas ad §. 22. etc.

§. XIV.

Asterius Amasenus. Tandem aliquando adest Asterius magnifice depraedicatus a D. Al. velut ejus fautor. Fateor hunc in eadem laborasse sententia erronea, sicut protestantes, et cum his D. Braun: sed dicendum etiam hunc, et ejusdem sententiae affectas verborum Christi non esse interpretes. Fue-

rit hic episcopus doctus, fuerit etiam sanctus, in hoc venerandus: in hoc autem, quod senserit virum dimissa uxore adultera, posse ducere aliam, omnino rejiciendus est; excusandus tamen, quod definitio alicujus concilii generalis circa hanc quaestionem nondum extiterit. Sentientibus autem contra Ecclesiae definitionem apertam Deus sit propitius. Sed quid refert unus, aut alter contrarius? Una aestatem non fert hirundo: quanquam et hujus Episcopi verba: *Matrimonia morte tantum, et adulterio dirimi* explicari debeant ita: *morte* dirimi, ut facultas sit ad alias nuptias: *adulterio*, ut facultas sit separationis perpetuae a thoro.

*) Vir quidam eruditus aliter graecum Asterii textum vertit, fidemque facit, in quibusdam antiquis codicibus ita legi: "Qui vel leviter offensus libellum repudii exaratis . . . credite, et omnino persuadete, matrimonium morte, haud quaquam adulterio dirimi." Saltem et noster graecus textus patitur hanc interpretationem, paucis litteris mutatis, quae facile inadvertentia, aut pravitate Amanuensium, fors huic sententiae patrocinantium nativum potuerunt perdere circulum. — Quis, et qualis fuerit hic Asterius, nondum eruditis constat. *Natal. Alex. Dupin*, alique tres hujus nominis adferunt Episcopos; *Baronius* tam in *Annalibus*, quam in *notis ad Martyrolog.* duos tantum nominat, misso nostro Amaseno; *Sixtus Senens.* vero eundem Amasenum in sua *Biblioth.* recenset; *S. Hieronimus* nec alium Asterium novit, quam illum *arianum* lib. de *Scrip. eccl.* qui, ut pergit *Hie-*

ronimus Catalog. Scrip. eccl. arianæ Philo-
 sophus factionis scripsit regnante Constantio
 in Ep. ad Roman. et in *Evangelia*, et Psal-
 mos commentarios, et multa alia, quae a
 suae partis hominibus studioliſſime leguntur.
 “De nullo alio Asterio legimus, unquam
 aliquid scriptum, aut commentatum in Evan-
 gelia, sed et correspondet dignitas episco-
 palis, et origo, Etenim teste *Socrate Hist.*
Eccl. lib. II. C. 24. edit. Basil. 1570. pag.
247.” Cum Asterius in Capadocia (Amasea
 est autem juxta *Ortelium Thesaur. Geo-*
graph. Ponti Gallaciae urbs in Capadocia.)
 litteras humaniores docuisset, illis dereli-
 ctis Christi fidem profiteri coepit, et libros
 scribere aggressus est, qui ad hodiernum
 diem hominum habentur in manibus. Illo-
 rum autem testimonio Arianum dogma confirma-
 tur. . . . Affluere cum Episcopis, illisque
 potissimum, a quibus Arianum opinio minime
 rejecta erat, versabatur Asterius, atque adeo
 ad eorum Conventus accedebat” etc. Con-
 fer. *Sozomenus Hist. eccles. lib. II. Cap. 31.*
edit. cit. pag. 473.; et *Theodoretus in Phi-*
lotheo Cap. 2. testatur, ipsum postea Episco-
 pum factum. “Dicebant enim: Asterium,
 qui in sophistica et falsa differendi arte fu-
 erat educatus, et se in haereticorum eccle-
 siam injecerat, et episcopale munus assecutus,
 falsum acriter defendere etc.” Lege *Baron.*
Tom. III. annal. ad ann. 315. N. 101. —
ad Ann. 336. N. 28. et Tom. IV. od ann.
370. N. 80. — De alio Asterio Amaseno to-
 tum ſilet *Hist. eccl.* excepto Nicaeno II. quod
 act. IV. et VI. Asterium quendam Amasenum
 quem Sixtus senens. l. cit. sincere pietatis,
 et magnae eruditionis virum nominat, cum
 laude citat, quemque editores *Colonienses*
Biblioth. VV. PP. Dupin Tom. 3. etc. ab
 S. Asterio Petrae in Arabia Episcop. distin-

gunt. Vereor, ne hoc in puncto erraverit Nicaenum. Cur enim hicce Amasenus, magnae eruditionis vir, ignotus Hieronimo, qui ex professo catalogum scriptorum ecclesiast. texuit? Si opera Asterii Episcopi, Arianæ factionis Philosophi, Capadocis non ipsum latuere; quomodo opera episcopi catholici ipsum fugere poterant? Et ubi et in quo codice legimus opera Asterii Ariani, qui tempore Hieron. studiosissime legebantur? Porro si eodem tempore Amasenus Asterius, et iste Arianus vixerint, ut omnes eruditi fatentur, cur Sanctus hic Episcopus se non opposuit vicino suo Episcopo Ariano, sicut contra Arianum Asterium pugnavit S. Julianus Saba, Flavianus, Diodorus, Meletius, Aphraates, Acacius, et Asterius Petrae in Arabia Episcopus? Confer. Theodoret. l. cit. Profecto haec si non probabile confusionis Asterium amasenum inter, et Arianum praebeant argumentum, saltem haud levem relinquunt suspicionem. Caetera taceamus notata modo in Diff. Tom. 3. inferenda. Unum adicere libet: singularem ad me de tribus Asteriis epistolam dedit vir eruditus *Bertrandus Tillmann Provinciae Saxoniae franciscanus*, in qua conatur Asterium Arianum ab Amaseno distinguere auctoritate Dupinii, et P. Combefisii, qui collegit opera Amaseni. Confer. Baron. Not. ad Martyrol. 10. Jun. et Athanas. Lib. de Synod.

§. XV.

S. Chrysosthomus. hom. 19. in I. Corinth. VII. In homil. 26. in Gen. in Serm. 20. de lib. repudii etc.

Reponitur. I. Quid responderet mihi D. Alum. si dicerem, matrimonium esse solu-

tum quoad cohabitationem conjugalem, scilicet. thorum? taceret, quia nihil contra probare posset. Confer. Not. §. VI.

II. Adultera nullius est uxor; — Ita non est uxor proprii viri quoad usum corporis, seu thorum; nec est uxor alterius, quia alias esset dupliciter adultera.

Citat etiam homil. ejusdem 17. in Matth. sed non verba quae ego cito: Cap. 5. dictae homil. sic habet: „Uxor expulsa remanet semper ejus uxor, a quo expulsa est.“ Ubi advertendum, uxorem nullam aliam ob causam tum temporis potuisse expelli, quam propter fornicationem: jam dicit S. Doctor, quod taliter expulsa semper maneat uxor expellentis. Si autem maneat ejus uxor, et duas habere uxores prohibitum sit, expulsa adultera, aliam ducere non licuit expellenti.

*) Confer. S. *Crysoft. hom. 63. in Matth. pag. 354. edit. Erasmi 1539.* — “Ita ostendit — inquit — et praeter naturam, et contra legem esse repudium. Praeter naturam quidem, quia caro inciditur; contra legem autem, quia cum Deus conjunxerit, et iusserit non separare, ipsi contra praecepta Dei facere ausi estis. . . . Si ita est causa hominis cum uxore etc. Onerosum enim et valde durum sibi videbatur, omni nequitia plenam mulierem retinere, et tam atrocem belluam in penetralibus domus saevientem fovere.” Lege et *hom. 38. pag. 132. Tom. II.* ubi eadem recitat *author operis imperfecti.* Et homil. in *Verb. Apost. mulier alligata etc.* “Scio equidem novum, et paradoxum videri multis, quod afferro; non

tamen filebo. . . . Sed quidnam? Mulier alligata est legi, quamdiu vir ejus vivit. . . . Quando igitur ei licuit secundum inire conjugium? Cum soluta fuerit vinculo; cum vir ejus vita functus fuerit." Plura de Chrysoth. in Diff. Jaegeriana. Tom. 3.

§. XVI.

Saecul. V. Innocentius I. ad Exup. Tolosan. Epist.: „Qui uxore vivente etc.“

Reponitur. Si D. Al. fuisset a latere, suavissem, ne Patres tibi omnino adversarios citaret eo quidem ex fine, ne se apud literatos Catholicos aequae, ac protestantes ludibrio exponeret. Non fragmentum, sed integrum passum concernentem proferamus. Responsum Pontificis laudati sic sonat: „De „his etiam requisivit dilectio tua, qui inter „veniente repudio, alio se matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros „esse manifestum est.“ Probe hic advertendum, quod dictum est in Not. ad §. X. morem, et disciplinam tunc temporis in Ecclesia viguisse, ut nulla uxorum dimissio absque praevio fornicationis crimine locum haberet: hoc posito, declaravit Pontifex adulteros esse, qui dimissis duxerint alias. Sequuntur nunc reliqua in responso: „Qui „viro vel uxore vivente (quamvis dissociatum videatur esse conjugium) ad aliam „copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri in tantum, ut hae personae, „quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsae „adulterium commisisse videantur, secun-

„dum illud, quod legitur in Evangelio: *qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, moechatur, similiter et qui dimissam duxerit, moechatur.*“ In fine dicit D. Al. Episcopum Tolosan. tantum generaliter interrogasse, et ipsi a Pontifice generaliter tantum fuisse responsum. Haec est excusatio non petita et falsa. Episcopus ille noverat perbene, causam, ob quam dimittere uxores liceat, esse fornicationem: stante hac interrogatum, et responsum est: qualis interrogatio, talis responso. Interrogatio facta est interveniente (NB. ob fornicationem) repudio: ergo et pro hoc casu responso: patet hoc manifeste ex verbis finalibus: „Et ideo tales omnes a communione fidelium abstinendos. De parentibus autem, aut de propinquis eorum, nihil tale statui potest, nisi incentores illiciti consortii fuisse detegantur.“ Illicitum illud consortium quid aliud indicat, quam concubitus fornicarios, aut adulterinos?

§. XVII.

S. Hieronimus. Qui S. hujus Doctoris omnia scripta, quoad hunc passum pervolverit inveniet, ipsum nullo in casu etiam adulterii alias nuptias vel uni, vel alteri parti permisisse. Hoc tamen non obstante D. Al. per integras duas paginas obtrudit huic Ecclesiae doctori explicationem tam miseram, ut me taeduerit bis legere. Volens legere duas has paginas ad medium non

perveniet, et satur erit. „Quid ergo dicit
 „S. Hieronim.? Sola fornicatio est, quae
 „uxoris etc.“.... Absque ulla responsione
 mea S. Pater se ipsum explicat verbis clarif-
 limis *can- praecipit. c. 32. q. 5.* „Praecipit
 „Dominus uxorem non debere dimitti, ex-
 „cepta causa fornicationis; et si dimissa fue-
 „rit, manere innuptam: quidquid viris ju-
 „betur, hoc consequenter redundat in foe-
 „minas; neque enim adultera uxor dimit-
 „tenda est, et vir moechus retinendus.“ Et
can. 20. Apud nos. ibid. „Apud nos, quod
 „non licet foeminis, non licet viris, et ea-
 „dem servitus pari ratione censetur.“

§. XVIII.

In hoc, sicut et in §. 17. reperiuntur
 ejusdem farinae inania garrulamenta, quae
 ad scopum non pertinent: quocirca missa
 facio.

§. XIX.

In hoc §. S. Hieronim. Epist. ad Ocean.
 et adulterae dimissae, et adultero dimisso
 adimit facultatem transitus ad alias nuptias:
 potuitne S. Pater se clarius pro nostra sen-
 tentia explicare?

§. XX.

Sic et in epist. ad Amandum Presbyterum
 scribit, conjugem tunc primum a connubii
 vinculo solvi, cum mors alterius contingit.
 Haec omnia et §. 19., et in hoc 20. conce-
 duntur.

*) Si ames crisin in Hieronimi epistolas, adeas
velim saepius laudati P. Molckenbuhr *dis-*
fertationes criticas in Epist. Hieronim.

§. XXI.

Risus et joci gratia lubeat audire, quid
D. Alum. ex S. Hieronimo nunc concludat:
„Ex hisce, *inquit*, nunc liquet S. Hieroni-
„mum foeminis facultatem imposterum nu-
„bendi denegasse §. 18., atque dimittentibus
„ipfis conjugibus eam eripuisse §. praeced.,
„viris item adulteris §. 19. atque ob suspi-
„cionem solam (NB. debet suppleri, *funda-*
„*tam*) dimittentibus uxores, jus illud ab-
„judicasse §. 17., non vero maritis ob inju-
„riam, seu adulterium certum §. eod.“
Ignoscas mihi, Domine! haec ultima verba:
non vero maritis etc. §. eod. 17. sunt tua
deliramenta, de quibus S. Doctor cogitare
nunquam poterat, ne sibi utrobique contra-
diceret. Quam ergo ex his, (exceptis ulti-
mis verbis falsis) deducit consequentiam?
dicam:

S. Hieronimus haec scripsit: ergo bacu-
lus stat in angulo.

§. XXII.

S. Augustinus lib. de bono conjug. c. 7.
„Miror, quod, quemadmodum viro liceat
„etc.... Ex his concludere vult, Ecclesiae
„latinae praxin fuisse repudiata adultera
„aliam ducendi.“

Reponitur. Qui ex verbis S. Augustini
hoc probare vult, probabit etiam dari chi-

maeram. Hoc autem literati non possunt. Qualis est haec ratiocinatio: S. Augustin. miratur, quomodo liceat viro dimissa adultera ducere aliam contra S. Scripturam: ergo juxta S. Augustin. licuit viro in tali casu ducere aliam: ergo fuit praxis ecclesiae latinae? Similis haec argumentatio est huic: miror, quomodo possint fieri homicidia, furta, adulteria etc. in ecclesia Christi: ergo praxis est ecclesiae Christi homicidia etc. faciendi. Bella argumentatio!

§. XXIII.

Idem S. August. lib. de fid. et operib. cap. 19. „Quisquis etiam uxorem etc.“ 2do. „In divinis sententiis ita obscurum est etc.“ *ut refert Braun.* Ergo — concludit jam D. Al. — S. Augustin. tenet, quod jure divino solubile sit matrimonium.

Reponitur. S. Doctor dicit, et vult illos, qui dimissa adultera ducunt alias, a baptismo non esse arcendos, illos vero arcendos esse, qui absque fornicationis causa dimittunt. Ergo S. August. judicavit permissum esse viro, dimissa adultera, ducere aliam? Pessima consequentia!

Ad 2. Dixit S. August.: si in casu adulterii dubitatur, an liceat viro dimissa ob fornicationem uxore ducere aliam, curandum esse omnino, ne tales conjunctiones fiant: ergo S. Augustin. judicavit permissum esse viro, dimissa adultera ducere aliam? Iterum pessima consequentia!

§. XXIV.

Idem ex duobus lib. de adulter. conjug. ad Pollent.: „His itaque pro meo modulo „pertractatis etc.“

His verbis fatetur S. Augustin quaestionem hanc nondum fuisse plane decisam, licet ipse ut vidimus, absolute judicaverit tales conjunctiones adulterinas non esse permittendas.

§. XXV.

Idem lib. 2. retract. c. 57. „Scripsi duos „libros de adulterinis conjugis etc.“

Reponitur. Nondum facta ecclesiae universalis declaratione hujus quaestionis fatetur S. Aug. se nescire, an illam enodatissime evolverit: D. Al. autem major in hoc est Augustino, qui stante ecclesiae declaratione contra declarationem hanc, et definitionem expressam dicere non veretur, matrimonii vinculum ob fornicationem esse dissolubile.

§. XXVI.

Idem in Tract. 9. in Evangel. S. Joann.: „Sicut conjugium a Deo, sic divortium a „diabolo est etc.“

Reponitur. Prior uxor esse noluit, hoc est: propter foeditatem adulterii noluit esse talis uxor honesta, quae ante moechiam fuerat: in ratione autem vinculi manet sub marito vinculata. Hoc est, quod S. Doctor dicit, Definitivam S. Pater dedit declaratio-

nem post finitum concil. Milevitanum, cui ipse interfuit, ut adhuc dicetur §. seq.

§. XXVII.

Christianus Luper. Somniat D. Al. sententiae catholicae fautores inani fundamento S. Augustini verbis inniti, et hoc, dicit, patere nunc ex dictis, et confirmare vult ex *Christiano Lupo* in *diff. de opinione probab.* qui dicit, Augustinum sibi ipsi repugnare, et ita concludit: „Licet, quod Doctor rem non sibi, sed aliis, probabilem, non possit persuadere.“

Reponitur. Ad 1. Patet ex dictis, quod D. Al. ex verbis S. Augustini hucusque prolatis hoc tantum probaverit, quod ipse probare sua asserta nesciat, quod consequentias illegitimas, et ridiculas composuerit.

Ad 2. Opus Christiani Luppi legi, et reperi eundem sibi ipse in quibusdam contradicere: in operibus autem S. Aug. nemo eruditorum ullam adhuc invenit contradictionem.

*) Encomium Christ. Luppi in Duacena, et Lovaniensi universitatibus Doctoris praestantissimi cum ejus imagine vide in Bibliotheca belgica Tom. I. pag. 170. Sed ejus probabili opinioni circa matrimonii indissolubilitatem opponimus tutiora sensa utriusque Jansenii, et Doctorum in eadem Academia, et lectorum S. August. Confer. *Tetrateuch Jansenii Iprensis in Matth. XIX. edit. Lovan. 1639. pag. 227. et Concord. Jansen. Gandav. edit. Antverp. 1613. Cap. 96. pag. 691.*

Videamus autem, an Sententia D. Al. asserens, ob fornicationem solvi matrimonii vinculum, aut an nostra sententia catholica asserens, vinculum hoc solvi per adulterium non posse, verbis S. Augustini innitatur.

Postquam S. Doctor in lib. de adulterin. conjug. omnia in utramque partem serio discusserat, rationes pro et contra perpenderat in verba Pauli I. ad Cor. ita scribit tandem definitive: "Haec verba Apostoli toties inculcata vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, *non si fornicetur*. Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis . . . nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur viro, carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus." Cui haec satis clara non sunt, in luce caligat. Pro coronide hoc unum scire desidero, quare S. August. suos libros de *adulterinis conjugis* intitulaverit. Hoc saltem praesumendum, imo pro certo tenendum, quod libros hos scripserit non pro gentibus, et infidelibus, cum constet, quod nec gentes unquam conjugia adulterina toleraverint. Scripsit ergo pro Christianis. Redit nunc quaestio: an in populo Christiano adulterina conjugia extiterint? Extitisse, certum est; alias S. Pater de illis non scripsisset. Quorum ergo erant illa conjugia? Inter quos? et ob quas causas appellabat illa S. Doctor adulterina? Quia direxit suos libros ad populum Christianum, detestanda illa conjugia fuerint inter christianos, necesse est. Si fuerint inter Christianos, erant certo certius inter uxores ob fornicationis causam dimissas, et ab altero in matrimonium ductas: et haec conjugia erant a S. Patre ex-

ecrando hoc titulo: *conjugia adulterina*,
notata. Sequela fluit per se.

§. XXVIII.

Denuo refertur hic commentarius Sto
Ambrosio affictus, qui ceu spurius respon-
sum non meretur.

§. XXIX.

Theodoretus Lib. 5. haeretic. fabul. cap.
16. „Antiqua Lex quidem etc.

2do. In Sermone 9. de legib. „Humanae
„naturae opifex unam copulae matrimonii
„dissolvendae occasionem proposuit etc.“

3tio. Commentar. 1. Cor. VII. ait: „Sta-
„tui hoc loco tantum separationis legem,
„quam, qui etc.“

4to. Dicit D. Al. in sua nota, Tourneli-
um fateri, Theodoretum suae sententiae
apertissime obesse.

Reponitur. Ad 1. Ego sum strictioris
observantiae in omnibus textuum verbis
enucleandis, quae adducuntur. Dico ita-
que, Theodoretum falsum dicere quod an-
tiqua lex jusserit mulieres dimittere. Non
enim *jussit*, sed ob duritiam judaeorum
permisit tantum.

Falsum quoque est, quod nova lex vocet
dimissionem illam adulterium, quae fit abs-
que fornicatione; in moderna Ecclesia enim
dimittuntur uxores, et mariti ab invicem
absque ulla etiam fornicationis suspicione.

Ad 2. Christus unam dissolvendae copulae matrimonii occasionem proposuit: ergo alias omnes exclusit? Nego consequentiam. Christus unam hanc occasionem proposuit: ergo etiam permisit dimissa uxore aliam ducere? Nego consequentiam.

Copula matrimonii dissolvitur etiam nunc in moderna Ecclesia post definitionem Trident., sed tantum ita, ut vel temporarie tantum a copula matrimoniali, sive a thoro separentur, si rationes in jure ecclesiastico examinatae et probatae fuerint a iudice ecclesiastico, vel illa nuptialis conjunctio penitus distrahitur in perpetuum, si adulterium intervenerit, ita tamen, ut parti laesae semper maneat libertas illaesa adulteram recipiendi: falsum itidem est, quod Christus unquam in suo Evangelio *jusserit* copulam, seu vinculum solvi; nequidem hoc jussit in causa fornicationis.

Ad 3. Paulus in Epist. 1. Cor. de fornicationis casu nec verbum scripsit; sed mandavit in nomine Domini conjugatis indiscriminatim, ne, etiam si ob causas praegnantissimas gravissimas essent separati, una, alterave pars ad nuptias alias advolaret.

Ad 4. Scit D. Al. quid Tournelius sentierit de sententia Theodoretii, et nunc audit, quid ego sentiam. Theodoretum itaque nostrae sententiae adversari, probatum non est, nec probabitur: explicui ejus verba ad sensum catholicum; et nullibi aperte dixit, quod vir dimissa adultera ducere possit aliam.

*) Theodoret. in Epitom. divin. decret. etc. Confer. Not. ad §. VI. — S. Leo Ep. 79. ad Rustic. Narborn. agit. de impedimento conditionis servilis, supponitque primum matrimonium invalidum.

§. XXX.

S. Patritius in Synod. 2. Hibern. C. 26.
„Non licet viro dimittere uxorem, nisi etc.“

Reponitur. S. hic Episcopus dixit, quod universa jam dicit ecclesia, licere dimittere ob adulterium, licere etiam ducere aliam scilicet (quod idem est, *ac velut*) post mortem prioris.

§. XXXI.

Saecul. VI. *Alcimus Avitus* Ep. vienn. Epist. 49. ad Ansemund.: „Propter solum
„crimen fornicationis Deus virum separari
„permittit a conjuge.“

Reponitur. Nunquid et Catholici omnes hoc dicunt? Hoc tamen notantes, quod et aliae statutae sint causae separationis conjugum, sed semper a thoro.

*) Confer. ejusdem Alcimi lib. 1. de origine mundi, ubi canit:

Tum lex conjugii toto venerabilis aevo
Intemerata suo servabitur ordine cunctis.
Foemina persistat de semine sumpta viri

Conjugio servare fidem, nec separet alter,
Quod jungit, sociatque Deus etc.

§. XXXII.

Ferandus Diaconus in Paraenetico ad Reginum comitem nro. 19. „In lege libel-

„lus repudii sufficebat ad conjuges separandos: in Evangelio sine fornicationis crimine, nulla matrimonii dissolvendi causa permittitur.“ Haec utique, inquit D. Al., clarissima sunt, nullaque explicatione ulteriori indigent.

Reponitur. Christus abrogavit totam legem mosaicam, (morali tantum manente) multo magis permissum judaeis libellum repudii, cujus nulla erat lex, sed tantum permissio; et cum hac abrogatione etiam obrogata penitus fuit licentia, dimissis uxoribus ducendi alias. Si hoc non: totus libellus repudii non fuisset abrogatus. Igitur in lege nova Christus inter causas dimittendi uxores tantum proposuit gravissimam, scilicet fornicationem; et statim addit: moechari eum, qui dimissam duxerit: quare dimissam? nunquid ob fornicationem? ergo qui dimissam fornicariam, seu adulteram duxerit, ex ore Christi adulter est: et manet vinculum indissolutum.

Sin vero hic Diaconus aliter sensit, erronee et male sensit. Interim verba ejus in benigniorem partem sunt explicanda de dissolutione thori nuptialis, et sic ecclesiae sunt conformia.

*) Sed quorsum, Vir docte Jacobi! Quorsum
Hi motus animorum, atque haec certamina tanta,

quae
pulveris exigui jactu compressa florent.
apud Maron. in
Georg. IV. 87.

Artifex noster Braunius subtilissime iterum textum falsificavit. Loco enim *dissol-vendi* legimus apud Ferandum Regul. V. Tom. V. Bibliothec. VV. PP. Part. I. *divi-dendi*. Variatio sane in causa Brauniana haud contemnenda!

§. XXXIII.

Justinianus imperator Novell. 117. de justis divortiorum causis. C. 8. „Causae justae divortii sunt etc.“ Post relata haec verba D. Al. sic subdit: „Qualem vero auctoritatem lex ista pro nostra sententia habeat, nihil opus est, nisi ut moneam lectorem, dicta §. 7. hoc cap. et in Justinian. quadrare. Nec omittendum, ipsum concil. General. VII. act. 8. Justiniano imperatori *multos annos*, et act. 18. *aeternam memoriam acclamare*. Nihil ergo contra Ecclesiae Spiritum egisse censendus est.

Reponitur. Tonus hujus Dom. est nimis magisterialis; hinc temperandus, ne sibi videatur, inania sua asserta esse decretoria.

Imo dici posset, imperatorem per hoc verbum: *divortium* hoc intellexisse, quod intelligit Ecclesia: et leges civiles et leges ecclesiasticae agunt de divortiis, nec apud catholicos sibi contradicunt; et ubi apparet aliqua species antilogiae, hae per illas, et illae per has explicantur. Si D. Al. de hoc dubitat, consulat juris consultos, et Canonistas.

Illo ducit argumentum pro sua sententia hoc modo: PP. in conc. general. VII.

(Haec fuit Synodus generalis II. constantinopolitana, communiter IV. dicta, congregata ann. 532. sub Justiniano imperat. cui Episcopi 150. aliis 155. interfuere.) Justiniano acclamarunt, *multos annos, aeternam memoriam*. Ergo? ergo vir uxore ob fornicationem dimissa potest absque adulterii crimine aliam ducere? Miseranda conclusio! ergo iterum baculus stat in angulo. Sane ejusmodi consequentiae laedunt aures eruditorum. Acclamarunt PP. dicto imperatori omnia bona, et ego precor ipsi vitam aeternam felicem. Sed quare acclamarunt illi fausta? propter Noveil. 117.? Sed de illa lege nec verbum in Synodo: quare ergo? Dicam: ut imperator interposita sua potestate imperatoria faceret observari statuta conciliaria.... Praetereundum tamen non est, imperatorem hunc tandem declinasse in haeresim; praetereundum non est, illum rebus ecclesiasticis se plus, quam licebat, immiscuisse, et fortassis instigante uxore sua Eutychiana *).

III. Legi jam in quibusdam novis dissertationibus multa narrari de spiritu Ecclesiae, et in praesenti D. Braun quoque. Avidus scire cuperem, an posset mihi dicere, quis sit ille spiritus Ecclesiae, de quo loquitur? Multi ex ore eruditissimorum Professorum audierunt haec verba: *spiritus Ecclesiae*, sicque didicerunt hunc idiotismum salutarem; quid autem eruditi per spiritum Ecclesiae intelligi velint, nesciunt.

IVto. Moneo D. Braun, ut legat dicta ad §. 7. Si Justiniani Novell. 117. uti et Lex Theodos. 3. de repudio non fuissent contra Ecclesiae spiritum, nanquam fuissent ab Ecclesia rejectae, extra usum positaе, et abrogatae. Vim suam solum obtinent apud D. Braun, et Protestantes; Catholica autem Ecclesia illas nescit. Sed quid dico apud Protestantes: cum hi ipsi vinculi matrimonialis dissolutionem in casu adulterii abhorreant.

*) Flagitia Justiniani narrat *Procopius* in sua historia arcana, quam defendit de Montesquieu.

§. XXXIV.

Primasius Uticensis Episcopus in I. ad Corinth. VII. „Hic proprie loquitur Apostolus ad conjugatos etc“ uti *Braun*.

Reponitur. Falsificavit hic Episcopus textum Paulinum.

Imo. Paulus respondit hic Corinthiis ad ea, qua interrogarunt. Quaestio erat 1ma, an per baptismum sanctificati deberent abstinere a re uxoria? 2da, de non nuptis. 3tia, de nuptis. 4ta, de conjugibus disparis fidei. 5ta, de virginitate: de ditioribus, aut pauperioribus ducendis nullum verbum, multo minus quaestio instituta erat: sed ut magis commendaret virginitatem, dicit, omnia esse vana, et transitoria.

IIdo. Falsificavit textum Pauli etiam in hoc, quia Paulus nullum habet verbum de

causa fornicationis. Diverbium infit: *Similis simili* gaudet. Eodem modo quo hic Episcopus interpretari, et falsificare textus sacrae Scripturae novit D. Al.: hinc nulli credendum.

*) Viden crisin Jacobi! Subito, sine lite, sine pugna iudicium et condemnatio Episcopi: condemnatio inquam, quam hucusque nondum tulit in toties reum totiesque fontem Braunium. . . . In tot creduli ruimus abyssus! Braunius truncavit textum *Primasii*, isque Episcopus fideliter citat Paulum, nec falsificator erit. En totum textum! "Hic proprie Apostolus loquitur ad conjugatos, ne dimitterent uxores, et alias ducerent, aut pulchras, aut divites sicut faciebant judaei. *Uxorem* (pergit in explanatione) *a viro non discedere. Si quis* (utitur verbis Servatoris ex Matthaeo) *dimiserit uxorem excepta fornicationis causa facit eam moechari. Quodsi discesserit, manere innuptam. Non ita discedere ut alii nubat: si ob aliquam causam discesserit, non alii nubat."* Ita *Primasius*.

§. XXXV.

Saec. VII. *Isidorus Hispalensis*. Hic verba authoris commentar in B. Pauli Epistolae sua fecit.

Reponitur idem, quod ad §. 28. Spuria serviant rudibus, non literatis.

*) Libros S. Isidori Hisp. de officiis eccles. genuinos nemo non novit. Ipsemet hos citat Ildephonius. Confer. Graveson Hist. eccles. Saecul. VII. Colloq. V. Quo autem ex fonte haussit Doctor Hispallensis, nobis per-

inde fit; novit enim, quid scriberet et quae praxis, quae doctrina ecclesiae; Quid igitur narrat Isidorus? Me hercle! nihil pro causa Brauniana. “Si luxuriosa est mulier, „inquit ibidem, tenenda est, velis, nolis, „et qualiscunque accepta, habenda est.”

§. XXXVI.

Eligius Episcop. Noviomens.: „Ne „quisquam uxorem suam etc.”

Reponitur. Hoc totum verum est: quid ergo ex his sequitur? Ex nihilo nihil fit. Sed, inquit *Braun*, *Audoenus* Episcop. Rothomag. in vita S. Eligii scripserit (verba non sunt allegata) hunc sanctum virum intellexisse de totali dimissione! Mirabiles probationes, quas nemo eruditorum unquam audiverit. An ergo Episcop. Rothomagenſis scrutator fuit cordis S. Eligii? Si hoc scripsit, non scrutator cordis fuit, sed malus S. Eligii interpret.

*) Quo ex libro Eligii haec verba Braunius scripserit, ſilet; frustra haec quaesivi in Biblioth. VV. PP. qua usus. Porro Homiliae 16. in Bibl. PP. Albertino, et forte Labbeo quoque pleraeque dubiae.

§. XXXVII.

Theodorus Cantuariensis. Ex capitulis hujus Archiepiscopi — inquit — scripsit Luppus „cujus uxor fornicatur, licet eam „dimittere, et aliam ducere.”

Reponitur. Imo. Luppo propter defectum testimonii authentici non est creden-

dum. II. do. Verba relata enim non habentur in capitulis authenticis, et illa ipsa capitula pleraque trahuntur in dubium. III. Haec Synodus memoratur quidem; sed approbata non est pro universa Ecclesia. Hinc verba illa, utpote spuria nihil probant; neque si essent genuina possent aliquid probare.

*) Capita decem Theodori cantuar. adfert Beda Hist. ecclesiast. Angliae, qui lib. IV. Cap. 5. edit. 1506. omnino aliam de Theodoro nobis tradit sententiam. Vide infra Cap. II. §. VIII. nost. diff. Confer. quoque Mabillon Saec. II. Benedictino, ubi leges vitam Theodori.

§. XXXVIII.

Saecul. VIII. Vener. Beda in Marci Evang. lib. 3. Cap. 10. v. 10. „In Matthaeo scriptum plenius est: *quicumque* etc.“ Haec Bedae verba D. Al. pro bello suo interpretandi modo sic explicat: Credidit ergo (v. Beda) lege Dei ex causa fornicationis secundas nuptias licitas quidem esse, non vero praeceptas.

Nunquid L. Benev.! admiranda, et incognita hucusque verborum Bedae interpretatio? Si huic D. liceret interpretari scripturas S., omnes sacri textus essent brevi in alienos sensus contorti: et si tradere deberet artem concludendi, doceret modum concludendi, montes esse valles: quis sanae mentis concludet ex verbis Bedae, secundas nuptias in casu proposito licitas esse, et quidem ex lege Dei? Ubi ergo est illa lex Dei, quae licitas illas fecerit? In Cap. 19. Matth.?

Sed de hoc quaeritur; et hoc esset prius probandum. Qui crederet nuptias tales praeceptas a Christo fuisse, aut esse, animal rationale non esset.

*) Provocat et Braunius ad comment. Bedae I. Cor. VII. — Appellasti; appellabimus et nos, nec lector rem in judicatam relinquet. — „*Uxorem a viro non discedere* etc. Potest enim fieri — ait Beda hoc loco edit. Parisiens. 1544. fol. 92. colum. alter. litt. g. — „ut discedat ea causa, qua Dominus permisit. „Aut si foeminae licet virum dimittere, etiam praeter causa fornicationis, et non licet viro; quid respondebimus de hoc, quod dixit posterius; *Et vir uxorem ne dimittat?* „Quare non addidit excepta causa fornicationis, quod et dominus permittit, nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori? . . . Quia et qui dicit, non licet dimittere uxorem, nisi causa fornicationis, cogit retinere uxorem, si causa fornicationis non fuerit. Si autem fuerit, non cogit dimittere, sed permittit, sicut dicitur. „Non liceat nubere alteri, nisi viro mortuo. „Si ante viri mortem nupserit, rea est etc.” Confer. Gregorii Magn. Epist. ad Augustinum Anglorum Apostol. lib. 2. Epist. 32. et Hist. eccles. angl. Bedae lib. 2. ex quibus luce clarius possemus ostendere praxin Anglorum.

§. XXXIX.

S. Bonifacius. Hic debeo referre verba ipsa D. Al. Sic habent. „Speciale quid in hoc saeculo occurrit in nostro Bonifacio, „qui scripsit ad Gregor. II. R. P. pro viro,

„qui habuit uxorem tali infirmitate correptam, ut debitum reddere non posset. Pontifex vero respondens scribit, tali utique viro licere aliam ducere uxorem, atque simul innuit, dari adhuc detestabilem quandam culpam, quae, sicut infirmitas haec, excluderet conjugem.“

Reponitur. Mirum quantum speciale gloriatur D. Braun in St. Bonifacio invenisse. Quod bonus hic D. putat valde speciale, hoc per saepe contingit adhuc in saeculo currente. Pauca hujusmodi facta legit, nulla adhuc eidem resolvenda occurrerunt. Dubia haec quaestio tum temporis delata ad sedem apostolicam, nostro aevo resolvitur a quovis Parocho.

Juvat huc ponere rescriptum Pontificis:
 „Quod proposuisti, si mulier in infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat conjugalis? Bonum esset, si hic permaneret, ut abstinentiae vacaret; sed quia hoc magnum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis; non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas praepedit, non detestabilis culpa excludit.“

Priusquam D. Al. more solito Gregorii II. responsum male explicasset, scrutari debuisset authores, quid de hujus mulieris infirmitate sentiant. Si nesciat, dicam ego, quod fuerit infirmitas haec matrimonium antecedens, et perpetua, non subsequens; fuisse autem antecedentem et perpetuam

impotentiam, habetur in Lib. de vitis Pontificum, et in ipso corp. Jur. Can.

*) Confer. §. 24. Diff. Galsm. — Baron Anal. eccles. Tom. 9. ad 749. N. V. pag. 188. qui adfert. Epist. S. Bonifacii ad Athelbaldum Regem Anglor.

§. XL.

Zacharias Pontifex. Male iterum sentit, hunc Pontificem sibi favere. En verba Pontif. *can. Concubuiſti.* Cap. 32. q. 7. — Cuncubuiſti cum ſorore uxoris tuae? etc.

Reponitur idem, quod ad §. praecedentem, hoc impedimentum non supervenisse matrimonio, sed illud praecessisse; hinc matrimonium erat ab initio nullum. Patet ex ipsis verbis Pontificis: *ſi feciſti* (puta, ante matrimonium contractum) *neutram habeas*; et sic illa, matrimonio nulliter contracto, potuit nubere alteri. Sed quomodo huc intrat Boehmerus, non habens vestem nuptialem? Forte ut Dno Al., qui probare nihil potest, sit in adjutorium? Si D. Al. Catholicus ad impugnandum hoc Ecclesiae catholicae dogma in subsidium et adjutorium vocare debeat authores protestanticos; quare non provocat ad Lutherum ipsum? respondeo; quia hic est ipsi contrarius. Sane Lutherus in suis colloquiis lipſiae anno 1577. editis pag. 490. non tam fervens fuit in defendenda hac sententia: quam ipsi DD. Protestantes rarissime praticant. Verba Lutheri L. c. sunt: „Es ſind nur zwo

„Ursachen die Ehe zu scheiden: die erste
 „der Ehebruch: da soll man sich bemühen,
 „und Fleiß thun, daß sie mögen wieder
 „verföhnet werden, und das schuldige
 „Theil wohl schelten, und ein guten schar-
 „fen Text lesen.“ Ergo ipse Lutherus non
 adeo approbavit ruptionem vinculi; sed vo-
 luit partem nocentem severe castigari.

*) Confer. Baronius ad ann. 744. Tom. 9.
 N. 4. pag. 179. ubi adest Epistola Zachariae
 ad Pipinum, in qua Capitulum septimum
 de laico pellente suam conjugem, ex can.
 Apost. 48. Si quis laicus uxorem propriam
 pellens alteram, vel ab alio dimissam duxe-
 rit, communione privetur. Et duodeci-
 mum Capit. De his, qui uxores, aut vi-
 ros dimittunt, ut sic maneant ex conc. afri-
 cano etc. Legè Epist. 7. Zachar. ad Pipin.
 Cap. 40. edit. particul.

§. XLI.

Saec. IX. Carolus Magnus Lib. 5. Capi-
 tul. n. 19. „Siquis homo habens mulierem
 „legitimam etc.“

Reponitur. Qui causas matrimoniales
 trahere vult ad forum saeculare, et ex legi-
 bus civilibus dijudicare, etiam imperatoriis,
 sentit cum Luthero; qui in citatis de Ma-
 trimonio colloquiis asseverat, totam hanc
 causam pertinere ad civilistas, et nullo mo-
 do ad Ecclesiam. De legis hujus confirma-
 tione in duabus Synodis romanis praetendi-
 tur absolute authenticum: producaturs illud,
 et respondebimus. Capitulare Caroli M. de

797. in conc. Aquisgranensi, et in Synodo Romana ann. 800. approbatum novimus; legem autem memoratam approbatam non novimus.

*) Carol. M. Lib. 6. cap. 63.: “Hi, vel hae
 „qui uxores, aut viros dimittunt, non nu-
 „bant: sed aut continentes maneant, aut
 „libimet reconcilientur.” Eodem lib. Cap.
 87. citatur canon Conc. Herufordiani, aut
 juxta alios Divordienſis, cui interfuit Tho-
 mas Archiepiſcop. Rurſus Lib. 6. Cap. 215.
 et Additam. II. Cap. 20. “Matrimonium
 „etiam ob cauſam fornicationis non eſt diſ-
 „ſolvendum, qui alteram duxerit, adulter
 „erit.” Lib. 7. Cap. 55. “Vivente viro, et
 „uxore, nemo eorum alteri copuletur ma-
 „trimonio; quod in utraque parte adulteri
 „ſint, ſi faciant.” Conſonant aliae conſti-
 tutiones Can. 69. primi Conc. Aquisgran. —
 Sub finem regni Carolini floruit in Eccle-
 ſia Aurelianenſi *Théodolphus* Episcopuſ, qui
 in Capitulari II. apud *Baluzium Miſcella-*
neorum Tom. 7. pag. 29. (ex veteri codice
Ms. Eccleſiae S- Martialis Lemovicenſis)
 edit. Pariſienſ. 1715. ſtatuit. “Si cujuſ uxor
 „adulterium perpetraverit, et a viro depre-
 „henſum fuerit, et publicatum, dimittat
 „uxorem, ſi voluerit, propter fornicatio-
 „nem. . . . Vir vero ejus illa vivente nul-
 „latenus habeat licentiam, aliam ducere
 „uxorem. . . . Similis forma et in muliere
 „ſervabitur.”

§. XLII.

In hoc §o. tot ſunt diſparata, ut neceſſe ſit totum referre: (noſ omittimus verba Braun abs. Jacobi hic repetita etc.)

Ad evolvenda haec confusa.

Reponitur I. Citatus Abbas minor fuit, qui hac in re quidquam ex actis Caroli M. decideret.

II. Episcopus Corbeienſis cum citato Abbate non ſentiens certo certius rem penitus inſpexerit, quam Abbas: haec enim quaestio ad Episcopos, non ad abbates dirimenda ſpectat.

III. Ergo hic Episcopus male egit utendo ſcriptis Auguſt.? Quare ergo D. Al. uſus eſt temerarie ſcriptis S. Auguſtin. ad probandum id, quod S. Doctor execratus fuerat? Episcopus Corbeienſis S. Auguſtini Scriptis bene, male D. Al. uſus eſt.

IV. Omnis quidem homo mendax; ſed non omnis homo propterea mentitur: qui autem aſſerit, ſaecul. 9. praxin Eccleſiae Rom. fuiſſe matrimonii vinculum ob fornicationem dirimere, et licentiam dediſſe ad alias nuptias transvolandi, ille eſt homo non tantum mendax, ſed mentitur.

V. In aperto eſt, adulteros, ſaec. dicto, ut tales probatos, ſemper fuiſſe capite minutos, ſicut ipſe fatetur: ergo non adulterium, ſed gladius ſolverat vinculum.

VI. Ex hoc, quod adulteri morte puniti fuerint, concludit noſter D. Al. pro ſua, quam poſſidet, mira arte concludendi, taliter. *Ergo ſaltem indirecte* (puta per amputationem Capitis adulterini) *facultas fuit parti innocenti ſecundum ineundi conjugii*

um. Qui hanc concludendi artem potest capere, capiat; ego non capio.

*) De Adalardo lege Baron. ad 807-809-812 et 822. et de Pasch. Radaberto Mabbilonii praefation. Saec. IV. Bened. P. II. — Confer et Diff. Galsm. §. 23. — Haimo in Cap. VII. ad Corinth. pariter secundum vivente adultera prohibet conjugium.

§. XLIII.

Leo IV. R. P. uti tradit Luitprandus, in ejus vita, statuit: „ut nulli liceat, excepta „causa fornicationis, adhibitam uxorem re- „linquere, et deinde aliam copulare.“

Reponitur. Hoc statutum concordat cum Evangelio, sed alienum est ab abjecta, et reprobata sententia adversa. Examinemus verba Pontificis: postquam dixerat, quod nulli liceat, excepta causa fornicationis, uxorem relinquere, illico et in uno contextu dicit: et *deinde* aliam copulare. Notetur bene verbum: *deinde* id est: postquam propter fornicationem dimisit, non licet aliam copulare. Non credo, verba haec aliter explicari non posse, nisi quis sensum vellet invertere.

§. XLIV.

Isacius Lingonensis Episcopus — inquit D. Braun — Capitulare Caroli M. §. 41. facit suum.

Reponitur. Errorum imitatores alienos errores faciunt necessario suos. Fatum hoc

Dno B. per totum decursum vix non in quovis §o contigisse ostendi. Legantur, quae dixi ad §§. 41. et 42.

§. XLV.

Hincmarus Rhemensis lib. de divort. Lotharii cum Theutberga ad interrogat. 5. ait: „Non licet viro se a muliere propria auctoritate etc.“

Reponitur ad interrogat I. responsio data vera est, et catholica. Ido. *Matrimonium solvi: foedus conjugale: vinculum dissolvi*, ut ostensum est supra, significant catholicis, conjuges auctoritate ecclesiastica ab invicem ita separari, ut illis omnis cohabitatio conjugalis (ad unius tamen, aut alterius partis instantiam, et causa judicialiter cognita) et mensa communis etiam in perpetuum interdicator, reservata tamen, si aliquando voluerint, reconciliationis libertate: novas autem nuptias nihil, nisi mors unius, alteriusve permittit. Demum nequidem infidelitas, ut supra probavi, multo minus adulterium, vinculum ex jure naturali, et divino indissolubile solvere potest.

*) Historiam Lotharii, impiissimumque hac in causa conciliabulum nobis communicavit celeb. *Chrystoph. Browerus in Antiquitat. et Annalibus trevirens. Tom. I. Lib. VIII. edit. Leodiens. 1670. pag. 418. ad ann. 861.* quo pariter usus *Caesar Cardinal. Baronius ipso fatente ad ann. 862. N. 12. pag. 225. edit. coloniens.* — Synopsin hujus historiae si amas, adeas velim *Cabafutium Notit.*

Concil. Cap. 83. pag. 564. edit. Lugdun. 1670. Confer quoque Cap. 82. pag. 561. ubi Cabasutius adfert Concilia Gallicana in causa repudii, ac matrimonii invalidi Philippi I. et postmodum Philippi Angusti, regum franciae, celebrata Ostione, Claramonte, et Divione; in neutro eorum matrimonium vivente repudiata legitimum declaratum. Lege Capitula responsionum Nicol. I. ad legationem Salamonis Episc. ad Baluzium Tom. V. Miscellan. pag. 479.

§. XLVI.

Nicolaus I. D. Al. iterum ratiocinando pessime concludit: solutionem vinculi matrimonialis juri divino non adversari sic probat: Nicolaus I. in dissidio cum Photio hoc ei non objecit: ergo Pontifex persuasum habuit solutionem vinculi in casu adulterii divino dogmati non adversari.

Reponitur. Hanc eruditam, et nimis ingeniosam consequentiam cogor negare. Ratio mea est: dissidio huic ansam dederant haec duo; prima tyrannica Ignatii patriarchae Constantinopolitani depositio: 2do Photius e foro saeculari, et militia in sedem hanc patriarchalem contra canones sacros intrusus, demum in generali Synodo Constantinopolitana restituto in sedem suam Ignatio, tanquam refractarius, schismaticus, et haereticus anathematizatus, et abjectus est. En objectum totum hujus dissidii. Non puto hominem ratione praeditum inde concludere posse, Nicolaum I. sibi persuasisse, quod quaestio hic ventilata dogmati divino

non adverfetur; cum hic Pontifex de hac materia non cogitaverit: Photius multis infectus erat erroribus; inter omnes autem unus tantum hic relatus erat totius diffidii objectum.

*) Mentem Nicolai I. collige ex decifione caufae Lotharii, et ex Epift. 59. ejusdem Nicolai, in qua fcribit “fecundum evangelicam sanctionem omnino reftitimus, et nec aliae uxoris copulam eis, qui talia agunt, dimiffa fuperftite, habere concedimus etc.” Confer Nicolai Epiftolas ad Carolum Calv. extant Tom. V. Mifcel. Baluzii pag. 486.

§. XLVII.

Joannes VII. R. P. ad Edredum Archiepiscop. „Non licet virum ab uxore difcedere etc.“

Reponitur. Licet nullum hujus refcripti Pontificii extet authenticum, tamen aliquid dicendum: nuptiae fecundae a Pontifice interdictae funt referendae tam ad primum, quam ad cafum fecundum, id eft, five uxor, cum — five fine caufa fornicationis fuerit dimiffa; et hoc ideo, quia Pontifex non dicit, in cafu adulterii licitas efle nuptias fecundas. Igitur Pontifex ad mentem Ecclefiae, non Lutheri explicandus eft.

*) Accedit *Joannes VIII. R. P. epift. 65.* “Praecipimus, neque virum ab uxore, neque uxorem a viro, nifi caufa fornicationis difcedere, quodfi ob hoc difcefferit, manere innuptum, vel innuptam, aut fibi mutuo reconciliari etc.” Infra eundem re-

puerantem, nec poenitentem *ab ecclesiae consortio* separat. Confer. et Epist. 198.

§. XLVIII.

Theophilactus Saec. XI. Archidiae Archiepiscop. in Matth. V. 32. „Non solvit „Christus legem mosaicam etc.“

Reponitur. D. Braun hoc tamen non ignorabat, legem mosaicam venire sub triplici denominatione: judicialis, caeremonialis, et moralis: quaeritur nunc, an libellus repudii inter leges primi, secundi, et tertii generis computandus sit: qui illum computat inter leges morales, haereticus est. Ergo vel inter judiciales, vel caeremoniales: sed nec hoc dici potest; cum non fuerit ex *lege*, sed contra legem judaeis obduratis permissus. Jam sic dicendum: Christus non venit solvere legem mosaicam moralem, sed illam adimplere, seu ad perfectionem ducere: etiam venit solvere, id est, figuris substituere figuratum: jam vero dogma est fidei, quod omnes leges mosaicae primi, et secundi generis una omnes sint penitus abrogatae, dicente Paulo ad Rom. VII. Legem mosaicam esse mortuam: a potiori libellus repudii praeter legem datus a Christo Domino penitus est proscriptus. Reliqua verba hujus Archiepisc. nihil probant.

*) Theophilactus l. cit. Matth. V. et XIX. nihil decedit; vocat tamen 19. Cap. Matth. pag. 32. edit. Basil. 1527. *matrimonium perpetuam ac inseparabilem unionem, quam neque homo, neque Angeli, neque princi-*

patus, neque potestates separare poterunt.
 — Textum Matth. V. parum corripit Braun.
 non *condemnandus*: sed Theophil. habet:
condemnatus est, cogit eam moechari. Cla-
 rius loquitur Archipraeful in comment. I.
 Corinth. VII. “Quoniam . . . intolerantia
 „quadam vel alia quavis de causa fiunt di-
 „vortia, satius est, ut nulla prorsus fiat se-
 „junctio. Quae tamen si fieri contigerit,
 „maneant mulier, virum habens, etsi non
 „ad commixtionem, sed saltem ut nullum
 „aliud superinducat, aut viro reconcilie-
 „tur.” — Theophilacto in citat. edit. ad-
 junctus est Sedulius Scotus, qui recitat in
 comm. ad Cor. VII. verba laud. Primasii.
 postea addit: “*manere innuptam: id est, ut*
 „alii non nubat.”

§. XLIX.

Oecumenius in I. Corinth. VII. D. Al.
 hic concedit. hunc scriptorem et dimissae
 ob adulterium, et dimittenti abnegare facul-
 tatem ad alias nuptias transfiliendi: tantum
 asserit, hoc orientali Ecclesiae adversari.

Reponitur. Praxis Graecorum ab eccle-
 sia universali est rejecta, et nunquam in ec-
 clesia in usum reducenda; nec credendum,
 graecos unitos moderno tempore hanc sen-
 tentiam praticare, cum post Tridentinum
 sciant, verum esse, quod Ecclesia Catho-
 lica *docuit*, et *docet*: et quidem infallibili-
 ter verum esse, quod credere debeant, ne
 fiant haeretici. Oecumenio adstipulantur ex
 confessis Lanfrancus Cantuariensis archie-
 pisc., Anselmus Lanfranci successor. Sed,

inquit D. B. nituntur hi dictis Hieronimi, et Augustini.

Reponitur. Si nitantur his, opinio de indissolubilitate vinculi matrimonialis certe declamata est; uti ex dictis horum St. PP. ostendi.

§. L.

Gregorius VII. In epist. ad Hubertum Episc. Genuens. De Pontifice sic dicit D. Braun: „Sententiae meae adstipulari videtur.“ Verba Pontificis „Scriptum est etc.

Reponitur. Dno B. plurima hactenus visa sunt esse, quae non sunt. Et hoc phantasiae humanae proprium est videre in somniis vera, quae post somnia reperiuntur falsa. Literatus volens probare suam sententiam nunquam dicat: *mihi videtur*; sed dicere debet absolute: ita est, et sic esse, probare oportet rationibus solidis, et convincentibus. Judicet ergo orbis literatus, an relinquere uxorem idem sit, ac relicta illa aliam ducere.

§. LI.

Zacharias Chrysopolitan. Episc. „Si uxor repudiata etc.“

Reponitur. Sensus est, et esse genuinus debet: solvit maritum a vinculo cohabitationis conjugalis, seu thori. Hunc sensum probant ipsa verba Episc. ultima: *ipsa manet obligata*. Cui ergo manet obligata? Sane nulli alteri, quam ei, cui fidem adul-

terando fregit. Si autem manet obligata marito suo; quomodo potuit vinculum matrimonii totaliter esse dissolutum? cum in potestate viri semper sit adulteram, quando-cunque ei libuerit, ad thorum reassumere. Si autem vir aliam duxisset, obligata illi amplius non esset.

§. LII.

Saec. XII. *Rupertus Abbas* in Matth. V. ita differit: „Una duntaxat causa est etc.“

Reponitur. Hic Abbas non est pro — sed totus contra D. Braun. Si uxor adultera a viro dimissa alii nupserit, utique vir est extra culpam, et non facit eam moechari, quia autem alteri nubens, adulterat, sequitur, illam adhuc fuisse viro suo obligatam, multo minus vinculum fuisse solutum.

*) Clarius *Rupertus* in lib. II. in Gen. C. 35. „Sola fornicationis causa recte conjugatorum excusantur divortia, ita tamen, „ut aut permaneant sic, aut reconcilientur, „qui ab invicem discessere pro hujusmodi „causa.“ Eodem ferme modo loquitur Hugo victorinus ejusdem Saeculi scriptor Tract. VII. de Sacram. C. 9.

§. LIII.

Hunc §um hanc quaestionem non tangentem brevitatis causa missum facio.

*) Alexand. III. hanc quaestionem dogmaticam et juris divini esse credidit; unde ait: Cap. Quaesiv. de divortiis. „*Nisi fidei suae religionem corrumpere velit.*“

§. LIV.

Saec. XIII. Innocentius III. Dicit D. Braun, hunc pontificem quaestionem hanc rebus dogmaticis non adnumerasse; quia Graecorum disciplinam circa hoc punctum non reprobavit in Conc. Lateran. IV.

Reponitur. Scopus Innocentii erat unio Graecorum cum Ecclesia latina; mentionem igitur hac de re facere nec tempus, nec ratio suadebant, sed differendum hoc esse in aliud tempus opportunum, quando unio stabilita semel fuisset.

*) Innocentius III. — inquit *Fesler Ansichten von Religion und Kirchthum II. Bd. Berlin 1806. pag. 49.* — erklärte dem König von Frankreich, Philipp, welcher die Scheidung seiner Ehe verlangt hatte, gerade zu. daß ihm außer der Beleidigung Gottes, und der zeitlichen Schande, vielleicht auch die Gefahr, sein Amt und seine Würde zu verlieren, bevorstände, wenn er es wagen wollte, über das Verlangen des Königs etwas zu bestimmen. Lib. III. Reg. 15. Epist. 104.

§. LV.

S. Thomas. Refero hic verba Dni Al. dicentis. S. Thomas communi scholasticorum fundamento sat infirmo scl. Augustino nixus, negat matrimonii vinculum solubile esse.

Reponitur. Nonne plus, quam pudenda res est, scribentem in publicum sibi toties contradicere? In §§is 22. 23. 24. — 27. ple-

nis buccis provocavit ad S. Augustinum suae sententiae fautorem, tanquam fundamentum firmissimum: in hoc autem §o hic S. Ecclesiae Doctor derepente fit fundamentum infirmum ita, ut et illi, qui fundamento huic nituntur (ut modo divus Thomas) a Dno Al. rejiciantur.

§. LVI. et LVII.

Clemens IV. et Gregorius X.

Hi duo §§i plus non dicunt, quam quod graecis reuniendis in professione fidei, illis exhibita, nulla facta sit mentio de hac quaestione: consequenter est tantum res disciplinaris fidem non tangens.

2do. Addit D. Al. Graecis rogantibus Imperatorem, ut in moribus suis, qui non sunt contra fidei professionem, permanere possint, omnia fuisse concessa.

Reponitur. Graecis reuniendis proposita fuerunt in fidei professione illa, in quibus diffidebant principaliter: nec opus est in fidei professione omnes omnino fidei articulos singillatim ponere profitendos; quia multi in expressis continentur *). Confer. §. 35. diff. Gassm.

2do. Quod omnia illa, quae petebant, illis fuerint concessa, falsum est. Imperator non poterat illis hoc concedere, et concilium illis hoc non concessit; licet petierint: sed res tota dilata fuit; ut et ipsi Graeci super hoc puncto a Latinis interrogati dixerunt, tempus modo non esse ad hoc respondere.

*) Concil. Lugdun. interfuit vir, de quo ipse Gregorius X. scribit: "Ex cujus eruditione admirabiles fructus Ecclesia receperat, et ex cujus obitu maximam passa est jacturam;" cujus in morte ipsi Graeci, apud quos saepe legatione functus erat, clamabant: *Periit columna christianitatis*. Sanct. nimirum Bonaventura, qui plurimis sane rationibus indissolubilitatem matrimonii confirmat. Tom. IV. Lib. IV. dist. 27. quaeft. 1. art. 3. edit. Norimbergens. de ann. 1491. qua utor.

§. LVIII.

Saec. XVI. *Christphorus Marcellinus*. „Illud, quod Deus etc.“ *ut ap B.* Jam sequitur conclusio Domini concludere scientis hoc modo. Cum ad illas causas mutua fidelitas pertineat, (hoc NB. docet das teutsche Buch über die Ehescheidung. Basel;) sequitur, quod ea deficiente juxta eundem episcopum facillime solvi possit nexus.

Reponitur. Deficiente causa deficere effectum, verum est; sed deficiente fidelitate conjugali matrimonium deficere falsum est. Causa Matrimonii est, qui conjuges conjungit, et hic Deus est: si hic semel deficere incipiat, certo deficient matrimonia, quod est impossibile. Fidelitas ergo non est causa matrimonii efficiens, quia in multis diversi sexus hominibus multo major, quam in quibusdam conjugibus fidelitas reperitur, et tamen nec sunt, nec fiunt unquam conjuges. Fidelitas inter solutos diversi sexus est aliqua dispositio remota ad matrimonium,

ut Deus facere possit animorum conjunctionem, ex qua dein sequitur conjunctio corporum. Defectus autem fidelitatis est accidens, quod matrimonio potest adesse, et deberet; sed et potest ab illo abesse sine ulla vel minima vinculi laesione: nam sicut poterat a conjugibus deficere, sic potest de novo reviviscere. Mala igitur rursus conclusio Dni concludentis.

*) Marcellino jungimus binos alios et in Florentino, et Tridentino conciliis legatos. In Florentino pro Armenorum causa nominamus S. Joannem a Capistrano qui *lib. de Papae, et conciliorum autoritate, fol. 53.* eandem professus est de indissolubilitate sententiam. In Tridentino autem Cardinalis, et Episcopus Varmiensis Stanislaus Hosius *lib. de doctrina catholicae fidei edit. Viennens. 1560. pag. 144. et 252.* “Hoc enim custoditur in Christo, et Ecclesia, ut vivens cum vivente in aeternum nullo divortio separetur.” Tu lege illum pag. 145. et nos laudabimus hujus causae advocatum celeb. Galliae cancellarium Joan- Gerson *lib. 4. Summ. Theolog. de Sacram. Matrim.* “Vir potest uxorem suam dimittere ex causa adulterii, hoc quantum ad thorum: non tamen potest alteri nubere. Quia vinculum matrimonii perpetuum inter virum, et uxorem quamdiu vixerint.”

§. LIX.

Erasmus in Matth. 19. „Judaei putabant etc.“

Reponitur. Erasmus plura dixit, tuitus sententiam de omnimoda vinculi resolutio-

ne, et hac de causa a facultate parisiensi censuratus est. Inusta sibi censura scripsit aliam apologiam, in qua diserte, et expressis verbis declaravit, quod verba sua de dissolutione vinculi non aliter sint intelligenda, quam de solutione cohabitationis, seu thori, et sic absolutus est *). Confer. Declarationis *Erasmi. Typis Marttini de Kaiser. Antverpiae 1532.*

Quod D. Al. iterum somniet per inustam Erasmo censuram S. quoque Chrysothomum fuisse censuratum; quasi hic S. Ecclesiae Doctor tam abjectae sententiae unquam adstipulatus fuisset, non nisi maximam esse falsitatem ad §. 12. demonstratum est.

*) Solidissimum suomet iudicio antagonistam Erasmus invenit in professore Lovanienſi *Tittelmanno*, de quo lege Spondan. ad aevum Erasmi. et Bibliothecam belgic. Tom. I. pag. 314. Confer. ejus Comment. I. Corin. VII. et in Matth. 19. edit. Antverp. 1529. Adde *Fabri Stapulensis* comment. I. Corin. VII. fol. 91. edit. Paris. 1531. et *Isidor. Clarii Scholia ad Matth. XIX.* edit. Venet. 1557. fol. 408. Isidorum autem ex Munſtero exscripsisse probat Cla. Lelong Biblioth. sac. Part. I. pag. 597.

§. LX. et LXI.

Cajetanus in Matth. 5. „Cura fuit legislatori etc.“ — Dicit porro multum sudans, quomodo textum Matth. 19. in suam trahat opinionem, et concludit ita: „Intelligo igitur etc.“

Reponitur. In parte 1. et 2. ubi prolixius egi de lege Moſis, et lege nova, haec Cajetani ſiniſtra, ſcripturae interpretatio refutata eſt et vera, Eccleſiae concordans, cerni poteſt. Hoc unum addo: ſiniſter eſt Scripturae interpres, qui volens explicare aliqua S. Scripturae loca obſcura, uni tantum textui inſiſtit, et nec antecedentia, nec ſequentia conſiderat, hoc fecit Cajetanus: hinc ejus interpretatio rejicienda. Videantur dicta Part. 2. ad §. 2. n. 2. §. 3. n. 3. §. 4. n. 6. §. 6. toto et §. 10.

2do. Saltem Evangeliſta Marcus fuit aliquanto majoris authoritatis, quam Cajetanus: et turpe eſt viro etiam Cardinali Cajetano inculcare Evangeliſtam ignorantiae, aut oblivionis illorum, quae Jeſus dixit. Omiſit hic Evangeliſta exceptionem: ergo eam ignoravit? Omiſit: ergo etiam ſciverit rationem, quare omiſerit; ſicut jam dictum eſt in prioribus. Omiſit et Lucas: ergo ignoravit? Omiſit et Paulus: ergo ignoravit? Omiſerunt, et non abſque ratione omiſerunt. Nota ergo omnibus et Marco, et Lucae, et Paulo oratio Chriſti Matth. 5. et 19. ad turbas, et Pharifaeos habita, et non fuerat necelle eam utrobique repetere: cauſam, propter quam Chriſtus dimittere uxores permiferat, perſpectam habebant; nec erat plus neceſſarium, quam ad mentem Chriſti repetere, omnem illum eſſe adulterum, qui taliter dimiſſam duxiſſit. Hinc

Torrens Doctorum, et omnes ſcholae

T *

catholicae mirantur, et stupens, unum alterumve Episcopum, et Cardinalem Cajetanum se velle opponere universali Ecclesiae doctrinae, relicto sacrae Scripturae contextu uni tantum textui insistentem, ut suppressis, et antecedentibus, et subsequenti-
bus, opinioni erroneae speciem alicujus veritatis affingeret.

§. LXII.

Catharinus. Hic idem dicit, quod Cajetanus, et eodem modo, quo supra, refellitur.

*) Ambrosius Catharinus — scribit ejus in divinis scripturis discipulus, Sixtus senensis Bibl. f. ad Matth. 19. pag. 146. — et Cajetanus hanc positionem proponunt, non ut firmae determinationis sententiam, sed ut probabilem opinionem, doctorum disputationibus excutiendam, et ecclesiae autoritate judicandam.

§. LXIII.

In hoc §. dicit D. Al. quosdam per verba: *dimittere, abjicere, relinquere, discedere* etc. non explicare, quid per illa intelligant.

2do. Tertullian. et Cajetanum per illa verba intelligere totalem dimissionem.

3tio. Pauciores nostrae sententiae adhaerentes non exprimere, an in casu adulterii solo jure ecclesiastico, an etiam divino prohibita sit vinculi solutio; id quod primo probandum foret, antequam sua sententia, in hac dissertatione stabilita, impugnari possit.

Reponitur ad 1mum. Quid Patres, alii-
que authores per verba memorata intelligere
debuerint, ne doctrinae ecclesiae adverfa-
rentur, dixi in praecedentibus.

Ad 2. Tertullianum in Sententia, et er-
ronea opinione Cajetani, aut Catharini un-
quam fuisse, aperta est falsitas: hinc Tertul-
lian. per dicta verba separationem a thoro
intellexit. Confer. dicta ad §. 3.

Ad 3. Utrum pauciores, an plures sen-
tentiae nostrae adhaereant, de hoc non am-
plius disputatur; cum Cajetanus ipse fatea-
tur, torrentem Doctorum in hac esse sen-
tentia: et si D. Al. ad multiplicandum nu-
merum suae sententiae adhaerentium etiam
convocet Protestantes, sicut per decursum
fecit, manet semper pars minor. Caeterum
si credat SS. Patres, aliosque authores gra-
vissimos non satis clare expressisse, an disso-
lutio vinculi in casu adulterii tantum sit in
jure ecclesiastico, an divino prohibita; ego
satis clare declaravi, illam et jure naturali,
et divino esse prohibitam.

§. LXIV.

Oportet in hoc §o referre verba D. Al.
ut quivis lector videat quam pudendo fastu,
et supercilio se supra S. Augustin., et Magist.
Sententiarum extollat: sic sonat: „Denique
„quoad scholasticos, quorum opinio saecul.
„9. vigere caepit, monitum volo lectorem,
„eosdem passim omnes, non sacrae scrip-
„turae effatis, aut totius traditionis sensu

„niti; sed S. Augustini dictis, duce Magistro sententiarum.“

Reponitur. Sinamus hunc Dnum Alum. cum fastu ascendere in altum; sed videbimus in fine lapso graviore eum ruere defursum. Sicut Isac. C. 47. v. 10. de superba Babylone vaticinatus est: *Scientia tua decipit te.* Fastus tamen ejus paululum temperandus est.

Scientia vera est scientia veri; et haec neminem decipit. Quis suggessit Dno Al. et unde scit, quod sententia nostra saeculo nono vigere coeperit? Ubi hoc scriptum? Concil. Tridentinum dicit, quod Ecclesia *juxta evangelicam, et apostolicam doctrinam docuerit, et doceat*, matrimonii vinculum propter adulterium non solvi. Si doctrina Ecclesiae de indissolubilitate vinculi matrimonialis sit juxta doctrinam evangelicam, et apostolicam, ut asserit Tridentinum; ergo debet esse fundata in doctrina evangelica, et apostolica, alias concilium hoc absque ulla ratione et fundamento hoc dixisset, quod cogitare temerarium foret; si autem fundata sit in doctrina evangelica, et apostolica, sequitur, sententiam nostram doctrinae evangelicae, et apostolicae esse coevam; si coeva; quomodo posterior? quomodo ortum suum trahat ex saeculo nono? Si Dnus Al. probaverit, doctrinam evangelicam, et apostolicam vigere caepisse in saeculo nono; lubentissime concedemus eidem, sententiam nostram dicto saeculo in

vigore suo caepisse: fin minus; dicendum, quod scientia sua ipsum quoad hunc passum decederit.

A P H O R I S M U S.

Et in veteri ecclesia notum erat discrimen inter dimissionem quoad thorum et inter dimissionem quoad vinculum.

Audivimus supra in Diff. Braun. in not. ad §. 21. Chromatium Episc. Aquilej.; audivimus et paradoxam cujusdam Theologi interpretationem: tempore Hieronimi et Chromatii incognitum discrimen inter dimissionem quoad vinculum, et quoad thorum et mensam. Mirati sumus; nec tu, L. B. ut reor, novissimum sine stupore legisti inventum. Ita est: tot enim rationibus in ipsa quoque diff. Brauniana, meisque ad Jacobi notis hoc novum deprimitur inventum, ut vix insanus ad sensa haec descendere posset. Nolumus semel dicta repetere. Tu relege Hermam, Justinum Tertullianum etc. Quodsi tamen haec non sufficiant, peroremus alia, quin ad forum nostrum ducamus Cla. Hombergum in *Parergis. pag. 59.*, qui a Mose divortium quoad thorum petit, nobisque fidem sua interpretatione facit, Mosem non totale divortium permisisse, sed tantum potestatem a mulieribus abstinendi judaeis dedisse. Confer. Wollfii curae ad Matth. XIX. Divum nos nominamus Apostolum, qui in sua ad Corinthios prima epistola separationem quoad thorum apertissi-

mis constituit verbis. Cap. VII. v. 11. ait: quodsi discefferit, maneat mulier innupta, aut viro suo reconcilietur. — Amabo! quid est aliud manere innuptam, quam a viro separatam vivere. „Nam cum propter continentiam — inquit *S. Chrysostohm. ad h. loc.* — et alias causas, et humilitatem fieri „divortia contingat, melius quidem est, ne „fiant a principio. Quod si fiant, maneat „uxor cum viro, quamvis non simul misceatur. Verum nullum alium virum ducat.“ Sed factum memoremus historicum, quod nobis in secunda Apologia tradidit Justinus M. „Mulier quaedam cum viro degabat intemperanti, interperans et ipsa prius; sed postea, quam Christi doctrinam cognovit, ipsa ad meliorem frugem se recepit, ac viro, ut similiter sese colligeret, persuadere conata est, Christianam illi doctrinam exponens, ac futura his, qui libidine, ac praeter rectam rationem vixerint, in aeterno igne supplicia denuntians. Verum ille in iisdem flagitiis permanens, factis suis alienavit ab se uxoris animum. Impium enim esse mulier existimans, cum eo deinceps viro, qui praeter naturae legem, praeterque jus undecunque voluptatis vias exquireret, thori consortio jungi, discedere a conjugio voluit etc.“ In hanc rem quadrat et *Syricii Papae epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum* Cap. 5. quam celeberr. Author *Diff. de potestate Ecclesiae in statuendis matrim. impedimen-*

tis. Friburgi 1785. §. 54. pag. 57. de separatione a thoro, et mensa interpretatur. Confer. Epist. Synodic. conc. Gangrensis supra §. VI. laud. Nec solum in impudico negotio haec locum habuit separatio, sed et religionis causa, unde nota apud veteres fratris, et sororis inter conjuges appellatio: qui enim ex consensu mutuo, voti continentiae mutuo proposito se adstringentes, a tributo, et communi contumelia (sic Tertullian. lib. de velandis virginib. debitum conjugale nominat) perpetuo abstinebant, fratres, aut sorores appellabantur. Vide S. Hieronimi Ep. 46. ad Rusticum et S. Paulinum Episc., Innocent. I. Epist. 12. ad S. Victricium Rothomag. Episc. apud Harduin Tom. I. conc. coll. 992. et Hieron. Ep. 26. ad Victr. ubi scribit:

„Nec minore eosdem voluntate sanctis operibus et pio ministratu inexpugnata noctu, diuque, famulantium viduarum pascit integritas, vel subjugatorum deo conjugum arcana germanitas, quae orationibus sedulis, laetum in operibus suis Christum, ad visitationem non jam maritalis thori, sed fraterni cubilis invitat.“ Ita Sidonius Apollinaris lib. 5. Epist. 16. de Papianilla sua: *licet sis uxor bona, soror quoque optima est.* Fortunatus vero lib. I. carmine 15. de S. Leontio Santonenfi episcopo, et Placidina sua canit:

Quae tibi nunc conjux, est modo clara soror. Restat Chromatius; sed quid moremur, cum ab initio sese ipsemet explicet

antistes. Cap. V. in Matth. ait: „Christus
 „jubet matrimonii castum conjugium indis-
 „solubili lege servari.“ Ecce! indissolubili
 lege servandum matrimonium; contra Dei
 igitur agit voluntatem, qui *ut pergit ibi-*
dem, matrimonium a Deo junctum illicita
 divortii separatione temerare praesumit.
 Confer. Cap. II. §. 10. et 13.

Caput II.

Conciliarum decreta.

D. Al. multa, et omnia sibi promittit ex
 Conciliis infra citandis; in fine autem
 videbit se delusum, et ruere desursum
 ab alto.

§. I.

Eliberitanum. Imo. Cap. 9. „Fidelis
 foemina etc“

Ido. Nihil de viris statuitur: hinc ipsis
 haud interdictae videntur secundae nup-
 tiae, dimissa ob adulterium conjuge. Illtio.
 Patet hoc ex Origine dicente: in conc. Eli-
 beritano concessum fuisse viris, ut dimissis
 conjugibus adulteris, alias ducant; quod et
 Maldonatus fatetur *).

Reponitur ad I. Animadverti jam ali-
 quoties Dnum hunc Al. textus mutilare,
 aut hinc inde, quae ipsi contraria sunt, trun-
 care: necessum igitur, canonem hunc ver-
 botenus referri. Can. Fidelis. Cap. 32. 9. 7.
 „Fidelis foemina, quae adulterum maritum

„reliquerit fidelem, et alium duxit, *prohibeatur, ne ducat etc.*“ ut apud Gassmann. §. 17. Verba: *prohibeatur, ne ducat*, ipsi contraria omisit.

Ad II. Non tantum videntur nuptiae interdictae, sed sunt reipsa interdictae in hoc concilio: probant hoc evidenter verba: *prohibeatur, ne ducat*. Quare prohibeatur? Sane, quia ligata adhuc fuit vinculo matrimoniali; licet vir ejus, a quo discessit, adulter fuerit: multo minus poterat esse licitum parti nocenti, quod innocenti prohibitum erat; cum juxta S. Basilium P. 2. §. 10. *Domini dictum ex aequo et viris, et mulieribus convenit*; sicut etiam Marc. 10. Luc. 16. et ad Rom. 7. scriptum est.

Ad III. Origines, ut vidimus in Part. 2. §. 5. nostrae sententiae non est contrarius. Eruditorum nemo potest ex verbis hujus concilii eruere, viris concessum fuisse in casu substrato aliam ducere, et quomodo hoc poterat Origines vir doctissimus? Verba ejus allata sunt in §. 5.; igitur D. Al. huic viro imposuit. Maldonatus in re tanti momenti si trahatur in sententiam adversam, aequae parvi, ac D. Al. pendendus est.

*) Conc. Eliberitanum spurium esse credimus, de quo Tom. III. — Maldonato hic iterum abutitur Braunius. “Decreta Conc. „Eliberitani, et Aurelianensis — inquit ad „Matth. XIX. Maldonat. — aut apocrypha, „et spuria sunt, aut ita intelligenda, ut „marito, qui ob adulterium uxorem dimisit, liceat alteram ducere non quidem vi-

„vente, sed mortua priore” quod olim interdictum erat. Originem ante conc. Eliberit. vita cessisse omnibus, excepto Braunio, notum est.

§. II.

Arelatense I. Cor. 10. „De his, qui conjuges suas in adulterio deprehendunt etc.”

Reponitur. Verba concilii hujus provincialis clara sunt, utcunque in alium sensum detorqueantur. Definivit, quod viri etiam adolescentes *prohibeantur nubere*: praevia hac definitione, ut ejusmodi juvenes viri definitioni pareant, jubet, ut non impertune, sed opportune per salutare consilium nuptiae secundae dissuadeantur eisdem. Qui canonem hunc aliter explicat, sensum pervertit.

*) “*Placuit, ut in quantum possint, consilium eis detur*, id est: serie admoneantur, ac instruantur, ne viventibus etc. Qui hanc interpretationem rejicit, hospes in scriptura sacra, concil. canonibus, et Ss. Patribus sit, oportet. Confer. Acta Apost. C. 15. et 21. Canon. 11. con. arelat. et con. 16. 17-61. et 66. con. Eliberitani apud Harduin. Tom. I. col. 252-256. et 257. lege et S. Basilium. — Concil. Arelatense, et Epiphanium non citat Maldonatus.

§. III.

Saecul. V. *Milevitanum* can. 17. „Placuit, ut secundum evangelicam, et Apostolicam disciplinam etc.”

Reponitur. Quia hic canon hujus con-

cilii ab Ecclesia recepti e diametro obstat, rogat D. Al. per misericordiam Dei, ut lector ejus diff. velit attendere ad verba: *placuit et disciplinam*: attendas, inquit, rogo, duntaxat ad illas voces: *placuit: disciplinam*. Nunquid haec cañonem disciplinarem probant? *Contra est*. Si D. Al. totum coelum imploret, ut verba concilii corrumparamus, hoc nobis non licet. Mutilatio canonum, truncatio et perversa explicatio omni lege prohibita est. Si verbum hoc: *placuit*, in conciliis etiam generalibus, et insuper in rebus fidei usurpari solitum, sapere debeat rem disciplinarem; plures definitiones in materia fidei frustrabuntur: quod verbum: *disciplinam* debeat significare *doctrinam*, sicut Trident. dicit, manifestum fit ex eo, quod verba concilii: *ita maneant* desumta sint ex I. Corinth. 7., ubi Paulus dicit, non se, sed Dominum praecepisse, ut sic maneant. Definierunt ergo PP. hujus concilii, conjugia post tale divortium omnino esse illicita; et concludunt, legem imperialem esse implorandam, ut contravenientes huic definitioni transgressores puniantur.

Ad libros S. August. de adult. conjug. nosse debet prius D. Al., an hos post, vel ante concilium hoc, cui ipse interfuit, finierit: colligitur ex illis, quaedam ante, quaedam post ab eo fuisse scripta: post quidem illud, quod lib. 2. de adulter. conj. in epist. Pauli scripsit, „verba Apostoli toties

„repetita, toties inculeata vera sunt, viva
 „sunt, sana sunt, plana sunt.... licite ita-
 „que dimittitur conjux ob causam fornica-
 „tionis, nec carebit illo vinculo, etiam si
 „nunquam reconcilietur viro, carebit autem,
 „si mortuus fuerit vir ejus.“ Haec ejus
 verba jam sunt definitiva, ut post concilium
 hoc non amplius dubitaverit, sicut ante
 illud celebratum. Confer. §. 17. diss. Gassm.

§. VI.

Chalcedonense. Ex act. 3. hujus conc.
 conatur probare, rem hanc esse disciplina-
 rem; sed quia rem proponit obscurius, cla-
 rius ex actis propono.

Sophronius laicus accusabat Dioscorum,
 quod sibi suam uxorem; absque quod illa
 ob fornicationem, vel aliud crimen fuisset
 dimissa, rapuerit, et quod sibi mortem fue-
 rit machinatus, hoc est totum. Ex hoc facto
 vult nunc probare, solutionem vinculi esse
 rem disciplinarem: Si hoc ex hac act. 3.
 probaverit, probabo ego illi, quod nunquam
 aliquod concilium Chalcedonense in mundo
 fuerit.

*) Confer. Paraphrasin Arabicam canonum
 Conc. Chalced. apud Harduinum Tom. II.
 Concil. col. 612.

§. V.

Veneticum. Clarius, inquit, hoc con-
 cil. loquitur can. 2. „Eos, qui relictis uxo-
 ribus suis etc.“

Reponitur. Pauci Episcopi interfuerunt huic concilio. Egit 1mo de regula ecclesiastica sacerdotibus tradita, 2do de cura in sacerdotibus torpesciente. 3tio contra nimiam licentiam, et saecularem libertatem: patet ex hoc concilio, quod viri uxores suas etiam absque crimine adulterii dimiserint, et alias duxerint, quos omnes a communione arcendos voluit; quod autem facultatem concedat, dimissis ob adulterium uxoribus, alias ducendi, hoc falsum, et ex hoc conc. probari non potest.

De caetero talia conc. particularia debent se conformare generalioribus ab Ecclesia receptis, quale est Milevitanum; si huic concordent, recipienda; sin minus, audacter rejicienda sunt: auctoritatem enim in Ecclesia non obtinent.

*) Qui Ecclesiae rectores interfuere Vene-
tico, prius praefides erant in Concilio *Andegavensi*, in quo legimus: “Hi quoque,
qui alienis uxoribus superstitibus ipsorum
maritis, nomine conjugii abutuntur, a com-
munionem habeantur extranei.” Confer. Ba-
ronius ad ann. 453. N. 51. Tom. 6. pag. 220.

§. VI.

Agathense. Hoc conc. prohibet absque causa dimittere uxores, nisi causa sit coram Episcopo dijudicata, et praeterea nihil.

*) Male hic iterum citat Braun Maldona-
tum. Confer. not. ad §. I.

§. VII.

Saecul. VII. *Toletanum XII.* can. 8. aliud nihil dicit, quam illos, qui quacunque de causa uxores suas dimiserint, a communione sacrorum, et coetu fidelium esse alienos; sed de hoc non est quaestio.

§. VIII.

Herurfordianum C. 10. „Nullus propriam conjugem suam nisi etc.“

Reponendum nihil habeo, cum hoc concilium totum stet expressis verbis pro nostra sententia. Qui christianus esse voluerit, uxore sua ob adulterium dimissa, alteri non copuletur. D. Al. hoc concilii statutum sumit pro *consilio*: sed contra, christianum esse, aut non esse christianum non est res consilii, sed salutis aeternae: qui enim christianus esse renuit, non credit; et qui non credit, jam judicatus est.

*) Confer. Hist. anglic. Vener. Bedae. Lib. 4. Cap. 5. edit. 1506. Vide et not. ad §. 38. Sect. II. C. I.

§. IX.

Patres in Trullo can. 87. „Qui legitime sibi datam uxorem (praeter rationem) relinquit, et aliam duxit, e Domini sententia est adulterii judicio obnoxius.“

Reponitur. Parenthesis haec non est in canone *): 2do. Canon 87. longe aliter habet sic: „quae virum relinquit, adultera,

si ad alium se contulit (secundum sacratum Basiliū, qui optime hoc ex propheta Hieremia colligit etc.) et qui reliquerit legitimam uxorem, et aliam duxerit, adulter est.“ Ergo qui uxorem adulteram dimisit, et aliam duxerit, etiam adulter est juxta S. Basiliū, qui cuique parti, ut vidimus Part. 2. §. 5. idem jus tribuit: addendum nihilominus, canones Trullanos nro. 102. non in concilio generali, sed post dissolutum concilium in Trullo fuisse confectos absque interventu Pontificiae auctoritatis: hinc in Ecclesia non obtinent.

*) Parenthesin hanc non omnino fictitiā esse sed a Braunio transpositam Canon. 87. palam confirmat. Post primum a Jacobi relatum canonis membrum, pergunt Patres: “Si ita praeter *rationem* a marito recessisse visa est uxor, ille quidem venia dignus est, haec vero poena. . . . Sed is, qui legitime sibi datam etc. ut Jacobi, et Galsmann recitant. Canone 98. prior 87. confirmatur. “Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc vivo, cui desponsa est, in nuptiarum ducit societatem, adulterii crimine subjiciatur.” Synodum Trullanam fictitiā esse probat Molckenbuhrius Diff. de concil. et canon. Trullanis. 1791.

§. X.

Suessionense Can. 9. „Constituimus, ut nullus homo etc.“

Reponitur. Duo sunt, quae concil. statuit: primum est, quod nullus alterius uxorem aut uxor alterius maritum habeat, nisi

una pars fuerit mortua. Secundum est, quod nemini liceat uxorem suam dimittere, nisi ob fornicationem. Hoc et nos dicimus. Hinc statutum secundum referendum est ad primum, ut nec maritum alienam, nec uxor alienum virum habeat. Nusquam autem dixit concilium, viro licere aliam ducere, si suam ob adulterium demiserit.

§. XI.

Vermeriense can. 7. „Si qua mulier etc. — et can. 18. Qui cum consobrina etc.“

Reponitur. Hoc concilium utpote contrarium doctrinae Ecclesiae nullam omnino habuit unquam auctoritatem, praesertim cum directe opponatur solemnioribus, et gravioribus Ecclesiae definitionibus: possunt tamen hi patres pauci excusari, quod crediderint leges imperatorias in hac materia habere vim, et auctoritatem, quam nec habent, nec habere possunt, nisi credere vellemus Lutheri.

§. XII.

Compendiense. Reponitur breviter id, quod ad Vermeriense: quae duo particularia plane rejecta sunt; quidquid dicat Lupus, in hac materia non audiendus.

*) Conc. Vermeriense plus nimio concedit. Qua in epistola scripsere Apostoli, aut quo in tecto praedicavere eorum successores, quod, si nunquam cum conjugē mansisset vir, inde exeant ad crucem; et si absentia

vera cognoscatur (igitur juxta crucem res conjugalis illo tempore decidebatur) separentur, et illa faciat, quod vult? Canon utique huc usque inauditus? Praeconi huic et quis crederet nisi ad crucem (optimum solatium pro foeminis lacrimantibus) seu signum veritatis appellaret. Profecto in Luitprandi legibus de licentia novam ineundi matrimonium, nec jota apparet, multominus credimus, leges istas *ad crucem* esse statutas. Quid! si et Vermeriensis, et compendienfis concilii canones in dubium vocemus? Cur Patres conciliabuli Aquisgranensis in causa Teutbergae cum Lothario non provocarunt ad Conc. Vermeriense, et compendienfe, in eadem ferme regione celebrata, sub iisdem ferme regibus, aut certe eorum majoribus, adhucdum in recenti memoria? Cur provocant ad conc. Hilardenfe, et Agathense, ad spurium commentarium Ambrosii? Cur Nicolao Pontifici non obijciunt statuta horum conciliorum? Optima profecto excusatio pro Episcopis; qui juxta patrias leges, et canonicas nuper statutas sanctiones rem judicassent! De hoc autem nihil legimus. — Ast peculiarem dante Deo in haec duo concilia dabimus crisin Tom. III.

§. XIII.

Forojuliense. „Placuit, ut resoluta fornicationis causa conjugali vinculo non liceat etc.“

Reponitur. Hoc conc. est pro nobis totum.

*) Confer Sect. II. C. I. §. VI. “Etsi — pergit conc. — legatur in sacris evangelicis paginis sola fornicationis causa dixisse Dominum, *dimittere virum uxorem suam, non*

tamen legitur concessisse aliam, vivente illa in conjugio sibi sociare, prohibuisse quidem omnibus modis non ambigitur. . . . Qua de re ita definire prospeximus, ut juxta ejusdem Domini mellifluam vocem, nemo haec interdicta violator inculcare praesumat."

§. XIV.

Synodus Romana ann. 826. can. 26. „Nulli licet excepta causa fornicationis etc.“ D. Al. dicit, se in hac Synodo deprehendere Ecclesiae Romanae sensum pro sua sententia.

Reponitur. Ecclesia Romana est omnium aliarum Ecclesiarum totius orbis christiani magistra, et D. Al. putat pudendum adeo sensum hujus magistrae pro sua esse sententia. Veritates invenit in Romana Ecclesia.

Synodus haec non aliud dicit verbum, quam quod dixit Dominus in Evangelio Matth. V. et XIX. Quomodo ergo delirat dicens hoc suae favere sententiae?

§. XV.

Synodus Romana sub Leone IV. canonem — inquit D. Al. — mox ex Synodo Romana allatum suum facit, estque 26.

*Reponitur id, quod supra *).* „Illi, qui fornicationis causa uxores suas dimittunt, et alias ducunt, e domini sententia adulteri sunt.“ Sexta Parisiensis Synodus ann. 829. Cap. 2, Collect. Coleti Tom. 9. C. 720.

§. XVI.

Triburiense can. 46. „Viro uxorem ob adulterium occidere volenti interdicit, ne, quamdiu vivat illa, alteram ducat.“ *Causa 32. q. 7. can. 24. ex concilio dicto aliter sic habet:* „Siquis cum noverca sua dormierit, „neuter ad conjugium potest pervenire, sed „vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si „se continere non potest.“ Primum canonem citat Harzheim, alterum Gratianus; et quaerit D. Al. cui habenda fides sit? An Gratiano, an Harzheim? responderi potest: nulli; tamen *reponitur ad idem Canonem*, quod contra nostram sententiam nihil probet.

Ad Idem potest dici, quod loquatur de fornicariis ab invicem separandis, qui nunquam legitime erant conjuncti; prout in ipso Gratiani decreto notatur.

§. XVII.

Namnetense can. 12. statuit, ut vir, qui adulteram dimisit, quando eidem iterum reconciliari velit, cum ipsa adultera per 7. annos poenitentiam agat, atque per omne illud temporis spatium a communione arceatur.

Reponitur. Haec pro nostra sententia, pro indissolubilitate vinculi, dicta sunt. Infra facit D. Al. notam hanc: inter leges ecclesiasticas Walliae esse hanc nro. 18. „Si „qua mulier rem turpem cum alio viro stru- „pro egerit, de jure potest repudiari, et „omnia jura sua debet amittere.“

Addit Parenthesin (*ergo et conjugalia.*)

Reponitur. Et haec lex stat pro indissolubilitate vinculi. Etiam nostro aevo adultera a viro separata amittit omnia jura, praesertim conjugalia, ne unquam cum viro suo eodem thoro (quod est jus conjugale) uti valeat.

§. XVIII.

Turonense. Cap. 9. „Qui suam uxorem sine episcopali etc.“

Reponitur. Quivis videt, nihil ex hoc probari; et mirandum, quod D. Al. tempus inaniter consumere voluerit in quaerendo, quod inveniri non potest.

§. XIX.

Lateranense III. „Non licet uxorem dimittere sine manifesta causa fornicationis, et tunc ipsa vivente tenebitur continere.“ Hic quaerit D. Al.; si tenebitur continere, an ex praecepto divino, an ecclesiastico?

Reponitur. Sufficit, quod concilium aperte definiat, virum, repudiata adultera uxore, non posse ducere aliam: si cupit scire, quo jure? Dicam: ex jure triplici: ex jure naturali, ex positivo divino: consequenter necessario etiam ex jure ecclesiastico, cujus est implere jus divinum, et naturale.

*) Confer, nota ad §. 53. Cap. I.

§. XX.

Lateranense IV. Citatur can. seu decretum 50, quod sic habet. „Prohibitio copulae conjugalis quartum consanguinitatis, et affinitatis gradum de caetero non excedat; quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest absque gravi dispendio hujusmodi prohibitio generaliter observari.“

Ab hoc decreto facit D. Al. saltus iterum mirabiles ad Graecos, arguens concilium, quod, si hanc materiam ad fidem pertinere forte censuisset, illam Graecis non proposuerit.

Reponitur. Tractabatur hic de gradibus matrimonii contractum annullantibus: de vinculo matrimonii legitime contracti mentio esse non poterat, quod ceu indissolubile ab universa Ecclesia agnoscebatur. Plura, ut honori D. differentis parcam, non repono.

*) Confer, Not. ad §. 54. cit. cap.

§. XXI. et XXII.

Florentinum. Per hos duos §§os narrans quaedam ex hoc concilio de unione Armenorum, et professione fidei Graecis proposita dixit, in dicta fidei professione nihil contineri de indissolubilitate vinculi matrimonialis, quod solvere Graeci in casu adulterii consueverunt: ergo, concludit, res haec est mere disciplinaris; consequenter dogmatica esse nequit.

Reponitur imo. Equidem aliud est, rem

aliquam de se et in se pertinere ad fidem: aliud, esse definitum, quod haec res sit de fide; quae omnino discernenda sunt. Quod nondum fuerit definitum directe, esse fidei articulum, quod vinculum matrimonii sit indissolubile, concedi posset; quod autem materia haec in se, et per se considerata non sit res fidei, negatur. Sic dicere possem, sed assero contrarium, et dico, rem hanc esse definitam ita, ut sit dogma fidei.

II do. Ipse Eugenius IV. in concilio praefens in sua post dissolutum concilium ad Graecos habita paterna oratione vehementer conquestus est de inordinata matrimonium in casu adulterii dissolvendi consuetudine Ecclesiae contraria; sed evicit nihil, nec illa solemnis unio duravit: ex qua Pontificis querela hoc manifestum fit, quod in Ecclesia Catholica nunquam permisum fuerat matrimonia in casu adulterii dirimere.

III tio. PP. Florentini materiam hanc professioni fidei non inseruerunt explicite, nec inserere poterant; quia nondum erat definita tanquam de fide. Hinc ex hoc, quod Graecis non fuerit proposita in fidei professione, concludi non potest, eam modo ad fidem non pertinere.

IV to. Ipsi Graeci a Patribus latinis interrogati, quare Matrimonia dirimerent, responderunt: *Praesentis temporis non esse de hoc disputare*, et sic tota res manebat

indecisa, et in aliud tempus opportunius dilata *). Denique

Vto. Unicum Florentini, et principale punctum, de quo ageretur, erat de Subsistentia Spiritus Sancti, quod Filius non, ut putarunt Graeci, sit causa subsistentiae Spiritus S., sed unum cum Patre principium: hinc addendum fuisse, et additum esse verbum: *Filioque*.

Vto. Testatur Natal. Alexander, quod hic Graecorum ritus dirimendi matrimonia nunquam fuerit ab Ecclesia approbatus. Et haec de Florentino sufficientiant **).

*) Concilium Florentinum post discessum Graecorum necdum finitum fuisse, sed triennium adhuc tenuisse, affirmat Cla. Biner in Adparat. Erudit. P. III. C. 3. art. 10. §. 4. ac asserit, decretum illud Eugenii, non hunc solum habuisse authorem, sed (quod in ipso decreto legitur) editum fuisse *sacro approbante oecumenico concilio*." Haec ultima verba saltem sententiae adversae multum obstare, testatur author *Princip. Jur. Eccles. Cathol. Cap. VI. §. 31. pag. 71. edit. Lipsiens.* si vero renuas, decretum illud conjungere oecumenico concilio; saltem concedas, oportet, jure nos ex hoc decreto authenticam concilii florentini eruere interpretationem;" *Authentica* autem interpretatio, inquit eruditiss. *Luydelius* Tom. II. *Institut. Diff. IV. Cap. III. pag. 745.* non solum Concilio Generali *posteriori*, sed etiam Romano Pontifici extra concilium, subortis forte dissensionibus ita competere videtur, ut illius interpretationi sese submittere fideles teneantur."

**) Quam longe florentinum a Graecorum praxeos approbatione alienum fuerit, constat ex ejus verbis in Tract. de Sacrament. "Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere — inquit — non tamen aliud matrimonium contrahere fas est: cum matrimonii vinculum legitime contractum perpetuum sit."

§. XXIII.

In hoc §o gratulatur sibi D. Al. habere pro sua Sententia concil. generale nempe florentinum, rem quaestionis esse mere disciplinarem. Hoc totum: at responsum dedimus

§. XXIV.

Moguntinum ann. 1549. provinciale et parti dimittenti, et dimissae adimit facultatem alias nuptias celebrandi, cap. 36.

Reponitur. Ergo Metropolis Moguntina, omnesque illi subjectae Ecclesiae jam docuerant, quod Tridentinum recte doceri definivit.

§. XXV.

In hoc §o ponit, quae ex Pallavicino in historiam Tridentini quoad hunc passum descripsit; quia vero haec omnia de canone cum annexo anathemate in eos, qui matrimonia ob adulterium solvi dicerent, jam parato, ex post autem ad instantiam Oratorum Reipublicae Venetae temperato literatis omnibus nota sunt, missa facimus. Canon igitur sic conditus confixit anathemate

omnes, qui dicerent, aut sentirent, doctrinam Ecclesiae de indissolubilitate matrimonialis vinculi est erroneam.

*) Concilia particularia post Tridentinum celebrata in hanc sententiam unanimi voce conspirant. Lege *conc. Mediolanens.* sub Carolo Borromaeo; *Tirnaviense* sub Imperat. Ferdinando I. ann. 1560. in quo Cap. 24. Conc. Hungar. P. 2. pag. 11. legimus." Quodsi fornicationis causa conjuges divortium iustituerant, ipsis, quamdiu pars altera vivit, nequaquam concessum, ad alias transire nuptias etc. Ita quoque omnes scriptores, qui vel concilio Tridentino interfuere, aut post illud scripsere.

Caput III.

Conclusio Dni Alumni.

§. I.

Hic citat Melch. Can. dicentem, doctrinae ecclesiasticae non eundem esse gradum, nec omnia judiciorum decreta eodem loco habenda, nec omnia doctrinae judicia esse fidei censuras etc.

Reponitur. Haec norunt omnes eruditi: quod autem D. Al. ex hisce Cani verbis possit concludere, canonem 7. Tridentini non esse rem fidei, aut dogmaticam, falsum est. Probare hoc vult ex dicendis, et ex comparatione dicendorum cum dictis.

Reponitur. Consultius, et prudentius ageret D. Al. si dicta cum dicendis non compararet. Dicta enim nihil probarunt; et si

dicenda, ut spero, aequè tantum probent, ac dicta, in vanum laboravit, et super arenam construxit reprobata ab Ecclesia suam sententiam. — Videbimus nunc, et audiemus, quid nobis in dicendis narraturus sit.

§. II.

Varia sunt, quae in hoc §o dicit. 1) Patres Tridentinos nequidem in animo habuisse, hanc rem ceu dogma fidei proponere. 2) Ipse Tournely hoc fatetur. 3) Natalis Alex. concludit, necdum esse dogma fidei; sic Fleury, Gazzaniga, et Juen.

Reponitur ad 1. Laudatos Patres in animo habuisse hanc rem ceu dogma proponere probatur ex ipsa narratione Pallavicini Lib. 22. hist. Conc. dicens: *Canon quoque paratus fuerat, cum anathemate in eum, qui diceret. Matrimonia consummata ob adulterium dissolvi*: sic D. Al. haec verba in §. suo 25. citavit ex Pallavicino. Si a Tridentino canon fuisset conditus in hoc tenore: si quis dixerit, Matrimonia consummata ob adulterium dissolvi, anathema sit; nunquid tunc haec res esset dogma fidei? sed juxta concessa canon hujus tenoris erat a Patribus Trid. paratus: ergo certe etiam habuerant in animo hoc tanquam dogma proponere.

Ad 2. Citatus Tournely in praelect. de Matrim. inter alia sic dicit de Tridentino: „Rem propius aspicienti tamen videbitur „doctrinam, quam proponit synodus, fidei „esse, etli clare, et explicite id non expri-

„mat.” Quod in nota subditur a D. Al. huic canoni deesse characterem propositionis dogmaticae, scilicet, *claritatem*, gratis dicitur: canon in se est clarissimus, ut nullus Catholicus unquam de verborum ejus tenore dubitaverit, nempe illum esse haereticum, qui dixerit, Ecclesiam in hoc docendo errare. Quid clarius? Majorem D. Professor Blau, quem citat, claritatem non requireret, nec canoni huic tribuere poterit.

Ad 3. Pauci authores in contrarium citati non sunt ii, qui quaestionem hanc pro Ecclesia universali decidant, multo minus sunt attendendi.

§. III.

Jam arbitratur D. Al. haec a se dicta sufficere ad lectorem convincendum, ut credat canonem Tridentini non esse dogmaticum.

Reponitur. Optime Domine! si tua motiva credibilitatis in papyrum translata ea pollerent vi, et authoritate, ut conclusio tua necessario sequeretur exinde, crederem perlibenter; motiva autem tua (mihi crede) sunt adeo infirma, et inania, ut nemo eruditorum necessariam inde pro tua sententia sequelam deducere valeat. Inter 48, quos citasti, cum Patres, tum scriptores ecclesiasticos, numeras forte quatuor, qui paulo clarius tuae adhaerent sententiae, et ex Conciliis 22 citatis habes duo, Vermeriense, et Compendiense; et haec ab Ecclesia nunquam sunt recepta. Jam conclude.

At in sequentibus promittit nobis D. Al.
tam gravia motiva, ut omne dubium exulet.
Eja ergo!

§. IV.

Ad persuadendos nos, ut in ejus eamus
sententiam, tradit nobis regulas fidei septem
per subsequentes 6 §os, atque in hoc est

Prima regula: *Ad fidei divinae dogma
requiritur, ut sit ab Ecclesia propositum,
et a Deo revelatum.*

§. V.

Secunda: *Certa regula divinae traditio-
nis est haec: quidquid Ecclesia constanter,
et universaliter tradit ceu dogma revela-
tum, aut ceu veritatem, cui contradicere
haeresis sit, illud est dogma divinum.*

§. VI.

Tertia: *Antiqua fidei symbola, Conci-
liorum generalium decreta, Patrum sibi
consentientium scripta sunt ea, ex quibus
Ecclesia sanam Christi doctrinam trahit.*

§. VII.

Quarta: *Nulla doctrina fundata in Ver-
bo Dei, sive sacra Scriptura diversimode a
sanctis Patribus aut Doctoribus exposita est
doctrina fidei.*

§. VIII.

Quinta ex Melchior. Can. *Prima, et qui.*

dem manifesta nota erit, si contrarium asserentes pro haereticis judicantur.

§. IX.

Sexta: Judicium dogmaticum debet ab universa Ecclesia proficisci, et ad universam Ecclesiam dirigi: hinc Veronius scribit: illud omne solum esse de fide Catholica, quod est revelatum in verbo Dei, et propositum omnibus ab Ecclesia Catholica.

Septima ex eodem Veron. Canones latetiam in Concilio oecumenico non nisi eo sensu ad fidem spectant, quo sunt ab universa Ecclesia recepti.

Reponitur ad §. 4. Reg. 1. Haec vera sunt, ita tamen, ut sufficiat ad proponendum fidei articulum, si saltem una propositionis praemissa sit in S. Literis revelata, tunc etiam illud est de fide, quod essentialiter cum illa praemissa eonnexum est. V. g. In sacris Literis est revelatum, Dei Filium factum esse hominem, et ex Maria virgine natum: ergo etiam est de fide, Filium Dei veram carnem humanam ex Maria virgine assumpsisse; licet hoc multi haeretici negarint, qui tamen hominem factum crediderant.

Ad §. 5. Reg. 2. Duo membra continet haec regula: primum: quidquid Ecclesia constanter, et universaliter tradit ceu dogma revelatum. Secundum: quidquid Ecclesia proponit ceu veritatem, cui contradicere haereticis sit, est dogma fidei divinae. Hanc regulam admitto, et fortassis mihi serviet.

Ad §. 6. Reg. 3. In hac regula nihil reprobo, nisi in ultimo membro, de consensu Patrum etiam sanctorum. Si intelligat scripta illorum Patrum, quae ab Ecclesia universa sunt recepta, et approbata, admitto: secus nego; siue sint alii etiam sancti, quorum scripta saltem non generaliter sunt approbata, qui contrarium sentiant: ut patet ex scriptis Sti Cypriani in materia rebaptizationis.

Ad §. 7. Reg. 4. Si, ut supponitur in hac regula, doctrina aliqua sit fundata in verbo Dei, seu sacra Scriptura, illa est de fide per se, et quoad se; licet ut talis ob diversimodam Patrum interpretationem nondum de fide credenda sit proposita: potestque Ecclesia sacrae Scripturae interpretes stante etiam dissensu Patrum, aut Theologorum, illam doctrinam definire de fide credendam.

Ad §. 8. Reg. 5. Addo verbo ultimo: *judicantur*: ab Ecclesia; et tunc regula tenet: ratio est, quia et a privatis et a Doctoribus pro haereticis judicari possunt, quin sint ab Ecclesia ut tales declarati; quod procul dubio Canus subintellexit.

Ad §. 9. Reg. 6. Hanc sextam regulam admitto; salvo tamen, quod inter dogma divinum, catholicum, et theologicum discrimen intercedat.

Ad Reg. 7. Veronius statuens hanc regulam loquitur ex falso supposito, ac sibi contradicit. Falsum suppositum stat in hoc, quod supponat, concilium oecumenicum in

Spiritu S. legitime congregatum non esse Ecclesiam universam; hoc *primum*. *Secundum* est; quod canon aliquis in dicto ejusmodi concilio semel tanquam de fide conditus obliget eo ipso, et statim Ecclesiam universam, nec amplius, ut Veron. putat, dependeat a libera particularium Ecclesiarum quarundam acceptatione; ut sit in rebus ad disciplinam spectantibus.

§. X.

Julius III. approbavit tractatum Catharini de Matrimonio, et quidem sub ipsa tempora concil. Tridentini; cum tamen dictus Catharinus diserte scribat, vinculum Matrimonii per adulterium solvi. 2) Citat varios adhuc authores suae sententiae *fortassis* faventes.

Reponitur. Approbatio hujus tractatus de Matrim. a Julio facta (approbationem hujus Pontificis non legi) nihil evincit. Illo tempore enim, anno 1552., canon Tridentini nondum erat conditus; sed conditus prius est anno 1563. quo haec quaestio declarata et decisa est. Hinc

Ad 2. Contra hanc Tridentini declarationem, et definitionem mille authores sunt, quasi unus.

§. XI.

In hoc §o excusat D. Al. Ecclesiam dicens, Ecclesiam tamen non errare, dum docuit et docet, vinculum Matrimonii prop-

ter adulterium alterius conjugum non esse dissolubile. Provocat ad Amort. in critic. demonstrat. religion. Cathol. P. I. q. 15. qui conatur authores doctrinae Tridentini contrarios ab haeresis nota solvere: hinc damnatio Tridentini eos tantum ferit, qui asserunt Tridentini doctrinam esse fallam; ac per hoc erroris notam Ecclesiae audent inurere.

Praenotandum volo: concilia generalia non possunt condere canonem cum annexo anathemate, nisi prius declararint, quomodo ea Scripturae loca, ex quibus suam definitionem trahunt, sint secundum Christi, et Apostolorum mentem intelligenda, ut pateat veritas. 2do. Nec SS. Patres, nec Doctores Theologiae, nec alius quisquam est sacrae Scripturae interpres: hoc competit soli Ecclesiae, praesertim in conciliis generalibus congregatae; nisi ob periculum in mora, exorta aliqua haeresi, sedes Apostolica provisorie declaret, et decidat. His praeviis

Reponitur. Ecclesiam Christi nec errasse unquam, nec errare, nec errare posse, sciunt etiam rudes Catholici absque eo, quod D. Al. hoc nobis praedicet. Hic solum est indagandum, an illi, qui tradunt et docent sententiam Tridentino e diametro contrariam, se sufficienter ab anathemate praeservent, et quomodo. Ego equidem tanquam mihi de fide certum credo, omnes contrariam docentes, et faventes senten-

tiam esse in anathemate comprehensos; prout meae infra subjiciendae rationes me convincunt. Sin alios; viderint ipsi, et se purgent.

§. XII.

Hic facit sibi D. Al. hanc objectionem: haec Ecclesiae latinae doctrina contradicit verbis Christi Matth. 5. et 19.

2) Traditioni magis universali: ergo erronea est. Hanc objectionem sic solvit:

3) Licet Christus permiserit solutionem vinculi propter adulterium, et Ecclesia eam non permittat; tamen doctrina Ecclesiae non contradicit Matthaeo; dummodo Ecclesia non dicat, jure divino esse indissolubile.

4) Probat hoc a paritate: licet Christus in mandatis quasi dederit, ut quivis de corpore suo edat, et de sanguine suo bibat, et Ecclesia calicem non permittat, tamen non contradicit Christo; dummodo non dicat, Christum prohibuisse, ne Laici sub duplici specie communicent.

Reponitur ad 1. In primo membro objectionis committit D. Al. primum falsum, dum dicit *Ecclesiae latinae*. Si in Tridentino concilio fuerit solum congregata Ecclesia latina: ergo non fuit generale oecumenicum. Secundum falsum committit in membro 2do objectionis hujus;

Ad 2. Quia supponit sententiam abjectam de dissolutione vinculi propter adulterium esse universaliorē illa, quae docet

contrarium, esse indissolubile: hoc suppositum est aperte falsum.

Ad 3. In solutione objectionis committit tertium falsum suppositum, asserens, Christum solutionem vinculi matrimonialis propter adulterium permisisse. Pessima, et illiterata est argumentatio illius, qui ex iis, quae sunt in quaestione, tanquam certis ducere vult argumenta. Haec et Philosophia, et Theologia, et Jura nauseant. Quod Christus permiserit solutionem vinculi propter adulterium, fuit id, quod D. Al. probare debuerat tanquam certum; sed nequidem poterit evincere esse probabile. Sic quidem corruiť suus Achilles putatitius:

Ad 4. Et disparitas est nunc aperta: Christus instituit hoc sacramentum sub specie duplici; sumendum autem sub duplici specie nunquam et nullibi praecepit, nisi illis, qui sacrificium crucis cruentum per sacrificium altaris incruentum in perpetuam passionis Domini memoriam praesentarent. Christus autem abrogato, ut ostendi, libello repudii declarat in omnibus Scripturae locis adulterum illum, qui dimissam ob fornicationem duxerit: dehinc fluit, Jure divino solutionem vinculi in casu adulterii fuisse prohibitam. Post paritatem inanem loquitur 1) de Traditione, quam dicit in hac quaestione variare. 2) Patres, et concilia non exiguo numero affirmare, Jure divino licere Matrimonia solvi in casu adulterii. 3) Potestatem tamen esse penes Ecclesiam

circa hoc disponendi. 4) Ecclesiam etiam semper credidisse, sibi hanc potestatem competere; quod patet ex variis conciliis, Arelat. 1. Melevitano, Agathensi, Herudfordiensi, Forojulienfi, Turonensi, Florentino et Tridentino. 5) Hinc Ecclesiae latinae doctrina traditioni magis universali absolute non repugnat.

Reponitur ad 1. Oblocutio privatarum aliquot personarum absit, ut traditio Ecclesiae existimetur; licet fuerint etiam in concilio particulari v. g. Vermeriensi, et Compendiensi, quae magis ad leges imperatorias, quam ecclesiasticas respexerant; et ob hoc rejecta sunt ab ipsa Gallicana Ecclesia. Quod traditio Ecclesiae de indissolubilitate vinculi matrimonialis in casu adulterii nunquam variarit, probatur invicte ex ipsis verbis Tridentini canonis, qui dicit, *Ecclesiam docuisse et docere*: haec verba debent significare, quod Ecclesia sic semper docuerit, et doceat: ergo traditio nunquam variavit. Qui autem pertinaciter dicit Ecclesiam variasse in hac sua doctrina, mendacii arguit ipsum Tridentinum; quod haeresis est.

Ad 2. Quaenam igitur sunt illa concilia ab Ecclesia approbata, et qui sunt illi Patres ab Ecclesia recepti, qui unquam hanc falsissimam, noxiam et erroneam doctrinam affirmarint, Jure divino licere Matrimonii vinculum in casu adulterii dissolvere? nullum hujusmodi concilium, nullus hujusmodi Pater erat in mundo Catholico, nisi forte pater

perditionis Lutherus, et pauci quidam, textum Matth. 19. sinistre interpretantes.

Ad 3. Ubi, et quando Ecclesia Christi sibi arrogavit potestatem in lege divina positiva pro libitu suo disponendi? nova haec est doctrina, Ecclesiae Christi incognita. Declarare potest Ecclesia, an aliquid sit lex divina, an non: supposito autem, quod sit lex vere divina, disponere de hac non potest; sed secundum illam debet judicare. Hinc

Ad n. 4. Temerarium est Dni Al. assertum, Ecclesiam semper credidisse, competere sibi hanc potestatem in Jure divino disponendi. Concilia allegata in Jure divino non disposuerunt, sed ex Jure divino sibi cognito unanimiter traditioni, et Juri divino insistentes declararunt, sacrum hoc, vinculum a Deo factum, etiam in casu adulterii esse indissolubile.

Ad n. 5. Idem hic committit falsum, quod probandum ipsi fuerat. Et aperta falsitas hujus suppositi patet ex mox dictis.

§. XIII.

Hic §us est ultimus, in quo Dni Al. facit conclusionem generalem, quae sic habet.

Verum igitur manet, Ecclesiam non errasse. — Certum est ex definitione Tridentini, Matrimonium in casu adulterii Jure divino solvi necessario haud debere. — Sed illud in Ecclesia latina, et in praedicto casu solvi non posse, ad disciplinam pertinet.

Praedicta conclusio tres habet, propositiones:

1ma. Verum est, Ecclesiam non errasse.

2da. Certum est ex definitione Tridentini, Matrimonium in casu adulterii Jure divino solvi necessario haud debere.

3^{tia}. Illud in Ecclesia latina, et in praedicto casu solvi non posse, ad disciplinam pertinet.

Ad 1um. Haec propositio vera quidem est, sed non exprimit characterem, quo Christus Ecclesiam suam insignivit: ex hoc enim, quod dicatur, illam non errasse absque addito, posset quis opinari, eam si non in materia hac, saltem in alia aliquando errasse, aut errare posse. Dicendum igitur fuisset Ecclesiam nec errasse unquam, nec errare posse.

Ad 2^{dum}. Haec propositio in omnibus membris suis fallit. In Tridentino de hac materia agente, nec de Jure divino, nec de ecclesiastico sermo fuit, sed simpliciter sine ulla distinctione adhibita definivit, Ecclesiam non errare in docendo, Matrimonii vinculum in casu adulterii esse indissolubile. Insuper propositio dicta deficit in claritate, ac propterea dici potest obscura, implicata, ac sophistica.

Forte Dns Al. sensum illius volet esse hunc: *Matrimonium in casu adulterii Jure divino necessario non debet solvi.* Sed quis tam disparata, et obscura ex canone Trid. clarissimo poterit eruere? contra hoc posset

dici: si non debet *necessario Jure divino* solvi, ergo saltem vel ad libitum, vel per accidens poterit solvi Jure divino; sed hoc dici nequit. Est igitur tenebricola haec propositio e suis tenebris extrahenda, et ad lucem reponenda, ut mentem Dni Al. vaticinari, si non penitus capere, liceat. Somnia enim indigent interpretatione, siquid de vero, aut falso prognosticare debeant.

Ego crediderim, D. Al. in hac propositione 2da hoc dicere voluisse, et sentire: *certum est ex definitione Tridentini, Matrimonium in casu adulterii esse indissolubile Jure ecclesiastico, sed non divino.* Nunquid Domine colendissime! hoc est, quod per propositionem tuam dicere intendisti? sed et hoc falsum: hoc enim non dicit canon, nec Patres Tridentini de uno, alterove Jure quidquam declararunt. Quid autem laudati Patres senserint, et sentire debuerint in condendo hoc canone, patebit ex dicendis.

Ad 3tium. Propositio 3tia pariter falsa est ex duplici capite: *primo*, quia canon iste non, ut erronee putatur, pro latina, sed universalis Ecclesia conditus fuit. *Secundo*, quia canon ad disciplinam non potest, sed ad dogma spectare debet. Antequam ad argumenta pregreddior, praenotanda volo sequentia.

Primo. Ab omnibus ceu fidei dogma admitti debet canonem saepe fatum esse dogmaticum in hoc, quod haereticus sit, quisquis

dixerit, aut interne senserit, Ecclesiam errasse, aut errare in docendo, vinculum Matrimonii propter adulterium unius alteriusve conjugum esse indissolubile.

Secundo. Fidei dogma esse, quod Ecclesia cum suo capite visibili sit sacrae Scripturae interpres, et omnium fidei controversiarum iudex infallibilis.

Tertio. Quando Ecclesia ex textibus sacrae Scripturae ambiguis, a Patribus, et conciliis quibusdam particularibus diversimode intellectis et explicatis condere vult canonem cum annexo anathemate, debet prius textus illos interpretari, et declarare, quomodo sint intelligendi, debet serio deliberare, an textus hi ad materiam, super qua canonem edere vult, sint vere accommodandi: praeviis his tandem potest progredi ad canonem conficiendum, et omnes contrarium docentes, aut sentientes anathemate ferire, id est, ceu haereticos damnare, ne quis sibi praesumat praedictos textus semel declaratos deinceps pro genio suo in alienum ab Ecclesia sensum detorquere. His praenotatis duo sunt inquirenda: 1) an canon iste quoad indissolubilitatem Matrimonii in casu adulterii latus sit pro Ecclesia universa, nulla particulari excepta. 2) An quoad passum memoratum vere sit dogmaticus: pro quo sit.

Propositio I.

Canon 7. Trid. Sess. 24. de Sacramento

Matrimonii: *Siquis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, et docet, juxta Evangelicam, et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjugate vivente, aliud Matrimonium contrahere, moecharique eum, qui, dimissa adultera, aliam duxit, et eam, quae dimisso adultero, alii nupserit; anathema sit:* latus est pro Ecclesia universa, nulla Ecclesia particulari, aut natione excepta.

Perspectum est, quid paucissimi contrariae sententiae fautores obmovere soleant. Dicunt *primo*, Tridentinum intendisse damnare errorem Lutheri asserentis, Ecclesiam in hoc errare, quod dissolutionem vinculi matrimonialis, in casu adulterii prohibeat. Dicunt *secundo* ex historia Pallavicini, Tridentinum propter Graecos Matrimonia in dicto casu dirimentes canonem jam aliter paratum temperasse, nec voluisse Graecos sub anathemate comprehendere.

Lubens concedo Tridentinum errorem Lutheri circa hanc materiam damnasse; sed hoc a me concessum adversarios, ut videbunt, non juvat. Ne igitur a systemate et ordine praefixo deflectam, demonstrabo, canonem non pro latina, seu occidentali, sed pro orientali etiam, consequenter pro Ecclesia universa latum esse; pro quo

Argumentum.

Facta debent probari: hoc jura requirunt. Relatio historiae ex Pallavicino (cui scriptores non pauci contradicunt) est res facti, adeoque probanda. Afferitur, alium canonem fuisse paratum, diversum quidem ab hoc; si ita esse putatur, producaturn ille alius canon: probetur prius invicte, Graecos, et totam nationem orientalem fuisse ab hoc canone, et annexo illi anathemate exemptam. Sed hoc onus, quod adversariorum humeris de jure quidem impono, grave nimis est iisdem, quod portare non possunt: quapropter ego eos alleviabo, ostendens eorum asserta a veritate deviare.

Concillum Trid. fuit generale oecumenicum, inter omnia quoad multitudinem materiarum pertractatarum absolute maximum: omnes Episcopi totius orbis Christiani erant convocati a suo capite: et erat Ecclesia universalis legitime in Spiritu S. congregata. Quidquid igitur in materia fidei, et morum fuit decisum, erat, et manebat decisum pro omnibus Ecclesiis in toto orbe Christiano dispersis, adeoque etiam pro Ecclesia graeca, quae pro particulari reputanda venit. Quod si nunc demonstratum fuerit, canonem dictum esse dogmaticum, constabit, illum non fuisse pro latina tantum, sed pro Ecclesia universa latum, et Graecos sub eo comprehensos. Et quo jure dici possit, Ecclesiam graecam in hoc canone non comprehendi, cum

Tridentinum nullam Ecclesiam particularem, multo minus graecam, exceperit?

Sed Oratores Veneti, inquiunt, pro natione graeca insulas suas inhabitante intercesserunt! Transeat, intercesserint: attamen hoc non obstante Tridentinum perrexit in suo canone, nullam in orbe nationem aut Ecclesiam particularem excipiens. Si autem canon iste Latinos tantum, et non Graecos tangeret, Tridentinum illos expressis verbis excipere debuisset. Juris enim est, ut, qui se sub lege non comprehensum judicat, exceptum se a lege probet, id quod natio graeca nunquam poterit. Canon est generalis, est absolutus, est clarissimis verbis expressus: nihil meminit de aliqua Ecclesia particulari, sed simpliciter, et generaliter definivit pro toto orbe Catholico. Ubi ergo Legislator a lege sua excipit neminem, quod tamen ob instantiam Oratorum Venetorum, si petitioni eorum deferre voluisset, facere oportuisset; nemini licet se legi subtrahere, aut a lege exemptum existimare. Conferantur dicta de concilio Florentino ad §. 21. et §. 22. quibus haec pauca adjicio: 1) Florentinum in suo decreto pro instructione Armenorum omnia de indissolubilitate vinculi matrimonialis rite exposuerat. 2) Nota est constitutio sedis Apostolicae ad Italo-Graecos, et Albanenses sub Episcopis latinis degentes data, quae incipit: *etsi pastoralis*. In illa §. 8. Tit. de sacram. Matrim. constituta sunt sequentia 1) ut current Ordinarii, decretum concilii generali

Trid. verti in linguam graecam vulgarem, et in omnibus Parochiis publicari. 2) Ut Matrimonia in casu adulterii omnino non patiantur dissolvi, et quae de facto praecesserant, nulla, et irrita declarent etc. Atque haec constitutio, quia plures continet ritus speciales apud Italo-Graecos et Albanenses in usu positos, ad hos solos directa est, et non pertinebat ad reliquas Orientis Ecclesias, quae diversos ab illis nominatis ritus, et ceremonias in Sacramentorum administratione observabant. Illud vero generale decretum Tridentini de vinculi matrimonialis indissolubilitate in casu adulterii directum est ad omnes Ecclesias orientales absque ulla exceptione; quod bene advertit P. Antoine de ritibus Graecorum, cui omnes Graecorum, et Ecclesiarum orientalium ritus perspecti fuerant. Et quis? quae Ecclesia? quae natio poterit se credere exemptam; cum canon versetur in re dogmatica?

Propositio II.

Canon dictus est vere dogmaticus, nec ullo modo ad disciplinam trahi potest.

Dogmaticus, inquam, non tantum contra Lutherum, sed et contra omnes, qui docent, Matrimonii vinculum in casu adulterii esse dissolubile.

Praeadvertendum, aliud esse, Ecclesiam aliquid docere, tanquam veritatem; aliud, Ecclesiam aliquid docere pro ritibus: haec diversa statuunt differentiam inter discipuli-

naria, et dogmatica. Hinc verba: *Ecclesiam non errare*, dupliciter intelligenda sunt: quando dicitur, Ecclesiam non errare in proponendis rebus facti alicujus historici, in sacris Literis non fundati, potest dici absque nota haereseos, Ecclesiam circa facta errare posse; et sic in factis hujusmodi non est infallibilis. Quando autem dicitur, Ecclesiam non errasse, nec errare in tradenda aliqua veritate, cujus fundamentum depromit ex S. Scriptura, tunc hoc omnibus Catholicis significat, Ecclesiam in traditione hujus veritatis esse infallibilem.

Praeadvertendum 2. Ea, quae sunt disciplinaria, sive, quae cadunt sub disciplina, sive, quae cadunt sub disciplinam ecclesiasticam, non constringuntur lege aliqua universali Ecclesiae; sed dependent ab acceptance cujusvis Ecclesiae particularis; et quivis Episcopus pollet autoritate in disciplinaribus variandi, prout ipsi visum fuerit expedire. Sit nunc

Argumentum I.

Pro favore, et nexu matrimonialis contractus loquuntur omnia Jura, naturale, divinum, humanum, et omnes gentes: hi ergo contractus quoad substantiam suam spectare non possunt ad res disciplinares, quas pro libitu liceat variare; multo minus igitur dissolutio facti hujus vinculi res poterit esse disciplinaris.

Argumentum II.

Quidquid Ecclesia docet juxta doctrinam Evangelicam et Apostolicam, debet recipi ab omnibus fidelibus tanquam dogma ad fidem pertinens; sed Tridentinum juxta doctrinam Evangelicam, et Apostolicam docet, Matrimonii vinculum in casu adulterii non esse dissolubile: ergo haec doctrina recipi debet ab omnibus fidelibus ceu dogma ad fidem pertinens. Minore certa, *probatur major*. Quod Ecclesia docet juxta legem divinam, et ex ipsa lege divina, debet recipi ab omnibus ceu dogma fidei; atqui Ecclesia docet Matrimonii vinculum in casu adulterii esse indissolubile juxta legem divinam, et ex ipsa lege divina. Ergo. Majore certa, *probatur minor*. Doctrina Evangelica, et Apostolica est ipsa lex divina; aliam enim legem non novimus, quam doctrinam Evangelicam, et Apostolicam: cum igitur Tridentinum juxta hanc, et ex hac doceat indissolubilitatem, docet eam ex ipsa lege divina; docere autem juxta legem divinam et ex lege divina est docere id, quod lex divina praecipit doceri. Quod autem Tridentinum doceat ex ipsa lege divina, probatur inde, quia doctrinam suam deprompsit ex ipsa doctrina Evangelica, et Apostolica, seu lege divina. Ad hoc nobis insinuandum notari fecit ad marginem canonis loca S. Scripturae, caput Math. 19. Marc. 10. Luc. 16. et 1. ad Cor. 7. item concil. Milevitan. can. 17. et concil. African c. 69. quae ab universa Ecclesia ap-

probata sunt. Certum est ergo, canonem istum ex S. Scriptura esse depromptum.

Quis autem temerarius dicere aulit, Tridentinum progressum esse ad canonem hunc cum anathemate condendum, nisi prius citata S. Scripturae loca pro sua sibi a Christo tradita autoritate fuisset interpretatum, et declarasset, illos textus secundum suam definitionem esse intelligendos? Factum hoc fuisse a concilio non tantum supponi, sed et credi oportet: nec quisquam potest concilio generali hanc interpretandi potestatem abjudicare; caeteroquin rueret tota Ecclesiae Christi in explicandis, et declarandis S. Scripturae locis ambiguis infallibilitas, et fundamentale religionis principium. Si igitur canon hic fundetur in S. Scriptura, sicut jam probavimus, est in se vere dogmaticus.

Argumentum III.

Doctrina, quae nobis a concilio generali traditur, juxta doctrinam Evangelicam, et Apostolicam, debet esse per omnia conformis doctrinae Evangelicae et tantae auctoritatis, ac si esset ipsa Christi doctrina in terminis, sicut re ipsa est; et haec nequit esse disciplinaria, cum disciplinaria non ex Scripturis sanctis, sed a libera Ecclesiae dispositione eorum trahant: jam autem si Tridentinum dicat, Ecclesiam docere, indissolubilitatem vinculi matrimonialis in casu adulterii juxta Evangelicam doctrinam, debet haec doctrina conformis esse doctrinae Christi; imo ne-

celle est, ut sit ipsissima Evangelii doctrina, quam variari, aut mutari in ullo casu impossibile est. Ergo canon ille ex Evangelica doctrina, ex lege divina depromptus, omnino est dogmaticus.

Argumentum IV.

Doctrinae Ecclesiae de indissolubilitate Matrimonii in casu adulterii vel est infallibiliter vera? vel non? si non sit vera infallibiliter, potest esse falsa, et tunc dicere liceret, Ecclesiam in hoc docendo errasse, et de facto errare; sed hoc est haereticum: si vero sit infallibiliter vera ita, ut non possit esse falsa, debet fundari in verbo Dei infallibili; quod autem fundatur in verbo Dei infallibili, dogma est fidei.

Videndum nunc, an illi, qui docent, Matrimonii vinculum in casu adulterii esse dissolubile, in eadem cum Luthero damnatione sint. Hoc, arbitror, dijudicandum esse ex collatione doctrinae Lutheri cum doctrina Ecclesiae: pro quo sit.

Argumentum V.

Doctrina Lutheri: Ecclesia docens, Matrimonii vinculum in casu adulterii non esse dissolubile, errat.

Doctrina Ecclesiae: Ecclesia docens, Matrimonii vinculum in casu adulterii non esse dissolubile, non errat. Hae propositio- nes sunt contradictoriae; reperitur in illis negatio ejusdem de eodem secundum idem,

quod facit contradictionem: hinc una est absolute vera, altera absolute falsa. Errare in docendo idem est, ac docere, vel saltem posse docere falsum: si verum semel sit, Ecclesiam docere, vel saltem posse docere falsum, fluit ex hoc necessario, illam in doctrina sua errare. Lutherus dixit, Ecclesiam errare in sua doctrina de indissolubilitate Matrimonii in casu adulterii nulla facta mentione aut Juris divini, aut ecclesiastici: Ecclesia dicit, se in hac doctrina non errare, absque ulla facta mentione Juris divini, aut ecclesiastici: hanc Ecclesiae doctrinam esse veram, et in hac doctrina non errare, credendum est fide divina; alias Ecclesia Lutherum damnare non potuisset tanquam haereticum ideo, quia asseruit, Ecclesiam errare. Probatur hoc ex illis fidei regulis, quas D. Al. supra ad §. 5. allegavit, et quidem secunda: *tunc aliquid esse dogma fidei, quando veritati Ecclesiae contradicere est haeresis*: quia ergo Lutherus juxta concessa ideo circa praesentem materiam damnatus est ut haereticus, quod veritati doctrinae Ecclesiae docentis, Matrimonium in casu adulterii esse indissolubile, contradixerat, manifestum est per se, veritatem hujus doctrinae esse infallibilem, et fundari in S. Scripturis.

Porro allegata est regula 4. ad §. 8. Tunc est fidei dogma, *quando contrarium sentientes habentur pro haereticis*. Jam quaero, an Ecclesia in docendo, Matrimonii vinculum in casu adulterii esse indissolubile, sit

infallibilis? an fallibilis? si dicatur, fuisse in hoc puncto fallibilem; ergo Ecclesia circa hoc punctum potuit errare, et de facto erravit nobis aliquid proponendo pro vero, quod potest esse falsum, nec potuit Lutherum damnare alicujus erroris contra fidem; cum ipsa in doctrina sua fallibilis supponatur. Si autem fuit infallibilis in hoc docendo, doctrina ejus ita debet esse vera, ut omnes contrarium sentientes ex mox dicta fidei regula habendi sint pro haereticis, sicut Lutherus. Ex his formo hoc

Argumentum VI. et ultimum.

Qui docent, et sentiunt id, quod docuit, et sensit Lutherus in hac materia, subjacent anathemati; atqui docentes vinculum Matrimonii in casu adulterii esse solubile, docent, et sentiunt id, quod Lutherus docuit, et sensit: ergo.

Probat minor. Lutherus dixit, et docuit, Ecclesiam errare in sua doctrina de indissolubilitate Matrimonii: quod idem est, ac si dixisset, Ecclesiam docere falsum; qui enim errat in doctrina sua, manifestum est illum docere falsum, et qui falsum docet, juxta omnes errare in docendo dicendus est: jam vero sententiae adversae fautores paucissimi docent, dicunt, et sentiunt, in casu adulterii Matrimonii vinculum esse dissolubile contra doctrinam Ecclesiae, quam infallibiliter veram mox probavimus; docent, dicunt, et sentiunt suam doctrinam esse ve-

ram, consequenter docent, et dicunt implicitè, doctrinam Ecclesiae esse falsam, eamque in doctrina sua errare, aut errare posse. Inter duo enim, quorum unum est infallibiliter verum, alterum debet esse infallibiliter falsum: ergo docent, dicunt, et sentiunt id ipsum, quod Lutherus docuit, sensit, et dixit: si ergo Lutherus propter hoc anathemate confixus est, et ipsos esse confixos, oportet.

CONCLUSIO.

Demonstrata nunc est indissolubilitas vinculi matrimonialis ex Jure naturali, et positivo divino pro omni casu dabili. Refutanda hunc in finem erant, quae contra Ecclesiae doctrinam in medium fuerant producta de Jure naturali, et Lege patriarchali per §§. 4, de Lege Moylis per §§. 13, de Lege nova per §§. 64, demum ex conciliis, qua particularibus, qua generalibus, per §§. 25. Haec quidem ita refutata credo, ut in contrarium nihil solidi unquam opponi valeat.

Ex hisce meis, et Ecclesiae Catholicae principiis conformibus sequitur 1) Matrimonii vinculum in casu adulterii, et in omni alio esse indissolubile de Jure naturae, et positivo divino. 2) Libellum repudii fuisse in Lege Mosaica permissum tanquam rem illicitam ad majora mala avertenda. 3) Repudiantem, et repudiatam ad alias nuptias advolantes fuisse adulteros. 4) Libellum repudii in Lege nova cum Lege Mosaica judi-

ciali, et ceremoniali esse abrogatum. 5.) Christum Math. 19. unam ex gravissimis causis dimittendi uxores, et vice versa, scilicet fornicationem assignasse. 6) Potestatem autem Ecclesiae suae reliquisse, alias, prout visum fuerit, adjiciendi. 7) Evangelistas Mathaeum, Marcum, Lucam, et Paulum Apostolum sibi non contradicere, sed loqui conformiter. 8) Mathaeum per Marcum, Lucam et Paulum fuisse explicatum. 9) Inter Patres, et Theologos 44 (imperatores 4 citati in hac materia fileant) ad minimum 40 pro nostra sententia firmiter stare. 10) reliquos 4 in hac materia adhuc ambiguos leges imperatorias esse secutos. 11) Leges has saeculares a gentilibus ortum trahentes a Christianis Imperatoribus assumptas; 12) Ab Ecclesia autem semper reprobatas fuisse. 13) Dictas Leges et nostro aevo exulare. 14) Concilia citata pro indissolubilitate vinculi matrimonialis in casu adulterii tanquam muros fortissimos stetisse. 15) Inter concilia 22 citata fuisse tantum duo, Wermeriense, et Compendiense, contraria; nullam autem auctoritatem in Ecclesia unquam obtinuisse. 16) Tridentinum denique clare, et aperte tanquam dogma fidei definiisse, Matrimonii vinculum propter alterius conjugum adulterium esse indissolubile. 17) Definitionem hanc factam esse pro Ecclesia universa, nulla Ecclesia particulari, aut natione exempta. 18) Professionem religionis solemnem Matrimonii

vinculum solvere non posse. 19) Hanc sententiam canoni Trid. 6. Sess. 24. de Matrim in nullo repugnare. 20) Nec fidei diversitatem, sive infidelitatem, hoc vinculum disrumpere. 21) Can 7timum vere esse dogmaticum. 22) Omnes contra hunc canonem docentes, aut sentientes esse sub anathemate comprehensos.

Haec sunt, quae ad praeccludendam adulteriis viam, ad mores pios in populo fidei conservandos, in favorem sacri matrimonialis vinculi pro fidei veritate Tridentino nixus concilio dixi. Quisquis vero mihi contradixerit, paratum me ad confirmandum, quae dixi, reperiet.

E R R A T O.

P.	Lin.		
4.	8.	Hanekel.	Hankel.
	15.	J. B.	7. B.
	21.	Islhune	isthunc.
	22.	paganos.	apud Paganos
		obtinibat	obtinebat.
5.	2.	mado	modo.
	18.	data	dato.
6.	2.	praeceptes	praeceptis.
	11.	Masaicarum	Mosaicarum.
7.	20.	personalis	persona
8.	23.	uisset	fuisset.
11.	29.	licellum	libellum.
	30.	dexus	denuo.
12.	6.	quaestiones	quaestione.
13.	7.	juxte	juxta.
20.	12.	tota	toto.
22.	20.	caepit	coepit.
25.	23.	inibus	inibis.
26.	4.	meus	mens.
31.	7.	Tentull	Tertull.
	15.	inferri	inferre.
	16.	etiim	enim.
32.	3.	Judiasmo	Judaismo.
33.	25.	Corinlhr	Corinth.
34.	23.	Theodoretur	Theodoretus.
47.	24.	debit.	debet
52.	16.	lieuiesse	licuisse.
54.	13.	Augustinos	Augustino.
55.	20.	machatur	moechatur
66.	4.	proestituit	prostituit.
	17.	fuerit	fuerat.
93.	81.	matrimoniam	matrimonium.
95.	22.	loquentis	loquentes.
109.	11.	faeminan	faemina.
121.	15.	ipsa dependet	ipse de pendeat.
128.	1	opposite	apposite.
128.	6.	conjugatur.	conjungatur.
243.	7.	Eug. II.	Eug. IV.
146.	31.	accreseat	accreseat.

P.	Lin.		
147.	32.	utique	utrique.
149.	12.	ab Adamae.	ante ab Adamo,
	29.	Can. 5. addc	qui dicit.
153.	27.	quodnam	quosnam.
186.	20.	converti	converfi.
190.	22.	carnes	carnis.
240.	22.	semiericus	semicriticus.
260.	8.	licet	liquet.
	3.	Luper	Lupus.

Leviora L. B. corrigat.

